MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 53

VIRGINIA WOOLF

DENİZ FENERİ

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
SEVDA ÇALIŞKAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 3292

MODERN KLASİKLER DİZİSİ

VIRGINIA WOOLF
DENİZ FENERİ

ÖZGÜN ADI
TO THE LIGHTHOUSE

ÇEVİREN
SEVDA ÇALIŞKAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
SERTİFİKA NO: 29619

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM NİSAN 2015, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-442-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sok. No: 6 Kat: 3
Bağcılar Istanbul
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Modern
Klasikler
Dizisi -53

Virginia Woolf

Deniz Feneri

İngilizce aslından
çeviren: Sevda Çalışkan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Pencere 1
Zaman Geçer 127
Fener 149

PENCERE

1

"Evet, elbette, eğer yarın hava güzel olursa," dedi Mrs. Ramsay. "Ama çok erken kalkman lazım,'" diye ekledi.

Bu sözler oğluna olağanüstü bir sevinç verdi, sanki karar verilmiş, bu gezinin yapılacağı kesinleşmiş ve iple çektiği o harikulade olay yıllar sürmüş gibi gelen uzun bir bekleyişten sonra artık bir gecelik karanlık ve bir günlük tekne yolculuğunun ardından birden dokunulacak kadar yakınlaşmış gibi oldu. Daha altı yaşında olmasına rağmen, bir duygusunun öteki duygularını etkilemesine engel olamayan, gelecekte yapılması tasarlanan şeylerin, sevinçleri ve hüzünleriyle, yaşadığı anı etkilemesine izin veren insanlardan oluşan o büyük klana ait olduğu için ve bu tür insanlar daha küçücük bir çocukken bile duygu çarkındaki en ufak bir oynama, üzerine kasvet veya aydınlık düşürdüğü anı billurlaştırıp sabitleyecek güçte olduğundan, annesi konuşurken resimli Army and Navy mağaza kataloğundan resim kesmekte olan James Ramsay'den elindeki buzdolabı resminin üzerine göksel bir mutluluk yayıldı. Resim sevinçle çevrelendi. El arabası, çim biçme makinesi, kavak ağaçlarının sesi, yağmur öncesinde beyazlaşan yapraklar, gaklayan kargalar, birbirine çarpan süpürgeler, hışırdayan etekler – bütün bunlar James'in zihninde öyle renkli ve öyle belirgindi ki, çocuğun kendine ait bir şifresi, gizli dili oluşmuştu bile; oysa dışarıdan bakıldığında, geniş

alnı ve kusursuz bir tarafsızlık ve katıksızlık hissi veren keskin bakışlı mavi gözleriyle, insanın zayıflıklarına hafifçe burun kıvıran katı ve ödünsüz bir ciddiyet timsali gibiydi; öyle ki, makasını titizlikle buzdolabının çevresinde dolaştırırken kendisini izleyen annesine beyaz kürklü kırmızı cüppesiyle kürsüde oturan bir yargıç veya bir bunalım sırasında çok ciddi ve önemli bir işi yöneten bir devlet adamı gibi görünüyordu.

"Ama," dedi oturma odasının penceresinin önünde duran babası, "hava güzel olmayacak."

O anda elinin altında bir balta, bir demir çubuk veya babasının göğsünde bir delik açıp onu oracıkta öldürüverecek herhangi başka bir silah olsaydı, James hemen ona sarılabilirdi. İşte şu anda durduğu yerde bir bıçak kadar ince, bıçağın keskin yüzü kadar yassı görünen ve sadece oğlunu düş kırıklığına uğratmanın ve kendisinden on bin kat daha iyi olan karısını (James böyle düşünüyordu) gülünç duruma düşürmenin hazzıyla değil, aynı zamanda hep doğru tahminler yapmanın gizli kibriyle de alaycı bir biçimde sırıtmakta olan Mr. Ramsay'nin sadece varlığıyla çocuklarının yüreğinde uyandırdığı duygular bu kadar şiddetliydi. Söylediği doğruydu. Onun bütün söyledikleri doğru olurdu. Doğru söylememeyi asla beceremezdi; bir gerçeği asla çarpıtmazdı; herhangi bir ölümlüyü memnun etmek veya kırmamak için asla sözünü sakınmazdı, hele kendi belinden üremiş ve hayatın zor olduğunun, gerçeklerin çarpıtılamayacağının ve o masalsı âleme doğru yol alırken en parlak umutlarımızın söndüğü, dayanıksız teknelerimizin karanlıklara gömüldüğü yolculuk sırasında (bu noktada Mr. Ramsay sırtını dikleştirir ve küçük mavi gözlerini kısarak ufka bakardı) insanın en çok cesarete, dürüstlüğe ve dayanma gücüne sahip olması gerektiğinin daha çocukken bile farkında olmaları gereken kendi çocukları için bunu hiç yapmazdı.

"Ama güzel de olabilir – bence güzel olacak," dedi Mrs. Ramsay, örmekte olduğu bakır rengi çoraba hırsla bir ilmek

atarken. Çorabı bu gece bitirirse, sonunda Deniz Feneri'ne gitmeyi de başarırlarsa, onu kalçasında kemik veremi olan oğlu için Fener bekçisine verecekti; ayrıca bütün gün lambayı temizlemekten, lamba fitilini kesmekten ve minicik bir toprak parçasından oluşan bahçeyi eşelemekten başka yapacak bir şeyleri olmadığı için sıkıntıdan ölen bu yoksul insanları eğlendirecek eski dergilerle biraz da tütün, yani evde gerçekten istenmediği halde öylece ortada duran, dağınıklık yapmaktan başka hiçbir işe yaramayan ne varsa götürecekti. Çünkü siz olsanız sadece bir tenis sahası büyüklüğündeki o kayada bir ay boyunca, hatta fırtınalı havalarda daha da uzun süre kapalı kalmak hoşunuza gider miydi, diye sorardı; hiç mektup veya gazete almamak, kimseyi görmemek; evliysen, karını görmemek, çocuklarının nasıl olduğunu – hastalar mı, düşüp kollarını veya bacaklarını mı kırdılar– bilmemek; haftalar boyu hep aynı kasvetli dalgaların kayaya çarptığını görmek, sonra korkunç bir fırtınanın patlaması, camlara suların sıçraması, Fener'e çarpan kuşlar, bütün kayanın sarsılması ve denize düşmek korkusuyla burnunu dışarı çıkaramamak? Hoşunuza gider miydi, diye sorardı, özellikle kızlarına hitap ederek. İşte o yüzden, diye biraz farklı bir tonla eklerdi, oraya giderken onları oyalayacak ne varsa götürmek gerek.

"Batıya dönüyor," dedi ateist Tansley, aralarından rüzgârın geçmesi için kemikli parmaklarını açarak, çünkü o sırada Mr. Ramsay'nin taraçada bir aşağı bir yukarı giderek yaptığı akşam yürüyüşüne o da eşlik ediyordu. Yani rüzgâr Deniz Feneri'ne çıkılmasını en çok güçleştirecek yönden esiyordu. Evet, hoşa gitmeyen şeyler söylüyor diye itiraf etti Mrs. Ramsay; bunun bir daha altını çizmesi ve James'i daha da üzmesi çirkin bir şeydi; ama yine de ona gülmelerine izin vermeyecekti. Ona "ateist" diyorlardı; "küçük ateist." Rose onunla alay ediyordu; Prue onunla alay ediyordu; Andrew, Jasper, Roger onunla alay ediyordu; hatta ağzında tek dişi

kalmayan yaşlı Badger bile, (Nancy'nin dediğine göre) kendi başlarına kalmaları çok daha iyiyken peşlerine takılıp ta Hebrides Adaları'na kadar gelen yüz bilmem kaçıncı delikanlı olduğu için onu ısırmıştı.

"Saçma," dedi Mrs. Ramsay büyük bir hışımla. Kendisinden aldıkları abartma huyu ve yatıya çok fazla sayıda insanı davet ettiği, kimilerini de kasabada yatırmak zorunda kaldığı iması bir yana (ki bu doğruydu), konuklarına saygısızlık yapılmasına katlanamazdı; özellikle de yanlarına tatile gelen ve kilise fareleri kadar yoksul, kocasının deyimiyle "fevkalade yetenekli", onun büyük hayranı olan bu gençlere. Aslında Mrs. Ramsay karşı cinsin tamamını koruması altına almıştı; nedenini bilmiyordu, belki şövalyelikleri veya yiğitlikleri yüzünden, devletlerarası anlaşmalar yaptıklarından, Hindistan'ı yönettiklerinden, maliyeyi kontrol ettiklerinden; son olarak da kendine karşı gösterdikleri ve hiçbir kadının hissetmemesinin veya hoşlanmamasının mümkün olamayacağı bir tavır yüzünden: Güven duygusuyla dolu, çocukça, saygılı bir şey; öyle bir şey ki, yaşça büyük bir kadın bu tavrı genç bir delikanlıdan da görebilir ama saygınlığından hiçbir şey yitirmezdi; bunun değerini ve ne anlama geldiğini iliklerine kadar hissetmeyen kızlara yazıklar olsundu – neyse ki kendi kızları öyle değildi!

Hışımla Nancy'ye döndü. Bir kere Tansley peşlerine takılıp gelmemişti. Davet edilmişti.

Bütün bunlardan bir çıkış yolu bulmak zorundaydılar. Daha basit, daha az zahmetli bir yol olmalı diye iç geçirdi. Aynaya bakıp ağaran saçlarını, elli yaşında çökmüş yanağını görünce, belki de her şeyi –kocasını, parayı, kocasının kitaplarını– daha iyi çekip çevirebilirdi, diye düşündü. Ama kendi adına o, bir an için bile olsa asla kararından pişmanlık duyacak, zorluklardan kaçacak veya görevlerini savsaklayacak biri değildi. Şu anda da müthiş ürkütücü görünüyordu; öyle ki, kızları Prue, Nancy ve Rose gözlerini önlerindeki tabak-

larından kaldırıp, kendileri için hayal ettikleri, onunkinden farklı bir hayata dair günahkâr düşünceleri ancak Charles Tansley'yle ilgili bu sert konuşmayı izleyen o sessizlikte akıllarına getirebilmişlerdi; belki Paris'te, daha çılgın bir hayata dair düşüncelerdi bunlar; her zaman bir erkeğe bakmayı gerektirmeyen bir hayat; çünkü zihinlerinde hep saygıyı ve şövalyeliği, İngiltere Merkez Bankası'nı ve Hint İmparatorluğu'nu, yüzüklü parmakları ve dantelleri sessizce sorguluyorlardı, ama bir yandan da hepsi bunlarda özünde güzellik olan bir şey buluyor, bu da onların genç kız yüreklerindeki dürüstlüğü ortaya çıkartıyor ve annelerinin bakışları altında oturdukları masada, Skye Adası'na kadar peşlerinden gelmiş –ya da daha doğrusu davet edilmiş– olan o sefil ateist konusunda kendilerini böyle sertçe azarlayan annelerinin bu hışmına, bir dilencinin kirli ayağını çamurdan çıkartıp yıkayan bir kraliçeyi andıran bu aşırı nezaketine saygı duyuyorlardı.

Kocasının yanında pencerede duran Charles Tansley ellerini çırparak, "Yarın Deniz Feneri'ne çıkılmayacak," dedi. Gerçekten de artık çok oluyordu. Artık ikisinin de James'le onu rahat bırakıp kendi konuşmalarına dönmelerini diledi içinden. Tansley'ye baktı. Ne zavallı bir adam, diyorlardı çocuklar, kaba saba bir şey. Kriket oynayamıyordu; ağırkanlıydı, yürürken ayağını sürüyordu. Alaycı bir zalim, diyordu Andrew. En çok sevdiği şeyin de ne olduğunu biliyorlardı – Mr. Ramsay'yle birlikte sürekli bir aşağı bir yukarı yürümek ve kim şunu kazanmış, kim bunu kazanmış, kim Latince şiirde "bir numaralı adam"mış, kim "çok zeki ama bence kesinlikle temelsiz"miş, kim "Balliol'daki en yetenekli kişi" imiş, kim şimdilik Bristol'a veya Bedford'a çekilmişse de bir matematik veya felsefe dalında yazdığı Prolegomena gün ışığına çıktığında adını duymayan kalmayacakmış – bu yapıtın ilk birkaç sayfasının provalarını yanında taşıyan Mr. Tansley isterse bunları Mr. Ramsay'ye gösterebilirmiş. Hep bunları konuşuyorlardı.

Bazen Mrs. Ramsay de elinde olmadan gülüyordu. Geçen gün ona "dağ gibi dalgalar"dan söz etmişti. Evet, demişti Charles Tansley, deniz biraz sertti. "İliklerinize kadar ıslanmadınız mı?" diye sormuştu Mrs. Ramsay. "Islandık, ama sırılsıklam değil," demişti Mr. Tansley, ceketinin kolunu sıkıp çoraplarına dokunarak.

Ama asıl sinir bozucu olan bu değildi çocukların dediğine göre. Yüzü değildi; hali tavrı değildi. Kendisiydi – bakış açısıydı. İlginç bir konu açıldığında, insanlardan, müzikten, tarihten, herhangi bir şeyden konuştuklarında, hatta bu akşam hava çok güzel, niye dışarıda oturmuyoruz gibi bir şey söylediklerinde bile, şikâyetleri şuydu ki, Charles Tansley konuyu sonunda kendi düşüncesini yansıtan bir şey haline getirip onları kötülemedikçe, her şeyin etini, kanını eriten o asit gibi tavrıyla keyiflerini kaçırmadıkça rahat etmiyordu. Bir de resim galerilerine giderken kravatımı beğendiniz mi, diye soruyor diyorlardı. Tanrı biliyor ya, diyordu Rose, kravatı da hiç beğenilecek gibi değil.

Mr. Ramsay ile Mrs. Ramsay'nin yemek biter bitmez masadan geyikler gibi sessizce sıvışan kızlı erkekli sekiz çocuğu, yatak odalarına; başka hiçbir mahrem köşesi olmayan bu evde, yalnızca birer tahtayla birbirinden ayrılmış olan, bu yüzden de her bir ayak sesinin ve Grisons'daki bir vadide kanserden ölmek üzere olan babasına ağlayan İsviçreli kızın hıçkırıklarının bile net olarak duyulabildiği; içeriyi dolduran güneş, duvara takılı uzun yosun şeritlerinin arasından odaya, yüzmeye götürdükleri içi kum dolu sert havlulara da sinmiş olan tuz ve yosun kokusunu yayar ve yarasaları, flanel pantolonları, hasır şapkaları, mürekkep hokkalarını, boya kutularını, böcekleri ve küçük kuş kafataslarını aydınlatırken, Tansley'nin kravatı, Reform Yasası'nın kabulü, deniz kuşları ve kelebekler, insanlar gibi akla gelebilecek her konuda konuşabildikleri tek yer olan çatı katındaki sığınaklarına gittiler.

Çatışma, bölünmeler, düşünce farklılıkları, varlığın özüne işleyen önyargılar, ah, ne kadar erken başlıyor, diye kederlendi Mrs. Ramsay. Ne kadar eleştireldi çocukları. Ne anlamsız şeyler konuşuyorlardı. Ötekilerle gitmek istemeyen James'in elinden tutarak yemek odasından dışarı çıktı. Ona öyle saçma geliyordu ki – Tanrı biliyor, zaten insanlar böyle şeyler olmadan da yeterince farklıyken, durduk yerde yeni farklılıklar icat etmek. Oturma odasının penceresinin önünde dururken, gerçek farklılıklar yeter de artar, diye düşündü. O anda aklındaki şey, zenginlerle yoksullar, yukarıdakilerle aşağıdakilerdi; doğuştan soylulara istemeden de olsa bir tür saygı duyuyordu; çünkü bir rivayete göre o da kendi damarlarında çok soylu bir İtalyan ailenin kanını taşımıyor muydu; o aile ki, on dokuzuncu yüzyılda İngiltere'deki oturma odalarına dağılmış kızları peltek dilleriyle öyle hoş konuşur, öyle çabuk öfkelenirlerdi ki, kendisi tüm zekâsını, tüm tavırlarını ve huylarını onlardan almıştı, uyuşuk İngilizlerden veya soğuk İskoçlardan değil; ama onu derin düşüncelere sevk eden asıl şey öteki sorundu, zenginlerle yoksullar sorunu; her hafta, her gün, hem burada hem Londra'da, kısmen haksızlıklar karşısında duyduğu öfkeyi yatıştırmak, kısmen de merakını gidermek için, yalnızca hayırsever bir kadın kimliğinden sıyrılıp, eğitilmemiş aklıyla büyük hayranlık duyduğu araştırmacılardan biri gibi olmayı, toplumsal bir sorunu aydınlatmayı umarak, kolunda çanta, elinde ücretleri ve masrafları, iş ve işsizlik durumlarını kaydettiği, düzgün sütunlara ayrılmış bir defter ve bir kalemle, kimi zaman bir dulu kimi zaman yoksullukla mücadele eden bir kadını şahsen ziyaret ettiğinde kendi gözleriyle gördüğü şeyler.

Orada öylece durmuş James'in elini tutarken, ona bunlar çözümsüz sorunlar gibi göründü. Alay ettikleri o delikanlı da peşinden oturma odasına gelmişti; dönüp bakmasına gerek olmadan onun masanın yanında kıpır kıpır durduğunu ve dışlanmış olduğunu hissederek sıkılganlıkla bir şeyleri

kurcalamakta olduğunu anladı. Hepsi gitmişti –bütün çocuklar; Minta Doyle ile Paul Rayley; Augustus Carmichael; kocası– hepsi gitmişti. O yüzden iç geçirerek döndü ve "Benimle gelirseniz sıkılır mısınız Mr. Tansley?" diye sordu.

Kasabada yapacak sıkıcı bir işi vardı; bir iki mektup yazacaktı; herhalde on dakika filan sürerdi; bir de şapkasını giyecekti. Ve on dakika sonra, elinde sepeti ve şemsiyesi, gezintiye çıkmak için tümüyle hazır olarak yeniden göründü, ama önce biraz bekletecekti; tenis sahasının yanından geçerken, sarı kedi gözleri yarı açık güneşlenmekte olan ve gözlerinde, tıpkı bir kedininki gibi yalnızca sallanan dalların veya geçmekte olan bulutların yansıması görünen, bunun dışında hiçbir derin düşünce veya duygu izine rastlanmayan Mr. Carmichael'a bir şey isteyip istemediğini sordu.

Çünkü o büyük yolculuğa çıktıklarını söyledi gülerek. Kasabaya gidiyorlardı. "Pul, mektup kâğıdı, tütün?" diye aklına gelenleri sıraladı yanında durarak. Ama hayır, Carmichael hiçbir şey istemiyordu. Ellerini koca karnının üzerinde kavuşturmuştu, sanki bu cilvelere (Mrs. Ramsay baştan çıkarıcı ama biraz gergindi) nazikçe karşılık vermek istiyormuş, ama her şeyi, evi, tüm dünyayı ve dünyadaki herkesi sözcüklere gerek bırakmadan engin ve müşfik bir iyi niyetlilik rehavetiyle kucaklayan gri-yeşil bir uyuşukluğa gömülü olduğundan, bunu yapamıyormuş gibi gözlerini kırpıştırdı; çünkü öğle yemeğinde bardağına gizlice birkaç damla bir şey damlatmıştı, ki bu da çocuklara göre, başka yerleri sütbeyazı olan sakalındaki ve bıyığındaki o canlı kanarya sarısı çizgiyi açıklıyordu. Hiçbir şey istemediğini söyledi mırıldanarak.

Aslında büyük bir filozof olabilirmiş, dedi Mrs. Ramsay, yola çıkıp balıkçı köyüne doğru giderlerken, ama talihsiz bir evlilik yapmış. Siyah şemsiyesini dimdik tutarak, sanki köşeyi dönünce biriyle karşılaşmayı umuyormuş gibi tarifsiz bir beklenti havasıyla yürürken hikâyeyi anlattı; Oxford'da bir

kızla yaşadığı bir ilişki; genç yaşta yapılan bir evlilik; yoksulluk; Hindistan'a gidiş; "eminim çok güzel" birkaç şiir çevirisi, oğlanlara Farsça veya Hindustani öğretmeye gönüllü olması, bu ne işe yarayacaksa – ve sonra da, demin gördükleri gibi, çimenlerde yatması.

Bu, Tansley'nin gönlünü okşadı; daha önce hakir görülmüş olduğu için, Mrs. Ramsay'nin kendisine bunları anlatması onu yatıştırdı. Charles Tansley canlandı. Mrs. Ramsay erkeğin zekâsının gerilemeye yüz tuttuğu zaman bile büyüklüğünü, bütün kadınların kocalarının uğraşlarını desteklemeleri gerektiğini ima ederek –aslında kızı eleştirdiği yoktu, inanıyordu ki bu evlilik yeterince mutluydu– Tansley'nin kendisinden şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla memnun olmasını sağlamıştı ve örneğin şu anda bir arabaya binmiş olsalardı, ücreti kendisi ödemek isterdi. O küçük çantasına gelince, acaba Tansley onu taşıyamaz mıydı? Yo, yo, dedi Mrs. Ramsay, *onu* hep kendisi taşırdı. Taşıyordu da. Evet, Tansley onun öyle biri olduğunu hissediyordu. Birçok şey hissediyordu, özellikle de kendisini heyecanlandıran ve açıklayamadığı bir nedenle rahatsız edici olan bir şey. Onun kendisini cüppesiyle ve kepiyle bir törende görmesini isterdi. Bir hocalık, bir profesörlük –her şeyi yapabilirmiş gibi hissediyordu ve hayalinde kendini görüyordu– ama o nereye bakıyordu? Bir afiş yapıştırmakta olan bir adama. Kendi üzerine katlanan büyük kâğıt düzleşiyor, fırçanın kâğıdın üzerinden her geçişiyle yeni bacaklar, çemberler, atlar, parlayan kırmızılar ve maviler görünmeye başlıyordu, sonunda dümdüz yapışan ve duvarın yarısını kaplayan bir sirk reklamı ortaya çıktı; yüz atlı, yirmi gösteri foku, aslanlar, kaplanlar... Mrs. Ramsay, gözleri uzağı iyi görmediği için boynunu öne uzatarak... "sirkin bu kasabaya geleceğini" okudu. Tek kollu bir adamın böyle merdivenin tepesine çıkması son derece tehlikeli, diye haykırdı – adamın sol kolu iki yıl önce bir biçerdövere kapılıp kesilmişti.

"Hep birlikte gidelim!" diye bağırdı Mrs. Ramsay yürümeye devam ederken, sanki bütün o biniciler ve atlar adama duyduğu acıma hissini unutturup içini çocukça bir heyecanla doldurmuş gibiydi.

"Gidelim," diye tekrarladı Tansley, kendini zorlayarak, Mrs. Ramsay'yi irkilten bir sıkılganlıkla. "Hep birlikte sirke gidelim." Hayır. Bunu söylemesi gerektiği gibi söyleyemiyordu. Hissetmesi gerektiği gibi hissedemiyordu. Ama neden, diye sordu kendine Mrs. Ramsay. Nesi vardı ki? O anda içinde ona karşı sıcak bir sevgi hissetti. Çocukken onları kimse sirke götürmemiş miydi, diye sordu. Sanki ona tam yanıtlamak istediği soruyu sormuş, günlerdir nasıl hiç sirke gitmediklerini anlatmak istermiş gibi, asla, dedi Tansley. Onunki geniş bir aileydi, dokuz kardeştiler ve babası çalışan bir adamdı; "Babam eczacıdır Mrs. Ramsay. Bir eczanesi var." Kendisi de on üç yaşından beri para kazanmaya başlamıştı. Çoğu kışı paltosuz geçirmişti. Üniversitedeyken kendisine gösterilen herhangi bir "konukseverliğin karşılığını" hiç verememişti (bu kuru ve acı sözler ona aitti). Her şeyi başkalarına göre iki kat daha uzun süre kullanması gerekmişti; en ucuz tütünü, rıhtımlardaki ihtiyarların içtiği yaprakları kalın kesilmiş tütünü içmişti. Çok çalışıyordu –günde yedi saat; şu andaki konusu filanca şeyin falanca kişi üzerindeki etkisiydi– yürümeye devam ediyorlardı ve Mrs. Ramsay anlamı tam olarak yakalayamıyor, ara sıra kulağına bazı sözler çalınıyordu... doktora... burs... hocalık... okutmanlık. Onun ağzından rahatça dökülen bu tatsız akademik jargonu anlayamıyordu, ama içinden kendine sirke gitmenin niye bu zavallı adamı bu kadar rahatsız ettiğini ve niye birden anasını, babasını, kardeşlerini anlatmaya başladığını anladığını ve artık onunla alay edilmesine engel olacağını söyledi; bunu Prue'ya da söyleyecekti. Sanırım o, asıl Ramsay'lerle birlikte nasıl Ibsen'e gittiğini anlatmak isterdi, diye düşündü. Öyle ukala biriydi ki – ah, evet, katlanılmaz derecede sıkıcı

biriydi. Çünkü artık kasabaya varmış ve anacaddede, yanlarından parke taşı döşeli yolda tıkırdayarak ilerleyen arabalar geçerken yürüyor olmalarına karşın, hâlâ yerleşecek yerlerden, hocalıktan, çalışan insanlardan, kendi sınıfımıza yardımcı olmaktan, derslerden konuşuyordu; sonunda, Mrs. Ramsay'ye öyle geldi ki, özgüvenini tümüyle geri kazanıp şu sirk olayını atlatmış (içinde yine ona karşı sıcak bir sevgi oluştu) ve tam kendisine bir şey söyleyecek noktaya gelmişti – ama burada, iki yandaki evler seyrelmeye başlamış, rıhtıma gelmişler, ansızın bütün koy önlerine yayılmıştı ve Mrs. Ramsay elinde olmadan "Ah, ne kadar güzel!" diye haykırdı. Çünkü tam önünde bir çanakta durur gibi sakin mavi su; suyun ortasında, uzakta dimdik duran beyaz Deniz Feneri; sağda, yumuşak dalgalarla gözün görebildiği yerlere kadar uzanan ve ufukta yavaşça kaybolan, üzerleri hep insansız bir ay ülkesine doğru akıyormuş gibi görünen kıpır kıpır yabani otlarla kaplı yeşil kum tepeleri vardı.

Durup, gözleri daha da grileşirken, işte kocasının sevdiği manzaranın tam da bu olduğunu söyledi.

Bir an sustu. Ama artık, dedi, buraya ressamlar geldi. Gerçekten de az ötede onlardan biri duruyordu; hasır şapkası, sarı çizmeleriyle, ciddi bir havayla, yavaşça, kendini işine kaptırmış, kendisini izleyen on küçük oğlanın bakışları altında, yuvarlak kırmızı yüzünde müthiş bir memnuniyet ifadesiyle bakıyor, baktıktan sonra fırçasını boyaya daldırıyor, fırçanın ucuyla yumuşak bir yeşil veya pembe rengi alıyordu. Üç yıl önce Mr. Paunceforte buraya geldiğinden beri bütün resimlerin böyle olduğunu söyledi; yeşil ve gri, limon rengi yelkenliler ve sahilde pembe kadınlar.

Oysa, dedi, yanından geçerlerken fark ettirmeden onlara bakarak, büyükannesinin arkadaşları ne büyük zahmetlere giriyorlardı; önce boyaları kendileri karıştırıyorlar, sonra eziyorlar ve kurumaması için üzerlerine ıslak bezler kapatıyorlardı.

Demek, diye düşündü Mr. Tansley, bu adamın resminin özensiz olduğunu görmesini istiyordu, öyle mi söylemeliydi? Renkler yoğun değil miydi? Öyle mi demesi gerekiyordu? Yürüyüş boyunca güçlenmekte olan, daha bahçede onun çantasını taşımak istediğinde başlamış, kasabaya geldiklerinde ona kendisiyle ilgili her şeyi anlatmak istediği sırada büsbütün artmış olan o olağanüstü duygunun etkisi altında, kendisinin ve bildiği her şeyin biraz çarpılmakta olduğunu görmeye başlıyordu. Bu çok tuhaf bir şeydi.

Mrs. Ramsay kendisini götürdüğü o küçük ve sıkışık evin üst katındaki bir kadını görmeye çıktığında, Charles Tansley de onu beklerken salonda duruyordu. Üst katta onun hızlı ayak seslerini duydu; önce neşeli, sonra alçalan sesini; hasırlara baktı, çay kutularına, cam lambalara; sabırsızlıkla bekledi; dönüş yolunu iple çekiyordu; onun çantasını taşımaya karar vermişti; sonra çıktığını duydu; bir kapıyı kapattığını; pencereleri açık, kapıları kapalı tutmaları gerektiğini, bir şeye ihtiyaçları olursa evden istemelerini söylediğini (herhalde bir çocukla konuşuyordu) ve ansızın geldi, bir an sessizce durdu (sanki yukarıda numara yapmış da, şimdi kendine geliyormuş gibiydi), Kraliçe Victoria'nın mavi dizbağı nişanı taktığı bir resminin önünde bir an hareketsiz kaldı; işte o anda Tansley sebebin bu olduğunu anladı: İşte buydu – Mrs. Ramsay ömründe gördüğü en güzel insandı.

Gözlerinde yıldızlar, saçlarında tüller, siklamenlerle ve yabani menekşelerle – ne saçmalıyordu? Mrs. Ramsay en az elli yaşındaydı; sekiz çocuğu vardı. Çiçek tarlalarında geziyor, kırılmış goncaları, düşmüş kuzuları göğsüne bastırıyordu; gözlerinde yıldızlar, saçlarında rüzgâr vardı – onun çantasını aldı.

"Hoşça kal Elsie," dedi Mrs. Ramsay ve sokağa çıktılar; Charles Tansley ömründe ilk kez olağanüstü bir gurur yaşarken, kanalizasyon çukuru kazan bir adam elindeki kazmayı bırakıp ona bakarken, kolu yanına düşüp bakarken, Mrs.

Ramsay şemsiyesini dimdik tutmuş, köşeyi dönünce biriyle karşılaşmayı umuyormuş gibi yürüyordu; Charles Tansley olağanüstü bir gurur yaşıyordu; rüzgârı, siklamenleri ve menekşeleri hissediyordu, çünkü ömründe ilk kez güzel bir kadınla birlikte yürüyordu. Elinden onun çantasını almıştı.

2

"Fener'e gidilmeyecek James," dedi, pencerenin önünde dururken incelikten yoksun bir tavırla konuşarak, ancak Mrs. Ramsay'ye duyduğu saygıdan dolayı en azından sesini biraz olsun sempatikleştirip yumuşatmaya çalışarak.

İğrenç küçük adam, dedi içinden Mrs. Ramsay, niye bunu söyleyip duruyor ki?

3

"Belki de uyandığında bir bakacaksın, güneş parlıyor ve kuşlar ötüyor," dedi Mrs. Ramsay, şefkatle küçük oğlunun başını okşayarak, çünkü gördüğü kadarıyla kocası, havanın güzel olmayacağına dair o can yakan sözleriyle çocuğun keyfini kaçırmıştı. Fener'e gitmek çocuk için bir tutku haline gelmişti, bunu görüyordu, ama sanki kocasının havanın güzel olmayacağına dair o can yakan sözleri yetmezmiş gibi, bu iğrenç küçük adam da konunun üzerine gidiyor ve ısrarla aynı şeyi söyleyip duruyordu.

"Belki yarın hava güzel olur," dedi çocuğun başını okşayarak.

Şu anda yapabileceği tek şey buzdolabını çok beğenmek ve mağaza kataloğunun sayfalarını çevirip, sivri uçlarını ve saplarını kesmek büyük bir özen ve beceri gerektiren bir tırmık veya bir çim biçme makinesi resmi bulmayı ummaktı.

Bu delikanlıların hepsi kocasını gülünçleştirerek taklit ediyorlardı; o yağmur yağacak dese, bunlar kasırga çıkacak diyorlardı.

Ama burada, sayfayı çevirince, ansızın bir tırmık veya çim biçme makinesi arayışı durdu. Ne dendiğini duyamasa da (çünkü kendisi pencerede oturuyordu), erkeklerin hoş bir sohbete daldıklarını gösteren ve ara ara pipolarını ağızlarına götürüp çektikçe kesilen boğuk mırıltılar; yarım saattir sürmekte olan ve kulağına gelen diğer seslerin, örneğin topların sopalara çarpma sesinin, ara sıra birden duyuluveren keskin bir havlamanın ve kriket oynayan çocukların "Nasıl ama? Nasıl ama?" diye bağrışmalarının arasındaki yerini almış olan o sakinleştirici ses kesilmişti; öyle ki, tekdüze bir şekilde kumsala çarpan dalgaların, çoğunlukla düşüncelerinin ardında, zihninin arka planında yatıştırıcı bir ritim tutan ve çocuklarla otururken sürekli kendisine sanki doğanın diliyle, eski bir ninninin avutucu sözleriyle "Seni koruyorum – arkandayım" dermiş gibi gelen, ama bazen de, özellikle de aklı o anda elindeki işten başka bir yere kaymaya başladığında, ansızın ve hiç beklenmedik bir biçimde hiç de böyle iyi anlamlar taşımayan; aksine, kulakları sağır eden bir gürültüyle ömrün geçmekte olan anlarına tempo tutan ürkütücü davullar gibi insana adanın yok oluşunu ve denize gömülüşünü düşündüren, ona günlerinin çabucak geçtiği ve tüm hayatın bir gökkuşağı kadar geçici olduğu uyarısını yapan sesi – diğer sesler tarafından bastırılmış ve üzeri kapatılmış olan bu ses ansızın bir gök gürültüsü gibi kulaklarında patladı ve dehşetle başını kaldırıp bakmasına neden oldu.

Konuşmayı kesmişlerdi; açıklaması buydu. Kendisini ele geçirmiş olan gerginlikten bir anda, sanki bu gereksiz duygu patlamasının acısını çıkarır gibi tam öteki uca, sakin, keyifli, hatta biraz da hain bir ruh haline savrulan Mrs. Ramsay, galiba zavallı Charles Tansley yine yalnız bırakılmış, diye düşündü. Buna hiç üzülmedi. Kocası kendine bir kurban

arıyorsa (ki arıyordu), küçük oğlunu üzmüş olan Charles Tansley'yi seve seve verirdi.

Kısa bir an daha, başı havada, alışıldık bir ses, düzenli ve mekanik bir ses duymak için bekledi; sonra, kocası terasta bir aşağı bir yukarı yürürken bahçe tarafından gelen ritmik bir ses, yarı konuşma, yarı şarkı gibi, gaklamakla şakıma arası bir şey duyunca yeniden rahatladı, her şeyin tekrar yoluna girdiğinden emin, dizindeki kitaba bakarken, James'in ancak çok özen gösterirse kesebileceği altı bıçaklı bir çakı resmi buldu.

Ansızın tam uyandırılamamış uyurgezer birinin çığlığı gibi, kulağının dibinde olanca gücüyle "Top ateşi, mermiler yağarken havadan"* diyen öyle bir ses patladı ki, acaba başka duyan oldu mu diye telaşla arkasına döndü. Sadece Lily Briscoe'nun duyduğunu görünce rahatladı; bu önemli değildi. Ama çimenlerin ucunda durmuş resim yapmakta olan kızı görünce aklına geldi; Lily'nin tablosu için başını elinden geldiğince aynı pozisyonda tutması gerekiyordu. Lily'nin tablosu! Mrs. Ramsay gülümsedi. O küçük Çinli gözleri ve buruşuk yüzüyle bu kız hiç evlenmeyecekti; resimlerini ciddiye almak da mümkün değildi ama özgür ruhlu bir şeydi, Mrs. Ramsay ondan hoşlanıyordu, bu yüzden, verdiği sözü hatırlayarak başını eğdi.

4.

Mr. Ramsay elini kolunu sallayıp "Saldırdık atlarımızla gözümüzü kırpmadan"** diye bağırarak Lily'ye doğru öyle bir koşmuştu ki, neredeyse tuvalini yere deviriyordu; ama

---

* Alfred Tennyson'ın "The Charge of the Light Brigade" (Hafif Süvari Alayının Hücumu) adlı şiirinden bir dize. (ç.n.)

** Aynı şiirden biraz değiştirilmiş bir dize: Şiirde dizenin aslı "Saldırdılar atlarıyla gözlerini kırpmadan" biçiminde. (ç.n.)

neyse ki, son anda sert bir dönüşle atının yönünü değiştirmiş ve büyük ihtimalle Balaklava tepelerinde kahramanca ölmek üzere oradan uzaklaşmıştı. Kimse onun gibi aynı zamanda hem bu kadar gülünç hem de ürkütücü olamazdı. Ama böyle elini kolunu sallayıp haykırdığı sürece Lily için bir tehlike yoktu; böylece orada durup resmine bakmazdı. Lily Briscoe'nun katlanamayacağı tek şey buydu. İlerideki kütleye, çizgiye, renge, pencerede James'le birlikte oturan Mrs. Ramsay'ye yoğunlaşmışken bile, arkasından biri sessizce yaklaşıp resmine bakıvermesin diye antenlerini hep açık tutuyordu. Oysa şu anda, tüm duyuları keskinleşmiş, ilerideki duvarın ve üzerindeki mor sarmaşığın rengi gözlerini acıtana kadar gözünü kısıp bakmaya çalışırken, evden birinin çıktığını ve kendisine doğru geldiğini fark etmişti; ama yere basışından, bunun William Bankes olduğunu çıkardı ve fırçası titrediyse de, eğer gelen Mr. Tansley, Paul Rayley, Minta Doyle veya herhangi başka biri olsaydı yapabileceği gibi resmini yere doğru çevirip kapatmadı, olduğu gibi bıraktı. William Bankes yanında durdu.

İkisi de köyde kalıyordu, onun için odalarına girip çıkarken, geç vakit kapı önündeki paspaslarda vedalaşırken, çorbadan, çocuklardan, şundan bundan konuşmuşlukları vardı, bu da onları müttefik yapıyordu; o yüzden şu anda bir yargıç gibi yanında durduğunda (üstelik babası olacak yaştaydı, botanikçiydi, duldu, sabun kokuyordu, çok titiz ve temizdi), Lily de öylece durdu. William Bankes öylece duruyordu. Lily'nin ayakkabılarının mükemmel olduğunu düşünüyordu. Ayak parmaklarına doğal bir yayılma alanı bırakıyordu. Aynı evde kaldıkları için onun ne kadar düzenli biri olduğunu da fark etmişti, kahvaltıdan önce kalkıyor ve herhalde tek başına resim yapmaya gidiyordu: Muhtemelen yoksuldu ve onda kesinlikle Miss Doyle'un muhteşem teni ve çekiciliği yoktu, ama aklı başında biriydi ve bu da onu onun gözünde o genç hanıma üstün kılıyordu. Örne-

ğin şu anda, Ramsay bağırıp çağırıp, elini kolunu sallayarak üzerlerine geldiğinde, Miss Briscoe'nun bunu anladığından emindi.

Biri hata yapmıştı.*

Mr. Ramsay onlara dik dik bakıyordu. Onları görmüyormuş gibi bakıyordu. Bu, ikisini de biraz rahatsız etti. Birlikte, görmemeleri gereken bir şey görmüşlerdi. Birinin mahremiyetine girmişlerdi. Lily'ye öyle geldi ki, Mr. Bankes'in bunun hemen ardından havanın soğuduğunu söylemesi ve yürüyüşe çıkmayı önermesi oradan hemen ayrılmak, işitme mesafesinin dışına çıkmak için aklına geliveren bir bahaneydi. Evet, kendisi de gelirdi tabii. Ama gözlerini resminden güçlükle ayırabildi.

Sarmaşık parlak mordu; duvar ise göz alıcı beyaz. Bu parlak morla ve göz alıcı beyazla oynamak ona dürüst olmayacak gibi geliyordu, çünkü Mr. Paunceforte'nin gelişinden bu yana her şeyi soluk, zarif ve yarı saydam göstermek her ne kadar moda olsa da, o bu renkleri böyle görüyordu. Rengin altında da o biçim vardı. Baktığında onu açıkça, çok baskın olarak görebiliyordu; ama fırçasını eline alır almaz her şey değişiyordu. İşte kendisini ağlamanın eşiğine getiren ve fikirden yapıta giden yolculuğu karanlık bir sokakta yürüyen bir çocuğun ürküntüsüne dönüştüren o şeytanlar da ona tam resimle tuval arasındaki bu anlık gidiş gelişlerde musallat oluyorlardı. Çoğunlukla böyle hissediyordu – cesaretini kaybetmemek, "Ama gördüğüm şey bu, gördüğüm bu" demek ve o gördüğü şeyden geriye ne kaldıysa, onu kendisinden kopartıp almaya çalışan binlerce güce karşı korumak için sıkıca göğsüne bastırarak zorlu bir mücadele veriyordu. Resim yapmaya başladığı anda, aynı soğuk ve rüzgârlı havayla başka şeyler de üzerine gelmeye başlıyordu, kendi yetersizli-

* Aynı şiirden. (ç.n.)

ği, önemsizliği, babasının Brompton Caddesi'nin arkalarındaki bir yerdeki evini çekip çevirmesi ve Mrs. Ramsay'nin dizlerine kapanma (neyse ki şimdiye kadar buna direnmişti) ve ona bir şey deme dürtüsünü zor bastırabiliyordu – ama ona ne denebilirdi ki? "Size âşığım" mı? Yo, bu doğru değildi. Eliyle çalılıkları, evi, çocukları göstererek "Bütün bunlara âşığım" mı diyecekti? Bu çok saçmaydı, imkânsızdı. O yüzden fırçalarını düzenli bir şekilde yan yana kutuya koydu ve William Bankes'e:

"Hava birden soğuyor. Güneş sanki daha az sıcaklık veriyor," dedi çevresine bakınarak; çünkü aslında güneş parlaktı, çimenler hâlâ yumuşak, koyu yeşil renkteydi, mor çiçekli yeşilliğin içindeki ev parlıyordu ve engin mavi gökte kargalar çığlıklar atarak uçuşuyorlardı. Ama bir şey hareket etti, çaktı ve havada gümüş bir kanat oluşturdu. Ne de olsa aylardan eylüldü, eylül ortasıydı, saat de akşamın altısını geçmişti. Birlikte her zaman gittikleri yöne doğru yürümeye başladılar, tenis sahasını geçtiler, yeşil çimenliği geçtiler ve sık çalılıkta kor ateş dolu maltızlara benzeyen fenerçiçekleri tarafından korunan o aralığa geldiler. Bu çiçeklerin arasından bakılınca körfezin mavi suları her zamankinden daha mavi görünüyordu.

Her akşam bir ihtiyacı gidermek ister gibi düzenli olarak buraya geliyorlardı. Burada sanki su kurumuş toprakta durağanlaşmış olan düşünceleri yukarı kaldırıp yüzdürüyor, hatta bedenlerine bile bir tür fiziksel rahatlama sağlıyordu. Rengin nabzı önce körfezde bir mavilik taşkını yapıyor, yürek bu taşkınla genişliyor, beden yüzüyordu, ama hemen sonra diken diken kabaran dalgaların üzerindeki siyahlıkla engelleniyor ve soğuyordu. Daha sonra da, büyük siyah kayanın ardından her akşam düzensiz aralıklarla geldiği için dikkatle beklemek gereken, ama geldiğinde büyük zevk veren beyaz köpüklü bir su fışkırıyordu; onu beklerken de insan birbiri ardına gelen dalgaların yarı daire biçimindeki

soluk renkli kumsala pürüzsüz bir sedef katmanı bırakışını izliyordu.

Orada dururken ikisi de gülümsüyordu. İkisi de dalgaların hareketinin, daha sonra da suları yararak hızla giden bir yelkenlinin körfezde bir kavis yaptıktan sonra duruşunun, titreyişinin ve yelkenini indirişinin uyandırdığı ortak bir sevinç hissetmişti; ama sonra, yelkenlinin bu seri hareketinin hemen ardından, bu tabloyu tamamlamak isteyen doğal bir içgüdüyle ikisi de uzaktaki kum tepelerine baktı ve hissettikleri bu neşenin yerini hüzün aldı – kısmen artık tablo tamamlandığı için, kısmen de uzaklardaki bu manzaralar (Lily'ye göre) onları seyredenden milyonlarca yıl sonra da var olacakmış ve daha şimdiden tamamen hareketsiz bir dünyaya bakan gökyüzüyle söyleşiyormuş gibi göründüğü için.

William Bankes uzaklardaki kum tepelerine bakarken Ramsay'yi düşünüyordu; Westmorland'deki bir yolu düşünüyordu; Ramsay'nin kendisini doğal bir hava gibi kuşatan yalnızlıkla o yolda yürüyüşünü düşünüyordu. Ama William Bankes'in bu düşünceleri ansızın kesildi, çünkü gözünün önüne civciv yavrularını korumak için kanatlarını açarak yürüyen bir tavuk, Ramsay'nin bunu görünce durması ve elindeki bastonu uzatarak "Sevimli – çok sevimli," deyişi geldi (bu gerçekten de olmuş bir olaydı herhalde); Bankes bunun onun yüreğindeki sadeliği ve basit şeylere duyduğu şefkati aydınlatan tuhaf bir ışık olduğunu düşünmüştü, ama ona öyle gelmişti ki, dostlukları orada, o yolun üzerinde sona ermişti. Ondan sonra Ramsay evlenmişti. Ondan sonra da, şu veya bu nedenle, aralarındaki dostluğun eski heyecanı kalmamıştı. Bunun kimin hatası olduğunu bilemiyordu, ama bir süre sonra tekrarlar yeniliğin yerini almıştı. Artık laf olsun diye görüşüyorlardı. Ama kum tepeleriyle yaptığı bu sessiz söyleşide, Ramsay'ye duyduğu sevginin hiç azalmamış olduğunu da düşündü; bir yüzyıl boyunca turbada yatan bir gencin dudağındaki kırmızılık nasıl hâlâ duruyor-

sa, onun körfezin karşı tarafındaki kum tepelerine yatırılmış olan dostluğu da tüm canlılığı ve gerçekliğiyle hâlâ orada duruyordu.

Bu dostluğun hatırına, ama belki de kendi zihninde kuruyup kalmış olmak suçlamasından da arınmak için –çünkü Ramsay çocuklarla çevrelenmişti, oysa Bankes hem çocuksuz hem de duldu– Lily'nin (bir bakıma büyük bir adam olan) Ramsay'yi kötülemesini değil, aksine aralarındaki bu ilişkiyi anlamasını çok istiyordu. Uzun yıllar önce başlayan dostlukları Westmorland'deki bir yolda, bir tavuğun civcivlerinin önünde kanatlarını açtığı o yerde tavsamaya başlamış; ondan sonra Ramsay evlenmiş, yolları ayrılmış olduğu için, kesinlikle kimsenin suçu olmamasına karşın, aralarında sırf âdet yerini bulsun diye görüşme eğilimi doğmuştu.

Evet. Olay buydu. Bu kadarı yeterdi. Gözlerini manzaradan çevirdi. Bahçe yolundan yürümek için ters yöne döndüğünde, artık Mr. Bankes, eğer o kum tepeleri kendisine dostluğunun dudağında hâlâ kırmızılık olan cesedini göstermeseydi asla görmeyeceği şeyleri, örneğin Ramsay'nin en küçük kızı Cam'i fark etmeye başlamıştı. Cam, su kenarında kokulu ballıca çiçeği topluyordu. Yabani ve hırçın bir çocuktu. Bakıcısının sözünü dinleyip "beyefendiye bir çiçek" vermeyecekti. Hayır! Hayır! Hayır! Vermeyecekti işte! Yumruğunu sıktı. Tepindi. Mr. Bankes'e de kendisini yaşlı, kederli ve dostluğu konusunda haksız çıkmış gibi hissettirdi. Gerçekten de kuruyup kalmıştı galiba.

Ramsay'ler varlıklı değillerdi, bütün bunların altından nasıl kalktıklarına da akıl sır ermiyordu. Sekiz çocuk! Sekiz çocuğun karnını felsefeyle doyurmak! İşte biri daha, bu kez Jasper geliyordu, yanlarından geçerken Lily'nin elini tutup tulumba kolu gibi sallayarak kaygısızca kuş vurmaya gittiğini söyledi ve Mr. Bankes içinden acı acı çocuklar *onu* nasıl da seviyorlar diye geçirdi. Bu "harika çocukların", hepsi adamakıllı serpilmiş olan bu sırım gibi, afacan gençlerin her

gün eskittikleri ayakkabılar ve çoraplar bir yana, şimdi bir de düşünülmesi gereken eğitim konusu vardı (doğru, belki Mrs. Ramsay'nin kendisinin de bir şeyleri vardı). Hangisinin hangisi olduğunu veya hangi sırayla dünyaya geldiklerini ise hiç aklında tutamıyordu. Kendince onlara İngiliz kral ve kraliçelerinin adlarını vermişti; Zalim Cam, Amansız James, Adil Andrew, Güzel Prue –çünkü Prue güzeldi, ne yapsındı ki, diye düşündü– Andrew da akıllıydı. Evin yolundan yukarı doğru yürürken ve Lily Briscoe söylediklerini kısa bir evet ve hayırla geçiştirirken (çünkü o hepsine vurgundu, bu dünyaya vurgundu), William Bankes, sanki Ramsay'nin çırpılan kanatlarla gıdaklayan evcillikler uğruna gençliğinde kendisini taçlandıran o görkemli soyutlanmışlıktan ve sadelikten tümden vazgeçtiğini görmüş gibi, onun durumunu tarttı, haline acıdı, ona gıpta etti. Bütün bunlar ona bir şey vermişti – William Bankes bunu itiraf ediyordu; Cam ceketinin yakasına bir çiçek kondursaydı veya Vezüv'ün patlayışını gösteren bir resme bakarken babasının omzuna tırmandığı gibi onun da omzuna tırmansaydı hoş olurdu; ama eski dostlarının fark ettiği gibi, bir şeyi de yok etmişlerdi. Yabancı biri şimdi ne düşünürdü? Lily Briscoe ne düşünürdü? Onun yeni huylar edinmiş olduğunu fark etmemek mümkün müydü? Bazı tuhaflıklar, zayıflıklar belki? Onun gibi zeki ve bilgili birinin bu kadar alçalabilmesi –gerçi bu çok acımasız bir ifade olmuştu– başkalarının övgülerine bu kadar muhtaç olması çok şaşırtıcıydı.

"Ah, ama," dedi Lily, "çalışmalarını düşünsenize!"

Ne zaman onun "çalışmalarını" düşünse, Lily'nin gözünün önüne hep büyük bir mutfak masası geliyordu. Bunun sebebi Andrew'du. Ona babasının kitaplarının ne hakkında olduğunu sormuştu. "Özne, nesne ve gerçekliğin doğası," demişti Andrew. Aman Tanrım deyip, bunun ne olduğu hakkında hiçbir fikrinin olmadığını söylediğinde de, "Bir mutfak masasını düşünün," demişti Andrew, "ama siz orada yokken."

O yüzden artık, Mr. Ramsay'nin çalışmalarını düşündüğünde, aklına hep iyice ovulmuş bir mutfak masası geliyordu. Şu anda da o masa armut ağacının çatallı dallarının arasında duruyordu, çünkü artık meyve bahçesine gelmişlerdi. Büyük bir güçlükle kendini zorlayarak zihnini armut ağacının gümüş renkli kabuğu veya balık biçimli yaprakları yerine dört ayağı havada orada asılı duran hayalet bir mutfak masasına, hani şu damarlı ve budaklı keresteden yapılma, sertçe ovalanan, yıllarca uygulanan bu kas gücüyle değeri ortaya çıkan ahşap masalardan birine odakladı. Doğal olarak, kişi günlerini bu tarz açılı özleri görerek, flamingo renkli bulutları, mavisi ve gümüş rengiyle böyle güzel akşamları beyaz çamdan yapılmış dört ayaklı ahşap bir masaya indirgeyerek geçiriyorsa (ki bu en has zihinlerin göstergesiydi), o kişi sıradan biri olarak değerlendirilemezdi.

Lily'nin "onun çalışmalarını düşünmesini" istemesi Mr. Bankes'in hoşuna gitmişti. Bunu kendisi de sık sık düşünmüştü. Defalarca "Ramsay, en iyi yapıtlarını kırk yaşına gelmeden önce veren o insanlardan," demişti. Yalnızca yirmi beş yaşındayken yazdığı küçücük bir kitapla felsefeye kesin bir katkı yapmıştı; sonrasında yazdığı şeyler büyük oranda onun genişletilmesinden, tekrarından ibaretti. Ama herhangi bir alana böyle kesin bir katkı yapan insanların sayısı o kadar az ki zaten dedi, özenle taranmış saçıyla, kılı kırk yaran, yargılayıcı haliyle armut ağacının yanında dururken. O anda, sanki Bankes'in elinin hareketiyle birden serbest kalmış gibi, Lily'nin ona dair bütün birikmiş izlenimleri birden devrildi ve ona karşı hissettiği her şey ağır ağır hareket eden bir çığ gibi üzerine yağmaya başladı. Bu bir duyumdu. Sonra da onun varlığının özü bir duman gibi havaya yükseldi. Bu da bir başkası. Lily, algısının yoğunluğu yüzünden kendini olduğu yere mıhlanmış gibi hissetti; bu öz onun ciddiyeti, iyi yürekliliğiydi. Size saygı duyuyorum (diye içinden onun şahsına seslendi), her zerrenize; kibirli değilsiniz; tamamen nesnelsiniz; siz

Mr. Ramsay'den daha iyisiniz; siz tanıdığım en iyi insansınız; ne karınız ne çocuğunuz var (cinsel olmayan bir duyguyla bu yalnızlığı bağrına basmak istedi), bilim için yaşıyorsunuz (iradesi dışında, gözünün önünde patates kesitleri canlandı); övgü size hakaret olur, yüce gönüllü, temiz kalpli, kahraman adam! Ama eşzamanlı olarak, ta buraya kadar nasıl yanında bir uşak getirdiğini; köpeklerin koltuklara çıkmasına karşı çıktığını; saatlerce (Mr. Ramsay kapıyı çarpıp odadan çıkana kadar) sebzelerdeki tuz ve İngiliz aşçıların günahları hakkında sıkıcı konuşmalar yaptığını da hatırladı.

Öyleyse bu iş nasıl olacaktı? İnsan birini nasıl yargılayacak, hakkında nasıl düşünecekti? Bir sürü şey bir araya gelip biriktiğinde duyduğu şeyin hoşlanma mı, itilme mi olduğuna nasıl karar verecekti? Zaten bu sözcüklerin anlamı neydi ki? Armut ağacının yanında öylece, dışarıdan bakıldığında donmuş gibi dururken, bu iki adam hakkındaki izlenimleri Lily'nin üzerine çığ gibi yağdı; düşüncesinin izini sürmek yazıyla kaydedilemeyecek kadar hızlı konuşan birinin sesini izlemek gibiydi, ama bu ses kendi sesiydi ve kendiliğinden biteviye yadsınamaz, birbiriyle çelişen şeyler söylüyordu; öyle ki, armut ağacının kabuğundaki çatlaklar ve kabarıklıklar bile geri dönülemez biçimde sonsuza dek orada sabitlenmiş gibi görünüyordu. Sizde büyüklük var, diye devam etti, oysa Mr. Ramsay'de hiç yok. O küçük, bencil, kibirli, egoist; o şımarık; o bir zorba; Mrs. Ramsay'yi ölümüne yoruyor; ama onda sizde olmayan (Mr. Bankes'e hitap ediyordu) bir şey var; dünyevilikten tutkuyla uzak durma; onun ıvır zıvır şeyler hakkında hiçbir fikri yok; köpekleri ve çocuklarını seviyor. Onun sekiz çocuğu var. Mr. Bankes'in hiç yok. Geçen akşam üzerinde iki ceketle gelip bir muhallebi kabına başını eğerek Mrs. Ramsay'ye saçlarını kestirmemiş miydi? Bütün bunlar esnek bir ağ içinde muhteşem bir şekilde yönlendirildikleri halde birbirlerine hiç değmeden oraya buraya sıçrayıp duran atsinekleri gibi Lily'nin zihninde dans

edip duruyorlar, Lily'nin Mr. Ramsay'nin aklına duyduğu derin saygının simgesi olan o ovulmuş masa modelinin hâlâ üzerinde durduğu armut ağacının çatallı dalları arasına girip çıkıyorlardı ki, Lily'nin giderek daha büyük bir ivme kazanan düşüncesi kendi yoğunluğundan gerilerek birden patladı ve Lily rahatladı; yakınlarda bir yerde bir tüfek atılmıştı ve saçmalardan kaçan ürkek ve kalabalık bir sığırcık sürüsü büyük bir gürültüyle havalanmıştı.

"Jasper!" dedi Mr. Bankes. İkisi de başlarını taraçanın üzerinden sığırcıkların uçtuğu yöne doğru çevirdi. Hızla uçan kuşların havada dağılışını izlerken yüksek çalılıktaki aralıktan geçtiler ve onlara trajik bir sesle "Biri hata yapmıştı!" diye bağıran Mr. Ramsay ile burun buruna geldiler.

Mr. Ramsay'nin trajik bir isyanı yansıtan, duyguyla parlayan gözleri bir an onlarınkiyle karşılaştı ve tanımasına ramak kalmış gibi kırpıştı; ama sonra, sanki anlık bir utançla onların normal bakışlarını başka yere çevirmek, gözünün önünden uzaklaştırmak ister gibi, elini yüzünün yarısına kadar kaldırdı, kaçınılmaz olduğunu bildiği şeyi bir an geciktirmeleri için yalvarır gibi, bölünmüş olmaktan duyduğu öfkeyi hissettirmek ister gibi, ama bunu fark ettiği halde yolundan tümüyle sapmayacağını, aksine, kendisini utandıran ama ona büyük haz veren bu tatlı duygudan, bu gizli zevkten vazgeçmemeye kararlı olduğunu belli eder gibi – ansızın geri döndü, mahrem kapısını onların yüzüne kapattı; Lily Briscoe ile Mr. Bankes ne yapacaklarını bilemeden göğe baktılar ve Jasper'ın tüfeğiyle ürküttüğü sığırcık sürüsünün karaağaçların üzerine konmuş olduğunu gördüler.

5

"Yarın hava güzel olmazsa bile," dedi Mrs. Ramsay, bakışlarını çevirip, oradan geçmekte olan William Bankes ile

Lily Briscoe'ya bakarken, "başka gün olur. Gel bakalım," diye devam etti, Lily'nin çekiciliğinin küçük solgun yüzündeki çekik Çinli gözleri olduğunu, ama bunu görecek adamın çok akıllı olması gerektiğini düşünerek, "ayağa kalk da bacağını ölçeyim"; çünkü belki de Fener'e gidebilirlerdi ve çorabın koncunu birkaç parmak daha uzatması lazım mı diye bakması gerekiyordu.

O an aklına geliveren harika bir düşünce nedeniyle gülümseyerek –William ile Lily evlensin– çapraz çelik şişlere takılı kırmızı kırçıllı çorabı kaldırıp James'in bacağında ölçtü.

"Hayatım, doğru dur," dedi, çünkü Fener bekçisinin küçük oğlunun çorabı için ölçü tahtası olmak fikrinden hoşlanmayan James, kıskançlıkla, inadına kıpırdayıp duruyordu; böyle yaparsa, çok mu uzun, çok mu kısa olmuş, nasıl anlayacaktı?

Mrs. Ramsay başını kaldırdı –en küçük, en sevgili yavrusunun içine hangi şeytan girmişti?– ve odayı gördü, koltukları gördü, fena halde eskidiklerini düşündü. Geçen gün Andrew'un dediği gibi, bağırsakları yere saçılmıştı; ama evle tek ilgilenen yaşlı bir kadın olduğu için bütün kış rutubetten sırılsıklam olacak bu eve yeni koltuklar alıp burada çürümeye bırakmanın ne manası var diye sordu kendine. Neyse, kirası tam olarak iki buçuk peniydi; çocuklar buraya bayılıyorlardı; kütüphanelerinden, derslerinden ve öğrencilerinden üç bin, aslında doğrusunu söylemek gerekirse, üç yüz mil uzakta olmak kocasına iyi geliyordu ve konuklar için de yer vardı. Hasırlarla, kamp yataklarıyla, Londra'da artık kullanılamayacak duruma gelmiş olan koltuk ve masa müsveddeleriyle burada iyi idare ediyorlardı; bir iki de fotoğraf ve kitaplar vardı. Ona kitaplar kendiliklerinden ürüyor gibi geliyordu. Hiç kitap okuyacak zamanı olmuyordu. Ne yazık ki kendisine armağan edilen ve şairin kendi el yazısıyla "Arzularına boyun eğilmesi gereken kadına" ... "Günümüzün mutlu Helena'sına" ... diye ithaf edilenleri bile,

utanarak söylüyordu ki, hiç okumamıştı. Croom'un Zihin üstüne, Bates'in Polinezya'nın Vahşi Âdetleri üstüne yazdıkları ("Hayatım, doğru dur," dedi) – bunların ikisi de Fener'e gönderilecek kitaplar değildi. Bir zaman gelecek ve ev o kadar eskiyecekti ki, artık bir şey yapmak şart olacaktı. Şunlara ayaklarını silmeyi ve sahildeki her şeyi eve taşımamayı bir öğretebilse, bu da bir şeydi. Andrew gerçekten kesip biçmek istediğinde, eve yengeç getirmesine izin vermek zorunda kalıyordu, veya Jasper deniz yosunundan çorba yapılabileceğine inandığında bunu engellememek gerekiyordu; veya Rose'un topladıkları – deniz kabukları, kamışlar, taşlar; çünkü çocuklarının hepsi yetenekliydi, ama hepsi ayrı şekillerde. Bunun sonucunda da, James'in bacağında çorabı ölçerken tepeden tırnağa bütün odaya bakarak içini çekti, her yaz ev giderek daha da köhneleşiyordu. Hasır soluyordu; duvar kâğıdı duvardan ayrılıyordu. Artık üzerindeki güller belli olmuyordu. Yine de, evdeki bütün kapılar böyle sürekli açık bırakılırsa ve koca İskoçya'da kapı sürgülerini tamir edebilecek tek bir adam bulunamazsa, eşyalar da çürürdü. Bir resim çerçevesinin kenarına yeşil kaşmir bir şal atmanın ne yararı vardı? Nasılsa iki hafta içinde bezelye çorbası rengine dönüverecekti. Ama onu asıl rahatsız eden şey kapılardı; bütün kapılar açık bırakılıyordu. Kulak kesildi. Oturma odasının kapısı açıktı; holün kapısı açıktı; gelen seslere bakılırsa yatak odalarının kapıları da açık gibiydi ve tabii merdiven başındaki pencere de açıktı, çünkü onu kendi açmıştı. Pencereler açık, kapılar kapalı olmalıdır – bu kadar basit bir şeyi kimse hatırlayamıyor muydu? Geceleri hizmetçilerin odasına gider ve oraları fırın gibi kapalı bulurdu, yalnızca Marie'ninki hariç, seçim yapması gerekse temiz hava almayı yıkanmaya bile tercih edebilecek İsviçreli kızınki, ama o da onların oralarda "Dağlar çok güzeldir," demişti. Bunu geçen akşam, yaşlı gözlerle pencereden dışarıya bakarak söylemişti. "Dağlar çok güzeldir." Orada babası ölüyordu, Mrs. Ramsay

bunu biliyordu. Onları babasız bırakıyordu. Onu azarlar ve (bir Fransız kadın gibi ellerini açıp kapayarak yatak nasıl yapılır, pencere nasıl açılır) gösterirken, kız konuşunca, güneşin aydınlığında uçtuktan sonra kanatları sessizce kapanan ve tüylerinin maviliği parlak çelikten yumuşak mora dönen bir kuş gibi, Mrs. Ramsay'nin etrafındaki her şey de öyle kapanmıştı. Orada sessizce durmuştu, çünkü söylenecek hiçbir şey yoktu. Adamda gırtlak kanseri vardı. Nasıl öylece kalakaldığını, kızın nasıl "Bizim oralarda dağlar çok güzeldir," dediğini ve hiç umut, hiçbir umut olmadığını hatırlayınca, birden sinirlendi ve James'e öyle sert bir sesle "Doğru dur. Canımı sıkma," dedi ki, çocuk anında işin ciddiyetini anladı, bacağını düz tuttu ve annesi ölçüyü aldı.

Sorley'nin küçük oğlunun James'ten daha kavruk olduğu hesaba katıldığında bile çorap en az bir parmak kısaydı.

"Çok kısa," dedi, "çok kısa olmuş işte."

Bu kadar kederli görünen biri olamazdı. Güneş ışığını içerideki derinliklere taşıyan huzmenin yarı yolunda belki de acı ve kara bir gözyaşı oluşmuştu; bir gözyaşı akmıştı; dalgalanan sular o gözyaşını kendine katmış ve durulmuştu. Bu kadar kederli görünen biri olamazdı.

Peki bu sadece dış görünüşten mi ibaret, diye soruyordu insanlar. Bunun –ondaki güzelliğin ve muhteşemliğin– ardındaki şey neydi? Yoksa kafasına kurşun mu sıkmıştı, diye soruyorlardı, onlar evlenmeden bir hafta önce mi ölmüştü – dedikodusu kulaklara gelen bir başka, eski sevgili? Yoksa hiçbir şey yok muydu? Yalnızca ardında yaşadığı ve ne yaparsa yapsın bozamayacağı eşsiz bir güzellik dışında bir şey yok muydu? Çünkü büyük bir tutkuya, yalan olan bir aşka, kırılan heveslere dair hikâyeler duyduğunda kolayca kendisinin de bu duyguyu bildiğini, hissettiğini, yaşadığını söyleyebilecekken, o hiç konuşmazdı. Hep sessiz kalırdı. Demek ki biliyordu – öğrenmemiş olmasına karşın biliyordu. Ondaki yalınlık, zeki insanların çarpıttığı şeyleri çok daha

iyi kavrıyordu. Ondaki kararlılık, taş gibi dosdoğru düşmesini, kuş gibi tam doğru yere konmasını sağlıyor, bu da doğal olarak ruhunu –belki de yanıltıcı bir biçimde– ona zevk veren, onu rahatlatan, onu ayakta tutan gerçeğin tam üzerine indiriyordu.

(Bir keresinde telefonda konuşurlarken, yalnızca bir trenle ilgili bilgi veriyor olmasına karşın, onun sesinden çok etkilenen Mr. Bankes, "Sizin yoğrulduğunuz çamurdan doğada pek az vardır," demişti. Gözünün önüne Mrs. Ramsay'nin telefonun öbür ucundaki yüzü gelmişti, Grek hatlarıyla, mavi gözleriyle, düz burnuyla. Böyle bir kadınla telefonda konuşmak ne kadar acayip gelmişti ona. Sanki bir araya gelen Kharit'ler, Asphodel Çayırlarında elbirliğiyle yaratmışlardı bu yüzü. Tamam, Euston'dan 10:30 trenine binecekti.

"Ama o, tıpkı bir çocuk gibi, güzelliğinin hiç farkında değil," dedi Mr. Bankes, ahizeyi yerine koyup işçilerin evinin arkasında yapmakta oldukları otel inşaatının ne kadar ilerlediğine bakmaya giderken. Ve o bitmemiş duvarlar arasındaki harekete bakarken Mrs. Ramsay'yi düşündü. Çünkü her zaman yüzünün uyumuna uydurulması gereken bir garabet de oluyor diye düşündü. Kafasına geyik avcılarının giydiği bir şapka geçiriveriyor, çocuklardan birinin yaptığı yaramazlığa engel olmak için evden lastik botlarıyla fırlayıp çimenlerde koşuyordu. O yüzden, insan onun salt güzelliğini düşünmek istediğinde, resmin içine o hareketli, o canlı varlığı da katmak gerektiğini unutmamalıydı (işçileri izlerken ince bir tahtanın üzerinden yukarıya tuğla taşıdıklarını gördü); yok onu yalnızca bir kadın olarak düşünecekse de, onda ya kendine has bir acayiplik görecek –beğenilmekten hoşlanmıyordu– ya da, herhalde içten içe sanki kendi güzelliğinden ve erkeklerin güzellik hakkında söyledikleri şeylerden sıkılmış ve yalnızca başkaları gibi sıradan biri olmak istermiş gibi, görünüşündeki asaleti çıkarıp atma arzusu duyuyor diyecekti. Bilemiyordu. Bilemiyordu. İşe dönmesi gerekiyordu.)

Başı o yaldızlı çerçeve, çerçevenin kenarına asılı yeşil şal ve Michelangelo'nun olduğu saptanmış başyapıt tarafından tuhaf bir biçimde çevrelenmiş olan Mrs. Ramsay, elindeki bakır renkli tüylü çorabı örerken, davranışında az önce ortaya çıkan sertliği yumuşattı, küçük oğlunun başını kaldırıp alnından öptü. "Haydi kesecek başka bir resim daha bulalım," dedi.

6

Ama ne olmuştu?

Biri hata yapmıştı.

Mrs. Ramsay irkilerek kendi düşüncelerinden uzaklaştı ve uzun zamandır aklında anlamsız şeyler olarak tuttuğu sözcüklere anlam vermeye başladı. "Biri hata yapmıştı" – Miyop gözlerini şu anda kendisine doğru gelmekte olan kocasına odaklayarak gözünü ayırmadan baktı, kendisine yaklaştığında da (aynı nakarat kendi kafasında da yankılanıyordu) anladı ki bir şey olmuştu, biri hata yapmıştı. Ama bunun ne olabileceğini katiyen kestiremiyordu.

Mr. Ramsay titremişti; sarsılmıştı. Bütün kibri, kendi muhteşemliğinden, atıyla adamlarını yıldırım gibi, yırtıcı bir şahin gibi o ölüm vadisine sürerken aldığı doyum yerle bir olmuş, yok olmuştu. Top ateşi, mermiler yağarken havadan, saldırdık atlarımızla gözümüzü kırpmadan, hızla geçtik ölüm vadisinden, daldık gümbürtü bombardımanının arasından – derken dosdoğru Lily Briscoe ile William Bankes'e dalmıştı. Titremişti; sarsılmıştı.

Gözlerini kaçırması ve kendi kendisini sarıp sarmalamış da dengesini yeniden kazanmak için yalnız kalmaya ihtiyacı varmışçasına tuhaf bir biçimde kabuğuna çekilmiş olması gibi tanıdık işaretlerden onun öfkeli ve kederli olduğunu fark ettiği için, Mrs. Ramsay şu anda asla onunla konuş-

mazdı. James'in başını okşadı; kocası için hissettiklerini ona aktardı ve Army and Navy Mağazası kataloğundaki beyaz gömlekli adamı sarıya boyarken izlediği oğluna bakıp, büyük bir ressam olsa ne güzel olurdu diye düşündü; zaten niye olmasındı? Muhteşem bir alnı vardı. Sonra, kocası yeniden önünden geçerken başını kaldırdı, yıkıntının üstünün örtüldüğünü, evcilliğin galebe çaldığını, alışkanlıkların yatıştırıcı ritminin yeniden oluştuğunu görünce öyle rahatladı ki, Mr. Ramsay önlerinden bir daha geçtiğinde özellikle durup, pencereden eğilerek elindeki ince bir dalla şakacı ve tuhaf bir edayla James'in çıplak bacağını gıdıklarken, ona "o zavallı delikanlıyı", Charles Tansley'yi başından savdığı için takıldı bile. Tansley'nin gidip tezini yazması gerekiyordu, dedi Mr. Ramsay.

"Yakında James de *kendi* tezini yazacak," diye de ekledi, elindeki dalı alaycı bir şekilde sallayarak.

Babasından nefret eden James, onun o ciddiyetle şakacılık karışık kendine has tavrıyla en küçük oğlunun çıplak bacağını gıdıkladığı dalı itti.

Yarın Sorley'nin küçük oğluna göndermek için artık bıkkınlık veren şu çorapları bitirmeye çalıştığını söyledi Mrs. Ramsay.

Mr. Ramsay ansızın bir barut fıçısı gibi patlayarak yarın Fener'e gitmelerinin mümkün olmadığını söyledi.

Nereden biliyordu, diye sordu Mrs. Ramsay. Rüzgâr sık sık yön değiştiriyordu.

Bu sorunun olağanüstü saçmalığı, kadın aklının budalalığı Mr. Ramsay'yi çok öfkelendirdi. Kendisi ölüm vadisinden geçmişti, yıkılmış, titremişti; oysa o, gerçekleri hiçe sayıyor, çocukların söz konusu olamayacak şeyleri umut etmelerine neden oluyor, yani yalan söylüyordu. Ayağını hızla taş basamağa vurdu. "Lanet olsun sana," dedi. Ama Mrs. Ramsay ne demişti ki? Sadece yarın havanın güzel olabileceğini söylemişti. Olabilirdi de.

Barometre böyle düşüyorken ve rüzgâr batıdan esiyorken olmazdı.

Onun başkalarının duygularını bu kadar hiçe sayarak gerçeğin peşine düşmesi, üstündeki ince uygarlık örtüsünü bu kadar kabaca, bu kadar hoyratça yırtması Mrs. Ramsay için insanlığa sığmayan öyle korkunç bir terbiyesizlikti ki, sanki canını yakan bu dolu yağmurunun, bu kirli suyun üzerine sıçramasına aldırmıyormuş gibi, sersemlemiş ve körleşmiş bir halde hiç cevap vermeden başını eğdi. Söylenecek hiçbir şey yoktu.

Kocası yanında bir şey söylemeden durdu. Bir süre sonra, alttan alan bir tavırla, isterse gidip sahil muhafaza memurlarına sorabileceğini söyledi.

Kocası kadar saygı duyduğu başka kimse yoktu.

Onun sözüne inanmaya hazır olduğunu söyledi. Sadece o zaman sandviç hazırlamaları gerekmeyecekti – o kadar. Kadın olduğu için doğal olarak ona geliyorlardı, gün boyunca şu veya bu konuyla; biri şunu istiyordu, biri bunu; çocuklar büyüyorlardı; çoğunlukla kendini insan duygularını emen bir sünger gibi hissediyordu. Sonra ona lanet olsun sana demişti. Yağmur kesin yağacak demişti. Yağmur yağmayacak demişti ve Mrs. Ramsay'nin önünde ansızın güvenli bir cennet açılmıştı. Onun kadar saygı duyduğu başka kimse yoktu. Onun ayakkabılarını bağlayacak kadar bile değerli olmadığını hissediyordu.

Yaptığı huysuzluktan, alayının başında saldırıya geçerken yaptığı el kol hareketlerinden zaten utanmış olan Mr. Ramsay, biraz çekinerek oğlunun çıplak bacaklarını bir kez daha dürttü ve sonra, sanki karısından izin almış gibi, ona hayvanat bahçesinde balığını yuttuktan sonra geriye düşüp suya batarken havuzdaki suyu sağa sola dalgalandıran denizaslanını anımsatan bir hareketle çoktan kararmış olan ve yapraklarla çalıların belirginliğini azaltırken güllere ve pembelere gün boyu sahip olmadıkları bir parlaklık veren akşam havasına doğru daldı.

"Biri hata yapmıştı," dedi yeniden, taraçada bir aşağı bir yukarı yürürken.

Ama artık sesinin tonu nasıl da olağanüstü bir şekilde değişmişti! "Haziranda ahenksizleşen"* guguk kuşu gibiydi; sanki bu yeni ruh durumuna uyacak başka sözler arıyor, aklından yeni şeyler deniyor, ama elinde yalnızca bu olduğundan, çatlak da olsa, bunu kullanmaya devam ediyordu. "Biri hata yapmıştı" – böyle, hiç inandırıcı olmadan, melodik bir şekilde, neredeyse bir soru gibi söylendiğinde, kulağa çok gülünç geliyordu. Mrs. Ramsay elinde olmadan güldü, az sonra da Mr. Ramsay tabii ki, bir aşağı bir yukarı yürürken, bu sözü önce mırıltıya dönüştürdü, sonra vazgeçti, sustu.

Artık güvendeydi, mahremiyetine yeniden kavuşmuştu. Piposunu yakmak için durdu, penceredeki karısına ve oğluna bir kez baktı ve hani insan hızlı bir trende elindeki kitaptan başını bir an kaldırır ve sanki okuduğu sayfadaki bir şeyin resmi, doğrulanması gibi bir çiftlik, bir ağaç ve birkaç kulübe topluluğu görür ve güçlenmiş, tatmin olmuş olarak yeniden kitabına döner ya, işte aynen öyle; gözleri oğlunu da, karısını da seçemeden gördüğü bu manzara ona güç verdi, onu doyurdu ve o anda o muhteşem zihninin enerjisini meşgul etmekte olan sorunu net bir şekilde anlama çabasına girişti.

Onunki muhteşem bir zihindi. Çünkü düşünce notalara ayrılmış piyano tuşlarına veya yirmi altı harfi özenle dizilmiş bir alfabeye benzetilecek olursa, onun o muhteşem zihni bu harflerin üzerinden hiçbir zorluk yaşamadan, gayet sağlam ve doğru bir biçimde tek tek geçer ve diyelim Q harfine varırdı.

---

* Guguk kuşuyla ilgili bir çocuk tekerlemesinden:
In April he shows his bill
In May he sings all day (or 'he's here to stay')
In June he'll change his tune
In July away he'll fly.

Nisanda gagasını gösterir
Mayısta bütün gün öter (veya "kalmaya gelir")
Haziranda ahenksizleşir
Temmuzda uçup gidecektir. (ç.n.)

Q harfine varmıştı. Koca İngiltere'de Q harfine varabilen çok az sayıda insan vardı. Burada, bir an taş saksıdaki sardunyaların yanında durdu ve artık çok ama çok uzakta kalmış olan ve son derece masum bir şekilde, onun gördüğü feci akıbete karşı savunmasız olarak sahilde deniz kabuğu toplayan çocuklar gibi ayaklarının dibindeki önemsiz şeylerle ilgilenen karısıyla oğlunu birlikte pencerede gördü. Onların kendi korumasına ihtiyaçları vardı; o da onlara bunu veriyordu. Ama ya Q'dan sonra? Sırada ne vardı? Q'dan sonra bir dizi harf daha vardı ve sonuncusu ölümlü gözlerle görülemeyen, uzaklarda kırmızı bir parıltı olarak algılanan harfti. Bir kuşakta yalnız tek bir kişi Z'ye varabilirdi. Yine de, eğer kendisi R'ye kadar gidebilirse, bu önemli bir şey olurdu. En azından burası Q'ydu. Q'da frene basmıştı. Q'dan çok emindi. Q'yu kanıtlayabiliyordu. Eğer Q, Q ise, o zaman R–. Bu noktada piposunu taş saksının koç boynuzu biçimindeki kulpuna iki üç kez tak tak vurarak boşalttı ve sonra devam etti. "O zaman R..." Doğruldu. Kendini iyice sıktı.

O anda kabarmış bir denizde sadece altı peksimet ve bir matara suyla fırtınaya yakalanmış bir geminin mürettebatını kurtarabilecek olan dayanıklılık ve adalet, öngörü, adanmışlık, beceri gibi özellikler imdadına yetişti. Öyleyse R – R ne?

Bir sürüngenin deriyi andıran gözkapağına benzeyen bir kapak yoğun bakışının önünde açılıp kapanıyor, R harfini görmesini engelliyordu. O bir anlık karanlıkta –başarısız biri olduğunun– R'ye ulaşabilecek biri olmadığının söylendiğini duyuyordu. R'ye asla ulaşamayacaktı. Haydi bir kez daha, R'ye doğru. R–

Kutup bölgesindeki buzlu ıssızlıklarda kimse olmadan yapılan bir keşif gezisinde onu ne fazla iyimser ne de fazla umutsuz olan, durumu metanetle değerlendiren ve durumla yüzleşen bir önder, kılavuz, danışman yapabilecek olan özellikler yine imdadına yetişti. R–

Sürüngenin gözü bir kez daha kırpıştı. Alnındaki damarlar şişti. Taş saksıdaki sardunya birden görünür bir hal aldı

ve istemeden çiçeğin yapraklarının arasında iki grup insanı birbirinden ayıran o eski ve açık ayrımı gördü; bir yanda zorluklara karşı sabırla ağır ağır ilerleyen ve tüm alfabeyi, yirmi altı harfi birden baştan sona sırasıyla tekrar eden insanüstü güç sahipleri; öte yanda tüm harfleri tek bir hamlede bir araya getiren yetenekli, ilahi kimseler – bu dâhilerin yöntemiydi. Onda deha yoktu; böyle bir şeyi ileri sürmüyordu: ama A'dan Z'ye alfabenin tüm harflerini sırasıyla doğru olarak tekrar etme gücü vardı veya olabilirdi. O sırada Q'da takılmıştı. Öyleyse, R'ye geçmeliydi.

Artık kar yağmaya başladığı ve dağın tepesi sisle kaplandığı için sabah olmadan yatıp ölmeyi beklemesi gerektiğini bilen bir önderi utandırmayacak olan duygular üzerine çöktü, gözlerinin rengini soluklaştırdı, taraçada geçirdiği şu iki dakikalık sürede bile görünüşünü saçları ağarmış bir ihtiyara çevirdi. Ama o yatarak ölmeyecekti; dik bir kayalığın ucunda duracak ve orada gözleri fırtınaya sabitlenmiş, son ana kadar karanlığı yarmaya çalışarak ayakta ölecekti. R'ye asla ulaşamayacaktı.

İçinden sardunyalar taşan saksının yanında hiç kıpırdamadan durdu. Ama milyarlarca kişinin içinde zaten kaç kişi Z'ye ulaşabiliyor ki, diye sordu kendine. Elbette bunca zayıf bir umudun önderi olan kişi kendine bunu sorabilir ve ardındaki keşif grubuna ihanet etmeden "Belki bir kişi," diye yanıtlayabilirdi. Bir kuşakta bir kişi. O zaman o kişi kendisi değilse, bu yüzden suçlanabilir miydi? Tabii eğer dürüstçe çabalamış, tükenene kadar tüm gücünü buna vermiş ise. Hem insanın ünü ne kadar sürerdi ki? Ölmekte olan bir kahramanın bile ölümünden sonra insanların kendi hakkında neler söyleyeceklerini düşünmek hakkıdır. Ünü belki de iki bin yıl sürer. Ama iki bin yıl nedir ki? (diye sordu Mr. Ramsay alaycı bir şekilde çalılara bakarak). Bir dağın tepesinden aşağıda uzanan uçsuz bucaksız yitik çağlara bakıyorsan nedir sahiden? İnsanın botuyla tekmelediği bir taş

parçası bile Shakespeare'den uzun yaşayacak. Kendisinin küçük ışığı da çok parlak olmadan bir iki yıl parlayacak, sonra daha büyük bir ışıkla birleşecek, o ışık da daha büyük bir ışığa katılacaktı. (Karanlığa, birbirine geçmiş dallara baktı.) Öyleyse, hiç olmazsa o uçsuz bucaksız yitik çağları ve yıldızların yok oluşunu görebilecekleri yüksekliğe kadar tırmanmış olan bu zavallı grubun önderi, arama ekibi geldiğinde onu görev başında, tam bir asker gibi ölmüş bulsun diye, ölüm parmaklarını kıpırdatamayacak kadar sertleştirmeden hemen önce kalan azıcık bilinciyle uyuşmuş parmaklarını alnına doğru kaldırıp, omuzlarını geriye attı diye onu kim suçlayabilirdi? Mr. Ramsay omuzlarını geriye attı ve saksının yanında dimdik durdu.

Bir an böyle durup ün hakkında, arama ekipleri hakkında, kendisine saygı duyan hayranlarının kemiklerinin üzerine diktiği anıtlar hakkında düşünüyor diye onu kim suçlar? Son olarak da, başarısızlığa mahkûm bu keşif yolculuğunun bu macerayı sonuna kadar yaşamış, gücünü son damlasına kadar tüketmiş ve artık bir daha uyanıp uyanmayacağına hiç aldırmadan uykuya dalmış olan önderi şimdi ayak parmaklarındaki bir karıncalanma yüzünden hâlâ yaşadığını fark ediyorsa, aslında yaşamaya itirazı yoksa, yalnızca biraz şefkate, viskiye ve çektiği acıların öyküsünü hemen anlatacağı birine ihtiyaç duyuyorsa, onu kim suçlar? Onu kim suçlar? Zırhını çıkartıp pencerenin önünde duran ve önce çok uzakta olan, ama yoğun soyutlanmışlığı, yitip gitmiş çağlar ve yok olmuş yıldızlardan sonra gözüne hâlâ hoş ve yabancı görünen o dudaklar, kitap ve kafa giderek yakınlaşıp netleşene kadar karısıyla oğluna bakan ve sonunda piposunu cebine koyup karısının önünde o muhteşem başını eğen bu kahramanın davranışından kim gizli bir sevinç duymaz – dünyanın güzelliğinin önünde saygıyla eğildi diye onu kim suçlar?

7

Ama oğlu ondan nefret ediyordu. Kendilerine doğru gelmesinden, durup onlara tepeden bakmasından; onları böyle bölmesinden nefret ediyordu; tavırlarındaki taşkınlıktan ve yücelikten nefret ediyordu; kafasının muhteşemliğinden; talepkârlığından ve bencilliğinden (çünkü orada durmuş, onları kendisine ilgi göstermeye zorluyordu); ama en çok da babasının, çevrelerinde titreşen ve annesiyle arasındaki ilişkinin mükemmel sadeliğini ve uyumunu bozan o duygu tınılarından nefret ediyordu. Başını kaldırmadan önündeki sayfaya bakarsa, onun gitmesini sağlayacağını umuyordu; parmağıyla bir sözcüğü işaret ederse, annesinin, babası durduktan sonra dağıldığını öfkeyle fark ettiği ilgisini yeniden kendi üstüne çekeceğini umuyordu. Ama hayır. Hiçbir şey Mr. Ramsay'nin uzaklaşmasını sağlayamıyordu. Öylece durmuş, şefkat talep ediyordu.

Oğlunu koltuğunun altına almış, yayılarak oturmakta olan Mrs. Ramsay toparlandı, yarım dönerken kendini güçlükle doğrultuyor gibiydi, ama sanki derhal havaya damlacıklardan oluşan bir sütun püskürterek bir enerji yağmuru yağdırmış, aynı zamanda da (çorabını yeniden eline alıp sessizce oturduğu halde) sanki tüm enerjisi birleşip yanan ve çevresini aydınlatan bir güce dönüşüyormuş gibi canlanmış ve dirilmiş görünüyordu, erkeğin ölümcül kısırlığı da bu enfes doğurganlığa, ondan fışkıran bu yaşam pınarına, çıplak ve kısır bir pirinç gaga gibi daldı. Şefkat istiyordu. Hiçbir şey başaramadım diyordu. Mrs. Ramsay'nin şişleri oynayıp duruyordu. Mr. Ramsay gözlerini onun yüzünden hiç ayırmadan başarısız biri olduğunu tekrarladı. Karısı onu susturmaya çalıştı. "Charles Tansley..." dedi. Ama ona bundan fazlası lazımdı. İstediği şefkatti, öncelikle dehasının olduğunun söylenmesiydi, sonra da yaşam çemberinin içine alınmak, ısıtılmak ve yatıştırılmak, duyularının canlandırılması,

kısırlığının doğurganlığa dönüştürülmesi ve evin bütün odalarının yaşamla doldurulmasıydı – oturma odasının; oturma odasının arkasındaki mutfağın; mutfağın yukarısındaki yatak odalarının ve onların ilerisindeki çocuk odalarının; odaların hepsi döşenmeliydi, hepsi yaşamla doldurulmalıydı.

Charles Tansley'nin onun günümüzün en iyi metafizikçisi olduğunu düşündüğünü söyledi Mrs. Ramsay. Ama ona bundan fazlası lazımdı. Ona şefkat lazımdı. Kendisinin de yaşamın merkezinde yaşadığına ikna edilmesi lazımdı; ona ihtiyaç duyulduğuna; yalnızca burada değil, tüm dünyada. Şişleri gidip gelirken, kendine güvenli bir şekilde dik oturan Mrs. Ramsay oturma odasını ve mutfağı yarattı, ikisini de aydınlattı; ona sakin olmasını ve oralara girip çıkarak keyfine bakmasını söyledi. Güldü, örgüsünü ördü. Gergin bir şekilde annesinin dizlerinin arasında duran James, onun bütün gücünün anlık bir parlamayla yukarı çıktığını ve erkeğin şefkat talep ederek merhametsizce tekrar tekrar indirdiği o pirinç gaga, o kısır pala tarafından yutulup yok edildiğini hissediyordu.

Mr. Ramsay yine başarısız biri olduğunu tekrarladı. Bak öyleyse, hisset öyleyse. Mrs. Ramsay şişlerini oynatırken, etrafına, pencereden dışarıya, odaya, James'e bakarak, gülüşüyle, duruşuyla, maharetiyle, (huysuz bir çocuğu yatıştırmak için elindeki ışıkla karanlık bir odaya giren bir bakıcı gibi) onu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde bunların gerçek olduğuna; evin dolu olduğuna; bahçede çiçeklerin açtığına inandırdı. Eğer karısına sonsuz bir güven duyarsa, hiçbir şey ona zarar veremezdi; kendini ne kadar derine gömerse gömsün veya ne kadar yükseğe tırmanırsa tırmansın, bir an bile onsuz kalmazdı. Mrs. Ramsay bu kucaklama ve koruma yeteneğiyle öyle övünüyordu ki, kendisinden geriye kendisini tanıyabileceği küçücük bir kabuk bile kalmıyordu; nesi var nesi yoksa böylece saçıp harcıyordu; dizleri arasında gergin bir şekilde duran James de onun yapraklarla ve salla-

nan dallarla dolu pembe çiçekli bir meyve ağacı gibi yükseldiğini ama o pirinç gaganın, babasının, o bencil adamın kısır palasının şefkat talep ederek bu ağaca tekrar tekrar indiğini hissediyordu.

Tatmin olunca anasının memesini bırakan bir çocuk gibi karısının sözleriyle doymuş olan Mr. Ramsay, sonunda kendine gelmiş, yenilenmiş olarak ve alçakgönüllü bir minnettarlıkla ona bakarak, karısının çabalarının karşılığını vereceğini söyledi; kriket oynayan çocukları izleyecekti. Gitti.

O gider gitmez Mrs. Ramsay taç yapraklarını birbiri üzerine örterek içine kapanıyormuş gibi göründü ve bütün çatı tükenmişlikle kendi üzerine çöktü, öyle ki, bu tükenmişliğe tam olarak teslim olduğundan, başarılı bir şey yaratmış olmanın coşkusu içinde, sonuna kadar gerilip bırakılmış ama artık yavaşça gevşemekte olan bir yay gibi titreşip, nabız gibi atarken yalnızca Grimm'in masal kitabının sayfasında parmağını gezdirecek kadar gücü kalmıştı.

Kocası uzaklaşırken bu nabzın her atışı, kendisini ve onu kuşatıyor ve ikisini de biri tiz biri pes iki farklı notanın aynı anda çalındığında birbirlerine verdikleri o avuntuyu veriyor gibiydi. Ama, kulağındaki bu tını dinip de yeniden masala döndüğünde, Mrs. Ramsay sadece bedenindeki bitkinliği değil (o sırada değil, hep sonradan hissederdi bunu), aynı zamanda bu bedensel yorgunluğa farklı bir ton katan ve başka bir şeyden kaynaklanan belli belirsiz nahoş bir duygu hissetti. Balıkçının Karısı masalını yüksek sesle okurken, bu hissin tam olarak nereden kaynaklandığını bilmiyordu; sayfanın sonuna gelip durduğunda, bir dalganın sıkıcı ve uğursuz bir şekilde sahile vurduğunu duyunca ve bu kaynağın ne olduğunu fark edince yaşadığı hoşnutsuzluğu da söze dökmedi. Ama kaynağı şuydu: Bir an için bile olsa kocasından daha iyi biri olduğunu hissetmek hoşuna gitmemişti; dahası, onunla konuşurken ona söylediği şeylerin doğruluğundan tam olarak emin olamamasına da dayanamıyordu. Üniver-

sitelerin ve insanların onu istemesi, dersleri ve kitapları ve bunların çok önemli oluşu – bütün bunların çok önemli olduğundan hiç kuşkusu yoktu; ama onu rahatsız eden şey, aralarındaki ilişki, onun böyle, herkesin görebileceği şekilde, açıkça kendisine gelmesiydi; çünkü o zaman herkes onun kendisine bağımlı olduğunu söylüyordu, oysa bilmeliydiler ki, o kendisiyle karşılaştırılamayacak kadar önemliydi ve kendisinin dünyaya verdikleri onun verdikleriyle kıyaslandığında bir hiçti. Ama bir de öbür konu vardı – ona gerçeği söyleyememek, örneğin, seranın çatısını ve tamir masrafının herhalde elli sterlin kadar tutacağını söylemekten korkmak; sonra kitapları, biraz kuşkulandığı gibi (bunu William Bankes'in söylediklerinden çıkarmıştı), son kitabının en iyi kitabı olmadığını tahmin edebileceğinden korkmak; sonra küçük gündelik şeyleri ondan saklamak, çocukların bunu fark etmesi ve bunun onlara yüklediği ağırlık – bütün bunlar iki notanın bir arada çalınmasının verdiği tüm sevinci, o katıksız sevinci azaltıyor ve bu sesin kulağında sönük bir tatsızlık bırakarak dinmesine neden oluyordu.

Sayfanın üzerine bir gölge düştü; başını kaldırdı. Yanından ayaklarını sürüyerek geçen Augustus Carmichael'dı bu, tam da şimdi, tam insan ilişkilerinin yetersizliğinin, en mükemmel ilişkinin bile kusurlu olduğunun ve bu ilişkilerin, sırf kocasını sevdiği için gerçeği açığa çıkarma güdüsüyle yaptığı sorgulamaya bile tahammülü olmadığının hatırlatılmasının acı verici olduğu bu anda; kendini değersizliğe mahkûm edilmiş gibi hissetmenin acı verici olduğu ve bu yalanlarla, bu abartmalarla doğru işlevini yerine getirmesinin engellendiği anda – işte tam da yaşadığı o büyük coşkunun ardından kendini böyle aşağılayarak dertlendiği anda geçmişti yanından sarı terlikleriyle ayağını sürüyerek Mr. Carmichael ve o yanından geçerken sanki içindeki bir şeytan dürttü ve ona seslendi:

"İçeri mi giriyorsunuz Mr. Carmichael?"

8

Mr. Carmichael hiç cevap vermedi. Afyon kullanıyordu. Çocukların dediğine göre, sakalında o sarı izi bırakan oydu. Olabilirdi. Onun tek bildiği, bu zavallı adamın mutsuz olduğu, her yıl bir kaçış olarak onlara geldiğiydi; ama her yıl aynı şeyi hissediyordu; Mr. Carmichael ona güvenmiyordu. Ona "Kasabaya iniyorum, pul, kâğıt, tütün filan ister misiniz?" diye sormuş, bundan irkildiğini hissetmişti. Mrs. Ramsay'ye güvenmiyordu. Sebep karısıydı. O itici kadının St. John's Wood'daki o korkunç odada onu evden atarken kendi gözleriyle gördüğü insafsızlığı karşısında nasıl donakaldığını hatırladı. Carmichael pasaklı biriydi; üstüne başına bir şeyler dökerdi; dünyada artık yapacağı hiçbir şey kalmamış bir ihtiyarın bıkkınlığı vardı üzerinde ve karısı onu evden atmıştı. O itici tavrıyla, "Şimdi Mrs. Ramsay ile ben küçük bir konuşma yapacağız," demişti ve Mrs. Ramsay sanki gözünün önünde olmuş gibi, Carmichael'ın yaşadığı bütün ıstırapları görebilmişti. Tütün alacak parası var mıydı? Parayı karısından mı istemek zorundaydı? İki şilin altı peniyi bile mi? On sekiz peniyi de mi? Ah, o kadının bu adama yaşattığı onursuzlukları düşünmeye katlanamıyordu. Ama artık hep (nedenini tahmin edemiyordu ama o kadınla ilgili olduğunu sanıyordu) kendisinden kaçıyordu. Onunla hiç konuşmuyordu. Oysa daha başka ne yapabilirdi ki? En güneşli oda ona verilmişti. Çocuklar ona iyi davranıyorlardı. Kendisi de asla onu evde istemediğini gösteren bir şey yapmamıştı. Aslında, dostluk göstermek için özel bir çaba harcıyordu. Pul ister misiniz, tütün ister misiniz? Bakın bu hoşunuza gidebilecek bir kitap vesaire. Çünkü ne de olsa – ne de olsa (kendi güzelliğinin birden farkına vardığı o ender anlardan biri olan bu anda elinde olmadan şöyle bir doğruldu) genelde insanların kendisinden hoşlanması konusunda bir sıkıntı yaşamazdı; örneğin George Manning;

Mr. Wallace; ünlü kişiler oldukları halde, onlar akşamları sessizce onun yanına gelirler ve şöminenin önünde onunla tek başlarına sohbet ederlerdi. Farkında olmamasının imkânsız olduğu bir şekilde, varlığında güzelliğin meşalesini taşıyordu; girdiği her odayı bu dimdik duran meşaleyle aydınlatırdı; çünkü ne de olsa, üzerini ne kadar örtmeye çalışsa da, kendisine dayattığı davranış yeknesaklığından ne kadar kaçmaya çalışsa da, güzelliği apaçık ortadaydı. Hayranları olmuştu. Ona vurulanlar olmuştu. Yas tutanların oturduğu odalara girmişti. Yanında gözyaşları dökülmüştü. Hem kadınlar hem erkekler hayatın karmaşıklığını bir yana bırakıp, onun yalınlığı karşısında büyük bir rahatlama yaşamışlardı. Carmichael'ın kendisinden böyle kaçması onu incitiyordu. Onu üzüyordu. Ama kendisini tam olarak haksızlığa uğramış gibi de hissedemiyordu. Canını sıkan da buydu, hem de bunun tam kocasından duyduğu memnuniyetsizliğin üzerine gelmesi; Mr. Carmichael'ın sarı terlikleriyle ve koltuğunun altında bir kitapla ayağını sürüyerek yanından geçerken başıyla evet demesinin onda kendisinden kuşkulanıldığı ve başkalarına verme, yardım etme arzusunun hep kibirden kaynaklandığı duygusunu yaratması. Bütün bu içgüdüsel olarak verme, yardım etme arzusu kendisini tatmin etmek için, hep insanlar "Ah, Mrs. Ramsay! Sevgili Mrs. Ramsay... Mrs. Ramsay, elbette!" desinler, ona ihtiyaç duysunlar, onu çağırsınlar ve ona hayran olsunlar diye miydi? Gizlice istediği şey bu değil miydi, o yüzden Mr. Carmichael'ın şu anda olduğu gibi ondan kaçıp uzaklaşması ve sürekli akrostişlerle uğraştığı bir köşeye sığınması ona yalnızca bu yaklaşımına burun kıvrılmış gibi hissettirmemiş, aynı zamanda içindeki bir yönün ve insan ilişkilerinin adiliğinin, bu ilişkilerin ne kadar kusurlu, ne iğrenç ve en hafif deyimle ne kadar bencilce olduğunun farkına varmasını sağlamıştı. Bu dağınık ve bitkin haliyle (yanakları çökmüştü, saçları ağarmıştı) anlaşılan artık göz zevkini okşayan bir görünüşü de kalmadığı için,

şimdi aklını Balıkçı ile Karısı masalına verse ve yanında duran şu hassasiyet yumağını (çocuklarının hiçbiri onun kadar hassas değildi), oğlu James'i sakinleştirse daha iyi olurdu.

"Adamın yüreği ağırlaştı," diye okudu yüksek sesle, "ve gitmek istemedi. Kendi kendine 'Bu doğru değil,' dedi ama yine de gitti. Denize ulaştığında, su mor, koyu mavi ve griye dönüşmüş ve koyulaşmış gibiydi, artık yeşil ve sarı değildi, ama hâlâ çok durgundu. Orada öylece durdu ve kendi kendine–"

Mrs. Ramsay keşke kocası durmak için o anı seçmeseydi diye düşündü. Niye dediği gibi kriket oynayan çocukları izlemeye gitmemişti ki? Ama Mr. Ramsay konuşmadı; baktı; başını salladı; onayladı; yoluna devam etti. Birçok kez bir duraklamayı çevreleyen, varılan bir sonucu simgeleyen o çalılar önüne çıktığı için, karısını ve oğlunu gördüğü için, kenarından birçok kez düşünce süreçlerini süslemiş olan ve yapraklarının arasında sanki hızla bir şey okurken karalanmış notları saklıyor gibi görünen kırmızı sardunyalar sarkan o taş saksıyı gördüğü için, bütün bunları gördüğü için aklı yumuşak bir geçişle *The Times'ta* okuduğu, her yıl Shakespeare'in evini ziyaret eden Amerikalıların sayısına dair bir makaleye kaymıştı. Shakespeare hiç var olmamış olsaydı, diye sordu, dünya bugün olduğundan çok farklı mı olurdu? Uygarlığın ilerlemesi büyük adamların varlığına mı bağlı? Sıradan bir insanın günümüzdeki durumu Firavunlar zamanına göre daha mı iyi? Uygarlığın ölçüsü sıradan insanların yaşam koşulları mı, diye de sordu kendine. Herhalde değil. Belki de insanlığın iyiliği için bir köle sınıfının olması şart. Belki de metrodaki asansörcü ebedi bir gereklilik. Bu düşünce hiç hoşuna gitmedi. Başını iki yana salladı. Bu fikirden kaçmak için sanatların egemenliğine burun kıvırmanın bir yolunu bulacaktı. Dünyanın sıradan insan için var olduğunu öne sürecekti; sanatların yalnızca insan yaşamının üzerine eklenmiş bir süs olduğunu; yaşamın ifadesi olma-

dığını. Yaşam için Shakespeare de gerekli değildi. Niye birden Shakespeare'i aşağıladığını ve sürekli olarak asansörün kapısında duran adamın imdadına koştuğunu anlamak için çalılıktan sertçe bir yaprak koparttı. Bütün bunların gelecek ay Cardiff'teki delikanlılara anlatılabilecek kıvama getirilmesi gerekiyor diye düşündü; burada, bu taraçada, yalnızca çocukluğundan beri çok iyi tanıdığı bu yerde patikalarda ve tarlalarda rahvan giderken bir demet gül koparmak veya ceplerini yemişle doldurmak için atından eğilen bir binici gibi bulduğu şeyleri topluyor, piknik yapıyordu (fevri bir hareketle koparttığı yaprağı fırlatıp attı). Her şey tanıdıktı; şu dönüş, şu çit merdiven, tarlaların arasındaki şu kestirme yol. Böylece akşamları piposuyla, hepsi de canlı ve net olarak aklında beliren şurada yapılmış bir savaşın tarihiyle, burada yaşamış bir devlet adamıyla, şiirlerle ve eskiye dair öykülerle, hatta sayılarla, şu düşünürle, bu askerle bağlantılı olan o tanıdık yolların ve alanların arasından geçerken düşünerek burada saatler geçirebilirdi; her şey çok canlı ve netti; ama sonunda o yol, o tarla, o alan, o bol meyveli yemiş ağacı ve çiçekli çit onu her zaman atından inip atını bir ağaca bağladığı ve yolun gerisini yayan gitmesi gereken bir dönemece getiriyordu. Çimenlik alanın kenarına geliyordu ve aşağıdaki koya bakıyordu.

İstese de istemese de, denizin böyle yavaşça aşındırdığı bu çıkıntıya gelmek ve orada tek başına, terk edilmiş bir deniz kuşu gibi durmak onun kaderi, onun özelliğiydi. Onun yeteneği, onun gücü, burada üzerindeki bütün gereksiz şeyleri atarak, daha çıplak, daha yalın kalmak için fiziksel anlamda bile büzülmek ve küçülmek, ama zihninin yoğunluğunu hiç kaybetmemek, böylece bu çıkıntıda durup insanın o karanlık cehaletiyle, nasıl hiçbir şey bilmediğimizle ve denizin altımızdaki toprağı nasıl aşındırdığıyla yüzleşmekti – bu onun kaderi, onun yeteneğiydi. Ancak, atından indiğinde, üzerindeki bütün tavırları ve süsleri, yemişlerden ve güller-

den oluşan bütün ganimetleri fırlatıp attığı ve sadece ününü değil, kendi adını bile unutacak kadar küçüldüğü için, o terk edilmişlikte bile hiçbir hayaleti gözden kaçırmayan ve hiçbir hayalin kendisini gevşetmesine izin vermeyen öyle bir uyanıklık hali vardı ki, işte William Bankes'te (zaman zaman), Charles Tansley'de (haddinden fazla) ve şu anda da başını kaldırıp onun çimenliğin kenarında böyle derin derin düşünerek durduğunu gören karısında derin bir saygı ve acıma, ama aynı zamanda da minnet duyguları uyandıran şey buydu; bir kanal yatağına çakılmış, üzerine martıların konduğu ve dalgaların çarptığı bir kazık, yükselen sularda tek başına o kanalı işaretleme görevini üstlendiği için tekneleri dolduran neşeli insanlarda nasıl bir minnet duygusu uyandırırsa, öyle.

"Ama sekiz çocuk babasının başka çaresi yoktur..." Yarı duyulan bir sesle böyle mırıldanarak döndü, içini çekti, başını kaldırdı, gözleri küçük oğluna masal okuyan karısını aradı, piposunu doldurdu. İnsanın cehaletini, kaderini ve denizin üzerinde durduğumuz toprağı aşındırdığını gördüğü yerden, ki eğer bu konuda dikkatini dağıtmadan düşünebilseydi bir yerlere varabilirdi, döndü ve o anda ilgilenmekte olduğu bu görkemli temaya kıyasla öyle küçük ve önemsiz olan şeylerde teselli buldu ki, sanki dürüst bir insan için bu ıstırap dünyasında mutlu yakalanmak en aşağılık suçmuş gibi, bu rahatlığı elinin tersiyle itip küçültmek geçti içinden. Doğruydu; çoğu zaman mutluydu; karısı vardı; çocukları vardı; altı haftaya kadar Cardiff'teki delikanlılara Locke, Hume, Berkeley ve Fransız Devrimi'nin sebepleri hakkında "saçma sapan" bir konuşma yapmaya söz vermişti. Ama bu ve bundan aldığı zevk, kullandığı ifadelerden, gençlerdeki heyecandan, karısının güzelliğinden, kendisine Swansea'den, Cardiff'ten, Exeter'den, Southampton'dan, Kidderminster'dan, Oxford'dan, Cambridge'den ulaşan övgülerden duyduğu gurur – bütün bunların küçültülmesi

ve o "saçma sapan" lafının ardına gizlenmesi gerekiyordu, çünkü sonuçta, yapabilecek olduğu şeyi yapmamıştı. Bu bir maskeydi; kendi duygularıyla yüzleşmekten korkan, istediğim şey bu, işte ben buyum diyemeyen bir adamın sığındığı şeydi ve niye böyle gizlenmelerin gerektiğini; neden sürekli övülmeye ihtiyaç duyduğunu; düşüncelerinde bu kadar yürekli olan bir adamın yaşamda niye böyle ürkek olduğunu; onun tuhaf bir biçimde nasıl hem saygıdeğer hem de gülünç biri olabildiğini anlayamayan William Bankes ve Lily Briscoe için biraz acınacak ve hoş olmayan bir şeydi.

Galiba hocalık yapmak ve başkalarına ders vermek insanın gücünü aşan şeyler diye düşündü Lily. (Eşyalarını topluyordu.) Göklere çıkarıldığın kadar, tepetaklak olacağın zaman da geliyordu. Mrs. Ramsay onun bir dediğini iki etmiyordu. O zaman da değişiklik çok üzücü oluyor herhalde, dedi Lily. Kitaplarını bırakıp yanımıza geldiğinde bizi oyun oynar ve saçma sapan şeyler konuşurken buluyor. Kim bilir bunlar onun düşündüğü şeylerden ne kadar farklı, düşünsenize.

Az önce hızla üzerlerine geliyordu. Bir ara kıpırdamadan durup sessizce denize bakmıştı. İşte şimdi de yeniden sırtını dönmüştü.

9

Evet, dedi Mr. Bankes, Mr. Ramsay'nin arkasından bakarken. Çok yazıktı. (Lily onun kendisini korkuttuğuna dair bir şey söylemişti – ruh hali birden değişiyordu.) Evet, dedi Mr. Bankes, Ramsay'nin birazcık daha başkaları gibi davranamaması çok yazıktı. (Çünkü Lily Briscoe'yu seviyordu; onunla Ramsay hakkında açık konuşabiliyordu.) İşte gençlerin Carlyle okumamalarının nedeni de bu, dedi. Mr. Bankes'in anladığına göre, lapası soğuk diye olay çıkaran

huysuz bir ihtiyar bize niye ders versin ki, diye düşünüyordu günümüzün gençleri. Eğer onun gibi Carlyle'ın insanlığın büyük öğretmenlerinden biri olduğunu düşünüyorsanız, bu çok üzücü bir şeydi. Lily utandı, okuldan sonra Carlyle'ı hiç okumadığını söyleyemedi. Ama ona göre Mr. Ramsay, küçükparmağı ağrısa dünyanın sona erdiğini düşündüğü için daha da çok seviliyordu. Lily'nin canını sıkan şey *bu* değildi. Çünkü zaten ona kim kanardı? İnsandan açıkça onu şımartmasını, ona hayran olmasını istiyordu, bu küçük oyunlarla kimseyi kandıramazdı. Hoşuna gitmeyen asıl şeyin, ondaki dar kafalılık, ondaki körlük olduğunu söyledi, arkasından bakarken.

"Birazcık ikiyüzlü mü?" diye sordu Mr. Bankes, o da Mr. Ramsay'nin arkasından bakarken, çünkü o da dostluklarını, Cam'in kendisine çiçek vermeyi reddedişini, bütün o kız ve erkek çocukları ve karısının ölümünden sonra daha çok sessizleşen kendi rahat evini düşünmüyor muydu? Elbette, onun çalışmaları vardı... Ama yine de, dediği gibi, Ramsay'nin "birazcık ikiyüzlü" olduğu konusunda Lily'nin kendisine katılmasını istiyordu.

Lily Briscoe başını bir kaldırıp bir indirerek fırçalarını toplamaya devam etti. Başını kaldırdığında onu –Mr. Ramsay'yi– gördü; yaylanarak, kaygısız, kimsenin farkında olmadan, uzaklarda, onlara doğru geliyordu. Birazcık ikiyüzlü mü? diye tekrarladı. Yo, hayır – o tanıdığı en samimi adamdı, en sahici (işte gelmişti), en iyi; ama, diye düşündü yere bakarak, kendisiyle çok meşgul, zorba, adaletsiz; bilerek yere bakmayı sürdürdü, çünkü Ramsay'lerde kalırken ancak böyle dengesini koruyabiliyordu. İnsan başını kaldırır kaldırmaz, Lily'nin "âşık olmak" dediği şeyin onları sarmalamış olduğunu görüyordu. Dünyanın sevginin gözüyle görülmesi demek olan o yapay ama içe işleyen ve heyecan veren evrenin bir parçası oluyorlardı. Gökyüzü onlarla birleşiyor; kuşlar onların içinden şakıyordu. Ona göre daha da heyecan

verici olan şey, Lily, Mr. Ramsay'nin üzerlerine doğru gelip sonra geri çekilmesini, Mrs. Ramsay'nin pencerede James'le birlikte oturmasını, bulutun süzülüşünü, ağacın eğilişini izlerken, tek tek yaşanan ayrı olaylardan oluşan hayatın nasıl kendisiyle birlikte insanı da kaldırıp sert bir darbeyle sahile vuran bir dalga gibi kıvrılıp toplandığını görmekti.

Mr. Bankes ondan bir cevap bekliyordu. O da tam Mrs. Ramsay'yi eleştiren, onun da kendi tarzında nasıl da ürkütücü, dayatmacı biri olduğunu veya buna benzer bir şey söyleyecekken, Mr. Bankes coşkuyla kendinden geçerek konuşmasını gereksiz kıldı. Çünkü altmışa gelmiş yaşını, temizliğini, mesafeliliğini ve sanki üzerinde beyaz bir laboratuvar gömleği varmış gibi görünüşünü düşünürsek, bu tam da öyle bir haldi. Mrs. Ramsay'ye bakarken Lily'nin onun gözlerinde gördüğü ifade, onlarca delikanlının aşkına eşdeğer bir kendinden geçmeydi (belki de Mrs. Ramsay'nin hiç onlarca âşığı olmamıştı). Bu damıtılmış ve filtrelenmiş aşk diye düşündü Lily, tuvalini kaldırıyormuş gibi yaparak; nesnesini asla ele geçirmeye çabalamayan aşk; matematikçilerin sembollere, şairlerin sözlere duyduğu cinsten, dünyanın dört bir yanına yayılması ve insanlık için bir kazanç olması gereken aşk. Gerçekten de öyleydi. Mr. Bankes o kadının kendisini neden bu kadar mutlu ettiğini, onu oğluna masal okurken görmenin neden üzerinde bilimsel bir problemi çözmenin yarattığı etkinin aynısını yaratarak derin düşüncelere dalmasına yol açtığını ve bunun neden ona bitkilerin sindirim sistemine dair kesin bir bulguya ulaştığında olduğu gibi, sanki barbarlık evcilleştirilmiş, kargaşanın egemenliği bastırılmış gibi hissettirdiğini açıklayabilseydi, mutlaka bütün dünya bunu anlardı.

Böyle bir kendinden geçiş –buna başka ne ad verilebilirdi ki?– Lily Briscoe'ya ne söyleyeceğini tamamen unutturdu. Önemli bir şey değildi; Mrs. Ramsay hakkında bir şeydi. Yoğun bir minnet duyduğu bu "kendinden geçiş", bu sessiz

bakış karşısında önemini yitirmişti; çünkü hiçbir şey ona bu yüce güç, bu tanrısal armağan kadar avuntu vermiyor, hayatın karmaşıklığını bu kadar sadeleştirmiyor ve sırtındaki yükleri bu kadar mucizevi bir biçimde kaldırmıyordu; bu durum sürdüğü sürece de, insan tıpkı yere yayılmış olan şu güneş ışığı huzmesi gibi onu da bozmak istemiyordu.

İnsanların böyle sevebiliyor olmalarının, Mr. Bankes'in Mrs. Ramsay'ye karşı böyle hissetmesinin (düşünceli bir şekilde ona baktı) yardımı oluyordu, insanı yüceltiyordu. İşini kasten uzatmak için fırçalarını teker teker eski bir bez parçasına sildi. Bütün kadınları kapsayan bu derin saygıya sığındı; kendini de yüceltilmiş hissetti. Bırak baksın, dedi içinden; o da gizlice tablosuna son bir göz atardı.

Ağlayabilirdi. Resmi kötüydü, kötüydü, çok kötüydü! Farklı bir şekilde de yapabilirdi elbette; renk biraz daha inceltilebilir ve soldurulabilirdi; şekiller silikleştirilebilirdi; Pauncefort olsa öyle görürdü. Ama o öyle görmüyordu. O, rengin çelik bir çerçevede yandığını görüyordu; bir katedralin kemerleri üzerine konmuş bir kelebeğin kanadındaki ışığı görüyordu. Bütün bunlardan geriye sadece tuvalin üzerine gelişigüzel karalanmış birkaç iz kalmıştı. Bu resim asla görülmeyecekti; hatta asla duvara asılmayacaktı, üstelik bir de kulağına "Kadınlar resim yapamaz, kadınlar yazamaz..." diye fısıldayan Mr. Tansley vardı.

İşte o anda Mrs. Ramsay hakkında ne diyeceğini hatırladı. Nasıl ifade edecekti bilmiyordu, ama eleştirel bir şey olacaktı. Geçen gece Mrs. Ramsay'nin yaptığı bir dayatmacılıktan rahatsız olmuştu. Ona Mr. Bankes'in baktığı düzeyden bakınca, bir kadının başka bir kadına asla onun gibi tapınamayacağını düşündü; onlar yalnızca Mr. Bankes'in ikisini de örten gölgesine sığınabilirlerdi. Mr. Bankes'in gözlerinden Mrs. Ramsay'ye doğru uzanan ışını izlerken, buna kendi farklı ışınını da ekledi ve Mrs. Ramsay'nin (başını böyle kitabına eğmişken) kuşkusuz tanıdığı en güzel insan

olduğunu düşündü; belki de en iyi; ama aynı zamanda orada görünen o mükemmel şekilden farklı biri olduğunu da. Ama niye farklıydı, nasıl farklıydı, diye sordu kendine, paletinden şimdi ona cansız gibi görünen bütün o mavi ve yeşil topakları kazırken, ama yarın onlara can katacağına, onları harekete, akışkanlığa, dediği her şeyi yapmaya zorlayacağına yemin etti. Nasıl farklıydı? İçindeki ruh, kanepenin köşesinde buruşturulmuş bir eldiven bulsanız, kıvrık parmağından bunun kesinlikle ona ait olduğunu anlamanızı sağlayan o en temel öz neydi? Kuş gibi hızlı, ok gibi şaşmazdı. İnatçıydı; buyurgandı (tabii kadınlarla olan ilişkilerinde, diye hatırlattı kendine Lily, üstelik ben çok gencim, Brompton Caddesi'nin arkalarında bir yerde yaşayan önemsiz bir kişiyim). Yatak odalarının pencerelerini açardı. Kapıları kapatırdı. (Böylece kafasında Mrs. Ramsay melodisini çalmaya çalıştı.) Gece geç bir saatte, yatak odasının kapısını hafifçe tıklatıp, eski bir kürk mantoya sarınmış olarak geliyor (çünkü onun güzelliğinin arka planında hep bu vardı –aceleyle üzerine geçirilmiş ama uygun bir şeyler giymek), o günün olaylarını yeniden yaşayarak anlatıyordu– Charles Tansley'nin şemsiyesini kaybedişini; Mr. Carmichael'ın sesli nefes alışını ve burnunu çekişini; Mr. Bankes'in "Sebze tuzları tarihe karıştı," deyişini. Tüm bunlara ustaca şekil veriyor, hatta bazen kötü niyetle çarpıtıyor ve pencereye doğru yürüyüp sanki artık kalkması gerekiyormuş gibi yaparak –şafak söküyordu, güneşin yükseldiğini görebiliyordu– hafifçe dönüp, biraz daha samimi, ama hâlâ hep gülerek, Lily'nin, Minta'nın, hepsinin evlenmesi gerektiğini söylüyordu, çünkü istediği kadar üne ulaşsın (oysa Mrs. Ramsay Lily'nin ressamlığını hiç beğenmiyordu), istediği kadar zafer kazansın (herhalde Mrs. Ramsay kendisi böyle çok zafer kazanmıştı) –burada hüzünleniyor, yüzü kararıyor, koltuğuna geri dönüyordu– şu kuşkusuz doğruydu: Evlenmemiş bir kadın (bir an uzanıp hafifçe onun elini tutuyordu), evlenmemiş bir kadın, haya-

tın en güzel yönünü kaçırmış olurdu. Ev uyuyan çocuklarla dolu gibiydi ve Mrs. Ramsay dinliyordu; ışıklar loş, soluk alışlar düzenli.

Ah, ama, demişti Lily, onun babası vardı; evi vardı; hatta, söylemeye cesaret edebilseydi, resimleri vardı. Ama tüm bunlar öyle önemsiz, o kadar bakir kalıyordu ki ötekinin yanında. Yine de, gece gündüze dönerken ve beyaz ışıklar perdeleri aralarken, hatta ara sıra bahçeden bir kuş ötüşü duyulurken, son bir gayretle cesaretini toplamış ve kendisinin bu evrensel yasadan muaf tutulmasını rica etmişti; yalvardı; o, yalnızlığı seviyordu; kendisi olmayı seviyordu; o, böyle bir şey için yaratılmamıştı; bu yüzden de o eşsiz derinlikteki gözlerde beliren ciddi bir bakışla karşılaşmış ve Mrs. Ramsay'nin, sevgili Lily'sinin, küçük Brisk'inin (Lily o sırada bir çocuğa dönüşmüştü) tam bir budala olduğuna kanaat getirmiş olmasına göğüs germek zorunda kalmıştı. Sonradan başını Mrs. Ramsay'nin kucağına koyduğunu ve onun aklının hiç ermediği kaderlere değişmeyen bir sakinlikle böyle hükmettiğini sanmasına güldüğünü, güldüğünü, neredeyse bir gülme krizi geçirdiğini hatırladı. O ise orada öylece ciddi bir şekilde sadece oturmuştu. Artık onun nasıl biri olduğunu yeniden hatırlamıştı Lily – işte eldivenin kıvrık parmağı buydu. Ama hangi gizli mabede girilmişti? Sonunda Lily Briscoe başını kaldırdı ve Mrs. Ramsay'ye baktı; Lily'nin gülmesine neyin sebep olduğunu anlamadan, hâlâ hükmetmeye çalışarak, öylece duruyordu ama artık tüm ısrarını bırakmıştı, onun yerini, dağılmakta olan bulutların arasından görünen gökyüzü gibi berrak bir şey – ayın yanı başında uyuyan o minik gökyüzü parçası almıştı.

Bilgelik miydi bu? Bilgi miydi? Yine gerçeğe giden yolun yarısında insanın algılarını altın ilmiklere dolandıran güzelliğin aldatıcılığı mıydı, yoksa Mrs. Ramsay'nin de içinde, Lily Briscoe'ya göre dünyanın sürmesi için herkesin sahip olması gereken sırlardan biri mi gizliydi? Herkes Lily kadar gelişi-

güzel yaşıyor, onun gibi kıt kanaat geçiniyor olamazdı. Ama bir şey biliyorlarsa, bildiklerini söyleyebilirler miydi? Yerde kollarıyla Mrs. Ramsay'nin bacaklarına sarılmış olarak otururken, ona mümkün olduğunca sokulup, Mrs. Ramsay'nin hissettiği bu baskının sebebini asla bilemeyeceğini düşünüp gülümserken, şu anda kendisine bedeniyle dokunan bu kadının kalbinin ve zihninin odalarında, tıpkı kral mezarlarındaki gibi, üzerinde okumayı bilse, insana her şeyi öğretebilecek ama asla gün ışığına çıkmayacak, kimsenin göremeyeceği kutsal yazılar yazılı tabletlerin durduğunu hayal etti. Hangi aşk veya kurnazlık sanatı bu gizli odaları itip açabilirdi? Kavanozdaki su gibi, insanı hayran olduğu nesneyle ayrılmaz bir biçimde birleştiren nasıl bir araç olabilirdi? Beden veya zihin, beynin o girift pasajlarında usulca ötekine karışabilir miydi? Ya da yüreğin? İnsanların ona verdiği adla sevmek denilen şey, onu Mrs. Ramsay ile birleştirebilir miydi? Çünkü arzuladığı şey bilgi değil bir olmaktı, tabletlerdeki yazıları değil, insanın bildiği hiçbir dilde yazılamayacak bir şeyi, onunla birleşmeyi istiyordu, ki bu da bilgidir, diye düşünmüştü başını Mrs. Ramsay'nin dizine koyarken.

Hiçbir şey olmadı. Hiçbir şey! Başını Mrs. Ramsay'nin dizine koyduğunda, hiçbir şey! Ama yine de Mrs. Ramsay'nin yüreğinde bilginin ve bilgeliğin saklı olduğunu anladı. İnsanlar bu kadar dışarı kapalıyken onlar hakkında şunu veya bunu bilmek nasıl mümkün oluyor diye sordu kendine. Sadece havaya dokunulamayan ve tadı alınamayan bir tatlılık ve keskinlik yayan kubbe biçimli kovanın etrafından ayrılmayan bir arı gibi belki; insan da, dünyadaki bütün ülkelerin üzerini kaplayan o geniş havada tek başına uçtuktan sonra, kıpır kıpır uçup vızıldayarak kovanlara dadanan arılar gibiydi, bu kovanlar da insanlardı. Mrs. Ramsay ayağa kalktı. Lily ayağa kalktı. Mrs. Ramsay gitti. Ardından günler boyu, tıpkı bir rüya gördükten sonra insanın üzerinde hissettiği o belli belirsiz değişim gibi, söylediği her şeyden

daha canlı olan o arı uğultusu da Lily'nin kulaklarından gitmedi; işte şimdi de Mrs. Ramsay oturma odasındaki o hasır koltukta otururken Lily'ye haşmetli bir şekil, bir kubbe olarak görünüyordu.

Lily'nin bakışı Mr. Bankes'in bakışına paralel olarak dosdoğru dizinin dibindeki James'e masal okuyan Mrs. Ramsay'ye gidiyordu. Ama Lily hâlâ ona bakarken, Mr. Bankes artık bakmayı kesmişti. Gözlüğünü takmıştı. Bir adım geri çekilmişti. Elini kaldırmıştı. Duru mavi gözlerini hafifçe kısmıştı. O sırada uyanan Lily, onun ne yapmakta olduğunu anlayıp kendisine vurmaya hazırlanan eli görünce aniden geri çekilen bir köpek gibi irkildi. Resmini hemen tuvalden çekip alabilirdi, ama kendi kendine, er geç olacak, dedi. Birinin resmine bakıyor olmasının yarattığı bu korkunç duruma katlanmak için cesaretini topladı. Er geç olacak, er geç olacak. Eğer resmi ille de görülecekse, bunu yapanın bir başkası yerine Mr. Bankes olması daha az ürkütücüydü. Ama otuz üç yaşının tortusunun, bütün o yıllar boyunca her gün söylediği veya gösterdiği her şeyden daha gizli bir şeyle karışmış olan yaşanmışlıktan geriye kalanların herhangi başka birinin gözleriyle görülmesi ona acı veriyordu. Aynı zamanda da son derece heyecan vericiydi.

Hiçbir şey daha dingin ve daha rahatlatıcı olamazdı. Cebinden bir çakı çıkartan Mr. Bankes, çakının kemik sapıyla hafifçe tuvale vurdu. "Tam şuradaki" mor üçgen şekille ne anlatmak istemişti diye sordu.

O, James'e kitap okuyan Mrs. Ramsay, dedi Lily. Mr. Bankes'in buna nasıl itiraz edeceğini biliyordu – kimse bunun bir insan figürü olduğunu anlamaz diyecekti. Ama zaten gerçeğe benzesin diye bir çabası olmadığını söyledi. O zaman niye onları oraya koymuştu, diye sordu Mr. Bankes. Sahi, niye yapmıştı? – şu köşede aydınlık varsa, bu köşede biraz karanlık olması gerektiğini düşünmesi dışında bir sebebi yoktu. Konu böyle basit, açık, sıradan bir şekilde açık-

lanınca Mr. Bankes'in ilgisini çekti. O halde anne ile çocuk –herkesin saygı duyduğu bu iki varlık, ki buradaki anne güzelliğiyle ünlüydü– onlara herhangi bir saygısızlık yapılmadan mor bir gölgeye indirgenebiliyordu.

Ama bu onların resmi değil, dedi Lily. Ya da onun anladığı anlamda değildi. Onları yüceltmenin başka yolları da vardı. Örneğin buradaki bir gölgeyle, şuradaki bir ışıkla. Eğer bir tablo, dedi Lily pek emin olmamakla birlikte, bir saygının ifadesiyse, onun duyduğu saygı bu biçimde ortaya çıkıyordu. Anne ile çocuk, onlara bir saygısızlık yapılmadan bir gölgeye indirgenebilirdi. Buradaki bir ışık şurada bir gölgenin olmasını gerektiriyordu. Mr. Bankes bunu düşündü. İlgilenmişti. Bu söyleneni bilimsel bir gerçek olarak tümüyle iyi niyetle kabul etti. Aslını isterse, önyargıları tamamen öteki taraftaydı, diye açıkladı. Kendi salonunda asılı olan en büyük tabloda, ki ressamlar onu çok övüyor ve değerinin ona ödediği paradan çok daha fazla olduğunu söylüyorlardı, Kennet kıyısında çiçek açmış vişne ağaçları vardı. Balayını Kennet kıyısında geçirdiğini söyledi. Lily mutlaka gelip o tabloyu görmeliydi. Ama şimdi – gözlüğünü kaldırıp Lily'nin tuvalinde yaptığı bilimsel incelemeye döndü. Esas mesele, açık konuşması gerekirse daha önce hiç kafa yormadığı bir şey, kütlelerle ışıklar ve gölgeler arasındaki ilişkiydi, bunun kendisine açıklanması hoşuna giderdi – söyler miydi acaba, Lily bunu nasıl yapmak isterdi? Eliyle karşılarında duran manzarayı işaret etti. Lily baktı. Ona bu manzarayı nasıl yapmak istediğini gösteremezdi, elinde fırçası olmadan bunu kendi bile göremiyordu. Lily bir kez daha gözlerini kısıp dalgınlaşarak o bildik resim yapma pozisyonunu aldı, çok daha genel bir şeyin öne çıkması için bir kadın olarak aldığı tüm izlenimleri bastırdı; bir kez daha bir zamanlar çalılıkların, evlerin, anaların ve çocukların arasında net olarak gördüğü ve şimdi yeniden yakalamaya çalıştığı görüntünün, resminin etkisi altına girdi. Hatırladı ki, yapmaya çalıştığı

şey sağdaki şu kütleyi soldakiyle birleştirmekti. Bunu şu ağaç dalını şöyle uzatarak yapabilirdi; ya da ön plandaki boşluğu bir nesneyle (belki James'le) şöyle doldurabilirdi. Ama öyle yaparsa resmin tamamının bütünlüğünü bozma tehlikesi vardı. Durdu; onu sıkmak istemiyordu; tuvali şövaleden usulca kaldırdı.

Ama artık resmi görülmüştü; artık ondan alınmıştı. Bu adam onunla son derece mahrem bir şeyi paylaşmıştı. Bunun için Mr. Ramsay'ye, Mrs. Ramsay'ye, o ana ve o yere şükrederek, dünyada daha önce hiç fark etmediği bir gücün varlığına – yani o uzun dehlizde artık yalnız değil, biriyle kol kola yürünebileceğine – inanarak – yaşadığı en tuhaf ama en coşku verici duyguydu bu – boya kutusunun kapağını gerektiğinden çok daha sert bastırarak kapattı, bu kapanışla sanki boya kutusu, çimenlik, Mr. Bankes ve yanlarından fişek gibi geçen o vahşi canavar Cam sonsuza kadar bir çemberin içine alınmış gibi oldu.

10

Çünkü Cam'in şövaleyi devirmesine ramak kalmıştı; oradan fişek gibi geçerken Mr. Bankes ile Lily Briscoe'nun yanında durmadı; oysa kendisinin de bir kızı olmasını çok isteyen Mr. Bankes ona elini uzatmıştı; Cam babasının yanında da durmadı, ki ona çarpmasına da ramak kalmıştı; "Cam! Bir dakika buraya gel!" diye bağıran annesi için de durmadı. Bir kuş, bir kurşun, kim bilir kimin hangi arzuyla neye yönelik olarak fırlattığı bilinmeyen bir ok gibi geçip gitti. Ne var, ne var? diye merak etti ona bakan Mrs. Ramsay. Bir şey görmüş olabilirdi – bir deniz kabuğu, bir el arabası, çalılığın arka tarafında bir masal krallığı; ya da sadece hızın büyüsüne kapılmıştı, kim bilir. Ama Mrs. Ramsay ikinci kez "Cam!" diye bağırdığında, fişek havada dondu kaldı, Cam

ayağını sürüyerek ve yolda bir yaprak kopartarak annesine doğru geri geldi.

Acaba ne hayali kuruyor, diye merak etti, orada derin düşüncelere dalmış olarak duran kızına söylediği şeyi iki kez tekrarlamak zorunda kalan Mrs. Ramsay –Mildred'a sor bakalım, Andrew, Miss Doyle ve Mr. Rayley dönmüşler mi?– Bu sözler sanki bir kuyuya atılmış gibiydi, kuyunun suları berrak olsa da, görüntüyü o kadar çarpıtıyordu ki, daha aşağı inerlerken eğilip büküldükleri görülüyordu, kim bilir çocuğun zihninin dibinde hangi şekle girmiş olacaklardı. Acaba Cam aşçıya ne söyleyecek, dedi içinden Mrs. Ramsay. Ancak sabırla bekledikten ve Cam'in mutfakta al yanaklı, tasla çorba içen bir kadın olduğuna dair söylediklerini dinledikten sonra, Mrs. Ramsay sonunda onun Mildred'ın söylediklerini ezberlemesini ve sabırla beklenirse, mekanik bir şekilde aynen aktarmasını sağlayan o papağan içgüdüsünü harekete geçirmeyi başardı. Ağırlığını bir ayağından ötekine verip duran Cam, Mildred'ın dediğini aynen tekrarladı: "Hayır, dönmediler, ben de Ellen'a çayı kaldırmasını söyledim."

Demek Minta Doyle ile Paul Rayley henüz dönmemişlerdi. Bu sadece bir anlama geliyor olabilir, diye düşündü Mrs. Ramsay. Minta, Paul'u ya kabul etmiş ya da reddetmiş olmalıydı. Öğle yemeği sonrası çıktıkları bu yürüyüş, yanlarında Andrew olsa da – o iyi adamı kabul etmeye karar verdiğinden başka ne anlama gelebilirdi? Doğru da yapmış olur, diye düşündü Mrs. Ramsay (Minta'yı çok, ama çok severdi), Paul çok zeki biri olmayabilir ama yine de, diye düşündü Mrs. Ramsay, James'in Balıkçı ile Karısı masalını okumaya devam etmesi için eteğini çekiştirdiğini fark ederek, kendisine sorulacak olursa, öyle şapşalları tez yazan akıllılara, örneğin Charles Tansley gibi birine, fersah fersah tercih ederdi. Her neyse, şimdiye kadar öyle ya da böyle, bir şey olmuş olmalıydı.

Ama okumayı sürdürdü, "Ertesi sabah önce kadın uyandı, şafak yeni söküyordu ve yattığı yerden önünde uzanan o güzel manzarayı gördü. Kocası hâlâ geriniyordu..."

Ama Minta bu saatten sonra onu istemediğini nasıl söyleyebilirdi? Onunla yalnız olarak – çünkü Andrew bir süre sonra gidip yengeçlerin peşine düşecekti– bütün öğleden sonra dolaşmaya çıkmayı kabul ettikten sonra bu olmazdı, ama muhtemelen yanlarında Nancy de vardı. Yemekten sonra kapıda durdukları anı gözünün önüne getirmeye çalıştı. Orada durmuş gökyüzüne bakıyor, havanın nasıl olacağını konuşuyorlardı, o da, kısmen çekingenliklerini kırmak kısmen de gitmelerini teşvik etmek için (çünkü Paul'a yakınlık duyuyordu), "Gökyüzünde kilometreler boyunca tek bir bulut yok," deyivermiş, bu lafın üzerine de peşlerinden dışarı gelen küçük Charles Tansley'nin kıs kıs güldüğünü hissetmişti. Ama bunu kasten yapmıştı. Aklında kalan görüntüde gözlerini birinden ötekine çevirdi, Nancy'nin de orada olup olmadığından emin olamadı.

Okumayı sürdürdü: "Ah, karıcığım," dedi adam, "niye Kral olalım ki? Ben Kral olmak istemiyorum." "Eh," dedi karısı, "sen Kral olmak istemiyorsan, ben olurum; Dilbalığı'na git, çünkü ben Kral olacağım."

"Ya içeri gir, ya dışarı çık Cam," dedi, Cam'in yalnızca "Dilbalığı" lafını ilginç bulduğu için durduğunu, ama az sonra her zamanki gibi huysuzluk yaparak James'le kavga edeceğini bilen Mrs. Ramsay. Cam fırlayıp gitti. Mrs. Ramsay rahatlamış olarak okumayı sürdürdü, çünkü James'le zevkleri aynıydı ve birlikte çok huzurluydular.

"Balıkçı denize vardığında, hava kararmıştı; sular alttan kabardı ve kötü bir koku yayıldı. O zaman suyun yakınına gidip durdu ve şöyle dedi:

'Dilbalığı, denizdeki dilbalığı,
Yalvarırım gel bana,
Çünkü karım Ilsabil,
Sözümü dinlemiyor asla.'

'Peki, ne istiyor o zaman?' diye sordu Dilbalığı." Acaba şimdi neredeler, diye merak etti Mrs. Ramsay, aynı anda rahatlıkla hem okur hem düşünürken; çünkü Balıkçı ile Karısı masalı, ana temaya hafifçe eşlik eden, ama ara sıra beklenmedik bir şekilde melodinin arkasından yükselen bas sesi gibiydi. Ve ona ne zaman söylenecekti? Eğer hiçbir şey olmadıysa, Minta'yla ciddi bir konuşma yapması gerekecekti. Çünkü yanlarında Nancy olsa bile (aklına yine onların yoldan giderken arkadan görünüşlerini getirip kaç kişi olduklarını saymayı denedi ama başaramadı), Paul'la birlikte öyle oralarda buralarda dolaşmaya devam edemezdi. Minta'nın annesiyle babasına –Baykuş ile Maşa'ya– karşı sorumluluğu vardı. Kitabı okurken onların takma adları aklına gelivermişti. Baykuş ile Maşa – evet, Ramsay'lerde kalan Minta'nın orada burada gezdiğini filan duysalar – ve duyacakları da kesindi – çok rahatsız olurlardı. Bir parti sonrasında eve döndüğünde kocasını eğlendirmek için söylediği bir sözle onları zihninin derinliklerinden bulup çıkaran Mrs. Ramsay "Adam Avam Kamarası'nda peruk takıyordu, karısı da merdivenin başında yanında duruyordu" cümlesini tekrarladı içinden. Ah, ah, diye düşündü, bu haşarı kız, çorabında delik olan bu erkek gibi Minta onlardan nasıl çıkmıştı? Hizmetçinin sürekli olarak papağanın saçtığı kumları faraşla topladığı ve tek sohbet konusunun o kuşun belki ilginç ama ne de olsa sınırlı maceraları olduğu o uğursuz atmosferde nasıl yaşamıştı? Doğal olarak o da kızı öğle yemeğine, çaya, akşam yemeğine, en sonunda da kendileriyle birlikte kalması için Finlay'a davet etmiş, bu da Baykuş'la (kızın annesiyle) aralarında bir sürtüşmeye neden olmuş, o da daha çok aramış, daha çok konuşmuş, ortalığa daha çok kum saçılmış ve sahiden de işin sonunda papağanlar hakkında ömür boyu yetecek kadar yalan söylemişti (o partiden döndüğünde kocasına da böyle demişti). Her neyse, Minta gelmişti... Evet, geldi, diye düşündü Mrs. Ramsay, düşünce

yumağına takılan bir dikeni fark ederek, yumağı açıp dikeni çıkarınca da şunu gördü: Bir zamanlar kadının biri onu "kendisinden kızının sevgisini çalmakla" suçlamıştı; Mrs. Doyle'un söylediği bir şey de ona bu suçlamayı yeniden hatırlatmıştı. Hükmetme arzusu, karışma arzusu, insanlara kendi istediğini yaptırmak – ona yöneltilen suçlama buydu ama o bunu çok haksız buluyordu. Görünüşü "öyle" ise ne yapabilirdi? Kimse onu çevresindekileri etkilemek için özel bir çaba göstermekle suçlayamazdı. Çoğunlukla kılık kıyafetinin pejmürdeliğinden kendi bile utanırdı. Hükmetme sevdalısı da değildi, zorba da değildi. Konu hastaneler, kanalizasyonlar veya süt ürünleri olsa, bu söylenen doğru olabilirdi. O gibi konularda hararetle savunduğu düşünceleri vardı ve fırsatını bulsaydı, insanların yakalarına yapışıp bazı şeyleri görmelerini sağlamayı isterdi. Koca adada tek bir hastane bile yoktu. Rezaletti bu. Londra'da kapıya getirilen süt, pislikten resmen kahverengiydi. Yasaklanmalıydı. Burada örnek bir mandıra ve bir hastane kurmak – kendisi bu iki şeyi yapmak isterdi. Ama nasıl? Bütün bu çocuklarla? Belki büyüdüklerinde bunlara zamanı olurdu; hepsi okula gittiğinde.

Ah, ama James'in bir gün bile büyümesini hiç istemiyordu! Cam'in de. Bu ikisinin hep böyle, yaramaz şeytanlar, mutluluk melekleri olarak kalmalarını, asla büyüyüp uzun bacaklı canavarlara dönüşmemelerini isterdi. Hiçbir şey o kaybı telafi edemiyordu. Şu anda James'e kitaptan "davullar ve borazanlarla çok sayıda asker de vardı" cümlesini okuduğunda çocuğun gözleri buğulanmıştı, niye büyüyüp bunu kaybetsinler diye düşündü. O en yetenekli, en hassas çocuğuydu. Ama hepsinde umut veren bir şeyler var, diye düşündü. Kardeşlerine melek gibi davranan Prue şu sıralar, özellikle de geceleri, güzelliğiyle nefes kesiyordu. Andrew – kocası bile ondaki matematik yeteneğinin sıra dışı olduğunu itiraf ediyordu. Nancy ile Roger, onların ikisi de şu aralar ya-

bani yaratıklardı, bütün gün kırlarda geziniyorlardı. Rose'a gelince, ağzı fazla büyüktü ama el becerileri olağanüstüydü. Tiyatro oyunu düzenlediklerinde, bütün giysileri o yapardı; her şeyi o yapardı; en çok masaları, çiçekleri filan düzenlemeyi severdi. Jasper'ın kuş vurması hoşuna gitmiyordu, ama bu geçici bir dönemdi; hepsi böyle dönemlerden geçiyordu. Niye, diye sordu çenesini James'in başına bastırarak, bu kadar çabuk büyümeleri gerekiyor? Niye okula gitmeleri gerekiyor? Keşke hep bir bebeği olabilseydi. Kucağında bir bebek varken dünyanın en mutlu insanı oydu. O zaman insanlar istedikleri kadar zorba, hükmetme sevdalısı, baskıcı olduğunu söylesinler, aldırmazdı. Ve James'in saçlarına dudaklarıyla dokunarak bir daha asla bu kadar mutlu olmayacak, diye düşündü, ama hemen kendine engel oldu, çünkü bunu söylemesinin kocasını ne kadar öfkelendirdiğini hatırladı. Ama yine de bu doğruydu. Şu anda bir daha hiç olamayacakları kadar mutluydular. Üç kuruşluk bir çay takımı Cam'i günlerce mutlu ediyordu. Uyandıkları anda başının üstündeki odada bağıra çağıra gürültüyle koşuşturduklarını duyardı. Aradaki geçitten itişerek gelirlerdi. Sonra, hayatlarının her günü bunu yaptıkları halde, sanki kahvaltıdan sonra yemek odasına böyle gelmek onlar için çok önemli bir olaymış gibi, kapı itilerek açılır ve taptaze güller gibi, tamamen uyanık, etrafa bakarak içeri girerler ve gün boyu birbiri ardına buna benzer bir sürü şey yaparlar, akşamları onlara iyi geceler demek için yukarı çıktığında, onları kirazlar ve ağaççilekleri arasındaki yuvalarında yatan kuşlar gibi yataklarında yatarken ve hâlâ –duydukları bir şey, bahçeden topladıkları bir şey gibi– saçma sapan şeyler hakkında birbirlerine bir şeyler anlatırken bulurdu. Hepsinin kendilerine ait küçük hazineleri vardı... Ve aşağıya iner, kocasına niye büyüyüp bütün bunları kaybetmeleri gerekiyor diye sorardı. Bir daha asla bu kadar mutlu olmayacaklar. Ama kocası öfkelenirdi. Niye bu kadar iç karartıcı bir hayat görüşün var, derdi. Hiç akla

uygun değil. Çünkü, çok garipti ama Mrs. Ramsay bunun doğru olduğuna inanıyordu; bütün kasvetine ve çaresizliğine rağmen genelde kocası ondan daha mutlu, daha umutluydu. İnsani kaygılara daha az açık olduğundan – belki de sebebi buydu. İhtiyaç duyduğunda sığınacağı çalışmaları da vardı. Kendisi de aslında onun suçladığı gibi "karamsar" biri değildi. Sadece hayatı düşünüyordu –ve gözlerinin önüne küçük bir zaman şeridi geliyordu– elli yılı. İşte gözünün önündeydi – hayat. Hayat, diye düşündü – ama düşüncesini tamamlayamadı. Hayatına şöyle bir baktı, çünkü onun orada, çocuklarıyla da kocasıyla da paylaşmadığı gerçek bir şey, özel bir şey olarak gayet net bir biçimde durduğunu hissediyordu. Aralarında bir tür alışveriş oluyordu, bu alışverişte kendisi bir tarafta, hayat öbür tarafta duruyor ve hayat ondan ne kadar çok şey almaya çalışırsa, o da ondan o kadar çok şey almaya çalışıyordu; bazen de barış müzakereleri yapıyorlardı (oturduğu zamanlar); büyük uzlaşma sahnelerini hatırlıyordu; ama çoğunlukla, gariptir ki, hayat dediği bu şeyin korkunç, düşmanca ve eğer kendisine fırsat verilirse insanın kafasına vurmaya hazır bir şey olduğunu hissettiğini itiraf etmeliydi. Ebedi sorunlar vardı: Acılar; ölüm; yoksullar. Hep kanserden ölen bir kadın oluyordu, burada bile. Yine de, bütün bu çocuklara bu hayatı yaşayacaksınız demişti. Bu sekiz kişiye usanmadan hep bunu söylemişti (seranın faturası da elli sterlin tutacaktı). O sebeple, onları neyin beklediğini bildiği için –aşk, ihtiras ve kasvetli yerlerde tek başına yaşanan perişanlık– çoğu zaman niye büyüyüp bunları kaybetmeleri gerekiyor diye hissediyordu. Sonra da hayata kılıcını sallayıp kendi kendisine saçmalama diyordu. Çok mutlu olacaklar. İşte, diye düşündü, hayatın tekinsizliğini yeniden hissederek, o da Minta'yı Paul Rayley ile evlendiriyordu; çünkü hayatla kendi yaptığı alışveriş konusunda ne hissederse hissetsin, onun başına başkalarınınkine de gelmesi şart olmayan bazı şeyler gelmişti (bunların ne olduğunu kendisine de söyleme-

di); neredeyse bu kendisi için de bir kaçışmış gibi alelacele, herkesin evlenmesi gerektiğini; herkesin çocuğunun olması gerektiğini söyleyivermişti.

Bunda haksız mıydı diye sordu kendisine, son bir iki haftadaki davranışlarını gözden geçirerek ve daha yalnızca yirmi dört yaşında olan Minta'ya karar vermesi için gerçekten de herhangi bir baskı uygulayıp uygulamadığını sorgulayarak. Rahatsızdı. Bu işi hafife mi almıştı? İnsanları ne kadar çabuk etkilediğini yine unutmuyor muydu? Evlilik için gereken – ah, ne çok özellik vardı (seranın faturası elli sterlin tutacaktı); bir kere –bunun adını koymasına gerek yoktu– en temel özellik oydu; kocasıyla arasındaki şey. Onlarda bu var mıydı?

"Sonra pantolonunu giydi ve deli gibi kaçtı," diye okudu. "Ama dışarıdaki büyük fırtına öyle esip gürlüyordu ki, ayakta duramıyordu; evler ve ağaçlar devriliyordu, dağlar titriyordu, kayalar denize yuvarlanıyordu, gökyüzü simsiyahtı, gök gürlüyor, şimşekler çakıyordu ve denizde kilise kuleleri ve dağlar kadar yüksek kapkara dalgalar kabarıyordu, hepsinin üzerinde beyaz köpükler vardı..."

Sayfayı çevirdi; sadece birkaç satır kalmıştı, o yüzden yatma zamanı geçmiş olmasına rağmen masalı bitirecekti. Geç oluyordu. Bunu bahçedeki ışıktan anladı ve çiçeklerin beyazlaşmasıyla yaprakların arasındaki gri bir şey birlik olup içinde bir kaygı duygusu yarattı. Önce hangi konuda olduğunu anlayamadı. Sonra hatırladı; Paul, Minta ve Andrew dönmemişlerdi. Gözünün önüne yeniden hol kapısının önündeki terasta durmuş göğe bakan küçük grubu getirdi. Andrew'un elinde ağıyla sepeti vardı. Demek oluyordu ki yengeç filan toplayacaktı. Demek oluyordu ki kayalara tırmanacaktı; onlardan ayrılacaktı. Veya kayalığın üzerindeki o dar patikadan tek sıra olarak gelirlerken içlerinden birinin ayağı kayabilirdi. Aşağı yuvarlanıp parçalanabilirdi. Karanlık iyice basıyordu.

Ama masalı bitirip kitabı kapatırken ve James'in gözlerine bakarak son cümleyi kendisi uydurmuş gibi söylerken sesinde en küçük bir değişiklik olmadı: "Ve bugün bile hâlâ orada yaşıyorlar."

"Ve işte bitti," dedi ve oğlunun gözlerinde masala gösterdiği ilgi kaybolurken, onun yerini başka bir şeyin aldığını gördü; araştıran, solgun bir şeyin, ansızın bakmasına ve hayret etmesine sebep olan bir ışık yansıması gibi bir şeyin. Dönüp koyun karşı tarafına baktı, işte orada Fener'in düzenli aralıklarla önce iki kez kısa, sonra da tek bir kez uzun ve sabit yanan ışığı görünüyordu. Fener yanmıştı.

Az sonra "Fener'e gidecek miyiz?" diye soracaktı. O da "Hayır, yarın değil; baban olmaz diyor," demek zorunda kalacaktı. Neyse ki, Mildred onları almaya geldi de o koşuşturmada dikkatleri dağıldı. Ama Mildred onu götürürken James başını çevirip omzunun üzerinden arkasına bakmaya devam etti, Mrs. Ramsay o sırada onun yarın Fener'e gitmeyeceğiz diye düşündüğünden emindi ve bunu ömrü boyunca unutmayacaktı.

11

Oğlunun kestiği resimleri toplarken –bir buzdolabı, bir çim biçme makinesi ve şık giyimli bir beyefendi– çocuklar asla unutmaz dedi içinden. O yüzden insanın ne dediği, ne yaptığı önemliydi ve onlar yatmaya gidince insan rahatlıyordu. Çünkü artık kimseyi düşünmesine gerek olmuyordu. Kendisi olabiliyor, kendisiyle kalabiliyordu. Şu sıralar da sık sık bu ihtiyacı duyuyordu – düşünmek ihtiyacını; aslında düşünmek bile değil. Konuşmamak; yalnız olmak. Yayılan, ışıldayan, sesli ne varsa, tüm oluşlar ve tüm davranışlar buharlaşıyordu; insan bir ağırbaşlılık duygusuyla kendisi olana, başkalarının göremediği yarık biçiminde karanlık bir öz

halinde kalana kadar çekip küçülüyordu. Hâlâ örgü örmeye devam etmesine ve dimdik oturmasına rağmen o anda kendi varlığını böyle hissediyordu, artık tüm bağlarını silkeleyip atmış olan bu benlik en tuhaf maceralar için özgürdü. Hayat bir an dibe çöktüğünde, yaşanacak şeyler sınırsızmış gibi görünüyordu. Herkeste bu sınırsız kaynak duygusu vardır herhalde diye düşündü; herhalde sırasıyla kendisi, Lily, Augustus Carmichael, herkes, dışarıya verdiğimiz görüntünün, bizi başkalarına tanıtan şeylerin çok çocukça olduğunu mutlaka hissediyordu. Bunun altı tamamen karanlık, her yere yayılıyor, ulaşılamaz bir derinliği var; ama ara sıra yüzeye çıkıyoruz ve siz yalnız o kısmımızı görüyorsunuz, diye düşünüyorlardı. Ufku ona sınırsız göründü. Daha görmediği onca yer vardı; Hindistan'daki düzlükler vardı; Roma'daki bir kilisenin kalın deri perdesini itip açtığını hissetti. Bu karanlık öz her yere gidebilirdi, çünkü kimse onu görmüyordu. Ona engel olamazlar diye düşündü büyük bir sevinçle. Özgürlük vardı, huzur vardı, hepsinden daha güzeli de, bir bütünlenme, sağlam bir istikrar tabanı üzerinde durup dinlenme vardı. Onun deneyimlerine göre (burada şişleriyle çok beceriklice bir şey yaptı), insan kendisi olarak asla durup dinlenemiyordu, sadece bu karanlık yarık haline gelirse oluyordu bu. İnsan kişiliğinden kurtulunca, endişeden, aceleden, hareketten de kurtuluyordu ve bu huzurda, bu dinlenmede, bu sonsuzlukta her şey birleştiğinde, hep hayata karşı kazanılmış bir zafer nidası dilinin ucuna kadar geliyordu; orada duraklayıp Fener'den gelen o ışığa, üç ışığın sonuncusuna, o en uzun ve sabit olanına baktı, bu onun ışığıydı. Çoğu zaman kendini öylece oturup bakarken bulurdu, elinde işi, baktığı şeyle –örneğin o ışıkla– bütünleşene kadar bakarken. Bu durumdayken zihninin bir yerlerinde durmakta olan bir söz –"Çocuklar unutmaz, çocuklar unutmaz"– yükselir, o da durmadan onu tekrarlar ve sona erecek, sona erecek, gelecek, gelecek, diyerek ona eklemeler yapardı. Ansızın ağzından Tanrı'nın ellerindeyiz diye bir söz çıktı.

Ama bunu söylediği için hemen bir rahatsızlık duydu. Bunu söyleyen kimdi? Kendisi değil; tuzağa düşmüş, kastetmediği bir şeyi söylemişti. Gözlerini örgüsünden kaldırıp o üçüncü ışıkla karşılaştı ve varoluşu bu yalandan, bütün yalanlardan arındırmak için sadece onun yapabileceği gibi zihnini ve yüreğini tarayan kendi gözleriyle karşılaşmış gibi oldu. O ışığa şükrederken, hiç gururlanmadan kendisine de şükrediyordu; çünkü o da o ışık gibi sağlam, araştırıcı ve güzeldi. Ne kadar garip diye düşündü, insan tek başınayken cansız nesnelere yöneliyor; ağaçlara, sulara, çiçeklere; onların kendisini ifade ettiğini, kendisiyle bütünleştiklerini hissediyor; kendisini tanıdıklarını, bir anlamda kendisiyle bir olduklarını hissediyor; onlara karşı, sanki kendine hisseder gibi böyle akıldışı bir şefkat hissediyor (o uzun ışığa baktı). Elinde kıpırdamadan duran şişleri, baktı, baktı ve zihninin dibinden, varlığının gölünden, dipte kıvrıldığı yerden açılıp yukarı doğru, sevgilisini karşılayan bir gelin gibi bir sis yükseldi.

Onu "Tanrı'nın ellerindeyiz" deme noktasına getiren şey neydi? Hakikatlerin arasına kayıp giren bu samimiyetsizlik onu kızdırdı, rahatsız etti. Yeniden örgüsüne döndü. Bu dünyayı herhangi bir tanrı nasıl yaratmış olabilir, diye sordu. Aklıyla her zaman şu gerçeği kavramıştı ki, mantık, düzen, adalet diye bir şey yoktu; çile, ölüm ve yoksullar vardı. İnsanların işleyemeyeceği kadar aşağılık hiçbir ihanet yoktu; bunu biliyordu. Hiçbir mutluluk uzun sürmüyordu; bunu biliyordu. Ciddi bir ifadeyle örgüsünü ördü; dudaklarını hafifçe büzdü ve hiç farkında olmadan alışkanlıkla yüzünün hatlarını sertleştirip ciddileşti, öyle ki, yanından geçen ve o sırada filozof Hume'un çok şişmanladığı için bataklığa saplanıp kalmış olmasına için için gülen kocası, elinde olmadan onun güzelliğinin özündeki bu sertliği fark etti. Bu onu hüzünlendirdi, karısının kendisine uzaklığı acı verdi ve yanından geçerken onu koruyamayacağını hissetti; çalılığa vardığında üzgündü. Ona yardımcı olmak için hiçbir şey ya-

pamazdı. Sadece kenarda durup izlemek zorundaydı. Aslında, korkunç gerçek şuydu ki, kendisi onun durumunu daha da kötüleştiriyordu. Kolay kızan biriydi – alıngandı. Fener konusunda öfkesine mağlup olmuştu. Çitin içine, giriftliğine, karanlığına baktı.

Mrs. Ramsay kendisiyle tek başına kaldığı bu durumdan hep ıvır zıvır bir şeye, bir sese, bir görüntüye tutunarak istemeden sıyrıldığını hissederdi. Kulak kesildi, ama ortalık çok sessizdi; kriket oyunu sona ermişti; çocuklar banyodaydı; sadece denizin sesi duyuluyordu. Örmeyi bıraktı; bakır renkli çorap bir an ellerinde asılı kaldı. Yeniden o ışığı gördü. Artık sorgulamasına biraz alaycılık katılmış olarak, çünkü insan eğer uyanabilirse, ilişkileri değişiyordu, o uzun ışığa baktı, o acımasız, insafsız, kendisine o kadar çok benzeyen, ama bir o kadar da az benzeyen, onu kendi emrine amade kılan o ışığa (gece uyanıyor ve ışığın yataklarını yalayıp yeri okşadığını görüyordu), ama yine de, diye düşündü, ışığa hayran, büyülenmiş gibi bakarken ve sanki ışık gümüş parmaklarıyla beynindeki kapalı bir damarı okşuyormuş da, eğer o damar patlarsa, benliği coşkuyla dolacakmış gibi hissederken, mutluluğu tatmıştı, büyük mutluluğu, muazzam mutluluğu; ama gün ışığı solarken, o ışık kaba dalgaları daha parlak bir gümüş rengiyle aydınlattı ve denizin mavisi gitti, limonu andıran dalgalar yuvarlanıp sahile çarptı, bu esriklik gözlerinde patladı, katışıksız haz dalgaları zihninin tabanını kaplamaya başladı ve yeter! diye hissetti. Bu kadarı yeter!

Kocası dönüp onu gördü. Ah! Çok güzeldi, her zamankinden çok daha güzel. Ama onunla konuşamazdı. Onu bölemezdi. Artık James gittiğine ve sonunda yalnız kaldığına göre, acilen onunla konuşmak istiyordu. Ama olmaz diye karar verdi; onu bölmeyecekti. Şu anda o güzelliğiyle, hüznüyle, ondan çok uzaklardaydı. Bırakacaktı öyle kalsın ve yanından tek bir kelime etmeden geçti, ama bu kadar uzak görünmesi ve ona ulaşamaması, ona yardım etmek için hiç-

bir şey yapamaması ona acı verdi. Yanından tek bir kelime etmeden bir daha geçip gidecekti, tabii eğer o anda karısı ona asla istemeyeceğini bildiği şeyi vermemiş, ona seslenmemiş ve çerçevenin kenarında asılı olan şalı alıp ona doğru gelmemiş olsaydı. Çünkü kocasının kendisini korumak istediğini biliyordu.

12

Yeşil şalı omuzlarına sardı. Kocasının koluna girdi. Öyle güzel bir adam ki, dedi bahçıvan Kennedy'den bahsederek, bir anda gözüne öyle yakışıklı görünmüştü ki, onu kovamamıştı. Seraya dayalı bir merdiven, etrafta da macun öbekleri vardı, çünkü seranın çatısını tamir ettirmeye başlıyorlardı. Evet, ama kocasıyla yürürken, onu kaygılandıran bu meselenin zihninde sıraya konduğunu hissetti. Birlikte yürürlerken "Elli sterlin tutacak" demek dilinin ucuna kadar gelmişti ama yüreği para konularını konuşmaya dayanmadığından, onun yerine Jasper'ın kuş vurmasından bahsetti; kocası ise hemen onu yatıştırmak için bunun erkek çocuk için normal olduğunu ve çok geçmeden başka eğlenceler bulacağından emin olduğunu söyledi. Kocası ne kadar mantıklı, ne kadar haklıydı. "Evet, bütün çocuklar bazı dönemlerden geçiyor," dedi ve büyük tarhtaki yıldızçiçeklerini inceleyerek içinden gelecek yıl hangi çiçekler açacak acaba derken, çocukların Charles Tansley'ye taktıkları adı duydun mu, diye sordu. Ona ateist diyorlar, küçük ateist. "Pek kibar biri değil," dedi Mr. Ramsay. "Hem de hiç," dedi Mrs. Ramsay.

Onu kendi başına bırakmak en iyisi dedi Mrs. Ramsay, çiçek soğanı göndermenin ne yararı var diye düşünürken; onları diktiler mi ki? "O tez yazacak," dedi Mr. Ramsay. Mrs. Ramsay işte *o konuyu* çok iyi biliyordu. Tansley başka bir şeyden konuşmuyordu ki. Birinin bir şey üzerindeki etkisi

hakkındaydı. "Eh, tek dayanağı o," dedi Mr. Ramsay. "İnşallah Prue'ya âşık filan olmaz," dedi Mrs. Ramsay. Onunla evlenirse Prue'yu evlatlıktan reddedeceğini söyledi Mr. Ramsay. Karısının gözden geçirdiği çiçeklere değil, onların otuz santim kadar üstündeki bir noktaya bakıyordu. Kötü niyetli biri olmadığını ekledi, tam İngiltere'de onun yazdıklarına hayran olan tek kişi olduğunu da söyleyecekti ki – lafını yuttu. Kitaplarıyla yeniden karısının canını sıkmayacaktı. Bakışlarını aşağı indirip kırmızı ve kahverengi bir şeyler gören Mr. Ramsay, bu çiçeklerin hiç fena görünmediğini söyledi. Evet, ama bunlar Mrs. Ramsay'nin kendi elleriyle diktiği çiçeklerdi. Asıl mesele, buraya gönderdiği çiçek soğanlarıydı; acaba Kennedy onları dikmiş miydi? Yürümeye devam ederlerken, onun iflah olmaz bir tembel olduğunu söyledi. Eline bir kürek alıp bütün gün başında beklerse, bazen azıcık iş yaptığı oluyordu. Böyle sohbet ederek fenerçiçeklerine kadar ilerlediler. "Kızlarına da abartmayı öğretiyorsun," diye çıkıştı Mr. Ramsay. Mrs. Ramsay, Camilla Teyzesinin bu konuda kendisinden çok daha kötü olduğunu söyledi. "Bildiğim kadarıyla kimse de Camilla Teyzeni bir erdem örneği olarak görmüyor," dedi Mr. Ramsay. "O, gördüğüm en güzel kadındı," dedi Mrs. Ramsay. "Öyle olan başkasıydı," dedi Mr. Ramsay. Prue'nun kendisinden çok daha güzel olacağını söyledi Mrs. Ramsay. Kendisine hiç öyle gelmediğini söyledi Mr. Ramsay. "Eh, öyleyse bu gece bak," dedi Mrs. Ramsay. Durdular. Keşke Andrew daha çok çalışmaya teşvik edilebilseydi, dedi Mr. Ramsay. Çalışmazsa, her türlü burs fırsatını kaybedecek. "Aman, şu burslar!" dedi Mrs. Ramsay. Mr. Ramsay onun burs gibi ciddi bir konuda böyle bir şey söylemesinin budalalık olduğunu düşündü. Andrew bir burs kazanırsa çok büyük gurur duyacağını söyledi. Ben kazanmasa da aynı şekilde gurur duyarım, diye karşılık verdi Mrs. Ramsay. Bu konuda her zaman farklı düşünüyorlardı, ama sorun değildi. Mrs. Ramsay onun burslara inanma-

sını, Mr. Ramsay de onun Andrew ne yaparsa yapsın onunla gurur duymasını seviyordu. Birden Mrs. Ramsay'nin aklına kayalıkların kenarındaki o dar patikalar geldi.

Geç olmamış mıydı, diye sordu. Hâlâ eve dönmemişlerdi. Mr. Ramsay ilgisizce saatinin kapağını açtı. Ama saat daha yalnızca yediydi. Taraçada hissettiği şeyi ona söylemeye karar verirken saatini açık olarak bir an elinde tuttu. Bir kere, bu kadar gergin olmak mantıklı değildi. Andrew kendi başının çaresine bakabilirdi. Sonra, ona demek istedi ki, az önce taraçada – burada sanki onun o yalnızlığına, o soğukluğuna, o uzaklığına giriyormuş gibi huzursuz oldu... Ama Mrs. Ramsay ısrar etti. Fener'e gitmekle ilgili bir şey söyleyeceğini, "Lanet olsun sana" dediği için özür dileyeceğini sanarak, ona ne diyeceğini sordu. Ama hayır. Mr. Ramsay onu bu kadar hüzünlü görmenin hoşuna gitmediğini söyledi. Yanakları hafifçe pembeleşerek, sadece düşüncelere dalmış olduğunu söyledi Mrs. Ramsay. Devam mı etsinler, geri mi dönsünler bilemiyorlarmış gibi, ikisi de huzursuz oldular. James'e masal okuyordum da, dedi. Yo, onu paylaşamazlardı; ondan söz edemezlerdi.

İki fenerçiçeği öbeği arasındaki açıklığa gelmişlerdi ve karşılarında yine Fener vardı, ama Mrs. Ramsay ona bakmayacaktı. Bana baktığını bilseydim, orada oturup düşünmezdim, diye geçirdi aklından. Ona oturup düşündüğünü hatırlatan hiçbir şeyden hoşlanmıyordu. O yüzden, omzunun üzerinden başını çevirip kasabaya baktı. Işıklar, rüzgârda savrulan gümüş su damlaları gibi dalgalanıyor, akıyordu. Ve bütün yoksulluk, bütün acılar buna dönüşmüş, diye düşündü Mrs. Ramsay. Kasabanın, rıhtımın ve teknelerin ışıkları bir batığı işaretleyen hayali bir ağ gibi görünüyordu. Eh, madem düşüncelerini benimle paylaşmıyor, dedi içinden Mr. Ramsay, ben de kendi düşüncelerime dönerim. Düşünmeye devam etmek, Hume'un bataklığa saplanıp kalma olayını düşünüp gülmek istiyordu. Ama

önce, Andrew için kaygılanmak saçmaydı. Kendisi Andrew'un yaşındayken cebinde yalnızca bir parça peksimetle bütün gün kırlarda dolaşırdı, kimse de onu merak etmez veya kayalardan aşağı yuvarlandığını düşünmezdi. Yüksek sesle hava iyi olursa kendisinin de bir günlük bir yürüyüşe çıkmayı istediğini söyledi. Bankes'ten ve Carmichael'dan çok sıkılmıştı. Biraz yalnız kalmak hoşuna gidecekti. Tamam, dedi karısı. Hiç itiraz etmemesi sinirine dokundu. Mrs. Ramsay onun bunu asla yapmayacağını biliyordu. Artık cebinde bir parça peksimetle bütün gün yürüyemeyecek kadar yaşlanmıştı. Oğlanları merak ediyordu, ama onu etmiyordu. Yıllar önce, daha evli olmadığı zamanlar, bütün gün yürürdüm diye düşündü Mr. Ramsay, fenerçiçeği öbeklerinin arasında dururlarken koyun karşısına bakarak. Yemekleri bir handa peynir ekmek yiyerek geçiştirirdi. Bir oturuşta on saat aralıksız çalışırdı; ara sıra yaşlı bir kadın başını uzatıp şöminedeki ateşle ilgilenirdi. İşte en sevdiği yer oralardı; giderek küçülüp karanlığa gömülmekte olan şu kum tepeleri. Oralarda bütün gün kimseyle karşılaşmadan yürünebilirdi. Kilometrelerce tek bir eve, tek bir köye rastlanmazdı. İnsan kendi başına kalıp dertlerini düşünebilirdi. Zamanın başlangıcından beri kimsenin ayak basmadığı küçük kumsallar vardı. Foklar başlarını kaldırıp gelene bakarlardı. Bazen ona öyle geliyordu ki, orada küçük bir evde, tek başına olsaydı – bu düşünceyi içini çekerek yarım bıraktı. Buna hiç hakkı yoktu. Sekiz çocuk babası – kendisine bunu hatırlattı. Tek bir şeyin bile farklı olmasını istemek için bir canavar, adi bir köpek olması gerekirdi. Andrew kendisinden çok daha iyi biri olacaktı. Prue çok güzel olacaktı, annesinin dediğine göre. Onlar sele bir parça set çekeceklerdi. Genelde bu iyi bir iş sayılırdı – sekiz çocuğu. Onlar şu zavallı küçük evreni tamamen önemsiz bulmadığını gösteriyorlardı, çünkü böyle bir gecede, diye düşündü ufukta gittikçe küçülen karaya bakarken, şu kü-

çük ada acınacak kadar ufak, yarısına kadar suya gömülmüş gibi görünüyordu.

"Zavallı adacık," diye mırıldandı iç geçirerek.

Mrs. Ramsay bu lafı duydu. Böyle en melankolik şeyleri söylerdi, ama söyler söylemez de birden normalden çok daha neşeli göründüğü dikkatini çekiyordu. Böyle parlak laflar etmek onun için bir oyun diye düşündü, çünkü kendisi onun söylediklerinin yarısını bile söylemiş olsa, şimdiye çoktan kafasına bir kurşun sıkmış olurdu.

Böyle parlak laflar etmesi sinirine dokunuyordu, ama hiç istifini bozmadan akşamın harikulade olduğunu söyledi ve ne diye öyle yarı gülerek, yarı yakınarak, söylendiğini sordu, çünkü kocasının aklından geçeni –evlenmemiş olsaydı daha iyi kitaplar yazardı diye düşündüğünü– biliyordu.

Mr. Ramsay yakınmadığını söyledi. Mrs. Ramsay yakınmadığını biliyordu. Yakınacağı tek bir şeyin bile olmadığını biliyordu. Bunun üzerine Mr. Ramsay onun elini tuttu, dudaklarına götürdü, karısının gözlerini yaşartan yoğun bir duygusallıkla öptü ve hemen bıraktı.

Manzaraya arkalarını dönüp kol kola, gümüşi yeşil, mızrak gibi bitkilerin büyüdüğü patikadan yürümeye başladılar. Mrs. Ramsay, kolu tıpkı genç bir adamınki gibi diye düşündü, ince ve sıkı ve hâlâ ne kadar güçlü, dedi içinden sevinçle, oysa altmışını geçti, ama hâlâ ne kadar evcilleşmemiş ve iyimser, hayatın her türlü dehşetine inanmasına karşın, bunun kendisini üzmek yerine neşelendirmesi ne kadar garip. Bu tuhaf bir şey değil miydi? Aslında bazen ona başkalarından farklı olarak sıradan şeylere kör, sağır ve dilsiz; sıra dışı şeyleri ise kartal gözüyle gören biri olarak doğmuş gibi geliyordu. Çoğu zaman ondaki kavrayışa şaşırıyordu. Ama çiçekleri görüyor muydu? Hayır. Manzarayı görüyor muydu? Hayır. Hatta kendi kızının güzelliğinin veya tabağında tatlı mı, yoksa rosto mu olduğunun farkında mıydı? Masaya onlarla birlikte rüyada gibi otururdu. Artık yüksek sesle konuşma ve yüksek

sesle şiir okuma huyu da geliştirdiğinden Mrs. Ramsay korkuyordu; çünkü bazen çok acayip şeyler oluyordu –

En iyi, en parlak olan, gel gidelim uzaklara!

diye kulağının dibinde bağırdığında zavallı Miss Giddings'in neredeyse ödü kopmuştu. Ama yine de, diye düşündü Mrs. Ramsay, dünyadaki tüm budala Giddings'lere karşı hemen kocasının tarafını tutup, ona yokuş yukarı çok hızlı yürüdüğünü, kıyıdaki şu tümsekler yeni köstebek yuvaları mı diye bakmak istediğini belirtecek şekilde kolunu hafifçe sıkarak eğilip bakarken, yine de, diye düşündü, onunki gibi muhteşem bir zihin her bakımdan bizimkilerden farklı olmalıdır. Tanıdığı bütün büyük adamların, deliğe bir tavşan girmiş olduğuna karar verdi, öyle olduğunu düşündü, gençlerin de onu sadece dinlemeleri (gerçi konferans salonları onun için neredeyse dayanılmaz ölçüde havasız ve sıkıntı verici yerlerdi), hatta ona sadece bakmaları bile kendileri için bir kazançtı. Ama tavşanları vurmadan çoğalmalarıyla nasıl baş edilebilirdi? Bu bir tavşan olabilirdi; bir köstebek olabilirdi. Her şekilde bir hayvan akşamsefalarını mahvediyordu. Başını kaldırınca, ince ağaçların arasından göz kırpar gibi yanıp sönen bir yıldız gördü ve onu kocasına da göstermek istedi; çünkü bu görüntü ona büyük bir keyif vermişti. Ama kendisine engel oldu. O hiçbir şeye bakmazdı. Baksaydı da, tek söyleyeceği şey yine iç geçirerek zavallı dünya demek olurdu.

O anda, Mr. Ramsay "Çok güzel," deyip, onu mutlu etmek için çiçekleri çok beğenmiş gibi yaptı. Ama çok iyi biliyordu ki, ne çiçekleri beğeniyordu ne de orada olduklarının farkındaydı. Bu sadece onu mutlu etmek içindi... A, ama şu, William Bankes ile yürüyen Lily Briscoe değil miydi? Mrs. Ramsay miyop gözlerini arkaları onlara dönük olarak uzaklaşmakta olan çifte odakladı. Evet, gerçekten de oydu. Bu evlenecekleri anlamına gelmiyor muydu? Evet, öyle olmalıydı! Ne harikulade bir fikir! Evlenmeliydiler!

13

Lily Briscoe'yla çimenlikte yürürlerken, Mr. Bankes Amsterdam'a gittiğini anlatıyordu. Rembrandt'ları görmüştü. Madrid'e gitmişti. Ne yazık ki Kutsal Cuma günüydü ve Prado Müzesi kapalıydı. Roma'ya gitmişti. Miss Briscoe hiç Roma'ya gitmiş miydi? Ah, mutlaka gitmeliydi –onun için harika bir deneyim olurdu– Sistina Şapeli; Michelangelo; ve Giotto'larıyla Padova. Yıllarca karısının sağlığı bozuk olduğu için çok fazla yer gezip görememişlerdi.

Lily Brüksel'e gitmişti; Paris'e gitmişti, ama sadece hasta teyzesini görmek için yaptığı çok kısa bir ziyaretti bu. Dresden'e gitmişti; görmediği yığınla resim vardı; ama, diye ekledi Lily Briscoe, belki de resim görmemek daha iyiydi, çünkü o resimler sadece insanı kendi çalışmaları konusunda umutsuzluğa sevk ediyordu. Mr. Bankes'e göre bu bakış açısını çok abartmak mümkündü. Hepimiz Tiziano olamayız, hepimiz Darwin de olamayız dedi; ama aynı zamanda, acaba bizim gibi sıradan insanlar olmasa, Darwin de Tiziano da olur muydu diye de kuşkuya düştüğünü söyledi. Lily ona bir iltifatta bulunmak istedi; siz sıradan değilsiniz Mr. Bankes demek istedi. Ama o iltifat edilmesinden hoşlanmıyordu (çoğu erkek hoşlanıyor, diye düşündü Lily), Lily de içinden gelen bu istekten utandı ve o, bu söylediği şeyin belki de resimler için geçerli olmadığı yolunda bir yorum yaparken hiçbir şey söylemedi. Her neyse, dedi Lily, deminki samimiyetsizliğini bir yana bırakarak, hep resim yapmaya devam edecekti, çünkü bu çok ilgisini çekiyordu. Evet, dedi Mr. Bankes, öyle yapacağından emindi, çimenliğin sonuna geldiklerinde ona Londra'da konu bulmakta zorlanıp zorlanmadığını soruyordu ki, dönüp Ramsay'leri gördüler. Demek evlilik bu, diye düşündü Lily, top oynayan bir kıza bakan bir kadın ve bir erkek. Geçen gece Mrs. Ramsay'nin bana anlatmaya çalıştığı şey de buydu, diye düşündü. Çünkü omuzlarında yeşil bir

şal vardı ve ayakta birbirlerine sokulmuş pencereden Prue ile Jasper'ın birbirlerine top atmalarını izliyorlardı. Ve ansızın, ortada hiçbir sebep yokken, örneğin belki metrodan inerken veya bir kapının zilini çalarken, insanların üzerine iniveren anlam, o sırada alacakaranlıkta durup top oyunu izlemekte olan Ramsay'leri de evlilik, karı ile koca sembolüne dönüştürdü. Sonra, bir an geçince, gerçek kişilerin ötesine geçen o sembolik görüntü kayboldu ve görünen şey, az önce karşılaştıklarında nasılsa, yine öyle, top atan çocukları izleyen Mr. ve Mrs. Ramsay oldu. Ama yine de sanki bir an, gerçi Mrs. Ramsay onları her zamanki gülümsemesiyle selamlamış (ah, evleneceğimizi sanıyor, diye düşündü Lily) ve "Demek bu gece ben galip gelmişim," demişti, ki bunun anlamı Mr. Bankes'in uşağının sebzeleri doğru dürüst pişirdiği pansiyondaki odasına gitmek yerine bir kereliğine onlarla yemeğe kalmayı kabul etmiş olmasıydı; yine de, sanki bir an, top yükseklere uçar, aşağıdakiler topu kâh takip edip kâh gözden kaybederken, o tek yıldızı ve onu perdeleyen dalları gördüklerinde, her şey bir anda patlayarak dağılmış, özgürleşmiş, sorumsuzlaşmış gibi olmuştu. Kararan havada hepsi, siluet haline gelmiş, semavi varlıklara dönüşmüş, aralarına büyük mesafeler girmiş gibi görünüyordu. Sonra, o geniş boşlukta ok gibi geri fırlayan Prue (çünkü sanki ortamdaki katı maddeler tümüyle yok olmuş gibiydi) hızla üzerlerine doğru geldi ve inanılmaz bir yükselişle topu sol eliyle havada yakaladı, ama annesi "Daha dönmediler mi?" diye sordu, bunun üzerine büyü bozuldu. Artık Mr. Ramsay, Hume'un bataklığa saplanıp kalmış olmasına ve yaşlı bir kadının onu ancak Rabbin Duası'nı söylemesi koşuluyla kurtarmasına yüksek sesle gülmekte bir sakınca görmedi ve kendi kendine kıkırdayarak çalışma odasına yöneldi. Prue'yu tutup, top yakalama oyununa dalarak kaçmış olduğu aile yaşamının birliğine geri döndüren Mrs. Ramsay sordu:

"Nancy de yanlarında mıydı?"

14

(Nancy tabii ki yanlarındaydı, çünkü öğle yemeğinden sonra aile yaşamının dehşetinden kaçmak için çatıya gitmekte olan Nancy'ye elini uzatan Minta Doyle, sessiz bakışlarıyla onun da gelmesini istemişti. Nancy de onlarla gitmesi gerektiğini düşünmüştü. Gitmek istemiyordu. O işin içine çekilmeyi istemiyordu. Çünkü yoldan kayalıklara doğru yürürken Minta sürekli elini tutuyordu. Sonra bırakıyordu. Sonra tekrar tutuyordu. İstediği neydi, diye sordu Nancy kendine. Elbette, insanların istediği bir şey vardı; çünkü Minta uzanıp elini tutunca, Nancy istemese de aşağıda bütün dünyanın sislerin arasından görünen Konstantinopolis gibi gözünün önüne serildiğini görüyor ve o zaman da insan ne kadar uykulu olursa olsun, "Şu Ayasofya mı?" "Şurası Haliç mi?" diye sormak zorunda kalıyordu. O yüzden Minta elini tuttuğunda, Nancy de "İstediği nedir? Şu mu?" diye soruyordu. Sahiden neydi? (Nancy önüne serilen manzaraya bakarken) sisin arasından bazı yerlerde sivri bir kule, bir kubbe, adsız bazı çıkıntılar görünüyordu. Ama Minta elini bıraktığında, örneğin tepeden aşağı koşarlarken öyle yapmıştı; bütün bunlar, kubbe de, kule de, sisin arasından çıkan her ne idiyse hepsi aşağı batıyor ve gözden kayboluyordu.

Andrew, Minta'nın iyi bir yürüyüşçü olduğunu düşündü. Çoğu kadına göre daha mantıklı şeyler giyiyordu. Çok kısa etekler ve siyah golf pantolonları giyiyordu. Derelere atlıyor ve bata çıka karşıya geçiyordu. Ondaki bu ataklığı seviyordu ama böyle olmazdı – yakında aptalca bir şekilde ölmesine sebep olacaktı. Hiçbir şeyden korkusu yok gibiydi – boğalar hariç. Çayırda bir boğa görür görmez kollarını açıp çığlık atarak kaçıyordu, bu da tabii bir boğayı en çok kızdıracak olan şeydi. Ama bu korkusunu açıkça söylemekten hiç çekinmiyordu; hakkını vermek gerekti. Boğalar söz konusu olduğunda çok korkağımdır, diyordu. Herhalde be-

bekken pusetime bir boğa saldırmış, diyordu. Ne dediğine pek aldıran biri gibi görünmüyordu. İşte şimdi de ansızın kayalığın kenarından aşağıya doğru bağıra çağıra bir şarkı söylemeye başlamıştı:

Gözlerine lanet olsun, gözlerine lanet olsun.

Hepsi şarkıya katılıp koro olarak söylemek ve birlikte bağırmak zorunda kalmışlardı:

Gözlerine lanet olsun, gözlerine lanet olsun,

ama onlar aşağı inmeden suların yükselip sahildeki bütün güzel avlanma alanlarını kapatmasına izin vermek felaket olurdu.

"Felaket," diyerek ona katıldı yerinden fırlayan Paul; kayarak aşağı inerlerken, elindeki rehberden "bu adaların parka benzeyen özellikleri ve deniz canlılarının bolluğu ve çeşitliliği ile saldığı ün" konusunda alıntılar yapıyordu. Ama böyle olmazdı, böyle bağırarak, gözlerine lanet okuyarak, diye düşündü Andrew, kayalıktan dikkatle aşağı inerken, böyle sırtını sıvazlayarak, ona "dostum" filan diyerek olmaz; böyle hiç olmaz. Kadınlarla yürüyüşe çıkarsan olacağı buydu işte. Sahile indiklerinde ayrıldılar; Andrew Papa Burnu'na doğru gidip ayakkabılarını çıkarttı, çoraplarını yumak yapıp ayakkabılarının içine koydu ve çifti kendi haline bıraktı; Nancy suyun içinden yürüyüp kendi havuzlarını arayarak kendi kayalarına gitti ve çifti kendi haline bıraktı. İyice çömelip kayanın kenarına jöle topakları gibi yapışmış olan pürüzsüz, lastik gibi denizşakayıklarına dokundu. Derin düşüncelere dalarak, hayalinde bu küçük havuzu denize, minik balıkları da köpekbalıklarına ve balinalara dönüştürdü, elini güneşin önünde tutarak bu minik dünyanın üzerine büyük bulutlar düşürdü ve hiçbir şeyin farkında olmayan

bu milyonlarca cahil ve masum yaratığa tıpkı Tanrı gibi karanlık ve perişanlık getirdi, ama sonra elini birden çekti ve ışığın aşağı akmasına izin verdi. İlerideki solgun renkli, üzerinde çapraz izler olan kumlarda ağır bacaklarını yerden zor kaldırarak azametle yürüyen saçaklı ve eldivenli bir deniz canavarı (Nancy hayalinde havuzu genişletmeye devam ediyordu) dağın yamacındaki geniş yarıkların içine girdi. Sonra, hiç fark etmeden bakışları havuzdan kaydı ve ileride denizin gökyüzüyle birleştiği oynak çizginin, gemi dumanlarının ufukta titreştirdiği ağaç gövdelerinin üzerinde durdu; vahşice içeri dolan ama kaçınılmaz olarak geri çekilen bütün o güçle büyülendi ve o enginlikle, onun içinde oluşmuş bu dünyanın minikliğinin (havuz yeniden küçülmüştü) verdiği iki zıt duygunun elini kolunu bağladığını ve kendi bedenini, kendi hayatını ve dünyadaki tüm insanların hayatlarını ebediyen bir hiçliğe indirgeyen bu duygu yoğunluğu yüzünden kıpırdayamayacak hale geldiğini hissetti. Dalgaları dinleyerek, havuzun üzerine çömelmiş halde derin düşüncelere daldı.

Ama Andrew deniz yükseliyor, diye bağırdı, bunun üzerine Nancy sığ dalgaları sıçratarak kıyıya atladı ve hızla hareket etme arzusuyla sahilde koşarak aceleyle bir kayanın arkasına geçti ki orada – aman Tanrım, birbirlerinin kollarındaki Paul ile Minta galiba öpüşüyorlardı. Öfkelendi, kızdı. Andrew ile birlikte bu konuda tek bir söz söylemeden sessizce ayakkabılarını ve çoraplarını giydiler. Aslında biraz da birbirlerine kızmışlardı. O kereviti, veya her ne idiyse onu, gördüğünde bana seslenebilirdin, diye homurdandı Andrew. Ama ikisi de bunun kendi suçları olmadığını düşünüyorlardı. Bu tatsız, can sıkıcı olayın olmasını onlar istememişlerdi. Yine de Andrew'u Nancy'nin kadın olması, Nancy'yi de Andrew'un erkek olması rahatsız etmişti, o yüzden ikisi de ayakkabılarını özenle bağlayıp, sıkı birer düğüm attı.

Tam kayalığın tepesine tırmanmışlardı ki Minta büyükannesinin broşunu kaybettiğini haykırdı –büyükannesinin

broşunu, sahip olduğu tek takıyı– incili bir salkımsöğüt biçimindeydi (herhalde hatırlıyorlardı). Görmüş olmalısınız, dedi, yanaklarından gözyaşları süzülürken, büyükannesinin ömrünün son gününe kadar şapkasını tutturmak için taktığı broştu o. Şimdi onu kaybetmişti. Onun yerine keşke herhangi başka bir şeyi kaybetseydi! Geri dönüp onu arayacaktı. Hepsi birlikte geri döndüler. Kumları eşelediler, taradılar, baktılar. Başları öne eğikti, kısa kısa ve ters konuşuyorlardı. Paul Rayley deli gibi üzerine oturdukları kayanın etrafını arıyordu. Bir broş yüzünden bu kadar şamata çıkarmak hiç olmuyor, diye düşündü Andrew, Paul ona "burasıyla şurası arasını" iyice aramasını söylerken. Sular hızla yükseliyordu. Az sonra o oturdukları yeri deniz kaplayacaktı. Artık onu bulmalarının hiç imkânı yoktu. "Burada mahsur kalacağız!" diye haykırdı Minta, ansızın dehşete kapılarak. Sanki öyle bir tehlike vardı da! Yine şu boğa hikâyesi gibi olmuştu – duygularını hiç denetleyemiyor, diye düşündü Andrew. Kadınlar denetleyemiyorlardı. Zavallı Paul'un onu yatıştırması gerekmişti. Erkekler (Andrew ile Paul, her zamankinden farklı olarak hemen erkekçe davranmaya başlamışlardı) aralarında konuşup oturdukları yere Rayley'nin elindeki sopayı dikmeye ve sular çekildiğinde yeniden gelip aramaya karar verdiler. Şu anda yapılabilecek başka bir şey yoktu. Eğer broş oradaysa, sabah da hâlâ orada olur, diye avuttular Minta'yı ama o kayalığın tepesine kadar hıçkırarak ağlamaya devam etti. O büyükannesinin broşuydu, her şeyi kaybetmeye katlanırdı ama ona katlanamazdı; yine de Nancy'ye, Minta broşu kaybettiğine üzülse de sadece onun için ağlamıyor gibi geldi. Başka bir şey için ağlıyordu. Hepimiz oturup ağlayabiliriz, diye düşündü. Ama ne için olduğunu bilmiyordu.

Paul ile Minta önden birlikte gidiyorlardı ve Paul onu avutuyor, kendisinin kaybolan şeyleri bulmakla ünlü olduğunu anlatıyordu. Küçük bir çocukken bir keresinde bir

altın saat bulmuştu. Gün ağarırken kalkacaktı, broşu bulacağından emindi. O sırada hava hâlâ karanlık, kendisi de sahilde yalnız olacağından bu iş biraz tehlikeli olacak gibi geldi. Ama yine de Minta'ya onu kesinlikle bulacağını söyledi, o ise şafakta kalkmasını asla istemediğini söyledi: Broş kaybolmuştu: Bundan emindi: O öğleden sonra onu taktığında kötü bir şey olacağı içine doğmuştu. Paul içinden ona söylememeye ama herkes hâlâ uykudayken şafakla birlikte evden gizlice çıkmaya ve eğer broşu bulamazsa, Edinburgh'a gidip ona tıpkı eskisine benzeyen, hatta daha güzel bir broş almaya karar verdi. Nelere kadir olduğunu kanıtlayacaktı. Tepeye gelip aşağıdaki kasabanın ışıklarını gördüklerinde, aniden birer birer yanan ışıklar Paul'a gelecekte kendisine olacak şeyler gibi göründü – evliliği, çocukları, evi; yüksek çalılıklarla gölgelenen ana yola çıktıklarında da yine birlikte nasıl inzivaya çekileceklerini ve kendisi hep önde yol göstererek, o da (tıpkı şimdi olduğu gibi) hemen arkasında, nasıl hep birlikte yürüyeceklerini düşündü. Kavşaktan dönerlerken ne muhteşem bir şey yaşadığını ve bunu mutlaka birine, tabii ki Mrs. Ramsay'ye, anlatması gerektiğini düşündü, çünkü nereye gittiğini ve ne yaptığını düşününce soluğu kesiliyordu. Minta'ya evlenme teklif ettiğinde hayatının en zor anını yaşamıştı. Doğru Mrs. Ramsay'ye gidecekti, çünkü bir şekilde ona bunu yaptıran kişi oymuş gibi geliyordu. Ona istediği her şeyi yapabilirmiş duygusunu veren oydu. Başka kimse onu ciddiye almıyordu. Oysa o, onu istediği her şeyi yapabileceğine inandırmıştı. Bütün gün (tek kelime etmemiş olmasına karşın) "Evet, yapabilirsin. Sana inanıyorum. Senden bunu bekliyorum," der gibi kendisini izleyen bakışlarını üzerinde hissetmişti. Bütün gün ona böyle hissettirmişti, geri döner dönmez de (koyun üzerindeki evin ışıklarını aradı) derhal ona gidecek ve "Yaptım Mrs. Ramsay; sayenizde" diyecekti. Eve çıkan yola döndüklerinde üst katlardaki pencerelerde hareket eden ışıklar gördü. O halde çok gecikmiş olmalıydı-

lar. Herkes akşam yemeğine hazırlanıyordu. Ev apaydınlıktı, karanlıktan sonra bu ışıklar gözlerini kamaştırdı ve yolda yürürken içinden çocukça, ışıklar, ışıklar, ışıklar dedi; eve girdiklerinde oldukça donuk bir yüzle çevresine bakınırken sersemlemiş gibi hâlâ ışıklar, ışıklar, ışıklar diye tekrar ediyordu. Aman Tanrım, dedi kendi kendine, elini kravatına götürerek, kendimi gülünç duruma düşürmemeliyim.)

15

"Evet," dedi Prue annesinin sorusunu düşünüp cevaplarken, "sanırım Nancy de yanlarındaydı."

16

İyi o zaman, anlaşılan Nancy de yanlarındaymış, diye düşündü Mrs. Ramsay, elindeki fırçayı bırakıp tarağını alır, kapının tıklaması üzerine "Girin" der (Jasper ile Rose odaya girdiler) ve Nancy'nin yanlarında olmasının başlarına herhangi bir şeyin gelmiş olması ihtimalini azalttığını mı çoğalttığını mı düşünürken; azaltmıştır, dedi içinden. Büyük çapta bir felaket olması ihtimalinin çok düşük olması dışında bu düşüncesinin hiçbir mantığı yoktu. Ama hepsi birden boğulmuş olamazlardı ya. Ve eski hasmı hayatın karşısında kendisini yeniden yalnız hissetti.

Jasper ile Rose, Mildred'ın yemeği bekleteyim mi diye sorduğunu söylediler.

"İngiltere Kraliçesi için bile olmaz," dedi Mrs. Ramsay üzerine basa basa.

"Meksika İmparatoriçesi için bile olmaz," diye ekledi Jasper'a gülerek; çünkü annesinin kusuru ona da geçmişti: onda da abartma huyu vardı.

Jasper bu mesajı götürürken Rose da isterse annesine takacağı mücevherleri seçme konusunda yardımcı olabilirdi. Yemek yiyecek on beş kişi varken, hiçbir şey sonsuza kadar bekletilemezdi. Artık bu kadar geciktikleri için yavaş yavaş onlara kızmaya başlıyordu; düşüncesizlik yapmışlardı, onları merak ediyordu ama daha da çok gecikmek için yemeğin özellikle güzel geçmesini istediği tam da bu geceyi seçtiklerine kızıyordu, çünkü sonunda William Bankes de onlarda yemeğe kalmaya razı olmuştu ve yemekte Mildred'ın şaheseri Boeuf en Daube vardı. Her şey yemeklerin tam zamanında sunulmasına bağlıydı. Et, defne yaprağı ve şarap – hepsi belli bir kıvamda pişirilmeliydi. Bekletmek diye bir şey söz konusu olamazdı. Ama tabii tam da bu gece dışarı çıkacakları tutmuştu ve geç kalmışlardı ve mesajlar gelmişti, yemeklerin sıcak tutulması gerekmişti: Boeuf en Daube mahvolacaktı.

Jasper opal bir kolye önerdi, Rose da altın bir kolye. Siyah elbisesinin üzerinde hangisi daha iyi dururdu? Sahiden hangisi, dedi Mrs. Ramsay dalgın dalgın, aynada (yüzüne bakmaktan kaçınıp) boynuna ve omuzlarına bakarak. Sonra, çocuklar takıları karıştırırken pencereden dışarı, her zaman hoşuna giden bir manzaraya baktı – kargalar hangi ağaca konacaklarına karar vermeye çalışıyorlardı. Her seferinde sanki fikir değiştiriyorlar ve yeniden havalanıyorlardı, çünkü ona öyle geliyordu ki, yaşlı karga, baba karga, ona yaşlı Joseph adını takmıştı, çok zor ve huysuz bir kuştu. Kanadındaki tüylerinin yarısı olmayan pejmürde, yaşlı bir kuştu. Bir meyhanenin önünde borazan çalarken gördüğü o silindir şapkalı kılıksız adama benziyordu.

"Bakın!" dedi gülerek. Kavgaya başlamışlardı, Joseph ile Mary kavga ediyorlardı. Neyse, sonunda topluca havalandılar ve kara kanatlarıyla havayı itip mükemmel palalar biçiminde parçalara ayırdılar. Kanatlarının giderek hızlanan hareketi –bunu asla tam istediği şekilde tanımlayamıyordu–

ona en hoş gelen şeydi. Şuna bak dedi Rose'a, Rose'un daha net biçimde görebileceğini umarak. Çünkü çocukları genellikle insanın kendi algılarını biraz daha ileri taşıyordu.

Ama hangisini takacaktı? Önlerinde bütün mücevher tepsileri açık duruyordu. İtalyan altın kolye mi, James Amca'nın Hindistan'dan getirdiği opal kolye mi; yoksa ametistlerini mi takmalıydı?

"Seçin canlarım, hadi seçin," dedi acele etmelerini umarak.

Ama seçmek için düşünmelerine izin verdi: Özellikle de Rose'un mücevherlerin birini bırakıp, ötekini almasına ve hepsini teker teker siyah elbisesinin üzerinde denemesine izin verdi, çünkü her akşam yaşanan bu küçük seremoninin Rose'un en sevdiği şey olduğunu biliyordu. Annesinin ne takacağını seçmeye bu kadar büyük önem vermesinin kendine ait gizli bir sebebi vardı. Acaba sebebi ne, diye düşündü Mrs. Ramsay, Rose'un seçtiği kolyenin klipsini kapatması için kıpırdamadan dururken kendi geçmişine giderek ve insanın Rose'un yaşındayken annesine karşı duyduğu derinlerde gömülü, sözsüz bir duygu ararken. İnsanın kendine karşı duyduğu bütün duygular gibi bu da hüzünlendiriyor diye düşündü Mrs. Ramsay. Bunun karşılığında verilebilecek şey o kadar yetersizdi ki; Rose'un hissettiği, kendisinin aslında nasıl biri olduğuyla tamamen orantısız bir şeydi. Ama Rose büyüyecekti; ve Rose bu derin duygularıyla herhalde acı çekecekti diye düşündü ve artık hazır olduğunu, birlikte aşağı ineceklerini, bir beyefendi olduğu için Jasper'ın kolunu vermesi, Rose'un da mendilini (mendili ona verdi) tutması gerektiğini söyledi. Başka? A, evet, serin olabilirdi: Bir de şalını. Haydi bana bir şal seç dedi, çünkü bu acı çekmeye yazgılı olan Rose'un hoşuna gidecekti. "İşte," dedi sahanlıktaki pencerenin yanında durarak, "işte yine oradalar." Joseph başka bir ağacın tepesine konmuştu. "Sence," dedi Jasper'a, "kanatlarının kırılmasına üzülmüyorlar mıdır?"

Niye zavallı ihtiyar Joseph ile Mary'yi vurmak istiyordu? Jasper merdivenlerde biraz yavaşladı ve kendini azarlanmış hissetti, ama çok aldırmadı, çünkü annesi kuş vurmanın zevkini anlamıyordu; bir şey hissetmediklerini de; annesi olarak o, dünyanın bambaşka bir bölümünde yaşıyordu, ama onun Mary ile Joseph hakkında uydurduğu hikâyeleri seviyordu. Bu hikâyeler onu güldürüyordu. Ama onların Mary ile Joseph olduklarını ne biliyordu? Her gece aynı ağaca aynı kuşların geldiğini mi sanıyordu? Ama o anda birden, bütün yetişkinler gibi, annesi ona olan ilgisini kaybetti. Holdeki bir takırtıyı dinliyordu.

"Dönmüşler!" diye bağırdı, aynı anda da rahatlamaktan çok kızgınlık duydu. Sonra da acaba oldu mu diye merak etti. Aşağı inecekti ve ona anlatacaklardı – ama hayır. Etrafta o kadar insan varken hiçbir şey anlatamazlardı. O yüzden aşağı inip yemeği başlatmalı ve beklemeliydi. Ve salonda toplanmış halkına yukarıdan bakan ve aralarına inerek sundukları saygıyı sessizce onaylayan, sadakatlerini ve önünde eğilmelerini (önünden geçerken Paul'un kılı bile kıpırdamadı ve önüne bakmaya devam etti) kabul eden bir kraliçe gibi aşağıya indi, salonu geçti ve sanki söyleyemedikleri şeyleri, yani güzelliği karşısında duydukları hayranlığı kabul ediyormuş gibi başıyla hafifçe selam verdi.

Ama birden durdu. Bir yanık kokusu vardı. Boeuf en Daube'un dibinin tutmasına izin vermiş olabilirler mi? Tanrım, umarım öyle bir şey olmamıştır diye düşünürken, gongun büyük madeni sesi büyük bir ciddiyetle, otoriteyle, çatılarda, yatak odalarında, kendilerine ait kuytularda, okuyan, yazan, son anda saçını düzelten, giysisinin düğmelerini ilikleyen herkesin bütün o işleri bırakıp, ellerindeki eşyaları banyo masalarına, tuvalet masalarına, romanları ve çok özel günlükleri yatak başlarındaki komodinlere koyup akşam yemeği için yemek odasında toplanmaları gerektiğini ilan etti.

17

Hayatımı nasıl geçirmişim, diye düşündü Mrs. Ramsay masanın başındaki yerini alıp beyaz daireler oluşturan bütün o tabaklara bakarak. "William, siz yanıma oturun," dedi. "Lily," dedi bezgince, "sen de şuraya." Onlarda o vardı –Paul Rayley ile Minta Doyle'da– kendisinde ise sadece bu – sonsuz uzunlukta bir masa ve tabaklarla bıçaklar. Masanın öbür ucunda kocası oturuyordu, sandalyesine çökmüş, surat asıyordu. Neye? Bilmiyordu. Umurunda da değildi. Ona karşı nasıl olup da bir duygu veya şefkat besleyebildiğini anlayamıyordu. Tabaklara çorba koyarken sanki her şeyi geride bırakmış, her şeyin içinden geçmiş, her şeyin dışına çıkmış gibiydi, sanki bir girdap vardı –orada– ve insan onun içinde de kalabilirdi, dışında da, ama o dışındaydı. Hepsi sona erdi, diye düşündü, birbiri ardına herkes, Charles Tansley –"Şuraya oturun lütfen," dedi– Augustus Carmichael gelip masaya otururken. Ve aynı sırada durup birinin ona bir cevap vermesini, bir şey olmasını bekledi. Ama bu, diye düşündü çorbayı tabaklara koyarken, insanın söyleyebileceği bir şey değil ki.

Aradaki uyumsuzluğa hayret ederek – düşündüğü oydu, yaptığı ise bu – tabaklara çorba koymak – çok daha güçlü bir biçimde girdabın dışında olduğunu hissetti; ya da sanki bir gölge düşmüştü ve renkler kaybolunca artık her şeyi olduğu gibi görüyordu. Oda (etrafına bakındı) çok bakımsızdı. Hiçbir yerde bir güzellik yoktu. Mr. Tansley'ye bakmaktan çekindi. Hiçbir şey kaynaşmış gibi görünmüyordu. Herkes ayrı oturuyordu. Tüm bunları kaynaştırma, akıtma ve yaratma işi ona düşüyordu. Yeniden içinde hiçbir düşmanlık duymadan sadece bir gerçek olarak erkeklerin kısırlığını hissetti, çünkü bunu o yapmasa hiç kimse yapmayacaktı, o yüzden durmuş bir saati sallar gibi şöyle bir silkindi ve saatin çalışmaya başlaması gibi içindeki o eski nabız yeniden

atmaya başladı – bir, iki, üç, bir, iki, üç. Ve öylece dinledi, zayıf bir ateşi gazeteyle korur gibi, hâlâ zayıf atan bu nabzı korumaya ve canlandırmaya çalışarak saymaya devam etti. Öyle olsun bakalım dedi sonunda, William Bankes'e dönüp yavaşça ona doğru eğilerek – zavallı adam! Ne karısı ne çocukları vardı, bu gece hariç her gece evinde yemeğini tek başına yiyordu; ona acıdığı için, hayat da artık içinde yeniden canlandığından, rüzgârın yelkenleri şişirdiğini gören, oysa tekrar denize açılmayı pek istemeyen ve teknesi batmış olsaydı nasıl suyun girdabında dönecek, dönecek ve sonunda denizin dibinde dinlenecek olduğunu düşleyen bir gemici gibi, bezginlik duysa da tekrar işe koyuldu.

William Bankes'e, "Mektuplarınızı gördünüz mü? Sizin için girişe bırakmalarını söylemiştim," dedi.

Lily Briscoe onun, gidenin arkasından gitmenin imkânsız olduğu, ama geride kalanların bu gidişi ürpererek, en azından bakışlarıyla ufukta yelkenleri kaybolana kadar izlenen bir gemi gibi izlemek istedikleri, kimseye ait olmayan o bilinmeyen yere doğru sürüklenişini izledi.

Ne kadar yaşlanmış görünüyor, diye düşündü Lily, ne kadar bezgin ve ne kadar uzak. Ama sonra gülümseyerek William Bankes'e doğru döndüğünde, sanki o gemi geri dönmüş ve yelkenlerine yeniden güneş vurmuş gibi ferahlayan Lily, biraz da eğlenerek niye ona acıyor ki, diye geçirdi içinden. Çünkü ona mektuplarının girişte olduğunu söylerken verdiği izlenim buydu. Sanki zavallı Mr. Bankes, der gibiydi, sanki bezginliğinin bir sebebi de insanlara acımasıydı ve içindeki hayat, yaşama kararlılığı sanki acıma duygusu tarafından harekete geçiriliyordu. Ama bu doğru değil, diye düşündü Lily; bu da onun yanlış değerlendirmelerinden biriydi ve başkalarının ihtiyaçlarından değil, onun kendine ait bir ihtiyacından kaynaklanıyordu. Mr. Bankes hiç de acınacak biri değildi. Onun işi var, dedi Lily kendi kendine. Birden, sanki bir hazine bulmuş gibi, kendisinin de bir işi olduğu-

nu hatırladı. Kısacık bir an gözünün önüne tablosu geldi ve evet, diye düşündü, ağacı biraz daha ortaya getirmeliyim; o zaman o garip boşluktan kurtulmuş olurum. Öyle yapacağım. Kafamı meşgul eden şey buydu. Kendisine ağacın yerini değiştirmeyi hatırlatsın diye uzanıp tuzluğu aldı ve masa örtüsündeki bir çiçek deseninin üzerine koydu.

"İnsana postadan nadiren almaya değecek bir şey çıktığı halde, sürekli mektup peşinde olmak ne garip," dedi Mr. Bankes.

Ne manasız şeyler konuşuyorlar, diye düşündü Charles Tansley (arkası pencereye dönük, dışarıda görünen manzaranın tam ortasında Lily'nin karşısında oturuyordu), kaşığını, Lily sanki yemeğini yediğinden emin olmak istermiş gibi diye düşündü, tertemiz sıyırdığı tabağının tam ortasına bırakırken. Yaptığı her şeyde sınırlı bir aynılık, çıplak bir sevimsizlik vardı. Ama yine de, gerçek şuydu ki, insan birine bakınca ondan hoşlanmaması imkânsızdı. Lily de onun gözlerini beğeniyordu; gözleri maviydi, çukurdu, ürkütücüydü.

"Siz çok mektup yazar mısınız Mr. Tansley?" diye sordu Mrs. Ramsay, Lily'ye göre ona da acıyarak; çünkü Mrs. Ramsay öyle biriydi –erkeklere hep bir şeyleri eksikmiş gibi acırdı– kadınlara sanki bir şeyleri varmış gibi asla acımazdı. Mr. Tansley kısaca annesine yazdığını, onun dışında sanırsa ayda bir bile mektup yazmadığını söyledi.

Çünkü bu insanların konuşmasını istedikleri saçma konularda konuşmayacaktı. Bu budala kadınların lütfedip kendisiyle konuşmalarına izin verecek değildi. Odasında kitap okuyordu, ama şimdi aşağı inmişti ve ona her şey budalaca, yapay ve boş görünüyordu. Niye giyinmişlerdi ki? Kendisi gündelik giysileriyle gelmişti. Giyecek şık bir giysisi yoktu. "İnsana postadan nadiren almaya değecek bir şey çıkar" – hep bu tarz şeyler söylüyorlardı. Erkeklere bu tarz şeyler söyletiyorlardı. Evet, çok doğru diye düşündü. Yıllar geçiyor, onlara almaya değecek hiçbir şey gelmiyordu. Sade-

ce konuşuyor, konuşuyor, konuşuyor, yiyor, yiyor, yiyorlardı. Hepsi kadınların suçuydu. Bütün o "çekicilikleri", bütün o budalalıklarıyla uygar olmayı imkânsız kılan onlardı.

"Yarın Fener'e gidilmeyecek Mrs. Ramsay," dedi, kendi varlığını hissettirmek isteyerek. Ondan hoşlanıyordu; ona hayrandı; o kanal işçisinin ona nasıl baktığı hâlâ aklından çıkmamıştı; ama yine de kendi varlığını ortaya koymasının gerekliliğini hissediyordu.

Lily Briscoe onun gözlerine rağmen –ama şunun burnuna baksana, ellerine baksana– tanıdığı en sevimsiz insan olduğunu düşündü. Öyleyse niye onun söylediklerine aldırıyordu? Kadınlar yazamaz, kadınlar resim yapamaz – onun böyle söylemesinin ne önemi vardı, çünkü açıkça belliydi ki buna gerçekten inanmıyordu, ama böyle söylemek ona bir şekilde iyi geliyordu ve o yüzden söylüyordu. Neden tüm varlığı rüzgâr karşısındaki mısırlar gibi eğiliyor ve bu alçalmadan sonra sadece büyük ve acı veren bir çabayla ayağa kalkabiliyordu? Bu çabayı yine göstermek zorundaydı. Masa örtüsündeki dal var; benim resmim var; ağacı ortaya taşımalıyım; önemli olan bu – başka hiçbir şey değil. Buna tutunsa olmaz mıydı, diye sordu kendine ve sükûnetini kaybetmese, tartışmasa; istiyorsa da intikamını ona gülerek alsa?

"Ah, Mr. Tansley," dedi, "lütfen beni de Fener'e götürün. Bu o kadar hoşuma gider ki."

Lily, onun kolayca fark edebildiği yalanlar söylüyordu. Bir nedenle, canını sıkmak için kastetmediği şeyleri söylüyordu. Ona gülüyordu. Üzerinde flanel pantolonu vardı. Başka pantolonu yoktu. Kendini çok kaba saba, soyutlanmış ve yalnız hissediyordu. Bir nedenle Lily'nin kendisiyle eğlendiğini biliyordu; aslında onunla Fener'e gitmek istemiyordu; ondan hiç hoşlanmıyordu: Prue Ramsay de öyle; hepsi öyle. Ama kadınlar tarafından gülünç duruma düşürülecek değildi, o yüzden sandalyesinde kasten döndü, pencereden dışarı baktı ve birden, gayet kaba bir biçimde, yarın havanın Lily için fazla sert olacağını söyledi. Onu deniz tutardı.

Mrs. Ramsay'nin yanında kendisini böyle konuşturduğu için Lily'ye sinir oluyordu. Keşke odamda yalnız kalıp kitaplarımın arasında çalışabilsem diye düşündü. Orada kendini rahat hissediyordu. Üstelik kimseden tek kuruş borç almamıştı; on beş yaşından beri babasına tek kuruşa mal olmamıştı; evdekilere biriktirdiği paralarla yardımcı olmuştu; kız kardeşini okutuyordu. Yine de keşke Miss Briscoe'ya uygun bir cevap verebilmeyi bilseydi; keşke ağzından birden o laf çıkmasaydı: "Sizi deniz tutar." Keşke Mrs. Ramsay'ye tatsız biri olmadığını gösterecek bir şey söylemek aklına gelseydi. Çünkü hepsi onu öyle sanıyordu. Ona döndü. Ama Mrs. Ramsay, William Bankes ile hiç tanımadığı insanlar hakkında konuşuyordu.

William Bankes ile yaptığı konuşmayı kısa bir an keserek "Evet, kaldır," dedi hizmetçiye. "Onu son gördüğümden bu yana on beş –yo, yirmi yıl– geçmiş olmalı," diyordu, sanki konuştukları şey çok ilginçmiş de tek bir saniye bile kaybedemezmiş gibi sırtını ona dönerek. Demek Mr. Bankes bu gece ondan haber almıştı! Carrie hâlâ Marlow'da mı yaşıyordu, her şey hâlâ aynı mıydı? Ah, dün gibi hatırlıyordu – ırmakta gezdiklerini, ne çok üşüdüklerini. Ama Manning'ler bir plan yapınca ona sadık kalırlardı. Herbert'ın ırmak kıyısında bir eşekarısını çay kaşığıyla nasıl öldürdüğünü asla unutamazdı! Mrs. Ramsay yirmi yıl önce Thames Irmağı'nın kıyısındaki o evin oturma odasındaki masaların ve sandalyelerin arasında bir hayalet gibi dolaşırken, çok, ama çok üşümüş olduğu o günün hâlâ devam ettiğini düşünüyordu; ama artık oralara bir hayalet gibi gitmişti; bu da onu büyülüyordu, sanki aradan geçen bütün bu yıllar boyunca kendisi değişirken o özel gün artık donmuş ve güzel bir gün olarak hep orada kalmış gibiydi. Mektubu yazan Carrie'nin kendisi miydi, diye sordu.

"Evet. Yeni bir bilardo odası yaptırıyorlarmış," dedi Mr. Bankes. Hayır! Hayır! Bu söz konusu bile olamazdı! Yeni bir bilardo odası yaptırmak! Bu ona imkânsız gibi geldi.

Mr. Bankes neyin bu kadar garip olduğunu anlayamadı. Durumları gayet iyiydi. Carrie'ye sevgilerini iletsin miydi?

"Ah," dedi Mrs. Ramsay irkilerek, "Hayır," diye ekledi, bir bilardo odası yaptıran bu yeni Carrie'yi tanımadığını düşünerek. Ama hâlâ orada hayata devam ediyor olmaları ne kadar garip diye yineledi, Mr. Bankes'in hoşuna giden bir tavırla. Bunca yıldır kendisi onları tek bir kezden fazla düşünmediği halde, onların yıllardır yaşayabildiklerini düşünmek olağanüstü bir şeydi. Aynı zaman zarfında kendi hayatında neler neler olmuştu. Ama belki Carrie Manning de onu hiç düşünmemişti. Bu garip ve tatsız bir düşünceydi.

"Bir süre sonra yollar ayrılıyor," dedi Mr. Bankes, oysa bunu derken içini bir memnuniyet duygusu kaplamıştı, çünkü ne de olsa kendisi hem Manning'leri hem de Ramsay'leri tanıyordu. Kaşığını bırakıp tıraşlı dudaklarını özenle silerken kendisinin yolunun ayrılmadığını düşündü. Ama belki de ben bu konuda biraz sıra dışıyım dedi içinden; çünkü o kendisini hiç değişmeyen bir rutine mahkûm etmemişti. Bütün çevrelerde dostları vardı... Bu noktada Mrs. Ramsay hizmetçiye yemeği sıcak tutmasını söylediği için konuşmayı bölmek zorunda kaldı. İşte bu yüzden yalnız yemeyi tercih ediyordu. Bu tür bölünmeler onu rahatsız ediyordu. Eh, dedi içinden Mr. Bankes, son derece nazik tavrını hiç bozmadan ve tıpkı işe ara verdiği bir sırada güzelce parlatılmış ve kullanılmaya hazır bir aleti inceleyen bir tamirci gibi sol elinin parmaklarını masa örtüsüne yayarak, dostları insandan böyle fedakârlıklar yapmasını istiyor. Gelmeyi reddetmiş olsaydı onu üzecekti. Ama geldiğine değmemişti. Yemeğini yalnız yeseydi, şimdiye kadar yemeğin çoktan bitmiş, sıranın çalışmaya gelmiş olacağını düşündü eline bakarak. Evet, dedi içinden, bu feci bir zaman kaybı. Çocuklar hâlâ gelmeye devam ediyorlardı. "Biriniz Roger'ın odasına çıkıversenize," diyordu Mrs. Ramsay. Ne kadar boş şeylerdi bunlar, ötekiyle –çalışmakla– karşılaştırıldığında ne kadar sıkıcı, diye düşündü. İşte oturmuş parmakla-

rıyla masada tempo tutuyordu, oysa onun yerine şu anda – birden yaptığı çalışmayı kuşbakışı gözünün önüne getirdi. Gerçekten de ne büyük zaman kaybıydı! Yine de, diye geçirdi içinden, o benim en eski dostlarımdan biri. Ben de ona olan düşkünlüğümle onun. Oysa şu anda varlığı ona kesinlikle hiçbir şey ifade etmiyordu: Güzelliği hiçbir şey ifade etmiyordu; küçük oğluyla pencerede oturması da – hiçbir şey, hiçbir şey. Sadece yalnız kalmak ve eline kitabını almak istiyordu. Kendini rahatsız hissediyordu; onun yanında oturup da hiçbir şey hissetmediği için kendisini hain gibi hissediyordu. İşin gerçeği aile yaşamından hoşlanmıyor olmasıydı. İnsan işte böyle durumlarda kendisine insan ne için yaşar diye soruyordu. İnsan niye insan ırkı yürüsün diye bu kadar zahmete katlanıyordu? Bu çok mu istenen bir şeydi? Tür olarak çok mu çekiciyiz? Şu dağınık oğlanlara bakınca pek de öyle olmadığını düşündü. En sevdiği çocuk olan Cam herhalde uyumuştu. Budalaca sorular, boş sorular, insanın yapacak işi olduğunda kendisine asla sormadığı sorular. İnsan yaşamı bu mu? İnsan yaşamı şu mu? Bunları düşünmeye hiç vakti olmuyordu. Ama burada kendine bu tarz soruları soruyordu, çünkü Mrs. Ramsay hizmetçilere emirler veriyordu, çünkü aynı zamanda Mrs. Ramsay'nin, Carrie Manning'in hâlâ var olduğunu öğrenmesine şaşırması, dostlukların, hatta en sağlam olanların bile geçici olması onu sarsmıştı. İnsanların yolları ayrılıyor. Kendisini yine kınadı. Mrs. Ramsay'nin yanında oturuyordu ama ona söyleyecek hiçbir şeyi yoktu.

"Özür dilerim," dedi Mrs. Ramsay sonunda ona dönerek. Mr. Bankes kendisini ıslandıktan sonra kuruyup kaskatı kesildiği için ayağa zor giyilen bir çift çizme gibi sert ve kısır hissetti. Ama ayaklar zorlanarak da olsa çizmelere sokulmalıydı. Kendisini konuşmaya zorlamalıydı. Dikkatli olmazsa, ihanetini, ona hiç önem vermediğini anlayabilirdi, bu da hiç hoş olmaz diye düşündü. O yüzden başını nazikçe ona doğru eğdi.

"Bu hengâmede yemek yemek hiç hoşunuza gitmiyordur," dedi Mrs. Ramsay, dikkatinin dağıldığı durumlarda hep yaptığı gibi görgü kurallarına sığınarak. Dil karmaşası yaşanan bir toplantıda başkanın birliği sağlamak için herkes Fransızca konuşacak demesi gibi bir şeydi bu. Konuşulan kötü bir Fransızca olabilir; Fransızcada konuşanın ifade etmek istediği düşünceleri karşılayan sözcükler bulunmayabilir; ama yine de Fransızca konuşmak belli bir düzen, bir tektiplik sağlar. Ona aynı dilde cevap veren Mr. Bankes, "Yo, hiç de değil," dedi, ama bu dili hiç bilmeyen, hatta böyle tek heceli sözcüklerle konuşulduğunda bile anlamayan Mr. Tansley, bu sözlerin samimiyetsiz olduğundan kuşkulandı. Şu Ramsay'ler ne boş şeyler konuşuyorlardı; bu son örneğin hemen üzerine atlayıp ileride bir iki arkadaşına anlatmak üzere zihnine not etti. Evet, nelerden hoşlanıldığının konuşulduğu bir ortamda "Ramsay'lerde kalışını" ve onların konuştukları saçmalıkları alaycı bir şekilde anlatabilirdi. Bunu bir kere yapmaya değerdi, daha fazla değil. Kadınların da insanı çok sıktıklarını söylerdi. Tabii Ramsay güzel bir kadınla evlenip sekiz çocuk sahibi olarak hayatını mahvetmişti. Buna benzer şeyler söylerdi, ama şu anda, yanında boş bir sandalyeyle otururken ne söyleyeceğini toparlayamıyordu. Kafasında her şey bölük pörçüktü. Kendisini son derece, hatta bedensel olarak bile rahatsız hissediyordu. Biri ona kendi varlığını ortaya koyabilmesi için bir fırsat verse. Bunu öyle çok istiyordu ki, bir ona bir buna bakıyor, konuşmaların arasına girmek istiyor, ağzını bir açıyor bir kapatıyor ve sandalyesinde sürekli kıpırdayıp duruyordu. Balıkçılık sanayii üzerine konuşuyorlardı. Niye kimse ona fikrini sormuyordu? Balıkçılık sanayiinden ne anlardı ki onlar?

Lily Briscoe her şeyi anlıyordu. Karşısında otururken sanki röntgenini çekmiş gibi bu genç adamın etinden oluşan sisin ardında karanlık bir şekilde yatan kaburgalarının ve kemiklerinin kendilerini gösterme arzusunu – konuşmaya

dahil olmak için duyduğu yakıcı arzunun üzerine geleneklerin örttüğü o ince sisi görmemesi mümkün müydü? Ama, dedi kendi kendine, küçük Çinli gözlerini kısarak ve kadınları nasıl "yazamazlar, resim yapamazlar" diye küçümsediğini hatırlayarak, niye rahatlaması için ona yardım edeyim ki?

Davranış kurallarında, (galiba) yedi numaralı kurala göre, bu gibi durumlarda, genç bir erkeğin gururunun, varlığını hissettirmek için duyduğu bu dayanılmaz arzunun kaburgalarını, uyluk kemiklerini gösterip rahatlamasına yardımcı olmanın, o sırada neyle ilgileniyor olursa olsun, o erkeğin karşısında oturan kadına düştüğünü biliyordu; tıpkı diye düşündü o kadınca adalet duygusuyla, diyelim metroda yangın çıksa, kadınlara yardım etmenin de erkeklerin görevi olması gibi. Öyle bir şey olursa, diye düşündü, tabii ki Mr. Tansley'nin beni dışarı çıkarmasını beklerim. Ama acaba ikimiz de üzerimize düşeni yapmazsak ne olur diye düşündü. Ve gülümseyerek öylece oturdu.

"Fener'e gitmeyi düşünmüyorsun, değil mi Lily," dedi Mrs. Ramsay. "Zavallı Mr. Langley'yi unutma; defalarca dünyayı dolaşmıştı, ama hiçbir seyahatinde kocamın onu Fener'e götürdüğünde olduğu kadar kötü olmamıştı. Siz iyi bir denizci misiniz Mr. Tansley?" diye sordu.

Mr. Tansley çekicini kaldırdı: Havada salladı; ama çekici indirirken öyle bir kelebeğe böyle bir aletle vuramayacağını fark edip sadece onu hiç denizin tutmadığını söyledi. Ama bu cümlede tıpkı sıkıştırılmış barut gibi, büyükbabasının balıkçı olduğu; babasının eczacı olduğu; kendisinin bulunduğu yere dişiyle tırnağıyla geldiği; bununla gurur duyduğu; onun Charles Tansley olduğu – henüz kimsenin farkında olmadığı bu gerçeği herkesin bir gün öğreneceği iması vardı. Kaşlarını çatarak önüne bakıyordu. Yakında içinde patlayacak olan barutla yün balyaları veya elma küfeleri gibi havaya uçacak olan bu yumuşak, görgülü insanlara neredeyse acıyordu.

Mrs. Ramsay kendisine, "Bu ateş denizlerinde boğuluyorum hayatım. Şu anın acısına bir merhem sürüp şuradaki genç adama bir şey söylemezsen, hayat kayalara bindirecek – aslında teknenin altına sürtünen kayaların sesini şimdiden duyabiliyorum. Sinirlerim yay gibi gerildi. Biraz daha gerilirse kopacak," demiş gibi, ki sonuçta demiş kadar olmuştu – Mrs. Ramsay tüm bunları bakışlarıyla söylediğinde, Lily Briscoe, tabii ki yine yüz bilmem kaçıncı defa yaptığı o deneyi –karşındaki genç erkeğe nazik davranmazsan ne olur deneyini– bırakıp nezaket göstermek zorunda kaldı ve tabii ki hemen nazikçe "Beni de götürür müsünüz Mr. Tansley?" dedi.

Lily'nin tavrındaki değişimi doğru değerlendiren Tansley –artık ona dostça davranmaya başlamıştı– kendisiyle ilgilenmeyi bıraktı ve Lily'ye onu bebekken nasıl tekneden denize attıklarını; babasının onu nasıl çıpayla çektiğini; yüzmeyi böyle öğrendiğini anlattı. Amcalarından birinin İskoçya açıklarındaki bir kayalıkta Fener bekçiliği yaptığını anlattı. Oraya fırtınada gitmişti. Bunu konuşmaların kesildiği bir anda yüksek sesle söyledi. Amcasıyla bir fırtınada nasıl Deniz Feneri'ne gittiklerini herkesin duyması gerekiyordu. Konuşma bu umut veren yola girince Mrs. Ramsay'nin duyduğu minneti hisseden Lily Briscoe (çünkü artık Mrs. Ramsay de birkaç laf edecek kadar rahatlamıştı), ah, diye geçirdi içinden, bunu sağlamak için ne büyük bir bedel ödedim ben. Dürüst davranmamıştı.

Her zamanki numarasını yapmış, nazik davranmıştı. Tansley'yi asla tanımayacaktı. O da asla kendisini tanımayacaktı. İnsan ilişkilerinin hepsi böyle diye düşündü, en kötüsü de kadınlarla (Mr. Bankes hariç) erkekler arasındaki ilişkiydi. Bunlar kaçınılmaz olarak son derece samimiyetsiz ilişkiler diye düşündü. Sonra gözü, kendisine uyarı olarak örtüye koyduğu tuzluğa takıldı, ertesi gün ağacı biraz daha ortaya getireceğini hatırladı ve yarın resim yapacağını düşünerek o

kadar keyiflendi ki, Mr. Tansley'nin söylediği bir şeye yüksek sesle güldü. Bırak istediği kadar konuşsun, dedi içinden.

"Peki insanları Fener'de ne kadar yalnız bırakıyorlar?" diye sordu. O da anlattı. İnanılmaz derecede bilgiliydi. Tansley artık müteşekkir olduğuna, Lily'den hoşlandığına ve keyfi yerine geldiğine göre, diye düşündü Mrs. Ramsay, kendisi de içinde hiçbir gelecek kaygısı duymadan rahatça ve sakince dolaşılan o rüya ülkesine, o büyüleyici yere, yirmi yıl önce bıraktığı Manning'lerin Marlow'daki salonuna dönebilirdi. Onlara ne olduğunu biliyordu, kendisine de. Bu, iyi bir kitabı yeni baştan okumak gibi bir şeydi, çünkü olaylar yirmi yıl önce olduğundan, bu öykünün sonunu biliyordu, ama buradaki yemek masasından bile kaynağı belirsiz bir çağlayan gibi aşağı akmakta olan hayat orada durgundu ve iki yaka arasındaki bir göl gibi hareketsiz duruyordu. William Bankes, bilardo odası yaptırdıklarını söylemişti – bu mümkün müydü? William, Manning'ler hakkında konuşmayı sürdürür müydü? Sürdürmesini istiyordu. Ama hayır – bir nedenle artık o konudan söz edecek havadan çıkmıştı. Denedi. Ondan tepki alamadı. Onu zorlayamazdı. Hayal kırıklığına uğramıştı.

"Çocuklar hiç adap bilmiyorlar," dedi iç çekerek. William, dakikliğin yaş ilerleyene kadar elde edilemeyen küçük erdemlerden biri olduğunu söyledi.

"O da olursa," dedi Mrs. Ramsay boşluğu doldurmak için, William'ın giderek bir kız kurusu gibi olduğunu düşünüyordu. Yaptığı ihanetin, onun şu anda özel bir şey konuşmak istediğinin, ama kendisinin hiç o havada olmadığının bilincinde olan William Bankes, orada öylece oturup beklerken üzerine hayatın tatsızlığının çöktüğünü hissetti. Belki başkaları ilginç bir şeyler konuşuyorlardı. Ne diyorlardı?

Balık mevsiminin kötü olduğunu; adamların göç ettiklerini söylüyorlardı. Ücretlerden ve işsizlikten konuşuyorlardı. Genç adam hükümeti kötülüyordu. Özel yaşam tatsızlaştı-

ğında böyle bir şeye takılmanın ne kadar rahatlatıcı olduğunu düşünen William Bankes, onun "mevcut hükümetin en rezil işlerinden biri" diye bir şeyden söz ettiğini duydu. Lily dinliyordu; Mrs. Ramsay dinliyordu; hepsi dinliyordu. Ama şimdiden sıkılmış olan Lily bir şeyin eksik olduğunu düşünüyordu; Mr. Bankes bir şeyin eksik olduğunu düşünüyordu. Şalına sarınan Mrs. Ramsay de bir şeyin eksik olduğunu düşünüyordu. Başını uzatıp dinleyen herkes "Umarım aklımdan geçenler ortaya çıkmaz" diye düşünüyordu, çünkü hepsi "Demek diğerleri böyle düşünüyor. Hükümetin balıkçılar konusunda yaptıklarına öfkeleniyor ve kızıyor. Oysa ben hiçbir şey hissetmiyorum" diye düşünüyordu. Ama belki de, diye düşündü Mr. Tansley'ye bakınca Mr. Bankes, adamımız budur. İnsan hep o adamı bekliyordu. Hep öyle bir ihtimal vardı. Önder her an ortaya çıkabilirdi; dâhi adam, siyasette de başka şeylerde de. Muhtemelen bizim gibi eski kafalılara çok sevimsiz gelecek diye düşündü Mr. Bankes, elinden gelen hoşgörüyü göstermeye çalışarak, çünkü omurgasındaki tüm sinirler ayağa kalkmış gibi tuhaf bir fiziksel duygu yüzünden kısmen kendisini, kısmen ve daha büyük olasılıkla da çalışmalarını, bakış açısını ve bilimini korumak için tetikte olduğunu fark ediyordu; o yüzden de tam anlamıyla açık fikirli veya bütünüyle adil değildi, çünkü Mr. Tansley, hayatınızı boşa harcamışsınız der gibiydi. Yanılıyorsunuz. Zavallı eski kafalılar, hepiniz zamanın gerisinde kalmışsınız. Bu genç adam kendinden fazla emin görünüyordu; kabaydı. Ama Mr. Bankes yine de kendisine gözlemesini söyledi, adamın cesareti vardı; yeteneği vardı; olaylar hakkındaki bilgisi kusursuzdu. Tansley hükümeti kötülerken, muhtemelen, diye düşündü Mr. Bankes, söylediklerinde oldukça doğruluk payı var.

"Söylesenize..." dedi. Böylece siyasal bir tartışmaya girdiler ve Lily masa örtüsündeki yaprağa baktı; Mrs. Ramsay de bu tartışmayı tümüyle iki erkeğe bırakarak

niye bu konuşmalardan bu kadar sıkıldığını sordu kendine ve masanın öteki ucunda oturmakta olan kocasına bakarak içinden onun bir şey söylemesini diledi. Tek bir sözcük dedi kendi kendine. Çünkü o bir şey söylese, çok şey fark edecekti. O, işin özüne inerdi. O da balıkçılara ve aldıkları ücretlere üzülüyordu. Onları düşünmekten uyuyamıyordu. O konuşunca çok farklı olurdu; o zaman insan içinden umarım kimse ilgilenmediğimi anlamaz demezdi, çünkü gerçekten ilgilenirdi. Sonra, kocasının konuşmasını beklemesinin nedeninin ona duyduğu hayranlık olduğunu fark edince, sanki biri ona kocasından ve evliliğinden övgüyle söz etmiş gibi hissetti ve bu övgüyü yapanın kendisinden başkası olmadığını fark etmeyip mutlulukla ışıldadı. Onun yüzünde de aynı şeyi göreceğini düşünerek kocasına baktı; ne muhteşem görünüyor olacaktı... Ama hiç de öyle değildi! Mr. Ramsay yüzünü buruşturmuştu, kaşlarını çatmış surat asıyordu ve öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Neye kızmış olabilir ki, diye merak etti. Sorun ne olabilirdi? Olsa olsa zavallı Augustus'un bir tabak çorba daha istemiş olması – o kadar. Augustus'un yeniden çorba içmeye başlaması düşünülemeyecek bir şeydi, nefretlik bir şeydi (kocası masanın öbür başından kendisine bunu işaret ediyordu). Kendisi yemeyi bitirdiğinde başkalarının hâlâ yemesinden iğrenirdi. Uzaktan kocasının öfkesinin av köpekleri gibi gözlerine, kaşlarına tırmandığını gördü ve az sonra bu öfkenin şiddetli bir patlamaya dönüşeceğini anladı ama sonra – şükürler olsun! Onun son anda frene bastığını ve tüm vücudundan kıvılcımlar çıktığını, ama bir şey söylemediğini gördü. Orada kaşlarını çatmış oturuyordu. Karısının hiçbir şey söylemediğini fark etmesini istiyordu. Bunun hakkını da versindi! Ama zavallı Augustus niye bir tabak çorba daha istemesindi ki? Sadece Ellen'ın koluna dokunmuş ve "Ellen, lütfen bir tabak çorba daha," demişti ve Mr. Ramsay kaşlarını öyle çatmıştı.

Neden istemesin, diye ısrarla sordu Mrs. Ramsay. Tabii ki istiyorsa Augustus'a çorba verebilirlerdi. Mr. Ramsay yemekten zevk alanlardan nefret ederdi, karısına kaşlarını çattı. Böyle saatlerce süren şeylerden nefret ederdi. Ama bu görüntüden hiç hoşlanmadığı halde kendisini kontrol etmişti, karısı da bunu görsündü. Ama niye böyle göstere göstere yapıyorsun, diye sordu Mrs. Ramsay (uzun masanın iki ucundan birbirlerine bu soruları ve cevapları göndererek ve birbirlerinin tam olarak ne hissettiğini bilerek bakışıyorlardı.) Herkes gördü diye düşündü Mrs. Ramsay. Rose babasına bakıyordu; Roger babasına bakıyordu; ikisi de az sonra gülme krizine kapılacaklardı, biliyordu, o yüzden hemen (aslında zamanı da gelmişti):

"Mumları yakın," dedi, ikisi birden anında masadan fırlayıp büfedeki mumlarla ilgilenmeye başladılar.

Niye duygularını hiç saklayamıyor, diye düşündü Mrs. Ramsay ve acaba Augustus Carmichael fark etti mi, diye geçirdi aklından. Belki etmişti; belki de etmemişti. Onun hiç istifini bozmadan çorbasını içişine saygı duydu. Canı çorba içmek istiyorsa, çorba isterdi. İnsanlar ona gülse de, kızsa da hep aynıydı. Mrs. Ramsay onun kendisinden pek hoşlanmadığını biliyordu; ama kısmen de bu yüzden ona saygı duyuyordu ve onun çorbasını içişine, bu loş ortamda koca vücuduyla sakince oturuşuna, haşmetine, düşüncelere dalmış haline bakarak acaba şu anda ne düşünüyor ve niye hep böyle memnun ve dingin, diye merak etti; üstelik Andrew'a ne kadar düşkündü, hep onu odasına çağırıp Andrew'un dediğine göre ona "bir şeyler gösteriyordu." Bütün gün çimenlerde yatar, muhtemelen şiirleriyle ilgili derin düşüncelere dalardı, öyle ki insana kuşları gözleyen bir kedi gibi görünür, sonra bir sözcük bulduğunda patilerini çırpar, kocası da "Zavallı yaşlı Augustus – o gerçek bir şair," derdi ki, onun böyle söylemesi büyük bir övgü sayılırdı.

Şimdi masaya sekiz mum getirilip konmuş, önce eğilen alevler sonra dikleşmiş ve kendileriyle birlikte uzun masanın tamamını ve ortasında duran sarılı morlu meyve tabağını gözlerin önüne sermişlerdi. Ne yapmış böyle, diye düşündü Mrs. Ramsay, çünkü Rose'un tabaktaki üzümlerle armutları, içindeki pembe sedefi görünen boynuzlu deniz kabuğunu, muzları düzenleyişi ona denizlerin dibinden, Neptün'ün şölen sofrasından getirilmiş bir ganimeti, leopar postları ile kızıl ve altın ışıltılı meşaleler arasındaki Bacchus'un omzundan asma yapraklarıyla birlikte sarkan salkımı (bunu bir tabloda görmüştü) hatırlatmıştı... Böyle ansızın aydınlanınca tabak sanki çok büyük ve çok derinmiş gibi görünmüş, insanın asasını alıp tepelerine tırmanabileceği ve vadilerine inebileceği koca bir dünyaya benzemişti ve memnuniyetle gördü ki (çünkü bu aralarında bir an için bir duygudaşlık oluşturmuştu) Augustus da aynı meyve tabağına zevkle bakmış, içine atlayıp şurasından bir çiçek, burasından bir püskül koparmış ve karnını doyurmuş olarak kovanına dönmüştü. Kendisininken farklı olarak onun bakışı da buydu. Ama birlikte bakmaları onları birleştirmişti.

Artık bütün mumlar yanıyordu ve mum ışığında masanın iki kenarındaki yüzler, birbirlerine alacakaranlıkta olduğundan daha yakınlaşmışlar, bir masa çevresinde toplanmış bir grubu daha çok andırmaya başlamışlardı, çünkü artık gece camların dışında kalmıştı ve camlar dışarıdaki dünyayı olduğu gibi göstermek yerine öylesine titreştiriyorlardı ki, burada, bu odanın içinde düzen ve kara, orada, dışarıda ise içinde her şeyin su gibi dalgalandığı ve yok olduğu bir yansıma varmış gibiydi.

Sanki durum gerçekten böyleymiş ve herkes adanın birindeki bir kovukta toplandıklarının, ortak amaçlarının da dışarıdaki o akışkanlığa direnmek olduğunun bilincindeymiş gibi, hepsinde ani bir değişim oldu. Paul ile Minta'nın gelmesini beklerken diken üstünde olan ve bir türlü rahat-

layamayan Mrs. Ramsay, artık içindeki huzursuzluğun beklentiye dönüştüğünü hissetti. Çünkü artık gelmeleri gerekiyordu; ondaki bu ani coşkuyu anlamaya çalışan Lily Briscoe da bunu tenis kortundaki o ana, maddenin yok olduğu ve aralarına büyük alanların girdiği o ana benzetti; şimdi de içinde çok az mobilya, perdesiz pencereler ve mum ışığında maske gibi görünen yüzler olan bu odadaki çok sayıdaki mum aynı etkiyi yapıyordu. Hepsinin üzerinden bir ağırlık kalkmış gibiydi; her şey olabilir diye düşündü. Artık gelmeleri lazım, diye düşündü Mrs. Ramsay kapıya bakarak ve tam o anda Minta Doyle, Paul Rayley ve koca bir kap yemek taşıyan bir hizmetçi birlikte içeri girdiler. Çok gecikmişlerdi; feci gecikmişlerdi, dedi Minta, masanın iki ayrı ucuna otururlarken.

"Broşumu kaybettim – büyükannemin broşunu," dedi Minta ağlamaklı bir ses tonu ve kocaman kahverengi buğulu gözlerle önüne bakarak, Mr. Ramsay'nin yanına otururken. Başını kaldırıp ona bakınca, Mr. Ramsay'nin içindeki şövalyelik ruhu canlandı ve ona takılmaya başladı.

Kayalıklarda dolaşmaya çıkarken mücevher takacak kadar budala olmayı nasıl başardı diye sordu ona.

Minta artık ondan korktuğu günleri aşmıştı – o kadar ürkütücü bir zekâsı vardı ki, ilk gece yanına oturduğunda ona George Eliot'tan bahsetmişti, çok korkmuştu, çünkü *Middlemarch*'ın üçüncü cildini trende unutmuş ve sonunda ne olduğunu hiç öğrenememişti; ama sonradan onunla çok iyi anlaşmış ve kendini olduğundan daha da bilgisiz göstermişti, çünkü Mr. Ramsay ona budala olduğunu söylemekten hoşlanıyordu. O yüzden bu gece yüzüne karşı güldüğünde ondan korkmamıştı. Ayrıca, odaya girer girmez o mucizenin gerçekleştiğinin de farkındaydı; çevresinde o altın halesi oluşmuştu. Bu bazen oluyordu, bazen de olmuyordu. Niye bazen olup bazen olmadığını veya bir odaya girip de bir erkeğin kendisine bakışını görene kadar o anda etrafında

oluşup oluşmadığını bile bilemiyordu. Evet, bu gece oluşmuştu, hem de nasıl; bunu Mr. Ramsay'nin ona budalalık yapmamasını söyleyişinden anlamıştı. Yanında gülümseyerek oturdu.

Demek olmuş o zaman, diye düşündü Mrs. Ramsay; sözlenmişler. Ve bir an içinde yeniden hissetmeyi hiç beklemediği bir duygu –kıskançlık– hissetti. Çünkü Minta'daki ışıltıyı o da, yani kocası da hissetmişti; böyle kızları severdi, kızıl sarı saçlı, biraz kaçık, biraz yabanıl ve fütursuz kızları, "saçlarını kazımayan", zavallı Lilly Briscoe için dediği gibi "çelimsiz" olmayanları. Onu Minta gibi kızlara çeken, onlarda hoşuna giden ve onları sevmesini sağlayan ama kendisinde olmayan bir özellik, bir taşkınlık, bir parlaklık vardı. Onun gibiler onun saçını keser, ona saat köstekleri örer, "Haydi Mr. Ramsay, yenme sırası bizde," diye bağırarak çalışmasını böler (bunu duymuştu), o da hemen onlarla tenis oynamaya çıkardı.

Ama aslında kıskanıyor sayılmazdı, sadece ara sıra, kendini aynasına bakmaya zorlayıp, belki de kendi yüzünden (şu seranın faturası filan) yaşlandığına biraz üzüldüğünde, o kadar. Kocasıyla eğlendikleri için onlara şükran duyuyordu. ("Bugün kaç kez pipo içtiniz Mr. Ramsay?" filan diyerek) ona kendisini genç, kadınlar için çok çekici biri gibi hissettiriyorlar, onu çalışmalarının muazzamlığının, hayatın acılarının, ününün ve başarısızlıklarının yükünden kurtarıp, yeniden ilk tanıdığındaki o ince yapılı ve kibar (tekneden inmesine nasıl yardım ettiğini hatırlıyordu) ve işte böyle hoş tavırları olan (ona baktı, Minta'ya takılırken şaşırtıcı derecede genç görünüyordu) adama dönüştürüyorlardı. Kendisi de –"Şuraya koy," dedi, İsviçreli kızın içinde Boeuf en Daube olan büyük kahverengi güveci yavaşça önüne koymasına yardım ederken– kendisi de en çok şapşalları beğenirdi. Paul yanında oturmalıydı. Ona bir yer ayırmıştı. Gerçekten, bazen en çok şapşalları sevdiğini düşünüyordu. Onlar sürekli

yazdıkları tezleri filan anlatıp durmazlardı. Şu akıllı erkekler ne çok şey kaçırdıklarının farkında değillerdi! Tabii sonunda da öyle kuruyup kalıyorlardı. Paul yanına otururken onda çok sevimli bir şey olduğunu düşündü. Tavırları çok hoştu, düzgün hatlı burnu ve parlak mavi gözleri de öyle. Çok düşünceliydi. Acaba –artık herkes kendi arasında konuşmaya başladığına göre– ona ne olduğunu anlatacak mıydı?

Paul yanına otururken "Minta'nın broşunu aramak için geri döndük," dedi. "Biz" – bu kadarı yetmişti. Ağzından zor bir sözcüğü çıkarma çabasıyla sesini yükseltmesinden ilk kez "biz" dediğini anladı. "Şöyle yaptık, böyle yaptık." Artık ömür boyu böyle konuşacaklar diye düşündü, Marthe'nin övünçle kapağını açtığı büyük kahverengi güveçten iştah açıcı zeytin, yağ ve et suyu kokuları yükselirken. Aşçı bu yemeği yapmak için tam üç gün uğraşmıştı. Ve diye düşündü Mrs. Ramsay, servis kaşığını yumuşak et yığınına daldırırken, William Bankes'e özellikle yumuşak bir parça vermeye özen göstermeliydi. Uzanıp kenarları parlak sırlı güvecin içine, kahverengi sarı etler, defne yaprakları ve şarap karışımı lezzetli yemeğe bakarken, bu anı kutlamaya çok uygun diye düşündü –içinde, sanki biri çok daha derin olan iki heyecan harekete geçmiş gibi, aynı zamanda hem tuhaf hem sevecen bir festival kutlaması yapılıyor hissine kapılıyordu– çünkü bir erkeğin bir kadına duyduğu aşktan daha ciddi, bağrında taşıdığı ölüm tohumlarıyla daha önemli, daha etkileyici ne olabilirdi; ama aynı zamanda bu sevgililerin, bu yanılsamanın içine gözleri parlayarak giren bu insanların başlarına çiçekten taçlar takarak onlarla alay edilmeli ve etraflarında dönülmeliydi.

"Çok başarılı," dedi Mr. Bankes, bir an için elindeki bıçağı masaya bırakarak. Dikkatle yemişti. Çok lezzetliydi, çok yumuşaktı. Mükemmel pişmişti. Şehirden bu kadar uzaktayken bu işleri nasıl beceriyordu, diye sordu ona. O harikulade bir kadındı. Bütün sevgisi, bütün saygısı geri gelmişti; o da bunu anlamıştı.

Sesinde büyük bir memnuniyet sezilen Mrs. Ramsay "Büyükannemin Fransız tarifi," dedi. Tabii ki Fransız'dı. İngilizlerin yemek yapmak dedikleri şey iğrenç bir şeydi (bu konuda ikisi de aynı fikirdeydi). Sadece lahana haşlamaktan ibaretti. Eti meşin gibi olana kadar pişirmekten ibaretti. Sebzelerin o lezzetli kabuklarını soyup atmaktı. "Kaldı ki sebzelerin asıl besin değeri," dedi Mr. Bankes, "kabuklarındadır." Ne büyük savurganlık, dedi Mrs. Ramsay. İngiltere'de yemek pişiren birinin çöpe attığı şeylerle Fransa'da bir aile doyardı. William'ın ona olan sevgisinin geri geldiğini ve artık her şeyin yoluna girmiş olduğunu anlaması, merakının giderilmiş olması ve artık hem zaferini kutlamak hem de alay etmek için özgür olduğunu hissetmesiyle kamçılanan Mrs. Ramsay gülüyor, el kol hareketleri yapıyordu, öyle ki Lily, onun böyle bütün güzelliği yeniden açmışken sebze kabuklarından konuşmasının çok çocukça, çok saçma olduğunu düşündü. Onda ürkütücü bir şey vardı. Karşı konulamaz biriydi. Sonunda her istediğini elde ediyor, diye düşündü Lily. İşte şimdi de öyle olmuştu – herhalde Paul ile Minta sözlenmişti. Mr. Bankes yemeğe kalmıştı. Sadece çok basit bir biçimde ve doğrudan dileyerek onlara büyü yapmış gibiydi, Lily ondaki bu bereketi kendi ruhundaki yoksullukla karşılaştırdı ve ona öyle geldi ki, bunun sebebi kısmen Mrs. Ramsay'nin, yanında oturan Paul Rayley'nin ürkek ama dalgın, içine kapanmış ve sessiz olmasını sağlayan bu tuhaf, bu ürkütücü şeye duyduğu inançtı (çünkü Mrs. Ramsay'nin yüzü aydınlanmıştı – gençleşmemişti ama ışıl ışıldı). Lily, sebzelerden bahsederken Mrs. Ramsay'nin o şeyi yücelttiğini, ona tapındığını; ellerini ısıtmak, onu korumak için üzerine uzattığını, ama yine de, bütün bunları yaptırmış olduktan sonra, nedense güldüğünü, kurbanlarını sunağa doğru götürür gibi göründüğünü hissetti. Artık o şey Lily'yi de kaplamıştı – aşkın titreşimi, duygusu onu da sarmıştı. Paul'un yanında kendisini ne kadar da silik hissediyordu! O, parlıyor, yanıyordu; kendisi ise

soğuktu, alaycıydı; o, maceraya yelken açıyordu; kendisi kıyıya demir atmıştı; o, sakınmasız öne atılıyordu; kendisi yapayalnızdı, dışlanmıştı – ama bu işin sonunda bir felaket olacaksa bile, Paul'un felaketinden bir parçanın da kendi payına düşmesi için yalvarmaya hazır, çekinerek:

"Minta broşunu ne zaman kaybetti?" diye sordu.

Paul o anı hatırlayarak, düşte gibi mükemmel bir şekilde gülümsedi. Başını salladı. "Sahilde," dedi.

"Onu bulacağım," dedi, "sabah erkenden kalkacağım." Bu Minta'dan gizli olduğu için sesini alçaltmış, bakışlarını Mr. Ramsay'nin yanında gülerek oturan Minta'ya doğru çevirmişti.

Lily, belki de bir taşın altına yarı gömülmüş olan broşu bulanın kendisi olacağını, böylece gemicilere ve maceracılara katılacağını hayal ederek hemen kendini ortaya atıp açıkça ona yardım etme arzusunu söylemek istemişti. Ama bu teklifini o nasıl karşılamıştı? Nadiren belli ettiği bir heyecanla "Ben de sizinle geleyim," demiş, ama o buna gülmüştü. Olur da demek istemiş olabilirdi, olmaz da – ikisinden birini. Ama asıl önemli olan ne dediğinden çok, sanki istersen kendini kayalıklardan aşağı at, umurumda değil der gibi garip bir şekilde gülmüş olmasıydı. Lily'nin yüzüne sıcak bir dalga halinde aşkın ateşi, ürkütücülüğü, zalimliği, aldırmazlığı çarpmıştı. Bu ateş onu yakmıştı, Lily masanın öbür ucundan Mrs. Ramsay'ye gülücükler gönderen Minta'ya baktı, bu vahşi dişlerin karşısında korumasız olduğu için onun adına ürktü ve haline şükretti. Her neyse, dedi kendi kendine, örtüdeki desenin üzerindeki tuzluğa gözü takılarak, çok şükür onun evlenmesi gerekmiyordu: Öyle bir aşağılanmayı yaşaması gerekmiyordu. Kendisi için öyle bir erime tehlikesi yoktu. Ağacı daha da ortaya getirecekti.

Her şey böyle karmakarışıktı işte. Özellikle Ramsay'lerde kalmaya başladığından beri, ona bir şeyler oluyor, aynı anda aynı şiddette iki zıt duyguyu yaşamak zorunda kalı-

yordu; bir tanesi sen şöyle hissediyorsun duygusuydu; öteki de ben böyle hissediyorum duygusu, bu ikisi şimdi olduğu gibi içinde çatışıp duruyordu. Bu aşk denilen şey öyle güzel, öyle heyecan verici bir şey ki, kıyısında tir tir titriyor ve hiç âdetim olmadığı halde sahilde bir broş aramayı teklif ediyorum; ama aynı zamanda o, insanın tüm duyguları içinde en aptalca, en canavarca olanı ve müthiş güzel bir profili olan bir genci bile (Paul'unki muhteşemdi) elinde levyeyle kapılara dayanan bir sokak kabadayısına dönüştürebiliyor (Paul çalım satıyordu, küstahtı). Ama yine de, dedi kendi kendine, bildik bileli aşka şiirler yazılıp şarkılar söylenir; çelenkler ve güller sunulur; sorsan, on kişiden dokuzu da ondan –aşktan– başka bir şey istemediğini söyler; oysa kendi deneyiminden biliyordu ki, kadınlar sürekli olarak istediğimiz şey bu değil; bundan daha sıkıcı, daha çocukça, daha insanlık dışı bir şey olamaz; ama yine de güzel ve gerekli bir şey, diye düşünmektedirler. E, o zaman, o zaman? diye sordu, sanki böyle bir tartışmada insanın attığı ok tabii ki kısa kalacağından, onu yerine ulaştırmak ötekilere düşeceğine göre, başkalarının tartışmayı sürdürmesini umarak. O yüzden, belki şu aşk konusuna bir açıklık getirirler diye yeniden ötekilerin konuşmalarını dinlemeye başladı.

"Bir de," dedi Mr. Bankes, "İngilizlerin kahve dedikleri şu sıvı var."

"Ah, kahve!" dedi Mrs. Ramsay. Ama asıl mesele (Lily görüyordu ki çok heyecanlanmıştı ve üzerine basa basa konuşuyordu) gerçek tereyağı ve temiz süt konusuydu. Çok sıcak ve etkili bir konuşma yapıyor, İngiliz mandıracılık sisteminin kötülüğünü, kapıya sütün hangi şartlarda getirildiğini anlatıyordu ve tam suçlamalarını kanıtlayacaktı ki (çünkü konuya kendini iyice kaptırmıştı), masanın çevresinde bir çalılıktan ötekine sıçrayan ateş gibi, ortadaki Andrew'dan başlayarak çocukları gülmeye başladı; kocası güldü; onunla alay ediyorlardı, çevresini ateş sarmıştı, tepesini teslim etme-

ye, toplarını bırakmaya zorlanıyordu ve üzerine açılan bu yaylım ateşine yalnızca Mr. Bankes'e, insan İngiliz halkının önyargılarına saldırınca işte bu muameleye maruz kalıyor, diyerek karşılık verebildi.

Ama, Mr. Tansley konusunda ona yardımcı olan Lily'nin tüm bunların dışında olduğunu bildiğinden, onu özellikle diğerlerinden ayrı tuttu; "Lily de bana katılıyor," diyerek biraz telaşlanan ve şaşıran Lily'yi de yanına çekti. (Çünkü o sırada Lily aşkı düşünüyordu.) İkisi de bunların dışında diye düşünmüştü Mrs. Ramsay, hem Lily hem de Charles Tansley. İkisi de öbür ikisinin ışıltısı yüzünden acı çekiyorlardı. Tansley'nin kendini ihmal edilmiş hissettiği belliydi; odada Paul Rayley gibi biri varken hiçbir kadın ona bakmazdı. Zavallı adam! Ama olsun, onun da tezi vardı, birinin biri üzerindeki etkisine dair tezi: Bu durumu atlatabilirdi. Lily'nin durumu ise farklıydı. O, Minta'nın parlaklığının yanında solmuştu; küçük gri elbisesiyle, buruşuk suratıyla ve minik Çinli gözleriyle iyice silikleşmişti. Her şeyiyle öyle küçüktü ki. Ama diye düşündü Mrs. Ramsay ondan yardım isterken, (çünkü Lily onun mandıralar hakkında kocasının botlar hakkında konuştuğundan daha fazla konuşmadığını desteklemeliydi – kocası saat başı botlarından bahsederdi), Minta'ya kıyasla, kırk yaşında Lily çok daha iyi olacaktı. Lily'de Mrs. Ramsay'nin gerçekten çok hoşuna giden, ama erkeklerin pek hoşuna gitmeyeceğinden korktuğu bir tarz, bir parıltı, ona özgü bir şey vardı. Tabii, söz konusu erkek William Bankes gibi oldukça yaşlı biri değilse. Ama bazen ona öyle geliyordu ki, karısı öldüğünden beri William kendisine ilgi duyuyordu. Tabii ki "âşık" filan değildi; bu sadece pek çok örneği olan o sınıflanamaz duygulardan biriydi. Ah, saçmalıyorum diye düşündü; William, Lily ile evlenmeliydi. O kadar çok ortak noktaları vardı ki. Lily çiçekleri çok seviyordu. İkisi de soğuk, uzak, kendi kendine yeten insanlardı. İkisinin birlikte uzun bir yürüyüşe çıkmalarını ayarlamalıydı.

Aptal gibi onları karşı karşıya oturtmuştu. Bu hatayı yarın düzeltebilirdi. Hava güzel olursa, piknik yapmaya gitmeleri iyi olurdu. Her şey mümkün görünüyordu. Her şey doğru görünüyordu. İşte şu anda (ama bu uzun süremez diye düşündü, herkes botlardan konuşurken kendini bir an ortamdan uzaklaştırarak) şu anda güvenliğe kavuşmuştu; havada süzülen bir şahin gibiydi; bedenindeki tüm sinirleri kakofoniyle değil, tam bir ağırbaşlılıkla, bütünüyle hoşlukla dolduran, sevinçle dalgalanan bir bayrak gibiydi, çünkü diye düşündü yemek yiyenlere bakarak, bu sevinç kocasından, çocuklarından ve dostlarından yükseliyordu (o sırada William Bankes'e küçük bir parça daha et veriyordu ve toprak güvecin derinliklerine bakıyordu); bu derin sessizlikte belli bir sebep olmadan havadaki sis gibi, yukarı yükselen duman gibi orada öylece duruyor ve onları bir arada tutuyor gibi görünüyordu. Hiçbir şey söylenmesine gerek yoktu; söylenebilecek hiçbir şey yoktu. İşte oradaydı, hepsini sarmalıyordu. Mr. Bankes'e özellikle yumuşak bir parça verirken, tıpkı o öğleden sonra bir kez daha düşünmüş olduğu gibi, bunda bir tür sonsuzluk olduğunu düşündü; her şeyi bir araya getiren bir şey, bir istikrar var; yani, değişime bağışıklığı olan bir şey ve bu şey (gözü titrek ışıkları yansıtan pencereye takıldı) akışkan, değişken, hayali olanın karşısında bir yakut gibi parlıyor; o yüzden de o gün daha önce de yaşamış olduğu derin bir huzur ve rahatlama duygusunu bir kez daha yaşadı. İşte, diye düşündü, sonsuza kadar kalacak olan şeyler böyle anlarda yaratılıyor. Bu da kalıcıydı.

"Evet," diye rahatlattı William Bankes'i, "herkese yetecek kadar var."

"Andrew," dedi, "tabağını aşağıda tut, yoksa dökeceğim." (Şu Boeuf en Daube muhteşem olmuştu.) Kaşığı masaya koyarken bu noktada, diye hissetti, insan hareket edebilir veya durabilir; etrafı dinleyerek (herkese servis yapılmıştı) bekleyebilir; sonra da ansızın yükseklerden dalışa

geçen bir şahin gibi azametle, masadan yükselen kahkahaların arasından inip tüm ağırlığıyla masanın öbür ucunda oturan kocasının bin iki yüz elli üçün karekökü hakkında söylediği şeyin üzerine konabilir. Galiba saatindeki rakamdan bahsediyordu.

Tüm bunların anlamı neydi? Bugüne kadar hiç anlamamıştı. Karekök mü? O da neydi? Oğulları biliyorlardı. Küplere ve kareköklere tutundu; şu anda onlardan konuşuyorlardı; bir de Voltaire'den, Madame de Stael'den; Napoléon'un kişiliğinden; Fransız toprak kiralama sisteminden; Lord Rosebery'den; Creevey'nin anılarından. Bütün bunların, erkek zekâsının yapıyı desteklemek için yukarı aşağı, sağa sola, her yöne giden demir kirişler gibi dünyayı ayakta tutan bu muhteşem yapısının onu kaldırıp desteklemesi için kendini bıraktı; öyle sağlam bir yapıydı ki bu, kendisini tümüyle onun güvenli kollarına bırakabilir, hatta başını koyduğu yastıktan yukarıdaki ağacın binlerce yaprağına göz kırpan bir çocuk gibi bir an için gözlerini kırpıştırabilir veya tamamen kapatabilirdi. Sonra uyandı. Yapı hâlâ kuruluyordu. William Bankes, Waverly romanlarını övüyordu.

Altı ayda bir o romanlardan birini okuduğunu söylüyordu. Ama bu Charles Tansley'yi niye kızdırmıştı? Hemen kendini ortaya atmış (bütün bunlar, diye düşündü Mrs. Ramsay, Prue'nun ona yüz vermemesi yüzünden) Mrs. Ramsay'nin onu dinlemekten çok gözlemleyerek hakkında hiçbir şey, ama hiçbir şey bilmediğine karar verdiği Waverly romanlarını yerden yere vuruyordu. Tavrına bakarak ne olduğunu anlayabiliyordu – kendini göstermek istiyordu, profesörlüğünü alana, karısıyla evlenene ve sürekli "Ben–ben–ben" demek zorunda kalmayacağı zamana kadar da bu böyle sürüp gidecekti. Çünkü zavallı Sir Walter'ı eleştirmesi, yoksa konu Jane Austen mıydı, sonunda hep o kapıya çıkıyordu. "Ben–ben–ben." Sesinin tonundan, yaptığı vurgulardan ve rahatsızlığından onun sadece kendini ve bıraktığı izlenimi

düşündüğünü anlayabiliyordu. Başarı ona iyi gelecekti. Her neyse, yeniden konuşmaya başlamışlardı. Artık dinlemesine gerek yoktu. Bu uzun süremezdi, biliyordu, ama şu anda gözleri o kadar net görüyordu ki, suyun altına sızan ve sudaki dalgacıkları, sazlıkları, yüzmeye çalışan minik balıkları ve sessiz alabalıkları ansızın aydınlatıp titreşerek suda asılı kalmış gibi gösteren bir ışık gibi, masanın çevresini dolaşıp, hiç çaba harcamadan herkesin yüzündeki, düşüncelerindeki, duygularındaki örtüyü kaldırıyor gibiydi. Onları görüyordu; onları duyuyordu; ama konuştukları şeylerde de benzer bir nitelik vardı, sanki söyledikleri şeyler, aynı zamanda dalgacıkları ve taşları görebildiğiniz, sağında bir şey solunda başka bir şey olan alabalığın hareketi gibiydi; ama bütün bir arada tutuluyordu; çünkü yaşamın hareketine katılacak olsa, o da her şeyi eleyip ayıklayacak; ya Waverly romanlarını sevdiğini veya onları okumadığını söyleyecekti; kendini öne atma ihtiyacı duyacaktı; oysa şimdi hiç konuşmuyordu. O an için havada asılı kalmıştı.

"İyi ama daha ne kadar sürer sizce?" dedi biri. Sanki başında titreşen antenler vardı ve bazı cümleleri yakalayıp dikkatine getiriyordu. Bu da onlardan biriydi. Kocası için bir tehlike sezdi. Böyle bir cümle mutlaka ona kendi başarısızlığını hatırlatan bir şeyin söylenmesine yol açacaktı. Daha ne kadar okunacak – hemen bunu düşünecekti. (Bu tarz kibirden tümüyle arınmış biri olan) William Bankes güldü ve modadaki değişikliklere hiç önem vermediğini söyledi. Edebiyatta veya başka herhangi bir şeyde – neyin kalıcı olacağını kim bilebilirdi?

"Keyif aldığımız şeylerin tadını çıkaralım," dedi. Ondaki bu dürüstlük Mrs. Ramsay'ye çok hayranlık verici göründü. Hiçbir zaman bu beni nasıl etkiler diye düşünmüyordu. Ama eğer huyunuz farklıysa ve hep övülmek isteyen, hep yüreklendirilmesi gereken biriyseniz, doğal olarak huzursuz olmaya, birinin size ah, ama sizin çalışmalarınız kalıcı ola-

cak Mr. Ramsay filan demesini istemeye başlıyordunuz (Mr. Ramsay'nin de huzursuzlandığını görüyordu). Bu huzursuzluğu sinirli bir şekilde, her neyse, Scott (yoksa Shakespeare miydi?) benim için ömür boyu kalıcı olacak diyerek açıkça gösterdi. Bunu sinirli bir şekilde söylemişti. Mrs. Ramsay herkesin sebebini bilmeden biraz gerildiğini düşündü. Sonra, sezgileri güçlü olan Minta Doyle gayet gülünç ve cesur bir biçimde dan diye kimsenin Shakespeare okumaktan o kadar da zevk aldığını sanmadığını söyledi. Mr. Ramsay suratsız bir şekilde (çünkü aklı başka yere gitmişti) aslında onu çok az kişinin sevdiğini söylediği kadar sevdiğini söyledi. Ama, diye ekledi, yine de bazı oyunlarında çok büyük bir meziyet vardı, Mrs. Ramsay de şimdilik sorun kalmadığını anladı; kocası Minta'ya gülecekti ve Mrs. Ramsay gördü ki, Minta da onun kendisine dair aşırı kaygılarını anlayıp kendi yöntemleriyle onun ihtiyacını giderecek, bir şekilde onu övecekti. Ama keşke buna hiç gerek olmasaydı, diye düşündü; belki de bunun gerekmesi kendi hatasıydı. Her neyse, artık özgürce Paul Rayley'nin çocukken okunan kitaplara dair söylediklerini dinleyebilirdi. Onlar kalıcı oluyorlar diyordu. Okuldayken Tolstoy'un bazı kitaplarını okumuştu. Hiç unutamadığı bir tanesi vardı, ama adını hatırlayamıyordu. Rus adları çok zor dedi Mrs. Ramsay. "Vronskiy," dedi Paul. Onu hatırlamıştı, çünkü hep o adın kötü bir adama çok yakıştığını düşünmüştü. "Vronskiy," dedi Mrs. Ramsay; "ah, *Anna Karenina*," ama bu da onları fazla ileri götürmedi; çünkü kitaplar onların alanı değildi. Yo, Charles Tansley birazdan ikisinin de kitaplar hakkındaki yanlışlarını düzeltirdi, ama onun söylediklerinin arasında hep doğru şeyi söylüyor muyum, iyi bir izlenim bırakıyor muyum gibi kaygılar vardı, öyle ki insan sonunda Tolstoy'dan çok onun hakkında bir şeyler öğreniyordu; oysa Paul'un söylediği şeyler sadece konuyla ilgiliydi, kendisiyle veya başka bir şeyle değil. Bütün aptallarda olduğu gibi onda da bir çeşit alçak-

gönüllülük, başkalarının hissettiklerine karşı bir duyarlılık vardı ki, en azından bazen bunu bir bakıma çekici buluyordu. Şu anda ne kendini ne de Tolstoy'u düşünüyordu, düşündüğü tek şey onun üşüyüp üşümediği, cereyanda kalıp kalmadığı, armut isteyip istemediğiydi.

Hayır, dedi Mrs. Ramsay, armut istemiyordu. Aslında o meyve tabağını (farkında olmadan) kıskançlıkla koruyor, kimsenin ona dokunmamasını diliyordu. Bakışları meyvelerin kavisleriyle gölgelerinin içine dalıp çıkıyor, vadi üzümlerinin koyu morları arasında dolaşıyor, sonra deniz kabuğunun boynuzlu çıkıntısı üzerinde geziniyor, niye yaptığını bilmeden sarıyı morla, kavisli bir şekli yuvarlak bir şekille bir araya getiriyor ve bunu her yaptığında içini giderek daha büyük bir sükûnet kaplıyordu; ta ki, ah, keşke yapmasalardı – bir el uzanıp bir armut alana ve her şeyi bozana kadar. Şefkatle Rose'a baktı. Jasper ile Prue'nun arasında oturmakta olan Rose'a baktı. İnsanın kendi çocuğunun böyle bir şey yapması ne tuhaftı!

Onların, çocuklarının, Jasper'ın, Rose'un, Prue'nun, Andrew'un orada sırayla yan yana, pek konuşmadan oturduklarını, ama dudaklarının kıpırdamasından anladığı kadarıyla kendi aralarında güldükleri bir esprinin sürüp gittiğini görmek ne tuhaftı. Bu, her şeyden ayrı, kendi odalarına gittiklerinde gülmek için sonraya sakladıkları bir şeydi. Umarım babalarıyla ilgili bir şey değildir, diye düşündü. Yok, onunla ilgili değil gibiydi. Biraz hüzünle, konunun ne olabileceğini merak etti; çünkü ona öyle geliyordu ki, buna kendisi yanlarında değilken güleceklerdi. O sakin, sabit, maske gibi yüzlerin ardında bunu saklıyorlardı, çünkü konuşmalara kolayca katılmıyorlardı; daha çok yetişkinlerden ayrı, onlardan biraz yukarıda oturan gözlemciler, denetçiler gibiydiler. Ama bu gece Prue'ya baktığında, bunun onun için pek geçerli olmadığını görüyordu. O tam başlamak, tam ayağa kalkıp yukarıdan inmek üzereydi. Sanki Minta'nın

yüzündeki parlaklık, bir heyecan, bir mutluluk beklentisi ona da yansımış, sanki kadınla erkek arasındaki aşkın güneşi masa örtüsünün kenarından yükselmeye başlamış da, o da ne olduğunu anlamadan bu güneşin üzerine eğilmiş ve onu karşılıyormuş gibi, yüzünde hafif bir aydınlık vardı. Çekingenlikle, ama merakla Minta'ya bakıp duruyordu, öyle ki Mrs. Ramsay bir ona bir ötekine baktı ve içinden Prue'ya yakında sen de onun kadar mutlu olacaksın, dedi. Çok daha mutlu olacaksın, diye ekledi, çünkü sen benim kızımsın, demek istiyordu; kendi kızının başkalarının kızlarından çok daha mutlu olması gerekirdi. Ama akşam yemeği bitmişti. Kalkma zamanı gelmişti. Sadece tabaklarında kalanlarla oyalanıyorlardı. Herkes kocasının anlattığı bir hikâyeye gülmeyi bitirene kadar bekleyecekti. Minta ile bir iddia konusunda şakalaşıyordu. Sonra ayağa kalkacaktı.

Birden Charles Tansley'den hoşlandığını düşündü; onun gülüşünden hoşlanıyordu. Paul ile Minta'ya bu kadar öfkelenmesinden hoşlanıyordu. Onun tuhaflığından hoşlanıyordu. Sonuçta bu gençte çok şey vardı. Lily'nin ise, diye düşündü peçetesini tabağının yanına koyarken, gülecek hep özel bir şeyleri var. İnsanın Lily'yi düşünmesi hiç gerekmiyor. Bekledi. Peçetesini tabağının altına doğru itti. Evet, artık gülmeyi bitirmişler miydi? Hayır. Konu konuyu açmıştı. Kocasının bu akşam keyfi oldukça yerindeydi ve herhalde o çorba olayını affettirmek için yaşlı Augustus'u da işin içine katmıştı – üniversitedeyken ikisinin de tanıdığı biri hakkında bir şeyler anlatıyorlardı. Artık mum alevlerinin camın siyahlığında daha parlak göründüğü pencereye doğru baktı, dışarıya bakarken sesler ona çok tuhaf geldi, sanki bir katedraldeki koro gibiydi, çünkü artık sözcükleri duymuyordu. Aniden patlayan kahkahalar, sonra tek başına konuşan bir ses (Minta'nın sesi) ona bir Katolik katedralinde erkeklerle oğlan çocukların seslendirdiği Latince ilahileri hatırlattı. Bekledi. Kocası konuşuyordu. Bir şeyler söylüyordu, sesin-

deki ritimden, yücelikten ve melankoliden bunun bir şiir olduğunu anladı:

Çık dışarı, bahçedeki patikaya gel,
Luriana Lurilee.
Japon gülü açmış, sapsarı arılarla dolmuş üzeri.*

Sözcükler (pencereye bakıyordu) sanki oradakilerden kopartılmış, sanki kimse onları söylememiş de kendi başlarına var olmuşlar gibi, suda yüzen çiçeklermiş gibi geldi ona.

Ve yaşadığımız tüm hayatlarla daha yaşanmamışlarda
Bir sürü ağaç var değişen yapraklarla.

Bu sözcükler ne anlama geliyordu bilmiyordu, ama müzik gibi, sanki kendi dışında, ama kendi sesiyle söyleniyorlar, bütün gece başka şeyler söylerken aklında olan bir şeyi son derece rahat ve doğal bir biçimde dile getiriyorlardı. Etrafına bakmadan, masadaki herkesin,

Bilmem sence de öyle mi
Luriana, Lurilee

diyen bu sesi, sanki sonunda söylenmesi gereken doğal şey buymuş, sanki konuşan kendi sesleriymiş gibi, büyük bir rahatlamayla ve keyifle dinlediklerini biliyordu.

Ama ses kesilmişti. Etrafına baktı. Kendini zorlayarak ayağa kalktı. Peçetesini uzun beyaz bir cüppe gibi elinde tutan Augustus Carmichael da ayağa kalkmış, şiir okuyordu:

Palmiye yaprakları ve sedir dallarıyla,
Çayırlardan, papatya tarlalarından
Geçen kralları görmeyi
Luriana, Lurilee,

---

* Charles Elton'ın bir şiirinden. (ç.n.)

Mrs. Ramsay tam önünden geçerken, hafifçe ona doğru dönerek son sözcükleri tekrarladı:

Luriana, Lurilee

ve sanki saygılarını sunmak ister gibi önünde eğildi. Sebebini bilmeden, Mrs. Ramsay'ye öyle geldi ki, şu anda kendisinden daha önce hiç olmadığı kadar hoşlanıyordu; bir rahatlama ve şükran duygusuyla o da başıyla onu selamladı ve kendisi için tuttuğu kapıdan geçti.

Şimdi her şeyi bir adım öteye taşımak gerekiyordu. Ayağı eşikte, daha bakarken bile artık kaybolmakta olan bu sahnede bir an durdu, sonra, yürürken Minta'nın koluna girip odadan çıkarken, sahne değişti, başka bir biçime girdi; omzunun üzerinden son bir bakış atarken, onun şimdiden geçmiş olduğunu biliyordu.

18

Her zamanki gibi, diye düşündü Lily. Hep tam o anda yapılması gereken, Mrs. Ramsay'nin kendine ait sebeplerle hemen yapılmasına karar verdiği bir şeyler oluyordu; o anda belki herkes, şimdi olduğu gibi, ayakta durmuş şakalaşıyor, kimse tütün içmeye mi, oturma odasına mı, çatıdaki odalara mı gidileceğine karar veremiyor olabilirdi. O sırada Mrs. Ramsay'nin bu karmaşanın ortasında Minta'nın koluna girmiş olarak durduğu ve "Evet, artık o işin zamanı geldi" diye düşünerek bir gizlilik havasıyla tek başına bir şeyler yapmak için hemen çıktığı görüldü. O gider gitmez bir çözülme oldu; herkes dağıldı, ayrı bir tarafa gitti; Mr. Bankes, Charles Tansley'yi kolundan tutup masada siyaset konusunda başladıkları tartışmayı sonlandırmak üzere taraçaya çıkardı, böylece gecenin dengesi bozuldu ve ağırlık farklı bir yöne kaydı,

onları çıkarken gören ve kulağına İşçi Partisi'nin siyasetine dair bir iki laf çalınan Lily'ye sanki kaptan köprüsüne çıkmışlar da kerteriz alıyorlarmış gibi geldi; şiirden siyasete geçilmesi üzerinde böyle bir etki yapmıştı; böylece Mr. Bankes ile Charles Tansley dışarı çıkarlarken, ötekiler sadece lamba ışığında üst kata çıkmakta olan Mrs. Ramsay'ye baktılar. Acaba böyle hızlı hızlı nereye gidiyor, diye düşündü Lily.

Aslında koşturduğu veya acele ettiği yoktu; hatta oldukça yavaş yürüyordu. Bütün o gevezeliklerden sonra bir an hareketsiz durmak ve tek bir şeye odaklanmak istemişti; önemli olan şeye; onu ötekilerin arasından almak için; onu ayırmak için; onu etrafındaki tüm duygulardan ve şundan bundan arındırmak, önünde tutmak ve yarım daire şeklinde oturup bu gibi şeyler hakkında karar veren yargıçların dikkatine getirmek için. İyi mi, kötü mü, doğru mu, yanlış mı? Nereye gidiyoruz filan gibi şeylere. O yüzden olayın şokundan sonra doğrulmuş ve gayet bilinçsizce ve garip bir biçimde, dengesini sağlamak için dışarıdaki karaağacın dallarına tutunmuştu. Kendi dünyası değişiyordu: Onlar ise sabitti. Olay ona bir devinim duygusu vermişti. Her şey belli bir düzen içinde olmalıydı. Şunu yapmalıydı, bunu yapmalıydı, diye düşündü, hiç farkında olmadan ağaçların sabitliğindeki ağırbaşlılığı ve karaağaç dallarının rüzgârın etkisiyle (dalgaların üzerindeki bir geminin burnu gibi) muhteşem bir şekilde havaya kalkışını beğenerek. Çünkü hava rüzgârlıydı (dışarıya bakmak için bir an durdu). Hava rüzgârlıydı, ara sıra yapraklar gökyüzünü yalayarak açılıyor ve aradan bir yıldız görünüyordu, sanki yıldızların kendileri de titriyor ve yaprakların arasından ışıklarını gönderip parlamaya çalışıyor gibiydiler. Evet, bu iş de bitmişti, tamamlanmıştı ve tamamlanmış olan bütün işler gibi ciddileşmişti. Şimdi bütün o gevezeliklerden ve duygulardan arındırılmış olarak düşündüğünde, ona aslında hep öyleymiş de öyle olduğu ancak şimdi anlaşılıyormuş ve artık öyle olduğu anlaşıldığına göre de her şeyi istikrara kavuşturmuş gibi geldi. Düşünmeyi sürdürdü;

ne kadar uzun yaşarlarsa yaşasınlar hep bu geceye, bu aya, bu rüzgâra, bu eve ve tabii ona geri döneceklerdi. Kalplerine nasıl işlediğini, ne kadar uzun yaşarlarsa yaşasınlar hep onların kalbinde yer alacağını düşünmek, onu okşanmaya en açık yerinden yakalayıp gururunu okşadı; bu da, bu da, bu da, diye düşündü merdivenleri çıkarken sahanlıkta gördüğü kanepeye (annesinin), sallanan koltuğa (babasının), Hebrides Adaları'nın haritasına sevgiyle gülümseyerek bakarken. Bunların hepsi Paul ile Minta'nın yaşamında yeniden canlanacaktı; "Rayley'lerin" – bu yeni adı birkaç kez içinden tekrarladı; eli çocuk odasının kapısında, içinde başkalarıyla duygudaşlık yoluyla yaşanan o birliktelik duygusunu yaşadı; hani sanki aradaki duvar çok incelmiş de duygu tek bir kanaldan akıyormuş (bu çok rahatlatıcı ve mutluluk verici bir şeydi) ve sandalyeler, masalar, haritalar onunmuş, onlarınmış, kimin olduğunun önemi yokmuş gibi olur ya, Paul ile Minta o öldüğünde de bu duyguyu taşıyacaklardı.

Gıcırdamasın diye kapının kolunu sıkıca tutup açarak ve kendisine yüksek sesle konuşmamasını hatırlatmak ister gibi dudaklarını büzerek içeri girdi. Ama içeri girer girmez bu tedbirlerin hiç de gerekli olmadığını gördü, canı sıkıldı. Çocuklar uyumamıştı. Buna çok sinirlendi. Mildred daha dikkatli olmalıydı. İşte James cin gibi ayaktaydı, Cam yatağında dimdik oturuyordu, Mildred da yataktan kalkmış yalınayak ayaktaydı, saat neredeyse on birdi ve hepsi konuşuyorlardı. Konu neydi? Yine o korkunç kafatasıydı. Mildred'a onu kaldırmasını söylemişti, ama tabii Mildred unutmuştu ve Cam cin gibi ayaktaydı, James cin gibi ayaktaydı ve saatler önce uyumuş olmaları gerekirken kavga ediyorlardı. Edward ne demeye onlara bu korkunç kafatasını göndermişti sanki? Onu duvara asmalarına izin vermekle aptallık etmişti. Duvara sımsıkı çivilenmiş dedi Mildred, ama Cam o odadayken uyuyamıyordu, James de ona dokunduğunda çığlığı basıyordu.

O zaman Cam uyumalıydı (kocaman boynuzları var diyordu Cam) – uyumalı ve düşünde güzel saraylar görmeli,

dedi Mrs. Ramsay onun yatağının kenarına oturarak. Odanın her yerinde boynuzları gördüğünü söyledi Cam. Doğruydu. Işığı nereye koyarlarsa koysunlar (James de ışık olmadan uyuyamıyordu) gölgesi mutlaka bir yerlere düşüyordu.

"Ama düşünsene Cam, o sadece yaşlı bir domuz," dedi Mrs. Ramsay, "çiftlikteki domuzlar gibi tatlı, siyah bir domuz." Ama Cam'e göre o, odanın her yerinden ona uzanan korkunç bir şeydi.

"Tamam o zaman," dedi Mrs. Ramsay, "biz de üzerini örteriz," hepsi onun şifoniyere gidip küçük çekmeceleri birer birer hızla açışını, örtecek bir şey bulamayınca da hemen kendi şalını çıkartıp kafatasının çevresine birkaç kez dolayışını izlediler, sonra da Cam'in yanına geldi ve başını Cam'in yastığının yanına koyup şimdi ne kadar güzel göründüğünü, perilerin onu ne çok seveceğini, kuş yuvasına benzediğini, yurtdışında gördüğü o güzel dağ gibi olduğunu anlatmaya başladı, neler yoktu ki içinde, vadiler, çiçekler, çalan çanlar, öten kuşlar, küçük keçiler, antiloplar ve... Ritmik bir şekilde konuşurken sözlerinin Cam'in zihninde yankılandığını ve Cam'in içinden kafatasının şimdi nasıl dağa, kuş yuvasına, içinde antiloplar gezinen bir bahçeye benzediğini tekrarladığını ve gözlerinin açılıp kapandığını görüyordu ve Mrs. Ramsay giderek daha monoton, daha ritmik ve daha saçma konuşarak ona artık gözlerini kapatıp uyumasını ve düşünde dağları, vadileri, kayan yıldızları, papağanları, antilopları, bahçeleri ve başka bir sürü güzel şeyi göreceğini anlatırken ve giderek daha da mekanik bir biçimde konuşurken başını yavaş yavaş kaldırdı, oturdu ve Cam'in uykuya dalmış olduğunu gördü.

Artık, diye fısıldadı, James'in yatağına geçerken, James de uyumalıydı, çünkü, bak, dedi, yabandomuzunun kafası hâlâ oradaydı; ona dokunmamışlardı; onun istediğini yapmışlardı; orada olduğu gibi duruyordu. James kafatasına dokunup hâlâ şalın altında olduğundan emin oldu. Ama

ona bir şey daha sormak istiyordu. Yarın Fener'e gidecekler miydi?

Hayır, yarın değil, dedi, ama yakında diye söz verdi; hava açar açmaz. James huysuzluk yapmadı. Yatağına yattı. Mrs. Ramsay onun üzerini örttü. Ama biliyordu ki, asla unutmayacaktı ve içinden Charles Tansley'ye, kocasına ve kendine kızdı, çünkü ona umut vermişti. Sonra omzunda şalını aradı ama onu yabandomuzunun kafatasına sarmış olduğunu hatırlayıp ayağa kalktı, pencereyi biraz daha aşağı indirdi, rüzgârı dinledi, gecenin olaylara tümüyle kayıtsız serin havasını içine çekip Mildred'a alçak sesle iyi geceler diledi ve odadan çıktı, kilidin dilini yuvasında usulca uzamaya bırakıp gitti.

Hâlâ Charles Tansley'nin ne kadar sinir bozucu biri olduğunu düşünerek, umarım tepelerinde kitapları paldır küldür yere düşürmez dedi içinden. Çünkü ikisinin de uykusu derin değildi; hemen heyecanlanan çocuklardı ve Fener hakkında öyle şeyler söylediğine göre, ona öyle geliyordu ki, tam uykuya dalacakları sırada sakarlığı yüzünden dirseğiyle masadaki kitapları devirip yere düşürmesi de olasıydı. Çünkü yukarıya çalışmaya çıktığını tahmin ediyordu. Ama ne kadar yalnız görünüyordu; ama o gittiğinde ferahlamıştı; ama yarın ona daha iyi davranılmasına özen gösterecekti; ama kocasına davranışı hayranlık vericiydi; ama tavırlarını mutlaka düzeltmesi gerekiyordu; ama gülüşünü sevmişti – bunu düşünerek aşağı inerken merdivenlerin penceresinden artık ayı görebildiğini fark etti –sarı hasat ayını– ve döndü, aşağıdakiler de onun yukarıda, merdivende durduğunu gördüler.

"İşte benim annem," diye düşündü Prue. Evet; Minta ona bakmalıydı; Paul Rayley ona bakmalıydı. İşte ta kendisi diye geçti içinden, sanki dünyada öyle bir tek kişi vardı; onun annesi. Az önce başkalarıyla konuşurken büyümüştü, oysa şimdi yeniden kendisi çocuk, yaptıkları şey de bir oyun olmuştu, acaba annesi oynadıkları bu oyunu onaylayacak mı, yoksa kızacak mı, diye merak etti. Minta'nın, Paul'un ve

Lily'nin onu gördükleri için, kendisinin de ona sahip olduğu için ne kadar şanslı olduklarını ve nasıl asla büyümeyeceğini ve evden ayrılmayacağını düşünerek tam bir çocuk gibi, "Sahile inip dalgaları izleyelim diyorduk," dedi.

Ansızın, ortada hiçbir sebep yokken, Mrs. Ramsay yirmi yaşında bir genç kız gibi oldu, neşe doldu. Aniden içini bir şenlik havası kapladı. Gülerek bağırdı, elbette gitmelilerdi; elbette gitmelilerdi; son üç dört basamağı koşarak indi, gülerek hepsine teker teker bakıp Minta'nın şalını omuzlarına sardı; keşke kendisi de onlarla gidebilseydi, çok geç kalacaklar mıydı, içlerinde saati olan var mıydı?

"Evet, Paul'un var," dedi Minta. Paul küçük bir güderi kılıftan çıkardığı güzel bir altın saati gösterdi. Saati avucunda ona doğru uzatırken içinden "Her şeyi biliyor. Bir şey söylememe gerek yok," diye düşündü. Ona saati gösterirken "Başardım Mrs. Ramsay. Hepsi sizin sayenizde," demiş oluyordu. Onun avucundaki altın saati gören Mrs. Ramsay, Minta ne kadar da şanslı! diye geçirdi içinden. Güderi bir kılıf içinde altın saati olan biriyle evleniyor!

"Ben de sizinle gelmeyi ne kadar isterdim!" diye haykırdı. Ama bir şey ona öyle güçlü bir şekilde engel oluyordu ki, bunun ne olduğunu sormak bile aklına gelmedi. Tabii ki onlarla gitmesi imkânsızdı. Ama şu öteki şey olmasa, o da onlarla gitmek isterdi; düşündüğü şeyin saçmalığına gülerek (saatinin güderi kılıfı olan biriyle evlenmek ne büyük şans), yüzünde bir gülümsemeyle kocasının kitap okumakta olduğu diğer odaya geçti.

19

Odaya girerken, herhalde dedi kendi kendine, buraya bir şey istediği için gelmişti. Öncelikle, o özel lambanın altındaki özel koltukta oturmak istemişti. Ama ne istediğini bilmese

de başka bir şey daha istiyordu, ne istediğini de bir türlü bulamıyordu. Kocasına baktı (çorabını alıp örmeye başlamıştı) ama onun bölünmek istemediğini anladı – bu çok açıktı. Onu çok etkileyen bir şey okuyordu. Dudaklarında yarım bir gülümseme vardı, duygusunu bastırmaya çalıştığını anladı. Sayfaları hızla çeviriyordu. Role girmişti – belki de kendisini kitapta anlatılan kişi sanıyordu. Acaba bu hangi kitap, diye geçirdi içinden. A, şu bizim Sir Walter'ınkilerden biriymiş dedi, örgüsünü aydınlatsın diye lambayı ayarlarken kitabı görünce.* Çünkü Charles Tansley (sanki yere düşen kitapların sesini duymayı bekler gibi yukarı baktı) artık kimsenin Scott okumadığını söylemişti. O zaman kocası "Benim için de öyle diyecekler" diye düşünmüş, sonra da gidip o kitaplardan birini almıştı. Eğer "Doğruymuş," Charles Tansley doğru söylüyormuş diye bir sonuca varırsa, Scott hakkında söylenenleri kabul edecekti. (Okurken tarttığını, değerlendirdiğini, söylenenleri okuduklarıyla karşılaştırdığını görüyordu.) Ama kendisi hakkındakileri değil. Kendisi hakkında içi hiç o kadar rahat değildi. Bu da karısını üzüyordu. Hep kendi kitapları hakkında kaygılanacaktı – okunacaklar mı, iyiler mi, niye daha iyi değiller, hakkımda ne düşünüyorlar? Onu bu haliyle düşünmekten hoşlanmayarak, acaba yemekte şöhretten ve kitapların kalıcılığından söz edilirken niye birden sinirlendiğini anladılar mı, acaba çocuklar buna mı gülüyordu diye düşünerek çorabı hızla gerdirdi, alnındaki ve dudaklarının kenarlarındaki ince çizgiler çelik kalemlerle çizilmiş gibi belirginleşti ve rüzgârda bir o yana bir bu yana savrulan ama esinti durunca yaprak yaprak durulan bir ağaç gibi sakinleşti.

Bunların önemi yok ki, diye düşündü, hiçbirinin. Büyük bir adammış, büyük bir kitapmış, şöhretmiş – kim bilebilirdi? Kendisi o konuda hiçbir şey bilmiyordu. Kocasının

---

* Mr. Ramsay, Sir Walter Scott'ın *The Antiquary* adlı romanını okumaktadır. (ç.n.)

tavrıydı önemli olan, dürüstlüğü – örneğin yemekte içgüdüsel olarak keşke konuşsa diye düşünmüştü. Ona güveni tamdı. Ve suya dalan birinin bazen bir yosunun, bazen bir kamışın, bazen de bir kabarcığın yanından geçerken kenara itmesi gibi tüm bunları aklından uzaklaştırdı, tıpkı salonda ötekiler konuşurken hissettiği gibi, yeniden daha derinlere daldığını hissetti. İstediğim bir şey var – buradan almaya geldiğim bir şey, ama onun ne olduğunu bulamadan gözleri kapalı, giderek daha da dibe inmeye başladı. Örgüsünü örerek merakla biraz bekledi ve yavaşça yemekte söylenen sözler, "Japon gülü açmış, arılarla dolmuş üzeri," belirdi, bu sözcükler zihninin bir yanından ötekine ritmik dalgalarla gidip gelmeye başladı ve böyle gidip gelirken zihninin karanlığında küçük lambalar gibi, biri kırmızı, biri mavi, biri sarı yandı ve gökyüzünde oradan oraya uçmak veya çığlık atmak ve yankılanmak için tünedikleri yerden havalanmış gibi oldular; Mrs. Ramsay başını çevirip yanındaki sehpada duran bir kitap aradı.

> Ve yaşadığımız tüm hayatlarla daha yaşanmamışlarda
> Bir sürü ağaç var değişen yapraklarla,

diye mırıldandı, şişlerini çoraba batırırken. Sonra kitabı açtı ve rastgele şurasından burasından okumaya başladı, böyle yaparken de sanki üstüne kıvrılıp kapanmış olan çiçek yapraklarını açarak yeniden geri geri yukarı tırmanıyor ve yalnızca şunun beyaz veya bunun kırmızı olduğunu biliyormuş gibi hissetti. Önce sözcüklerin ne anlama geldiğini hiç anlamadı.

> Kırın bu yana, kırın kanatlı direklerinizin dümenini,
> ey bitkin Denizciler*

---

* William Browne of Tavistock'ın bir şiirinden.

dizelerini okudu ve sayfayı çevirdi, oradan oraya sallanarak, bir öyle bir böyle, daldan dala, bir kırmızı beyaz çiçekten ötekine atlar gibi dizeden dizeye zikzak yaparken bir sesle irkildi – kocası bacaklarına şaplak atıyordu. Bir an gözleri karşılaştı; ama birbirleriyle konuşmak istemediler. Söyleyecek hiçbir şeyleri yoktu, ama yine de kocasından ona bir şey gider gibi oldu. Biliyordu ki ona bacaklarına şaplak attıran şey, hayattı, hayatın gücüydü, o muhteşem mizahtı. Sakın beni bölme, der gibiydi, hiçbir şey söyleme; sadece öyle otur. Ve okumaya devam etti. Dudakları seğiriyordu. Hayat içini doldurmuştu. Onu güçlendirmişti. O gecenin tüm çatışmalarını ve sıkıntılarını, diğerleri durmadan yiyip içerlerken öylece oturmaktan ne kadar sıkıldığını, karısına nasıl sinirlendiğini ve sanki öyle bir şey hiç yokmuş gibi kendi kitaplarından hiç söz etmeyişlerine nasıl alındığını ve bozulduğunu tamamen unutmuştu. Ama şu anda öyle hissediyordu ki, (eğer düşünce alfabe gibi A'dan Z'ye doğru yol alıyorsa) Z'ye kimin vardığının zerre kadar önemi yoktu. Nasıl olsa biri oraya varacaktı – kendisi değilse bile, bir başkası. Bu adamdaki sağlamlık ve akıl sağlığı, açıkça ifade edilen basit şeyler karşısındaki duyguları, bu balıkçılar, Mucklebackit'in kulübesindeki o zavallı meczup onu öyle zindeleştirmiş, öyle rahatlatmıştı ki, heyecanlandı, kendini bir zafer kazanmış gibi hissetti ve gözyaşlarını tutamadı. Yüzünü saklamak için kitabı biraz kaldırarak gözyaşlarını akıttı ve başını iki yana sallayarak, zavallı Steenie'nin boğuluşuyla Mucklebackit'in kederinde (Scott bunları şahane anlatmıştı) ve bunların ona verdiği o şaşırtıcı keyifte ve zindelikte kendini tamamen unuttu (gerçi ahlak, Fransız romanları ile İngiliz romanları ve Scott'ın elinin kolunun bağlı olması hakkında bir iki düşünce de geçmişti aklından, ama belki onun görüşü de öteki görüş kadar doğruydu), kendi dertlerini ve başarısızlıklarını tamamen unuttu.

Eh, hadi bakalım bundan iyisini yapsınlar, diye düşündü okuduğu bölümü bitirince. Sanki biriyle tartışmış da onu alt etmiş gibi hissediyordu. Ne derlerse desinler, bundan iyisini yapamazlardı; kendi görüşü daha da sağlamlaşmıştı. Âşıklarda iş yoktu, diye düşündü aklında okuduklarını toparlayarak. Onlarda iş yoktu, burası ise birinci sınıf, diye düşündü ikisini karşılaştırarak. Ama yeniden okuması gerekiyordu. Kitabın tamamını hatırlayamıyordu. Son kararını henüz vermemeliydi. Ve öteki konuya döndü – eğer gençler bundan hoşlanmıyorlarsa, doğal olarak kendisinden de hoşlanmazlardı. Gençlerin kendisine hayran olmadığından karısına yakınma arzusunu güçlükle bastırmaya çalışarak, bundan yakınmamalı diye düşündü Mr. Ramsay. Kararlıydı; artık karısını rahatsız etmeyecekti. O anda onun kitap okuyuşuna baktı. Okurken çok huzurlu görünüyordu. Herkesin çekildiğini ve onunla yalnız kaldığını düşünmek hoşuna gitti. Hayat sadece bir kadınla yatmaktan ibaret değil diye düşündü yeniden Scott'a, Balzac'a, İngiliz ve Fransız romanlarına dönerek.

Mrs. Ramsay hafif bir uykuya dalmış biri gibi başını kaldırdı ve eğer onu uyandırmak istiyorsa uyanacağını, gerçekten uyanacağını söyler gibi oldu, ama eğer öyle değilse, biraz daha, azıcık daha uyuyabilir miydi? Bir o yana bir bu yana giderek ellerini bir o çiçeğe bir bu çiçeğe koyup o dallara tırmanıyordu.

"Ne de parlak alını övdüm gülün,"*

diye okudu ve böyle okuyarak en üste, zirveye çıktığını hissediyordu. Ne kadar doyurucu! Ne kadar dinlendirici! Günün bütün kırıntıları bu mıknatısa yapıştı; zihni temizlenmiş, arınmış gibi oldu. Ve işte oradaydı, ansızın bütünlenmiş olarak; onu ellerinde tuttu, işte, o güzel, o mantıklı, net ve tamamlanmış şey – o sone.

---

* William Shakespeare, Sone 98.

Ama kocasının kendisine baktığını fark etmeye başlamıştı. Garip bir biçimde ona gülümsüyordu, sanki güpegündüz uyuduğu için onunla alay eder gibiydi, ama aynı zamanda okumaya devam et, diye düşünüyordu. Şu anda hiç kederli görünmüyorsun, diye düşünüyordu. Acaba ne okuyor dedi içinden ve onun bilgisizliğini, basitliğini abarttı, çünkü onun zeki olmadığını, kitaplardan bir şey öğrenmediğini düşünmek hoşuna gidiyordu. Acaba okuduğunu anlıyor mu, diye düşündü. Herhalde anlamıyordu. Şaşırtıcı ölçüde güzeldi. Güzelliği, sanki öyle bir şey mümkünmüş gibi, daha da artmış gibi geldi ona,

Yine de bana hâlâ kışmış gibi geldi ve yokluğunda
Sanki senin hayalinmiş gibi, oyalandım onlarla*

diye okuyup bitirdi Mrs. Ramsay.

"Evet?" dedi, kitaptan başını kaldırıp kocasının gülümsemesini hülyalı bir şekilde yankılarken.

Sanki senin hayalinmiş gibi, oyalandım onlarla,

diye mırıldandı elindeki kitabı sehpaya bırakırken.

Onu en son yalnız gördüğünden bu yana neler olmuştu acaba diye düşündü, örgüsünü eline alırken. Giyindiğini hatırlıyordu, ayı gördüğünü de; Andrew'un yemekte tabağını çok yukarıda tuttuğunu; William'ın söylediği bir şeye üzüldüğünü; ağaçtaki kuşları; sahanlıktaki kanepeyi; çocukların uyumadığını; Charles Tansley'nin kitaplarını düşürerek onları uyandırmasını – yo, yo, bunu uydurmuştu; ve Paul'un saatinin güderi kılıfını. Ona hangisini anlatsaydı?

"Sözlenmişler," dedi örmeye başlayarak, "Paul ile Minta."

"Ben de öyle tahmin etmiştim," dedi Mr. Ramsay. O konuda söylenecek pek bir şey yoktu. Zihni hâlâ şiirle birlikte

---

* A.g.e.

gidip geliyordu; kocası ise, Steenie'nin cenazesini okuduktan sonra kendisini hâlâ çok canlı, çok içtenlikli hissediyordu. Öylece konuşmadan oturdular. Sonra Mrs. Ramsay onun bir şey söylemesini istediğini fark etti.

Ne olursa, ne olursa, diye düşündü örgüsünü örerken. Her şey olur.

"Saatinin güderi kılıfı olan bir adamla evlenmek ne hoş olurdu," dedi Mrs. Ramsay, çünkü kendi aralarında böyle esprili şeyler söyleyip gülerlerdi.

Mr. Ramsay burnundan at gibi bir ses çıkardı. Bu sözlenme konusunda da genelde sözlenmeler konusunda hissettiği şeyleri hissediyordu; o kız o adama fazlaydı. Mrs. Ramsay'nin aklına usulca bir fikir geldi, o zaman insan niye herkesin evlenmesini istiyordu? Her şeyin değeri, anlamı neydi? (Artık söyledikleri her söz doğru olacaktı.) Sadece onun sesini duymak istediğinden, lütfen bir şey söyle, dedi içinden. Çünkü o gölgenin, onları sarmalayan o şeyin yeniden etrafını kuşattığını hissediyordu. Yardım etsin diye yalvarır gibi, bakışlarıyla, bir şey söyle, dedi.

Mr. Ramsay bir şey söylemedi, saat kösteğinin ucundaki pusulayı öne arkaya sallıyor ve Scott'ın romanlarıyla Balzac'ın romanlarını düşünüyordu. Ama Mrs. Ramsay, aralarındaki yakınlığın yarı aydınlık duvarlarının ardından, çünkü birbirlerine yaklaşıyorlardı, istemeden yan yana geliyor, birbirlerine bitişiyorlardı, onun zihninin havaya kalkmış bir el gibi kendi zihnini gölgelediğini hissediyordu ve Mrs. Ramsay'nin düşünceleri onun hoşlanmadığı bir yöne –"kötümserlik" dediği yöne– döndüğünden, huzursuzlanmaya başlamıştı, hiçbir şey söylemese de, elini alnına götürüp bir tutam saçı parmağına doluyor, sonra bırakıyordu.

Çorabını işaret ederek, "O çorabı bu akşam bitiremezsin," dedi. Mrs. Ramsay'nin istediği de buydu – ona çıkışan sesindeki bu sertlik. Kötümserlik doğru değil diyorsa, herhalde doğru değildir, diye düşündü; bu evlilik iyi olacaktı.

"Evet," dedi, çorabı dizinin üzerine yayarak, "bitiremeyeceğim."

E, o zaman? Çünkü hâlâ kendisine baktığını hissediyordu, ama bakışı değişmişti. Bir şey istiyordu – ona vermekte hep zorlandığı o şeyi istiyordu; onu sevdiğini söylemesini istiyordu. Ama onu, hayır, yapamazdı. Kocası konuşma işini kendisine göre çok daha kolay yapıyordu. Onun ağzı laf yapıyordu – kendisininki hiç yapamıyordu. O yüzden doğal olarak öyle şeyleri söyleyen hep o oluyordu, ama sonra birden buna bozuluyor ve ona serzenişte bulunuyordu. Kalpsiz kadın diyordu ona; hiçbir zaman onu sevdiğini söylememişti. Ama öyle değildi – öyle değildi. O sadece hissettiklerini ifade edemiyordu. Ceketinde hiç kırıntı yok muydu? Onun için yapabileceği başka bir şey? Ayağa kalkıp, elinde bakır renkli çorapla, hem kocasına sırtını dönmek için hem de genelde gece denizin ne kadar güzel göründüğünü hatırladığı için pencerenin önünde durdu. Ama kendisi dönerken onun da döndüğünün farkındaydı; onu izliyordu. Her zamankinden daha güzelsin, diye düşündüğünü biliyordu. O da kendini çok güzel hissediyordu. Bana bir kerecik olsun beni sevdiğini söylemeyecek misin? Böyle düşünüyordu, çünkü Minta ve kitabı yüzünden, gün bitmekte olduğundan ve Fener'e gidilmesi konusunda tartıştıkları için heyecanlanmıştı. Ama yapamazdı; bunu söyleyemezdi. Sonra, onun kendisini izlediğini bilerek, bir şey söylemek yerine elinde örgüsü, döndü ve ona baktı. Ona bakarken gülümsemeye başladı, çünkü tek bir söz söylememiş olmasına karşın, kocası onu sevdiğini anlamıştı, elbette anlamıştı. Bunu inkâr edemezdi. Gülümseyerek pencereden dışarı baktı ve (içinden, dünyadaki hiçbir şey bu mutlulukla boy ölçüşemez diyerek)–

"Evet, haklıymışsın. Yarın yağmur yağacak," dedi. O sözü söylememişti, ama kocası biliyordu. Ve gülümseyerek ona baktı. Çünkü yine zafer kazanmıştı.

ZAMAN GEÇER

1

"Eh, bekleyip göreceğiz," dedi Mr. Bankes taraçadan içeri gelirken.

"Hava çok karardı, hiçbir şey seçilmiyor," dedi Andrew sahilden yukarı çıkarken.

"Neresi kara, neresi deniz belli olmuyor," dedi Prue.

"Bu lambayı açık mı bırakıyoruz?" dedi Lily, evde ceketlerini çıkartırlarken.

"Hayır," dedi Prue, "herkes evdeyse bırakmıyoruz."

"Andrew," diye arkasına doğru seslendi, "holdeki lambayı söndürüver."

Birer birer bütün lambalar söndürüldü, yalnız uyumadan önce yatağında biraz Vergilius okumayı seven Mr. Carmichael mumunu diğerlerinden biraz daha uzun süre yanık tuttu.

2

Böyle bütün lambalar söndürülmüş, ay batmış ve çatıda ince bir yağmur tıkırtısı duyulmaya başlamışken, yoğun bir karanlık sağanağı bastırmaya başladı. Anahtar deliklerinden ve çatlaklardan sızan, kepenklerin çevresinden süzülen, odalara giren, şurada bir yıkanma sürahisiyle tasını, burada sarılı

kırmızılı yıldızçiçekleriyle dolu bir vazoyu, ötede bir şifoniyerin keskin kenarlarını ve sağlam koca gövdesini yutan bu karanlık selinden, bu tufandan hiçbir şey kaçıp kurtulamayacak gibi görünüyordu. Gözden kaybolan sadece eşyalar değildi; kimin kim olduğunu belli edecek, "Bu odur" veya "Bu şudur" denebilecek bir beden de zihin de kalmamıştı ortada. Bazen bir şeyi yakalamak veya bir şeyi kovmak ister gibi bir el kalkıyordu havaya, bazen de bir inleme veya birinin hiçlikle şakalaşıyormuş gibi attığı bir kahkaha duyuluyordu.

Oturma odasında, yemek odasında veya merdivenlerde tek bir kıpırtı yoktu. Yalnızca paslı menteşelerin ve rutubetten şişmiş ahşap kaplamaların arasından, rüzgârdan kopup gelen bazı esintiler (ne de olsa ev harap haldeydi) gizlice köşeleri dönüp içeri girmeyi göze almışlardı. Oturma odasına girdiklerinde, sanki merakla etrafa bakınıyor, duvardan ayrılmış aşağı sarkan duvar kâğıdıyla oynayıp, daha ne kadar böyle asılı kalacağını, ne zaman düşeceğini soruyor gibiydiler. Sonra yavaşça duvarları yalayarak, düşünceli düşünceli geçtiler, sanki duvar kâğıdındaki kırmızı sarı güllere solup solmayacaklarını sorar, çöp sepetindeki yırtılmış mektupları, çiçekleri, şimdi hepsi onlar için açık duran kitapları sorgular (yavaşça, çünkü önlerinde bol zaman vardı) ve onlara dost musunuz, düşman mı, daha ne kadar dayanacaksınız, diye sorar gibiydiler.

Böylece bu küçük esintiler, ara sıra merdivene ve yerdeki hasıra düşen, belki bulutların arasından görünüveren bir yıldızın veya oradan geçmekte olan bir geminin, hatta belki de Fener'in ışığının soluk ayak seslerinin yönlendirmesiyle, merdivendeki ve yerdeki hasırda duyulan soluk ayak seslerini izleyerek merdivenleri çıktılar ve burunlarını yatak odası kapılarından uzattılar. Ama burada kesinlikle durmaları gerekiyordu. Diğer şeyler yok olup kaybolsa da, burada bulunanlar sabitti. Burada, o kayan ışıklara, yatağın üzerine eğilip üfürmeye çalışan bu esintilere, burada hiçbir şeye

dokunamaz, hiçbir şeyi yok edemezsiniz denebilirdi. Bunun üzerine onlar da bezgin, hayalet gibi, sanki parmakları tüy gibi hafifmiş ve tüy kadar kalıcıymış gibi, kapalı gözlere ve gevşekçe kıvrılmış parmaklara bir kez bakar, bezgince eteklerini toplar ve giderlerdi. İşte böyle burunlarını oraya buraya sokup, duvarlara sürtünerek merdivenlerdeki pencereye, hizmetçi odalarına, çatıdaki kutulara gittiler; aşağı inerken yemek masasındaki elmaları soldurdular, güllerin yapraklarını dağıttılar, şövaledeki resmi devirmeye çalıştılar, yerdeki hasırı süpürdüler ve yere biraz kum saçtılar. Sonunda vazgeçip hep birden durdular, toplandılar ve birlikte iç geçirdiler; hepsi birlikte amaçsızca ağıt yakarak topluca estiler; karşılık olarak mutfakta bir kapı ardına kadar açıldı, içeri hiçbir şeyi almadı ve çarparak yüzlerine kapandı.

[Tam burada Vergilius okumakta olan Mr. Carmichael mumunu üfleyip söndürdü. Vakit gece yarısını geçmişti.]

3

Ama tek bir gece nedir ki? Kısacık bir zaman, özellikle de karanlık bu kadar çabuk dağılıyor, kuşlar bu kadar çabuk şakıyor, bir horoz ötüyor veya solmuş bir yeşil, renk değiştiren bir yaprak gibi dalgaların arasında bu kadar çabuk canlanıyorken. Ama geceler geceleri izler. Kış, onları deste halinde elinde tutar ve yorulmayan parmaklarıyla eşit olarak, tam sayıda dağıtır. Geceler uzar; geceler karanlıklaşır. Bazı geceler, yukarıda ışıltılı tabaklar gibi parlak gezegenler tutarlar. Sonbahar ağaçları, perişan hallerine karşın, savaşta ölenlerin ve uzaklardaki Hindistan çöllerinde beyazlaşan ve yanan kemiklerin hikâyelerinin mermer sayfalara altın harflerle yazıldığı serin katedral kovuklarının ağır havasını aydınlatan yırtık bayrakların ışıltısına bürünür. Sonbahar ağaçları sarı ay ışığında, hasat aylarının ışığında, harcanan

emeği saklayan, tarlada kalan ekin saplarını görünmez kılan ve dalgalara mavi mavi kıyıyı yalatan ışıkta parlar.

Şimdi, sanki insanoğlunun pişmanlığından ve bunca çabasından etkilenip ona acıyan o yüce iyilik, perdeyi aralamış ve arkasında tek başına ayakta duran tavşanı, inmekte olan dalgayı, sarsılan tekneyi, yani, eğer hak edersek, her zaman bizim olacak şeyleri gösteriyor gibidir. Ama ne yazık ki, yüce iyilik ipi çekip perdeyi kapatır; memnun kalmamıştır; hazinelerini bir dolu sağanağının ardına saklar, onları öyle parçalar, öyle birbirine karıştırır ki, bir daha böyle bir sükûnet bulmaları veya geriye kalan parçalarından mükemmel bir bütün oluşturmamız veya kirlenmiş parçalarda hakikatin berrak sözlerini okumamız imkânsızlaşır. Çünkü pişmanlığımız sadece bu kadarcık bir göz atmayı hak etmiştir, didinmemiz de ancak bu kadarcık bir molayı.

Artık geceler rüzgârla ve yıkımla doludur; ağaçlar oraya buraya savrulup başlarını eğer ve her yerde yapraklar uçuşur, sonunda çimenliği tamamen kaplar, su oluklarında birikir, yağmur borularını tıkar ve ıslak yollara yayılır. Deniz de kaba dalgalarla kabarıp kıyıya çarpmaktadır ve eğer uyuyan biri kuşkularına bir cevap, yalnızlığını paylaşacak bir şey bulmayı umarak yatak örtülerini üzerinden atıp tek başına kumlarda yürümeye gidecek olursa, elinde geceyi sakinleştirmek ve dünyayı ruhun pusulasını yansıtan bir şey haline getirmek için Tanrı buyruğuyla yardımına koşmuşa benzer hiçbir şey bulamayacaktır. Elindeki el gittikçe ufalır, ses kulaklarında kükrer. Neredeyse bu kargaşada geceye uyuyanı cevap aramak için yatağından kaldıran ne, niçin, hangi sebeple gibi soruları sormak boşunaymış gibi olur.

[Mr. Ramsay, karanlık bir sabah bir koridorda sendeleyerek yürürken kollarını uzattı, ama Mrs. Ramsay bir gece önce aniden ölmüş olduğu için, uzanmış olsa da, kolları boş kaldı.]

4

Ev böyle boşalmış, kapılar kilitlenmiş, şilteler katlanmışken, o başıboş esintiler, büyük orduların o öncü muhafızları, kabadayı tavırlarla içeri girdiler, çıplak döşemeleri yalayıp çenttiler ve eve dağıldılar, yatak odalarında ve oturma odasında uçuşan perdelerden, gıcırdayan döşemelerden, masaların çıplak ayaklarından, zaten küflenmiş, paslanmış, çatlamış tencere tabaktan başka onlara tümüyle direnen hiçbir şeyle karşılaşmadılar. İnsanların bırakıp gittikleri şeyler –bir çift ayakkabı, bir av şapkası, dolaplarda kalan birkaç rengi uçmuş etek ve ceket– boş halleriyle hâlâ insan kalıbını koruyan ve bir zamanlar içlerinin nasıl dolu ve canlı olduklarını; bir zamanlar kancalarının ve düğmelerinin üzerinde insanların ellerinin nasıl aceleyle dolaştığını; bir zamanlar aynaya bir insan yüzünün, artık içi boşalmış bir dünyanın yansıdığını; orada bir insan figürünün döndüğünü, bir elin görünüp kaybolduğunu, kapının açıldığını, çocukların itişe kakışa içeri girdiklerini ve sonra yeniden çıktıklarını sezdiren şeyler yalnız onlardı. Artık her gün ışık değişiyor ve suya yansıyan bir çiçek gibi berrak imgesi karşıdaki duvara vuruyordu. Duvarda sadece ağaçların rüzgârda büyüyen gölgeleri saygıyla eğiliyor ve bir an ışığın kendi yansımasını karartıyordu, ya da uçan kuşlar yatak odasının döşemesinde yavaşça kanat çırparak odayı baştan başa geçen yumuşak bir gölge yapıyorlardı.

İşte böylece güzellikle sessizlik hüküm sürüyor ve birlikte güzelliğin kendisini, içinden hayatın çıkıp gittiği bir biçime sokuyorlardı; tıpkı ta uzaklardan geçen bir tren penceresinden görülen, akşam vakti rengi solmuş ıssız bir gölcük gibi, gözden çok çabuk kaybolduğu için, bir kere görülmüş olmasına karşın, ıssızlığından hiçbir şey yitirmeyen akşam vaktinde bir gölcük kadar yalnız bir biçime. Güzellikle sessizlik yatak odasında el ele tutuşuyor ve sarılıp sarmalanmış

sürahilerle üzerleri örtülü koltukların arasındaki o huzuru, o kayıtsızlığı, o katıksız bütünlük havasını, içeri dalan rüzgâr ve sürekli oraya buraya sürtünen, burunlarını çeken ve durmaksızın, tekrar tekrar "Solacak mısınız? Yok olacak mısınız?" diye soran rutubetli deniz esintilerinin yumuşak burnu bile bozamıyordu; sanki bu soruların "Biz kalacağız" diye yanıtlanmasına gerek bile yokmuş gibiydi.

Bu görüntüyü hiçbir şey bozamaz, bu saflığı hiçbir şey kirletemez, haftalar boyu o boş odada düşen kuşların çığlıklarını, gemi düdüklerini, kırlardan gelen uğultuyu ve vızıltıyı, bir köpek havlamasını, bir adamın bağırmasını kendi içine katıp usulca evin etrafına saran bu haşmetli sessizlik örtüsünü hiçbir şey kımıldatamaz gibi görünüyordu. Yalnızca bir kere sahanlıktaki bir döşeme tahtası yerinden fırladı; bir kere, gecenin ortasında, yüzyıllar süren durgunluktan sonra çatlayan bir kayanın dağdan kopup vadiye yuvarlanarak parçalanması gibi, sarılı duran şalın bir ucu gevşeyip açıldı ve sallanmaya başladı. Sonra yine her şey durdu; gölge dalgalandı, ışık yatak odasının duvarındaki kendi yansımasının önünde hayranlıkla eğildi, ama aldığı talimat üzerine pencereleri açmak ve yatak odalarını temizlemek için eve gelen Mrs. McNab, çamaşır leğeninde yıpranmış eliyle bu sessizlik perdesini yırtıp açtı, çakılları çatırdatarak ezen botlarıyla onu un ufak etti.

5

Sallana sallana yürüyüp (çünkü denizde gemi gibi yalpalıyordu) yan yan bakarken (çünkü hiçbir şeye asla doğrudan bakmazdı, onu hakir görenleri, ona kızanları aşağılar gibi bir yan bakışı vardı – aklı kıttı, kendisi de biliyordu), merdivenin tırabzanına tutunup zorlukla üst kata çıkar ve sallana sallana odadan odaya geçerken, şarkı söylüyordu. Boy ay-

nasının camını silerken iki yana sallanan görüntüsüne yan yan bakarken, dudaklarından bir ses çıkıyordu – belki yirmi yıl önce sahnede söylendiğinde neşeli bir şeydi bu, insanlar ona mırıldanarak eşlik etmiş, onunla dans etmişlerdi, ama şu anda eve bakan bu dişsiz, başı boneli kadının ağzından çıkınca tüm anlamını kaybetmişti, sanki kıt akıllılığın, gülünçlüğün, direncin, ayaklar altına alınıp ezildikten sonra yeniden ayağa kalkmanın sesi olmuş gibiydi, öyle ki Mrs. McNab sallana sallana yürür, toz alır, silerken, sanki ne uzun, ne bitmez bir çilesi olduğunu, hayatının sabah kalkmak akşam yatmaktan, bir şeyleri çıkarıp sonra yine yerine kaldırmaktan ibaret olduğunu anlatıyor gibiydi. Neredeyse yetmiş yıllık ömründe rahat huzur görmemişti. Yorgunluktan beli bükülmüştü. Ne kadar, diye sordu, inleyip ah çekerek çatırdayan dizlerinin üzerinde yatağın altındaki tahtaları silerken, bu daha ne kadar sürecek, ama fırlayıp ayağa kalktı, doğruldu ve kendi yüzüne bile, kendi acılarına bile dosdoğru bakmaktan çekinen o yan bakışıyla yeniden ağzı açık, yüzünde budalaca bir gülümsemeyle aynanın önünde durdu, sonra yine ağır ağır, topallayarak hasırları çıkarmaya, tabak çanağı yerleştirmeye ve sanki yine de bir avuntu bulmuş, sanki yaktığı ağıtın bir yerinde yine de iflah olmaz bir umut varmış gibi yan yan aynaya bakmaya başladı. Gözünün önüne çamaşırcılık yaparken yaşadığı mutlu anların görüntüleri geliyordu herhalde, mesela çocuklarıyla (ama ikisi evlilikdışıydı, biri de onu terk etmişti) veya meyhanede, içki içerken, çekmecelerindeki ıvır zıvırı karıştırırken. Karanlıkta bir çatlak oluşmuş olmalıydı, karanlığın derinliklerinde azıcık da olsa ışık geçiren bir kanal açılmış olmalıydı ki, bu kadın aynaya bakıp yüzünü böyle çarpıtarak sırıtabiliyor ve tekrar işine dönerken o eski müzikhol şarkısını mırıldanabiliyordu. O sırada mistikler, hayalciler güzel bir akşam sahilde yürüyor, bir su birikintisini karıştırırken, bir taşa bakarken kendilerine "Ben neyim", "Bu ne?" diye soru-

yorlar ve aniden kendilerine bir cevap iniyordu: (Ne olduğunu söyleyemiyorlardı) o zaman kendilerini ayazda ısınmış, çölde serinlemiş gibi hissediyorlardı. Ama Mrs. McNab içmeye ve dedikodu yapmaya devam ediyordu.

6

Dağıtılacak tek bir yaprağı olmayan çıplak ve göz alıcı Bahar, iffetini hırçınlıkla koruyan, bozulmamışlığıyla herkese yukarıdan bakan bir bakire gibi, kendisine bakanların ne yaptığını, ne düşündüğünü hiç umursamadan, uyanık ve tetikte uzanıp kırlara yattı. [Prue Ramsay, mayısta babasının kolunda kocasına verildi. Birbirlerine ne kadar yakıştılar, dedi herkes. Ve eklediler, ne kadar güzel görünüyordu!]

Yaz mevsimi yaklaşır, akşamlar uzarken, sahilde yürüyüp su birikintisini karıştıran uyanık, umutlu insanlara –atomlara dönüşen bedenin rüzgârın önüne katılıp gidişi, yüreklerinde yıldızların yanıp sönüşü, dışarıdaki kayanın, denizin, bulutun ve gökyüzünün içlerindeki görüntünün parçalarını bütünlemek için kasten bir araya getirilmiş olması gibi– en tuhaf hayaller görünmeye başladı. O aynalarda, insanların zihinlerinde, içinde bulutların hareket ettiği ve gölgelerin oluştuğu o çalkantılı su birikintilerinde düşler sürüp gitti; ve bütün martıların, çiçeklerin, ağaçların, kadınların, erkeklerin ve beyaz toprağın kendisinin bile ilan ediyormuş gibi göründüğü (ama sorgulanacak olursa derhal geri aldığı) tuhaf bir imaya, iyiliğin galip geldiği, mutluluğun kalıcı olduğu, düzenin hüküm sürdüğü imasına direnmek veya sahip olanı güvene kavuşturacak, bildik keyiflerden ve tanıdık erdemlerden uzak, ev hayatının işleyişine yabancı, kumda yatan bir elmas gibi tek, sert, parlak, mutlak bir iyilik, bir yoğunluk kristali arayışına karşı koymak imkânsızlaştı. Üstelik vızıldayan arıları ve dans eden sinekleriyle artık yumuşamış

ve uysallaşmış olan bahar, sırtına pelerinini almış, gözlerine tülünü indirmiş, başını çevirmiş ve geçip giden gölgelerin ve yağmur serpintilerinin arasında, insanoğlunun acılarını anlamış gibi görünüyordu.

[Prue Ramsay o yaz, doğumla ilgili bir hastalıktan öldü, bu gerçek bir trajedi, dedi herkes, oysa başlangıçta her şey ne kadar da umut vaat ediyordu.]

Şimdi, yaz sıcağında rüzgâr casuslarını yeniden evin çevresine göndermişti. Güneşli odalarda sineklerden bir ağ oluşuyor, camın yakınında büyüyen otlar geceleri belli aralarla tık tık pencere camlarına vuruyorlardı. Karanlık basınca, hava kapalıyken halıda kendi bıraktığı izlerin üzerinden geçer gibi belirgin bir şekilde yayılmış olan Fener'in ışığı, artık baharın daha yumuşak aydınlığında ay ışığıyla karışmış olarak, sanki okşuyor, gizlice odada kalıp bakıyor, sonra yine sevgiyle geri geliyormuş gibi, çok daha nazikçe kayıyordu. Ama bu sevgi dolu okşamanın yarattığı sakinlik sırasında, uzun ışık yatağa uzandığında, kaya yerinden kopuyordu; şalın bir katı daha gevşeyip açılıyor ve öylece asılı kalıp sallanıyordu. Boş odaların kırlardan gelen yankılarla sinek vızıltılarını mırıldanıyormuş gibi olduğu bu kısa yaz gecelerinde uzun yaz günlerinde, yandan çarklı uzun gemi yavaşça ilerliyor, amaçsız bir şekilde yalpalıyordu; güneş ışınları odalarda çizgiler ve kafesler oluşturuyor ve onları öyle sarı bir pusla dolduruyordu ki, kapıyı açıp içeri giren Mrs. McNab, sallanarak dolaşıp toz almaya, etrafı süpürmeye başladığında, güneş ışınlarının mızrak gibi saplandığı sularda yüzen tropikal bir balık gibi görünüyordu.

Ama ev pineklese de, uyusa da, yazın ilerleyen günlerinde, keçeye vurulan boğuk çekiç darbeleri gibi art arda gelen uğursuz sesler duyulmaya başladı, yinelenen bu sarsıntılarla şal biraz daha açıldı, fincanlar çatladı. Ara sıra, sanki dev bir ses acıyla haykırıyor da dolabın içindeki kadehler bile titriyormuş gibi, dolaptan bir şangırtı geliyordu. Sonra yine sessizlik çöküyordu; sonra, geceler boyu, bazen de gündüzün

ortasında, güller parlak, duvardaki ışığın şekli belirginken, bu sessizliğin, bu kayıtsızlığın, bu bütünlüğün ortasına, yere devrilen ağır bir şeyin çıkardığı tok bir gümbürtü düşmüş gibi oluyordu.

[Bir bomba patladı. Fransa'da, aralarında neyse ki hemen ölen Andrew Ramsay'nin de bulunduğu, yirmi otuz delikanlı havaya uçtu.]

O mevsimde sahili adımlayarak denizle göğe hangi mesajı getirdiğini veya hangi hayali doğruladığını soranların, denizde günbatımı, şafağın ilk ışıkları, doğan ay, ayın önündeki balıkçı tekneleri, kumdan çamur topları yapan ve birbirlerine avuç dolusu çimen atan çocuklar gibi tanrısal bolluğun bildik işaretlerinin yanı sıra, bu neşeye ve bu huzura uymayan bir şeyi de hesaba katmaları gerekti. Örneğin, görünüp hemen kayboluveren kül rengi bir geminin sessiz görüntüsü vardı; sanki altta görünmez bir şey kaynamış ve kanamış gibi durgun denizin üstüne yayılan morumsu bir leke vardı. En yüce düşünceleri harekete geçireceği ve en rahatlatıcı sonuçlara götüreceği hesap edilen manzaranın arasına karışan bu şeyler, bu kimselerin adımlarını yavaşlatıyordu. Onları tümüyle göz ardı etmek, bu manzaradaki anlamlarını bir yana bırakmak, deniz kıyısında yürürken dışarıdaki bu güzelliğin içteki güzelliği nasıl yansıttığına hâlâ hayran olmak zordu.

Doğa, insanın ortaya koyduğu şeylere ilave yapıyor muydu? İnsanoğlunun başlattığı şeyleri tamamlıyor muydu? İnsanın sefaletini de, alçaklığını da, çektiği işkenceleri de aynı umursamazlıkla görüyordu. O halde o paylaşma, tamamlama, sahildeki yalnızlıkta bir cevap bulma düşü sadece aynadaki bir yansıma, aynanın kendisi de, altındaki daha yüce güçler uykudayken üstteki durgunlukta oluşmuş sadece yüzeysel bir yansıtıcı mıydı? Huzursuz, umutsuz, ama yine de gitmeye gönülsüz olarak (çünkü güzelliğin sunduğu çekicilikler, avuntular vardı) artık kumsalda gezinmek imkânsızdı; düşüncelere dalmak katlanılmazdı; ayna kırılmıştı.

[Mr. Carmichael o bahar, beklenmedik bir başarı yakalayan bir şiir kitabı çıkardı. Savaş yüzünden insanların şiire ilgisi canlandı dendi.]

7

Yaz kış geceler boyu çılgın fırtınalarla güzel havaların ok gibi sessizliği aralıksız olarak hüküm sürdü. Dinlenince (dinleyecek biri olsaydı) boş evin üst kattaki odalarından yalnızca şimşeklerin yol yol aydınlattığı dev bir karmaşanın gümbürdeyip savrulması duyuluyordu; rüzgârlarla dalgalar, aklın aydınlığının alınlarını delip içeri girmediği biçimsiz dev cüsseleriyle karanlıkta veya gün ışığında (çünkü geceyle gündüz, aylar ve yıllar artık biçimlerini yitirmiş, bir arada akıp gidiyorlardı) anlamsız oyunlar oynayarak birbirlerinin üzerine tırmanıp, atlayıp duran deniz canavarlarına benziyorlardı; öyle ki, sanki koca evren vahşi bir karmaşayla ve kayıtsız bir zevkle amaçsız olarak kendi kendisiyle boğuşuyor, güreşiyor gibiydi.

Baharda, rüzgârla rastgele uçup gelen bitkilerle dolan bahçe saksıları yine her zamanki kadar renkliydi. Menekşeler gelmişti, nergisler de. Ama ağaçlar ve çiçekler orada öylece durup, öyle korkunç bir şekilde, gözsüz olarak önlerine, yukarıya bakar ama hiçbir şey görmezken, gündüzün sessizliği ve aydınlığı da gecenin karmaşası ve fırtınaları kadar tuhaftı.

8

Artık ailenin buraya hiç gelmeyeceğini, denilenlere göre belki de evin Mikail yortusunda satılacağını düşünerek, Mrs. McNab eğilip eve götürmek için bir demet çiçek ko-

parmakta bir sakınca görmedi. Toz alırken onları masanın üzerine koydu. Çiçekleri severdi. Solup gitmeleri yazık olacaktı. Diyelim ev satıldı (aynanın önünde ellerini beline koyarak durdu) ev bakım isterdi – mutlaka isterdi. İçinde kimse yaşamadan yıllardır öylece duruyordu. Kitaplarla eşyalar küflenmişti, çünkü savaş yüzünden yardımcı bulmak zorlaştığından, evi istediği gibi temizleyememişti. Artık evi kullanılacak hale getirmek bir kişinin gücünü aşıyordu. Kendisi çok yaşlanmıştı. Bacakları ağrıyordu. Bütün o kitapların güneşte çimenlerin üzerine yayılması gerekiyordu; holdeki sıvalar yer yer dökülmüştü; çalışma odasının penceresinin üzerindeki yağmur borusu tıkanmış, içeri su sızmıştı; halı da epey hırpalanmıştı. Ama ev sahiplerinin kendilerinin gelmeleri lazımdı; birini gönderip baktırmaları lazımdı. Çünkü dolaplarda giysiler vardı; bütün yatak odalarında giysilerini bırakmışlardı. Onları ne yapacaktı? İçlerinde güveler vardı – Mrs. Ramsay'nin eşyalarında. Zavallı kadın! Artık *onları* asla kullanmak istemezdi. Öldü demişlerdi; yıllar önce, Londra'da. İşte şu, bahçede çalışırken giydiği gri önlüktü (Mrs. McNab önlüğe parmaklarıyla dokundu). Elinde çamaşırlarla bahçe yolundan yürürken gördüğü, çiçeklerinin üzerine eğilmiş hali geldi gözünün önüne (artık bahçe çok zavallı görünüyordu, her yeri ot bürümüştü, çiçek tarhlarından tavşanlar fırlıyordu) – onu o gri önlükle, yanında çocuklardan biriyle görüyordu. Botlarla ayakkabılar vardı; bir de sanki yarın tekrar gelecekmiş gibi tuvalet masasının üzerinde bıraktığı fırçayla tarak vardı. (Dediklerine göre, sonunda çok ani bir şekilde ölmüştü.) Bir keresinde tam geleceklerdi, ama savaş yüzünden, seyahat etmek de zorlaştığı için, gelmeyi ertelemişlerdi; bunca yıldır hiç gelmemişlerdi; sadece ona parasını göndermişlerdi; hiç yazmamışlar, hiç gelmemişlerdi, ama yine de her şeyi bıraktıkları gibi bulmayı umuyorlardı, ah, Tanrım! Tuvalet masasının çekmeceleri de bir sürü şeyle doluydu (çekmeceleri açtı), mendiller, kurdele

parçaları. Evet, elinde çamaşırlarla eve doğru gelirken Mrs. Ramsay'yi görebiliyordu.

"İyi akşamlar Mrs. McNab," derdi.

Ona çok hoş davranırdı. Kızlar da onu çok severlerdi. Ama ah, o günlerden bu yana ne çok şey değişmişti (çekmeceyi kapattı); bir sürü aile sevdiklerini kaybetmişti. İşte o da ölmüştü; Mr. Andrew öldürülmüştü; Miss Prue da ölmüş diyorlardı, ilk doğumunda; bu yıllarda herkes birilerini kaybetmişti zaten. Fiyatlar da fahiş derecede artmış, bir daha da düşmemişti. Gri önlüğüyle onu çok iyi hatırlıyordu.

"İyi akşamlar Mrs. McNab," derdi, aşçıya da onun için bir kâse sütlü çorba ayırmasını söylerdi – kasabadan oraya kadar o ağır sepeti taşıdıktan sonra, buna ihtiyacı olduğunu düşünürdü. Şu anda gözünün önüne geliyordu, çiçeklerinin üzerine eğilmiş olarak; gri önlüğüyle çiçeklerinin üzerine eğilmiş olan Mrs. Ramsay'nin görüntüsü, teleskoptan görünen sarı bir ışık ya da halka gibi, soluk ve titreşen bir görüntü olarak, Mrs. McNab hoplaya topallaya toz alıp ortalığı toplarken yatak odasının duvarında, tuvalet masasının üstünde, lavabonun karşısında dolaştı durdu. O aşçının adı neydi? Mildred mı? Marian mı? – ona benzer bir addı. Ah, unutmuştu – artık her şeyi unutuyordu. Bütün kızıl saçlı kadınlar gibi o da fevri bir kadındı. Birlikte çok gülerlerdi. Mutfakta hep çok iyi kabul görürdü. Onları güldürürdü, evet ya. O zamanlar her şey daha iyiydi.

İçini çekti; bir kişinin yapamayacağı kadar çok iş vardı. Başını iki yana salladı. Şurası eskiden çocuk odasıydı. Çok rutubetlenmişti; duvardaki sıvalar dökülüyordu. Buraya niye bir hayvanın kafatasını asmışlardı ki? O da küflenmişti. Çatıda da fareler vardı. Yağmur içeri girmişti. Ama haber göndermemişlerdi; hiç gelmemişlerdi. Bazı kilitler de bozulmuştu, o yüzden kapılar çarpıyordu. Hava kararırken burada yalnız olmak hoşuna gitmiyordu. Tek bir kişinin yapamayacağı kadar çok iş vardı, çok fazla iş, çok fazla. Kemikleri

çatırdadı, inledi. Kapıyı çarptı. Anahtarı kilitte çevirdi, evi kapanmış, kilitlenmiş, tek başına bırakıp gitti.

9

Ev terk edilmişti; ev boşalmıştı. İçindeki yaşam çekilip gittikten sonra bir kum tepesinin üzerinde içine tuz taneleri dolan bir deniz kabuğu gibi bırakılmıştı. Uzun gece iyice çökmüş gibiydi; hafif esintiler, kemirmeler, orayı burayı karıştıran rutubetli nefesler galip gelmiş gibiydi. Tava paslanmış, hasır çürümüştü. İçeriyi kurbağalar basmıştı. Dalgalanan şal amaçsız, öylesine, oraya buraya sallanıp duruyordu. Kilerdeki yer karolarının arasından bir devedikeni baş vermişti. Oturma odasına kırlangıçlar yuva yapmıştı; yerler çerçöp doluydu; kürek dolusu sıva dökülmüştü; tavandaki kirişler görünüyordu; fareler tahta kaplamaların ardında kemirmek için şunu bunu taşıyorlardı. Benekli kelebekler kozalarından fırlıyor, ömürlerini pencere camlarında çırpınarak tüketiyorlardı. Yıldızçiçeklerinin arasında kendiliğinden gelincikler bitiyordu; çimenlikte uzayan otlar dalgalanıyordu; güllerin arasından dev enginarlar yükseliyordu; lahanaların arasında kenarı çizgili bir karanfil açmıştı; pencereye vuran otların hafif tıkırtısı, kış gecelerinde yazları odayı yeşillikle doldurmuş olan sağlam ağaçların ve dikenli çalılıkların sert darbelerine dönüşmüştü.

Artık doğanın bu doğurganlığını, bu vurdumduymazlığını hangi güç engelleyebilirdi? Mrs. McNab'in gördüğü bir kadın, bir çocuk ve bir tas sütlü çorba hayali mi? O hayal güneş ışığı gibi duvarlarda gezinmiş ve yok olmuştu. Mrs. McNab kapıyı kilitlemişti; gitmişti. Tek bir insanın gücünü aşan bir şey bu demişti. Hiç haber göndermemişlerdi. Hiç yazmamışlardı. Çekmecelerde çürüyüp giden eşyalar vardı – onları öyle bırakmak çok yazık demişti. Ev perişan du-

rumdaydı. Odalara sadece Fener'in ışığı kısa bir süre giriyor, kışın karanlığında ani bakışını yatağın üzerinden duvara gönderiyor, devedikenine de, kırlangıca da, fareye de, çerçöpe de aynı şekilde bakıyordu. Artık onlara hiçbir şey karşı koymuyordu; onlara hiçbir şey hayır demiyordu. Varsın rüzgâr essin; varsın gelincik kendi kendine çıksın ve karanfil lahanayla çiftleşsin. Varsın kırlangıç oturma odasında yuva yapsın, devedikeni yer karolarının arasından baş versin ve kelebek koltukların solmuş döşemesi üzerinde güneşlensin. Varsın kırık bardaklar ve tabaklar çimenlikte yatsın ve üzerlerini çimenlerle yabani böğürtlenler sarsın.

Çünkü artık o an, şafağın titreştiği, gecenin durakladığı an, terazinin kefelerinden birine tek bir tüy konsa, o tarafın ağır basacağı an gelmişti. Tek bir tüy konsa, ev batacak, çökecek, düşerek dönüp alttaki karanlığın derinliklerine dalacaktı. O yıkık odada piknik yapanlar çaydanlıklarını kaynatacaklardı; çıplak döşemelerin üzerine uzanan âşıklar orada bir sığınak arayacaklardı; bir çoban, yemeğini tuğlaların üstünde saklayacaktı ve bir evsiz, soğuktan korunmak için paltosunu üzerine çekerek orada yatacaktı. Sonra çatı çökecekti; dikenli çalılar ve baldıranotları yolumuzu, ayak izlerimizi ve pencereyi örtecekti; öyle büyüyeceklerdi ki, kimi uzun kimi kısa ama hepsi iştahla oradaki tümseği kapatacak, öyle ki yolunu kaybetmiş de oradan geçen biri orada bir zamanlar insanların yaşadığını, orada bir ev olduğunu ancak dikenlerin arasındaki fenerçiçeklerini veya baldıranotuna takılıp kalmış bir porselen parçasını görünce anlayacaktı.

Eğer o tüy düşmüş olsaydı, eğer tartının kefesini aşağı itmiş olsaydı, evin tamamı derinlere dalıp unutulmuşluk çöllerinde yatıyor olacaktı. Ama iş başında olan bir güç vardı; çok bilinçli olmayan bir şey; yalpalayarak yürüyen, yan yan bakan bir şey; işini yaparken öyle saygın ayinler veya ağırbaşlı ilahiler kullanmayı aklına getirmeyen bir şey.

Mrs. McNab inliyordu; Mrs. Bast'ın kemikleri çatırdıyordu. İkisi de yaşlıydı; ikisi de tutuktu; bacakları ağrıyordu. Sonunda süpürgeleri ve kovalarıyla geldiler; işe koyuldular. Küçük hanımlardan biri birdenbire acaba Mrs. McNab evi hazırlar mı diye yazmıştı: Şunu yapar mı; bunu yapar mı; hem de çok acele. Yazı geçirmeye gelebilirlerdi; her şeyi son ana bırakmışlardı; her şeyi bıraktıkları gibi bulmayı umut ediyorlardı. Mrs. McNab ile Mrs. Bast, ağır ağır, inleyerek, ellerinde süpürge ve kova, silerek, fırçalayarak, pasın ve çürümenin önüne bir set çektiler; hızla üzerlerini örtmekte olan Zaman'ın selinden kâh bir yıkanma tasını, kâh bir dolabı kurtardılar; bir sabah Waverley romanlarının tamamını ve bir çay takımını unutuldukları yerden çekip aldılar; öğleden sonra da pirinç bir şömine paravanıyla çelik şömine maşalarını güneşe ve havaya çıkardılar. Mrs. Bast'ın oğlu George fareleri yakaladı, çimleri biçti. Eve ustaları çağırdılar. Gıcırdayan menteşelere, ses çıkaran sürgülere, rutubetten şiştiği için hızla çarpıp gürültüyle kapanan doğramalara baktırdılar, kadınlar kâh üst katta kâh bodrumda eğilip kalkar, inler, şarkı söyler, bir şeyleri silkeler, kapakları çarpıp kapatırken, sanki beceriksiz ve güç bir doğum oluyor gibiydi. Ah, dediler, ne çok iş varmış!

Gün ortasında çalışmaya ara verdiklerinde, yüzlerinde kirler, elleri süpürge saplarını tutmaktan kasılmış ve ağrılı, çaylarını bazen yatak odasında, bazen de çalışma odasında içtiler. Koltuklara çöküp kâh musluklarda ve banyoda kazandıkları muhteşem zaferi, kâh uzun raflarda dizili olan ve bir zamanlar kuzgun gibi siyahken artık üzerlerinde soluk renkli mantarların ve aralarına gizlenmiş örümceklerin salgılarının oluşturduğu beyaz lekeler görünen kitapları kurtarırken nasıl zorlandıklarını ve orada elde ettikleri nispeten daha az başarıyı konuştular. Elindeki çayın sıcaklığını hisseden Mrs. McNab'in gözünün önüne yine o teleskop görüntüsü geldi, bu sefer bir ışık halkası içinde, eve çamaşırları

getirirken çimenlikte herhalde kendi kendine konuşurken başını iki yana sallayan o sopa gibi ince, yaşlı beyefendiyi gördü. O, Mrs. McNab'i hiç fark etmezdi. Bazıları o öldü diyorlardı; bazıları da karısının öldüğünü söylüyorlardı. Acaba hangisiydi? Mrs. Bast da tam bilmiyordu. Ama küçük bey ölmüştü. Ondan emindi. Adını gazetede okumuştu.

Bir de şu aşçı vardı, Mildred mı Marian mı ne, öyle bir şey – kızıl saçlı bir kadındı, bütün kızıl saçlılar gibi sinirli bir tipti, ama suyuna gidersen iyi kalpli biriydi. Birlikte ne çok gülerlerdi. Maggie'ye bir tas çorba ayırırdı; bazen de biraz et; artan ne varsa. O zamanlar iyi yaşıyorlardı. İstedikleri her şeyleri vardı (konuşkan, neşeli Mrs. McNab, çay içini ısıtırken, çocuk odasındaki şömine paravanının önündeki sallanan hasır koltukta oturmuş, keyifle anılarının yumağını açıyordu). Sürekli yapacak iş olurdu, evde bir sürü insan kalırdı, bazen yirmi kişi, bulaşık yıkama işi de gece yarısından çok sonraya kadar sürerdi.

Mrs. Bast (onları hiç tanımamıştı; o sırada Glasgow'da oturuyordu) fincanını bırakırken, o kurukafayı niye asmışlar acaba diye sordu. Besbelli yabancı memleketlerde vurulmuş bir hayvandı.

Olabilir, dedi Mrs. McNab, anılarından büyük keyif alırken; Doğu ülkelerinde dostları vardı; evde kalan beyefendiler, gece elbiseleri giyen hanımefendiler; bir keresinde yemek odasının kapısından hepsinin birlikte yemeğe oturduklarını görmüştü. Sanırsa yirmi kişi kadar vardı, hepsi mücevher takmıştı, o gece bulaşığa yardım etmeyi teklif etmişti, gece yarısından sonraya kadar bitmeyecek gibiydi.

Ah, dedi Mrs. Bast, burayı çok değişmiş bulacaklar. Pencereden dışarı sarktı. Çimleri biçen oğlu George'u izledi. Buraya ne olmuş böyle, diye sorabilirlerdi, bahçeye bakmanın yaşlı Kennedy'nin işi olduğunu düşününce, ama Kennedy arabadan düştükten sonra bacağı çok kötü olmuş, sonra da belki bir yıl veya bir yıla yakın bahçeye kimse bakmamış,

sonra Davie Macdonald ilgilenmişti, ona tohum göndermiş olabilirlerdi ama onları dikip dikmediğini kim bilebilirdi? Burayı çok değişmiş bulacaklardı.

Oğlunun çimleri biçmesini izledi. Çok çalışkan biriydi – sessiz sedasız tiplerden. Eh, artık şu dolapları temizleme işine dönseler iyi olurdu. Güçlükle doğrulup kalktılar.

Sonunda, günlerce içeride çalışıldıktan, dışarıda kesme biçme işi yapıldıktan sonra toz bezleri pencerelerden silkelendi, pencereler kapandı, evin bütün kapıları kilitlendi; ön kapı çarpılarak kapatıldı; iş bitmişti.

Şimdi artık, sanki bütün bu temizleme, fırçalama, kesme, biçme işleri yapılırken boğulmuş gibi, o hafiften duyulan melodi, kulağa ara ara çalınan ama sonra kaybolan o müzik; bir köpek havlaması, bir meleme; düzensiz, ara ara duyulan, ama bir şekilde birbiriyle bağlantılı; bir böcek vızıldaması, gövdeden kopartılmış olmalarına karşın hâlâ ona ait olan kesik otların titremesi, bir bokböceğinin sinir bozucu vınlayışı, bir tekerlek gıcırtısı, yüksek, alçak, ama gizemli bir şekilde birbiriyle bağlantılı; kulağın bir araya getirmek için çabaladığı ve birbiriyle uyumlu bir hale getirmesine ramak kalan, ama asla tam olarak duyulamayan, asla tam olarak birbiriyle uyumlu hale getirilemeyen sesler yükseldi, ama sonunda, akşam olunca hepsi birer birer sustu, uyum bozuldu ve sessizlik çöktü. Günbatımıyla birlikte bütün netlik kayboldu; sessizlik, yerden yükselen bir sis gibi yükseldi, yayıldı; rüzgâr dindi; yapraklara yayılan yeşillikten veya pencerenin yanındaki tarhtaki beyaz çiçeklerin soluk renginden başka hiçbir ışığın olmadığı bu yerdeki dünya gevşekçe silkinerek uykuya yattı.

[Lily Briscoe eylülde bavulunu eve taşıttı. Mr. Carmichael da aynı trenle geldi.]

10

İşte o zaman gerçekten huzur gelmişti. Denizden kıyıya huzur mesajları üfleniyordu. Lily Briscoe o tertemiz, sessiz odada başını yastığa koyup denizin sesini duyduğunda, deniz karaya bir daha asla onun uykusunu bölmeyeceğini, daha da derin uyuması için ninni söyleyeceğini ve düş görenler hangi kutsal, hangi bilgece düşü görüyorlarsa, onu doğrulayacağını söylüyordu – başka ne mırıldanıyor olabilirdi ki? Açık pencereden dünyanın güzelliğinin mırıldanan sesi geliyordu, ne dediği duyulamayacak kadar alçak bir sesti bu – ama anlamı açık olduktan sonra ne önemi vardı? Uyuyanlara (ev yine doluydu; evde Mrs. Beckwith kalıyordu, Mr. Carmichael da) sahile gelmeleri veya en azından perdeyi aralayıp dışarı bakmaları için yalvarıyordu. O zaman gecenin morlar içinde salınarak indiğini; başındaki tacı, mücevherli asasını ve gözlerine bir çocuğun nasıl göründüğünü anlayacaklardı. Ama hâlâ tereddütleri varsa (Lily seyahatten yorulmuştu ve hemen uyudu; ama Mr. Carmichael mum ışığında kitap okuyordu), hâlâ hayır, bu şey, onun bu görkemi aslında sadece uçucu bir şey, sabah çiyi bile ondan daha dayanıklı diyorlar ve uyumayı tercih ediyorlarsa, o zaman o ses hiç şikâyet etmeden veya tartışmadan, usulca şarkısını söylemeye başlıyordu. Dalgalar yavaşça kıyıya çarpıyor (Lily onları uykusunda duydu), ışık müşfikçe üzerlerine düşüyordu (Lily'nin gözkapaklarının arasından giriyor gibiydi). Mr. Carmichael kitabını kapatıp uyurken, her şey tıpkı eskiden olduğu gibi görünüyor, diye düşündü.

Aslında ses hâlâ devam ediyor ve karanlığın örtüleri evi, Mrs. Beckwith'i, Mr. Carmichael'ı ve Lily Briscoe'yu sarıp sarmalarken ve onlar bu yüzden gözlerinin üzerinde kat kat karanlık örtüsüyle öyle yatarken, niye bunu kabul etmiyorsunuz, niye bununla yetinip, buna boyun eğip razı olmuyorsunuz, diyor olabilirdi. Adanın etrafındaki bütün

suların belli aralıklarla kıyıya çarparken iç çekişi onları sakinleştirdi; gece onları sarıp sarmaladı; ta ki kuşlar ötmeye ve şafak onların ince seslerini kendi aydınlığına katmaya başlayana, bir at arabası takırdayana, bir yerlerde bir köpek havlayana kadar uykularını hiçbir şey bölmedi; sonra güneş perdeleri açtı, gözlerinin üzerindeki örtüleri kaldırdı ve Lily Briscoe uykusunda kıpırdadı. Kayalığın ucundan düşmek üzere olan birinin otlara tutunması gibi üzerindeki örtülere yapıştı. Gözleri fal taşı gibi açıldı. İşte yine buradayım, diye düşündü, yatağında birden doğrulup otururken. Uyanmıştı.

Fener

1

O halde bu ne anlama geliyor, tüm bunlar ne anlama geliyor olabilir, diye sordu kendi kendine Lily Briscoe, yalnız bırakılmış olduğundan bir fincan kahve daha almak için mutfağa mı gitmesi, yoksa burada mı beklemesi gerektiğini düşünürken. Bu ne anlama geliyor? – düşüncelerine tam olmasa da oturan, okuduğu bir kitaptan aklında kalan bir cümleydi bu, çünkü Ramsay'lerle geçirdiği bu ilk sabahta duygularını toparlayamıyor, sisler dağılana kadar yankılanarak zihnindeki boşluğu doldursun diye aynı cümleyi tekrarlayıp duruyordu. Çünkü sahiden de, bunca yıl sonra geri geldiğinde, hem de Mrs. Ramsay ölmüşken, ne hissediyordu? Hiçbir şey, hiçbir şey – ifade edebileceği hiçbir şey.

Dün gece her yer gizemli, karanlıkken gelmişti. Şimdi de kahvaltı masasındaki eski yerinde oturuyordu, ama yalnızdı. Saat de çok erkendi, daha sekiz bile değildi. Şu geziye çıkılacaktı – Mr. Ramsay, Cam ve James Fener'e gideceklerdi. Aslında çoktan gitmiş olmaları gerekiyordu – sular yükselirken mi çıkmaları gerekiyordu ne, öyle bir şey. Ama Cam hazır değildi, James hazır değildi, Nancy sandviçleri hazırlatmayı unutmuştu, Mr. Ramsay de sinirlenip kapıyı çarpıp çıkmıştı.

"Artık gitmenin ne anlamı var?" diye gürlemişti.

Nancy ortadan kaybolmuştu. İşte Mr. Ramsay de terasta öfkeyle bir oraya bir buraya yürüyüp duruyordu. Sanki

tüm evde kapıların çarptığı, birilerinin birilerine seslendiği duyuluyor gibiydi. İşte şimdi de Nancy birden odaya girmiş, yüzünde garip ve şaşkın bir ifade, çaresizce etrafa bakınarak "Fener'e ne gönderilir?" diye soruyordu, sanki kendini asla yapabileceğini düşünmediği bir şeyi yapmaya zorluyor gibiydi.

Sahiden de Fener'e ne gönderilirdi ki! Başka bir zaman olsa, Lily gayet mantıklı bir şekilde çay, tütün, gazete filan diye sayabilirdi. Ama bu sabah her şey o kadar olağanüstü tuhaf görünüyordu ki, Nancy'nin sorusu –Fener'e ne gönderilir?– insanın zihninde çarpılarak kapanan, öne arkaya sallanan kapılar açıyor ve insanı şaşkın bir bakışla sahi, ne gönderilir, ne yapılır, zaten niye burada oturuluyor, gibi sorular sormaya zorluyordu.

Lily uzun masadaki kullanılmamış fincanların arasında yalnız başına otururken (çünkü Nancy yine çıkıp gitmişti), kendisini diğerlerinden kopmuş, gözlemeye, sormaya ve düşünmeye devam edebilirmiş gibi hissetti. Ev de, burası da, bu sabah da, hepsi ona yabancı geliyordu. Burayla hiçbir bağı olmadığını hissediyordu, burayla hiçbir ilgisi yoktu, her şey olabilirdi ve olan her şey, dışarıdan gelen bir ayak sesi, birinin seslenişi ("Dolapta değil; sahanlıkta," diye bağırdı biri) bir soru gibiydi, sanki her şeyi birbirine bağlayan halka kopmuş ve buradaki, yukarıdaki, dışarıdaki her şey birbirinden ayrı, havada yüzüp duruyordu. Önündeki boş fincana bakarak her şey ne kadar amaçsız, ne kadar karışık, ne kadar gerçekdışı, diye düşündü. Mrs. Ramsay ölmüştü; Andrew öldürülmüştü, Prue da ölmüştü – ne kadar tekrarlarsa tekrarlasın, bu, içinde hiçbir duygu uyandırmıyordu. Ve hepimiz böyle bir sabahta, böyle bir evde toplanmışız, dedi pencereden dışarı bakarak. Çok güzel, sakin bir gündü.

Mr. Ramsay oradan geçerken ansızın başını kaldırıp, sanki insanı bir saniyeliğine, sonsuza kadar ilk kez görüyormuş duygusu veren o çılgın ama hâlâ delici bakışıyla dos-

doğru ona baktı; Lily, ondan kaçmak – onun kendisinden talep ettiği şeyden kaçmak, o buyurgan ihtiyacı biraz daha görmezden gelmek için boş fincanından kahve içiyor gibi yaptı. Mr. Ramsay ona başını sallayıp yürümeye devam etti ("Yapayalnız" dediğini duydu onun, "Yok olduk" dediğini duydu) ve o tuhaf sabahki diğer her şey gibi, bu sözcükler de birer simge oldu, gri yeşil duvarların her yerine dağılarak yazıldı. Onları bir birleştirebilse, onlardan bir cümle oluşturabilse, sanki her şeyin aslını anlayabilecekti. Yaşlı Mr. Carmichael yumuşak adımlarla odaya girip kendine bir kahve aldı, fincanıyla birlikte güneşte oturmak için dışarı çıktı. Bu olağanüstü gerçekdışılık ürkütücüydü; ama aynı zamanda heyecan vericiydi. Fener'e gidiliyordu. Ama Fener'e ne gönderilirdi ki? Yok olduk. Yapayalnız. Karşı duvardaki gri yeşil ışık. Boş sandalyeler. Parçaların bir kısmı bunlardı, ama nasıl bir araya getirilecekler, diye sordu. Sanki en ufak bir kesintiye uğrarsa masada kurmaya çalıştığı o narin yapı yıkılıverecekmiş gibi, Mr. Ramsay onu görmesin diye sırtını pencereye döndü. Bir şekilde kaçmalıydı, bir yerlerde yalnız kalmalıydı. Ansızın hatırladı. On yıl önce bu masada otururduğunda, masa örtüsünün üzerinde, bir aydınlanma anında baktığı küçük bir dal veya bir yaprak deseni vardı. Bir resmin ön planıyla ilgili bir sorun vardı. Ağacı ortaya al, demişti kendine. O resmi hiç bitirememişti. Tüm o yıllar boyunca aklını kurcalayıp durmuştu. Şimdi o resmi yapacaktı. Acaba boyaları neredeydi, diye merak etti. Boyaları, evet. Dün gece onları holde bırakmıştı. Hemen başlayacaktı. Mr. Ramsay dönmeden çabucak ayağa kalktı.

Bir sandalye buldu. Şövalesini kız kurularına yaraşır bir titizlikle çimenliğin ucuna yerleştirdi, Mr. Carmichael'a fazla yaklaşmadı, ama yine de ona sığınacak kadar yakınındaydı. Evet, on yıl önce de durduğu yer tam olarak burası olmalıydı. Duvar vardı; çalılık; ağaç. Sorunu bu kütleler arasındaki ilişkiyi kurmakla ilgiliydi. O sorun yıllarca kafasını kurca-

layıp durmuştu. Şimdi sanki çözümü aklına gelmiş gibiydi: Artık ne yapmak istediğini biliyordu.

Ama Mr. Ramsay böyle üzerine doğru gelip dururken hiçbir şey yapamıyordu. O her yaklaştığında –taraçada bir aşağı bir yukarı yürüyordu– yıkım yaklaşıyordu, karmaşa yaklaşıyordu. Lily resim yapamıyordu. Öne eğildi, geri döndü; eline bir bez parçası aldı; bir boya tüpünü sıktı. Ama tek yapabildiği onu bir an uzaklaştırmak oluyordu. Mr. Ramsay, bir şey yapmasını imkânsızlaştırıyordu. Çünkü ona en ufak bir fırsat verse, bir an boş kalıp kendi tarafına doğru baktığını görse, hemen yanına gelecek ve dün gece dediği gibi, "Bizi çok değişmiş bulmuşsunuzdur," diyecekti. Dün gece ayağa kalkmış, önünde durmuş ve böyle demişti. Eskiden –Kızıl, Güzel, Zalim, Amansız gibi– İngiliz kral ve kraliçelerinin adlarını taktıkları o altı çocuğun da hiç konuşmadan öylece bakıp oturdukları halde, alttan alta nasıl öfkelendiklerini hissetmişti Lily. İyi yürekli yaşlı Mrs. Beckwith makul bir şeyler söylemişti. Ama ev birbiriyle ilişkisiz güçlü duygularla doluydu – bütün akşam bunu hissetmişti. Bütün bu karmaşanın üzerine de Mr. Ramsay ayağa kalkmış, elini iki elinin arasına alıp üzerine bastırmış ve "Bizi çok değişmiş bulacaksınız," demişti ama hiçbiri kıpırdamamış veya konuşmamıştı; sanki Mr. Ramsay'nin bunu söylediğini duymaya mecbur bırakılmışlar gibi öylece oturmuşlardı. Sadece James (Asık Suratlı olan kesinlikle oydu) kaşlarını çatarak lambaya doğru bakmış, Cam de mendilini parmağına dolayıp durmuştu. Sonra onlara yarın Fener'e gideceklerini hatırlatmıştı. Saat tam yedi buçukta holde hazır olmaları gerekiyordu. Sonra bir eli kapıda durmuş, dönüp onlara bakmıştı. Yoksa gitmek istemiyorlar mıydı? İstemiyoruz demeye cesaret etselerdi (aslında bir sebeple öyle demelerini istiyordu), trajik bir edayla kendini sırtüstü umutsuzluk sularına atacaktı. Öyle fiyakalı hareketler yapmakta çok ustaydı. Sürgündeki bir krala benziyordu. James ters ters peki

dedi. Cam daha zavallı bir sesle, ağzında bir şeyler geveledi. Tamam, evet, tamam, dediler, ikisi de hazır olacaktı. Lily bir anda anladı, bu bir trajediydi – tabut örtüsü, toprak, kefen filan değil; bu çocukların zorlanması, onlara böyle boyun eğdirilmesi. James on altı yaşındaydı, Cam de herhalde on yedi. Gözleri orada olmayan birini, galiba Mrs. Ramsay'yi arayarak etrafa bakınmıştı. Ama yalnızca abajurun altında eskizlerine bakan iyi yürekli Mrs. Beckwith vardı. Sonra da yorgun olduğu için, zihni hâlâ denizle birlikte yükselir alçalır, uzun zamandır gelinmeyen yerlerin tadı ve kokusu onu ele geçirir ve mumların ışıkları gözlerinde dalgalanırken, kendinden geçmiş, dalmıştı. Harikulade, yıldızlı bir geceydi; yukarı çıkarlarken dalgaların sesi duyuluyordu; merdivenlerdeki pencerenin yanından geçerken birden kocaman, soluk yüzlü ayı görmüş, şaşırmışlardı. Hemen uyumuştu.

Engel oluştursun diye, boş tuvalini sağlam bir şekilde şövaleye yerleştirdi; zayıf bir engeldi bu, ama Mr. Ramsay'yi ve onun talepkârlığını uzakta tutmaya yeteceğini umuyordu. Mr. Ramsay'nin sırtı dönük olduğunda resmine, şuradaki çizgiye, buradaki kütleye bakabilmeye çalışıyordu. Ama bu kesinlikle mümkün değildi. İsterse metrelerce uzakta olsun, isterse hiç konuşmasın, isterse sizi görmesin bile, yine de o her yerdeydi, gitmiyordu, kendisini dayatıyordu. Her şeyi değiştiriyordu. Lily renkleri göremiyordu; çizgileri seçemiyordu; Mr. Ramsay'nin sırtı ona dönük olduğunda bile, sadece birazdan üzerime gelecek ve benden – ona vermesinin imkânsız olduğu bir şey talep edecek diye düşünüyordu. Bir fırçayı beğenmedi; eline başka bir tane aldı. Şu çocuklar ne zaman geleceklerdi? Ne zaman çıkıp gidecekler, diye huzursuzlandı. Bu adam hiçbir şey vermiyor, diye düşündü içindeki öfke yükselirken; bu adam hep alıyordu. Oysa kendisi vermek zorunda kalacaktı. Mrs. Ramsay de hep vermişti. Vere, vere, vere ölmüştü – ve ardında tüm bunları bırakmıştı. Aslında, Mrs. Ramsay'ye kızıyordu. Elindeki fırça hafif-

çe titrerken çalılığa, basamağa, duvara baktı. Bunların hepsi Mrs. Ramsay'nin yüzündendi. Ölmüştü. İşte Lily de kırk dört yaşında zamanını boşa harcıyor, hiçbir şey yapamıyor, orada durmuş resim yapar gibi yapıyor, rol yapmaması gereken tek konuda rol yapıyordu, ama hepsi Mrs. Ramsay'nin suçuydu. Ölmüştü. Üzerinde oturduğu basamak boştu. O ölmüştü.

Ama niye durup durup bunu tekrarlıyordu? Niye hissetmediği bir duyguyu yaşamaya çalışıyordu? Kutsala saygısızlık gibi bir şeydi bu. İçi kurumuştu, buruşmuştu, tükenmişti. Onu davet etmemeliydiler; gelmemeliydi. İnsan kırk dört yaşında zamanı boşa harcayamaz, diye düşündü. Resim yapar gibi yapmaktan nefret ediyordu. Şu fırça, bu çatışma, yıkım ve karmaşa dünyasında bel bağlanabilecek, böyle bile bile hafife alınamayacak tek şeydi; bundan nefret ediyordu. Ama onu buna zorlayan Mr. Ramsay'ydi. Üzerine gelerek sanki, bana istediğim şeyi vermezsen tuvaline dokunamazsın, der gibiydi. İşte yine çok yakınına gelmişti, açgözlüydü, perişandı. Lily pes ederek sağ kolunu yanına düşürdü, eh, dedi içinden, hadi şu iş olsun da bitsin bari. Elbette anılarına giderek, bu gibi durumlarda birçok kadının (örneğin Mrs. Ramsay'nin), şefkatle, karşılığında aldıkları, sebebini hatırlayamasa da belli ki insana erişebileceği en büyük mutluluğu bahşeden ödülün hazzıyla parlayan yüzündeki o kendinden geçişi, o ışıltıyı, o heyecanı ve teslimiyeti Lily de taklit edebilirdi. İşte Mr. Ramsay gelmiş, yanında durmuştu. Lily ona ne verebilirse verecekti.

2

Biraz kurumuş, diye düşündü Mr. Ramsay. Biraz sıskalaşmış, süzülmüş görünüyordu, ama çirkin değildi. Ondan hoşlanıyordu. Bir aralar William Bankes'le evleneceği filan

konuşulmuştu, ama arkası gelmemişti. Karısı da ondan hoşlanırdı. Kahvaltıda biraz sinirlenmişti. Sonra da, sonra da – bu, ne olduğunu tam kestiremese de çok büyük bir ihtiyaçla herhangi bir kadına yaklaşıp, onu kendisine istediği şeyi vermeye, şefkat göstermeye zorladığı (bu ihtiyaç o kadar büyüktü ki, bunu nasıl yaparlarsa yapsınlar umurunda olmazdı) o anlardan biriydi.

Onunla ilgileniliyor muydu? Bir şeye ihtiyacı var mıydı?

"Ah, teşekkürler, her şeyim var," dedi Lily Briscoe tedirgin bir biçimde. Hayır; yapamıyordu. Hemen bir şefkat dalgasıyla yüzerek açılması gerekirdi; üzerinde muazzam bir baskı vardı. Ama kıpırdayamıyordu. Tuhaf bir sessizlik oldu. İkisi de denize baktılar. Niye, diye düşündü Mr. Ramsay, ben yanındayken denize bakıyor? Denizin Fener'e çıkılabilecek kadar sakin olacağını umduğunu söyledi Lily. Fener mi! Fener! Bu da nereden çıktı şimdi, diye düşündü Mr. Ramsay hırslanarak. O anda ilksel bir fırtına gibi (çünkü artık kendisini tutamıyordu) ağzından öyle bir ah çıktı ki, hangi kadın olsa bir şey yapar, bir şey söylerdi – tek ben hariç, diye düşündü Lily kendisiyle acı acı dalga geçerek, çünkü ben herhalde kadın değilim, huysuz, hırçın, geçkin bir kız kurusuyum.

Mr. Ramsay derin derin iç çekti. Bekledi. Bir şey söylemeyecek miydi? Ondan ne istediğini anlamıyor muydu? Sonra Fener'e gitmek istemesinin özel bir sebebi olduğunu söyledi. Eskiden karısı oradakilere bir şeyler gönderirdi. Kalçasında kemik veremi olan küçük bir çocuk vardı, fenercinin oğlu. Çok derin bir iç çekti. Anlamlı bir iç çekti. Lily'nin tek istediği bu korkunç yas tufanı, bu doymak bilmez şefkat açlığı, kendisini tamamen Mr. Ramsay'ye teslim etmesini talep eden bu şey –kaldı ki, öyle yapsa bile, Mr. Ramsay'de Lily'ye sonsuza kadar yetecek olan daha nice keder vardı– onu da içine alıp alaşağı etmeden önce çekilip gitmesi, yönünü değiştirmesiydi (bir şey olsun da konuşmaları kesilsin diye durmadan eve bakıyordu).

"Böyle geziler," dedi Mr. Ramsay, ayağının ucuyla toprağı eşeleyerek, "çok acı verici oluyor." Lily hâlâ bir şey söylemiyordu. (Bir kütük, bir taş sanki, dedi Mr. Ramsay içinden.) "Çok yorucu oluyor," dedi, Lily'nin midesini bulandıran hastalıklı bir bakışla o güzelim ellerine bakarak (rol yapıyor, bu büyük adam kendisini oynuyor, diye düşündü Lily). Korkunç bir şeydi bu. Ahlaksızca bir şeydi. Nerede kaldılar, diye sordu içinden, çünkü artık bir an daha kederin bu ağır yükünü taşıyamayacak, yasın kalın perdelerini tutamayacaktı (Mr. Ramsay düşkün bir ihtiyar gibi, ayakta dururken biraz sendelemeye bile başlamıştı).

Lily hâlâ bir şey söyleyemiyordu; ufukta sanki sohbet konusu olabilecek hiçbir şey kalmamış gibiydi; sadece şaşkınlıkla, Mr. Ramsay orada dururken bakışının nasıl hüzünle güneşli çimenlere doğru inip çimenlerin rengini soldurduğunu ve şezlonga uzanmış bir Fransız romanı okumakta olan Mr. Carmichael'ın al yanaklı, uykulu, hayattan tümüyle hoşnut görüntüsünün üzerine bir matem bandı çektiğini hissediyordu, sanki acılarla dolu bu dünyada en kasvetli duyguları uyandırmak için böylesine memnun kalabilen bir varlığın görülmesi bile yeterliydi. Bir şuna bak, der gibiydi, bir de bana bak; aslında aklındaki tek şey, beni düşün, beni düşün idi. Ah, keşke şu koca gövde sürüklenip yanlarına gelebilseydi, diye düşündü Lily; keşke şövalesini ona biraz daha yakın bir yere kurmuş olsaydı; bir erkek, herhangi bir erkek, bu taşkın seli durdurur, bu ağıtlara bir son verirdi. Bir kadın olarak bu dehşeti o başlatmıştı; bir kadın olarak bununla nasıl baş edeceğini bilmesi gerekirdi. Hiçbir şey söylemeden öylece durması kadın cinsi açısından son derece ayıp bir şeydi. İnsan derdi ki –ne denirdi?– ah, Mr. Ramsay! Sevgili Mr. Ramsay! O skeçler çizen iyi yürekli yaşlı Mrs. Beckwith olsa, hemen doğru olan şeyi yapar ve öyle derdi. Ama hayır. Orada dünyanın geri kalanından yalıtılmış bir halde öylece durdular. Mr. Ramsay'nin inanılmaz ölçüde kendine acıma-

sı, şefkat talebi bir sağanak gibi yağıp Lily'nin ayaklarının dibinde gölcükler oluşturdu, o zavallı günahkâr Lily'nin tek yaptığı ise, ıslanmasın diye, eteklerini bileklerinin biraz daha üzerine çekmek oldu. Hiç sesini çıkarmadan, fırçasına sıkı sıkı sarılmış olarak orada öylece durdu.

Tanrı'ya ne kadar şükretse azdı! Evden seslerin geldiğini duymuştu. Herhalde James ile Cam geliyorlardı. Ama sanki vaktin daraldığını hissetmiş gibi ansızın sinirlenen Mr. Ramsay –çünkü ne de olsa, ona karşı koyabilecek bir kadın var mıydı? – başını hırsla iki yana salladı ve botlarının bağlarının açık olduğunu görünce, yoğunlaşmış kederinin o müthiş baskısını; yaşlılığını; güçsüzlüğünü; terk edilmişliğini, Lily'nin yalnız varlığına bindirerek onu ezdi. Eğilip onlara bakan Lily, çok güzel botlar, diye düşündü; heykel gibi, haşmetli; eprimiş kravatından yarı iliklenmiş yeleğine kadar her şey gibi, kuşkusuz ona ait. O botların kendi başlarına Mr. Ramsay'nin odasına gidip, yokluğunda bile onun acıklı durumunu, huysuzluğunu, tersliğini, çekiciliğini temsil ettiklerini hayal edebiliyordu.

"Ne kadar güzel botlar!" dedi. Kendinden utanıyordu. O, ruhunu yatıştırmasını isterken ona böyle botlarını övmesinin; o, kanayan ellerini, parçalanmış yüreğini göstermiş ve kendisine acınmasını istemişken böyle neşeyle "Ah, ayağınızdaki botlar ne kadar güzel!" demesinin, Mr. Ramsay sinirlendiğinde aniden ortaya çıkan o gürlemelerden birinde yok edilmeyi hak ettiğini bilerek ve bunu bekleyerek başını kaldırıp ona baktı Lily.

Oysa Mr. Ramsay gülümsüyordu. Üzerindeki o tabut örtüsü, o perdeler, dermansızlıklar kalkmıştı. Ah, evet dedi, Lily'ye göstermek için ayağını kaldırarak, bunlar çok kaliteli botlardı. Koca İngiltere'de böyle bot yapabilen tek bir adam vardı. Botlar insanoğlunun başındaki en büyük belalardandır, dedi. "Bot yapanlar," dedi heyecanla, "insanın ayağını sakatlayıp ona işkence etmeyi kendilerine iş edinmişlerdir."

Aynı zamanda da en inatçı ve en aksi tiplerdir. Doğru dürüst bot yaptırabilmek için gençliğinin büyük bölümünü harcamıştı. Lily daha önce hiç bu biçimde yapılmış bot görmediğini de (önce sağ, sonra sol ayağını kaldırdı) itiraf etmeliydi. Ayrıca, dünyadaki en iyi deriden yapılmışlardı. Çoğu deri sadece kahverengi kâğıt ve mukavva gibi olurdu. Hâlâ havada tuttuğu ayağına memnuniyetle bakıyordu. Lily, artık huzurun yaşadığı, akıl sağlığının hüküm sürdüğü, güneşin sonsuza kadar parladığı güneşli bir adaya, o mutluluk verici kaliteli botlar adasına vardıklarını hissetti. Yüreğinde ona karşı bir sıcaklık oluştu. "Haydi, bakalım bağlamayı biliyor musun," dedi Mr. Ramsay. Lily'nin zayıf bağlama sistemini aşağıladı. Ona kendi bulduğu yöntemi gösterdi. Bir kere bağlanınca asla çözülmüyordu. Lily'nin ayakkabısının bağlarını üç kez bağladı; üç kez de çözdü.

Neden tam da bu yakışıksız anda, tam Mr. Ramsay ayakkabısının üzerine eğilmişken, içinde ona karşı bir şefkat oluşmuş ve kendisi de eğilirken yüzüne kan hücum etmiş, önceki duygusuzluğunu düşününce (ona rol yapıyor demişti) gözlerinin yaşlarla dolduğunu, ağlayacak gibi olduğunu hissetmişti? Şu anda ayakkabılarını bağlarken, Mr. Ramsay ona inanılmaz acıklı görünüyordu. Düğümler yapıyordu. Botlar satın alıyordu. Mr. Ramsay'nin çıktığı yolculukta ona yardım etmenin yolu yoktu. Ama artık bir şey söylemek istiyordu, söyleyebilirdi de belki, ama gelmişlerdi – Cam ile James. Taraçada göründüler. Yan yana, ciddi ve kederli bir çift olarak ağır ağır yürüyorlardı.

Ama niye *öyle* geliyorlardı? Elinde olmadan onlara sinirlendi; daha neşeli bir şekilde gelebilirlerdi; ona, artık yola çıktıkları için kendisinin veremeyeceği şeyi verebilirlerdi. Çünkü içinde ansızın bir boşluk, bir sıkıntı hissetmişti. Duygusu çok geç gelmişti; şimdi orada hazır duruyordu ama artık Mr. Ramsay'nin ona ihtiyacı kalmamıştı. Artık Lily'ye hiçbir şekilde ihtiyaç duymayan, son derece saygıdeğer, yaşlı

bir beye dönüşmüştü. Lily kendisini itilmiş hissetti. Mr. Ramsay arkasına bir sırt çantası astı. Kahverengi kâğıtlara sarılı, kötü bağlanmış paketleri paylaştırdı – epeyce paket vardı. Cam'i bir pelerin alması için eve gönderdi. Tıpkı bir keşif gezisine hazırlanan bir ekip önderi gibiydi. Sonra, çark edip peşinde çocukları, o harika botlarıyla sağlam asker adımları atarak ve paketleri taşıyarak önden gitmeye başladı. Çocuklar Lily'ye sanki kaderleri onları zorlu bir göreve mahkûm etmiş, onlar da hâlâ genç ve babalarının hükmünde olduklarından, uysalca, ama gözlerindeki solgunluktan anladığı kadarıyla, sessizce yaşlarından çok daha büyük bir acı çekerek gidiyorlarmış gibi göründü. Böylece çimenliğin kenarından geçtiler, Lily'ye öyle geldi ki, sanki önünden, yalpalayarak ve dalgalanarak da olsa, bu küçük grubu birbirine sıkıca bağlayan ortak bir duygunun yarattığı baskıyla bir araya getirilmiş ve kendisini tuhaf bir şekilde etkileyen bir tören alayı geçiyordu. Önünden geçerlerken Mr. Ramsay nazikçe, ama çok soğuk bir tavırla elini kaldırıp onu selamladı.

Ama ne yüz, diye düşündü Lily, artık vermesi istenmeyen şefkatin şimdi ifade edilmek için kendisini zorladığını hissederek. Bu yüzü böyle yapan neydi? Herhalde geceler boyu düşünmek dedi – mutfak masalarının gerçekliğini, diye de ekledi, Mr. Ramsay'nin ne düşündüğünü tam olarak anlayamıyorken Andrew'un ona verdiği örneği hatırlayarak. (Bir şarapnel parçasının isabet etmesiyle hemen ölmüş, diye onu düşündü Lily.) O mutfak masası düşsel, çetin, çıplak, sert, süssüz bir şeydi. Rengi yoktu; sadece kenarlardan ve açılardan oluşuyordu; son derece yalındı. Ama Mr. Ramsay gözlerini hiç ondan ayırmıyordu, hiçbir şeyin asla onu başka yere bakması için ayartmasına veya aklını çelmesine izin vermiyordu, sonunda kendi yüzü de öyle yıpranmış, dünyadan el etek çekmiş ve Lily'yi derinden etkileyen o süssüz güzellikten payını alır olmuştu. Sonra, diye aklına geldi (onun kendisini bıraktığı yerde fırçasını tutarak dururken), kaygı-

lar onu kemirmişti – hem de çirkin bir biçimde. Herhalde o masayla ilgili kuşkuları oluştu, diye düşündü; o masanın gerçek olup olmadığı konusunda; ona verdiği zamana değip değmediği konusunda; sonunda onu bulup bulamayacağı konusunda. Kuşkuları oluşmuş, dedi kendi kendine, yoksa insanlardan daha az şey talep ederdi. Herhalde bazen gece geç vakit bunları konuşuyorlardı, diye düşündü; sonra ertesi gün Mrs. Ramsay yorgun görünür, Lily de saçma sapan bir şey yüzünden Mr. Ramsay'ye öfkelenirdi. Ama artık masalardan, botlarından veya düğümlerinden konuşacağı kimsesi yoktu; kimi yiyeyim diye dolaşan bir aslan gibiydi, yüzünde de Lily'yi telaşlandıran ve eteklerini toplamasına neden olan o çaresizlik, abartma işaretleri vardı. Sonra birden canlandığını, (botlarını beğendiğinde) yüzündeki o ani parlaklığı, ani canlanmayı, normal insanların işlerine gösterdiği o ani ilgiyi hatırladı, ama o da geçiyor, değişiyor (çünkü o hep değişiyordu ve hiçbir şeyi saklamıyordu), sanki bütün dertlerinden ve hırslarından, şefkat görme umudundan ve övülme arzusundan silkinip kurtulmuş, bir başka bölgeye geçmiş ve sanki kendi kendisiyle veya bir başkasıyla yaptığı sessiz bir görüşme tarafından merakla sürükleniyor gibi, o küçük grubun başında, ulaşılabilecek mesafenin dışında, Lily için yeni olan ve kabul ediyordu ki, duyduğu rahatsızlıktan utandıran o son aşamaya geçiyordu. Ne kadar sıra dışı bir yüz! Bahçe kapısı gürültüyle kapandı.

3

Sonunda gittiler, diye düşündü hem rahatlamış hem de hayal kırıklığına uğramış olarak. Şimdi duyduğu şefkat, sıkıştığı yerden aniden kurtulan dikenli bir dal gibi yüzüne çarpmıştı. Kendini tuhaf bir biçimde ikiye ayrılmış gibi hissediyordu, sanki bir parçası oralara doğru çekilmişti – hâlâ

gündüzdü, hava pusluydu; bu sabah Fener çok uzakta görünüyordu; öteki parçası ise, inatla, sapasağlam, burada, çimenliğin üzerinde çakılıydı. Tuvalinin beyaz ve ödünsüz haliyle sanki suda yüzüyormuş gibi gelip tam önüne yerleştiğini gördü. Bütün bu telaş ve heyecan, bu saçmalık ve duygu israfı için onu kınıyor gibiydi; onu derhal göreve çağırdı ve düzeni bozan bütün duyguları (işte gitmişti, ona çok üzülmüştü ama hiçbir şey söylememişti) toparlanıp sahadan ayrılırken zihninin her yerine önce bir sakinlik, sonra da bir boşluk yaydı. Lily, o ödünsüz beyazlığıyla karşısında duran tuvale boş boş baktı; bakışları tuvalden bahçeye kaydı. Bir şey vardı (küçük buruşuk yüzündeki küçük Çinli gözlerini kısarak duruyordu), şu tuvali kesen, parçalara ayıran çizgilerin arasındaki ilişkiyle ve içinde mavilerle kahverengiler olan yeşil kovuğuyla şu çalılıkla ilgili, hep aklında kalan bir düğüm olduğunu, ara ara, istemsiz olarak, Brompton Caddesi'nde yürürken, saçlarını fırçalarken, kendini hayalinde o resmi yaparken bulduğunu, resmi gözden geçirip o düğümü çözdüğünü hatırladı. Ama tuvalinden uzaktayken hayalinde bütün bu planları yapmakla eline fırçayı alıp ilk boyayı sürmek arasında dünyalar kadar fark vardı.

Mr. Ramsay'nin varlığının yarattığı telaşla eline yanlış fırçayı almıştı ve gerginlikle yere konmuş şövalesinin açısı yanlıştı. Şimdi onu düzelttiğine ve bunu yapmakla nasıl şöyle şöyle biri olduğunu, insanlarla şöyle şöyle ilişkileri olduğunu hatırlatan ve dikkatini dağıtan bütün o münasebetsiz ve ilgisiz düşünceleri susturduğuna göre, eline fırçasını alıp kaldırdı. Fırça bir an acı veren ama heyecanlı bir esriklikle titreyerek havada kaldı. Nereden başlamalıydı? Fırçasını ilk nereye dokundurmalıydı, sorun buydu. Tuvale çekilecek bir çizgi sayısız risk yaratacak, sürekli karşısına çıkacak geri dönüşsüz kararlara götürecekti. Fikir olarak basit görünen her şey, iş uygulamaya gelince çok karmaşıklaşıyordu; tıpkı dalgaların kayalığın tepesinden bakınca simetrik, denizde

yüzen birine ise araları derin, dimdik, köpüklü tepeler olarak görünmesi gibi. Yine de bu risk alınmalı, ilk dokunuş yapılmalıydı.

Hem arkasından ileri itiliyor hem de yerinden kıpırdamaması gerekiyormuş gibi tuhaf bir fiziksel duyguyla çabucak o ilk önemli fırça dokunuşunu yaptı. Fırça aşağı indi. Beyaz tuvalin üzerinde kahverengi boya yanıp söndü; akışkan bir iz bıraktı. Bir daha yaptı – bir daha. Böyle bir duraklayıp bir boya sürerek dansa benzeyen ritmik bir hareket tutturdu, sanki duraklamalarla fırça darbeleri bu ritmin parçalarıydı ve hepsi birbirine bağlıydı; böylece hafifçe, çabuk çabuk duraklayıp fırça dokunuşları yaparak tuvalini daha tam kurumadan bile bir alanın çerçevesini belirleyen titrek ve akışkan kahverengi çizgilerle doldurdu (o alanın kendi üzerine doğru genişlediğini hissediyordu). Bir dalganın çukurundayken bir başka dalganın yükselerek tepesinden aşmaya başladığını görüyordu. Çünkü bu alandan daha korkutucu ne olabilirdi? İşte yine, diye düşündü bir adım geri çekilip tuvaline bakarken, dedikoduların, yaşamın, insanlarla ilişkilerin dışına çıkıp o eski ve ürkütücü düşmanının huzuruna gelmişti – görünüşün ardından çırılçıplak ortaya çıkıveren ve ona bakmasını talep eden o öteki şeyin, o hakikatin, o gerçekliğin. Yarı gönülsüz, yarı isteksizdi. Niye hep böyle çekiliyor ve hayattan uzaklaştırılıyordu? Niye çimenlikteki Mr. Carmichael ile konuşması için rahat bırakılmıyordu? Zaten çok talepkâr bir ilişkiydi bu. Diğer tapınma nesneleri tapınmayla yetiniyorlardı; erkekler, kadınlar, Tanrı, hepsi, önünde secdeye varanları kabul ediyorlardı; ama bu biçim, sadece hasır bir masanın üzerinde yanan beyaz bir abajur şapkası şeklinde olsa bile, insanda sürekli bir cenk yapma arzusu uyandırıyor, insanı perişan edeceği kesin olan bir dövüşe davet ediyordu. Hayatın akışkanlığının yerine resim yaparken oluşan yoğunlaşmayı koyduğunda birkaç saniye kendini hep (bu doğasından mı, cinsiyetinden mi geliyordu bilmiyordu)

doğmamış bir ruh, bedeninden kopartılmış bir ruh gibi çırılçıplak, rüzgârlı bir uçurumun kenarında, kuşku fırtınalarına açık bir şekilde korunmasız olarak, tereddütle duruyor gibi hissediyordu. O zaman niye bunu yapıyordu? Üzeri hafifçe akan çizgilerle dolu tuvaline baktı. Resmi hizmetçi odalarına asılacaktı. Rulo yapılıp kanepelerin altına tıkıştırılacaktı. O zaman bunu yapmanın anlamı neydi, o sırada, sanki belli bir süre sonra yaşam tecrübesinin zihinde yarattığı alışkanlıkla oluşan ve insanın artık ilk kimin söylediğini unuttuğu sözcükleri tekrarlayıp durduğu o bildik akıntılardan birine kapılmış gibi, ona resim yapamayacağını, yaratamayacağını söyleyen bir ses duydu.

Resim yapamazsın, yazamazsın, diye mırıldandı tekdüze bir biçimde, telaşla nasıl bir saldırı planı yapacağını düşünürken. Çünkü kitle önünde duruyordu; öne doğru çıkıyordu; onun göz yuvarlarına baskı yaptığını hissediyordu. Sonra, sanki melekelerinin yağlanması için gerekli olan sıvı kendiliğinden fışkırmış gibi, bir mavilere bir toprak renklerine daldırıp çıkardığı fırçasını oraya buraya sürmeye başladı, ama artık fırça ağırlaşmıştı ve daha yavaş hareket ediyordu, sanki gördüğü şeyin (sürekli bir çalılığa, bir tuvale bakıyordu) dayattığı ritme kapılmış gibiydi, öyle ki, eli canlılıkla titrerken bu ritim onu da kendi akışıyla kapıp götürecek kadar güçlüydü. Dış dünyadaki şeyleri kesinlikle fark etmemeye başlamıştı. Dış dünyadaki şeyleri, kendi adını, kişiliğini, görünüşünü, Mr. Carmichael'ın orada olup olmadığını unutunca, zihni yeşillerle ve mavilerle şekil verdiği o belalı beyaz alanın üzerine derinlerden bir yerden çıkardığı sahneleri, adları, sözleri, anıları ve fikirleri bir fıskiye gibi fışkırtarak kusuyordu.

Onu söyleyenin, kadınlar resim yapamaz, kadınlar yazamaz diyenin Charles Tansley olduğunu hatırladı. İşte tam bu noktada, Lily resim yaparken, Tansley o nefret ettiği şeyi yapmış, arkasından gelip yanında durmuştu. Yoksulluğunu,

ilkelerini göstere göstere "kalın tütün," demişti, "bir onsu beş peni olandan." (Ama savaş artık Lily'nin dişiliğinin acılığını almıştı. Zavallıcıklar, diyordu insan, her iki cins için de, zavallıcıklar, başlarını böyle belalara sokuyorlar.) Kolunun altında hep bir kitap taşırdı – mor bir kitap. Hep "çalışırdı." Onun güneşin alnında oturup çalıştığını hatırlıyordu. Yemekte tam karşısında, manzarasını kapatarak otururdu. Ama yine de, diye düşündü, sahildeki o sahne vardı. Onu da unutmamak gerek. Rüzgârlı bir sabahtı. Hepsi birlikte sahile inmişlerdi. Mrs. Ramsay bir kayanın yanında oturmuş mektup yazıyordu. Yazdıkça yazıyordu. Denizde yüzen bir şey görüp başını kaldırınca "Şu bir ıstakoz kafesi mi? Ters dönmüş bir kayık mı?" diye soruyordu. Gözleri o kadar miyoptu ki, göremiyordu, o zaman Charles Tansley olabileceği kadar nazik oluyordu. Taş kaydırmaca oynamaya başlamıştı. Küçük yassı siyah taşlar buluyor, suyun üzerinde kayacak şekilde fırlatıyorlardı. Mrs. Ramsay ara sıra gözlüklerinin üzerinden onlara bakıyor ve gülüyordu. Neler konuştuklarını hatırlayamıyordu, sadece Charles Tansley ile taş fırlattıklarını, birden aralarının düzeldiğini ve Mrs. Ramsay'nin onları izlediğini hatırlıyordu. Lily bunun fazlasıyla bilincindeydi. Bir adım geri çekilip gözlerini kısarak Mrs. Ramsay, diye düşündü. (O basamakta James'le birlikte oturması resmin planını çok değiştirmiş olmalıydı. Herhalde bir gölge vardı.) Mrs. Ramsay. Charles ile birlikte taş kaydırmaca oynadıklarını ve sahildeki o sahnenin bütününü düşünürken, nedense bunların hepsi Mrs. Ramsay'nin kucağında bir not defteri, mektup yazarak o kayanın altında oturmasına bağlıymış gibi geldi. (Bir sürü mektup yazmıştı, yazdıklarını bazen rüzgâr uçuruyor, Charles ile birlikte denizden bir sayfa kurtarıyorlardı.) Ama insan ruhunda ne büyük bir güç var, diye düşündü. Kayaların altında oturmuş mektup yazan o kadın her şeyi sadeliğe kavuşturuyordu; bu öfkelerin, anlaşmazlıkların eskimiş paçavralar gibi dağılmasını sağlıyordu;

şunu, bunu, onu bir araya getiriyordu ve böylece o zavallı ahmaklıktan ve kindarlıktan (Charles ile atışıp didişmekle ahmaklık ve kindarlık yapmışlardı) ortaya bir şey –örneğin sahildeki bu sahneyi, bu dostluk ve hoşlanma anını– çıkarıyordu; o şey bunca yıl sonra hâlâ hiç bozulmadan kalmıştı –öyle ki, Lily şu anda ona dalıp Tansley hakkında hatırladıklarını yeniden biçimlendiriyordu– ve zihninde neredeyse bir sanat eseri gibi durmaktaydı.

"Bir sanat eseri gibi," diye tekrarladı, tuvalinden oturma odasının basamaklarına, sonra tekrar tuvaline bakarken. Kısa bir an dinlenmesi gerekiyordu. Dinlenir ve dalgınca böyle birinden ötekine bakarken, sürekli olarak ruhu baştan başa geçen o eski soru, tam da buna benzer anlarda, gem vurulmuş melekelerini özgür bıraktığında kendini ortaya çıkaran o devasa, genel soru başına dikildi, tam üzerinde durakladı ve gölgesini üzerine düşürdü. Hayatın anlamı ne? Bu kadarcıktı – basit bir soru; yıllar geçtikçe insanı daha sıkı kuşatmaya başlayan bir soru. Büyük vahiy hiç gelmemişti. Belki de hiç büyük bir vahiy gelmiyordu. Onun yerine gündelik mucizeler, aydınlanmalar, karanlıkta çakılan beklenmedik kibrit ışıkları vardı; bu da onlardan biriydi. Bu, o ve öteki şey; Charles Tansley ile kendisi ve sahile çarpan dalgalar; Mrs. Ramsay'nin onları bir araya getirişi; Mrs. Ramsay'nin "Burada böylece kal hayat" deyişi; Mrs. Ramsay'nin o andan kalıcı bir şey yaratması (başka bir düzlemde Lily'nin kendisi de bir andan kalıcı bir şey yaratmaya çalışmıştı) – bu da bir tür vahiy sayılırdı. Karmaşanın ortasında biçim vardı; bu ebedi geçiş ve akış (üzerinden geçen bulutlara ve titreşen yapraklara baktı) bir anda sabitlenmişti. Burada böylece kal hayat, demişti Mrs. Ramsay. "Mrs. Ramsay! Mrs. Ramsay!" diye tekrarladı. Bu vahyi ona borçluydu.

Her yer sessizdi. Evde henüz hiç kimse uyanmamış gibiydi. Yaprakların mavisini ve yeşilini yansıtan pencereleriyle sabahın ilk ışıklarında uyumakta olan eve baktı. Mrs. Ram-

say hakkında aklına gelen o belli belirsiz düşünce bu sessiz evle, bu dumanla, bu tatlı sabah havasıyla uyum içinde gibi görünüyordu. Belli belirsiz ve gerçekdışı bu düşünce inanılmaz derecede saf ve heyecan vericiydi. Kimsenin pencereyi açmamasını veya evden çıkmamasını, sadece böyle düşünceleriyle baş başa kalarak resim yapmaya devam etmeyi diledi. Yeniden tuvaline döndü. Ama merak dürtüsüyle, gösteremediği şefkatin yarattığı rahatsızlıkla, aşağıdaki sahilde küçük grubun denize açılıp açılmadığına bakmak için çimenliğin ucuna doğru birkaç adım attı. Aşağıda, denizin üzerinde kimisi yelkenlerini toplamış, kimisi hava çok sakin olduğundan ağır ağır seyreden küçük teknelerin arasında diğerlerinden biraz ayrı duran bir tekne vardı. Yelkeni daha yeni açılıyordu. Mr. Ramsay'nin Cam ve James ile birlikte o çok uzaktaki tümüyle sessiz teknede oturduğuna hükmetti. Sonra yelkenleri açtılar; kısa bir çırpınıştan ve tereddütten sonra rüzgârla dolan yelkenler derin bir sessizliğe gömüldü ve Lily teknenin kararlılıkla öteki tekneleri geçip denize açılışını izledi.

4

Yelkenler başlarının üzerinde açıldı. Neşeli sular hafifçe güneşte kıpırdamadan uyuklayan teknenin yanlarına çarpıyordu. Ara sıra yelkenler küçük bir esintiyle titreşiyor, ama bu titreşim üzerlerinden geçip gidiyor ve duruyordu. Tekne hiç kıpırdamıyordu. Mr. Ramsay teknenin ortasında oturmuştu. Şimdi sabrını yitirecek, diye düşündü James; bacaklarını sıkıca kıvırmış aralarında oturan (James dümendeydi, Cam de tek başına pruvada oturuyordu) babasına bakan Cam de öyle düşündü. Böyle hareketsiz kalmaktan nefret ederdi. Tam da öyle oldu, bir iki saniye huzursuzlukla kıvranan Mr. Ramsay, Macalister'ın oğluna sertçe bir şeyler

söyledi, oğlan da kürekleri çıkarıp çekmeye başladı. Ama biliyorlardı ki, uçmadıkları sürece babaları memnun olmayacaktı. Esinti bekleyip duracak, huzursuzlukla kıvranacak, alçak sesle söylenecek, söylenmelerini Macalister ile Macalister'ın oğluna duyuracak ve ikisini de müthiş rahatsız edecekti. Onları da getirtmişti. Onları gelmeye zorlamıştı. Öfkeli oldukları için rüzgârın hiç çıkmamasını, onun mümkün olan her şekilde yapmak istediği şeyden alıkonulmasını diliyorlardı, çünkü hiç istemedikleri halde onları gelmeye zorlamıştı.

Sahile inerlerken, "yürüyün, yürüyün," diye komut vermesine rağmen, yol boyu konuşmadan ayaklarını sürümüşlerdi. Başları eğikti, başları acımasız bir fırtına tarafından aşağı bastırılıyordu. Onunla konuşmak içlerinden gelmiyordu. Gitmeleri lazımdı; onun ardına düşmeleri lazımdı. Kahverengi kâğıda sarılı paketleri taşıyarak arkasından yürümeleri lazımdı. Ama yürürlerken sessizce birbirlerine destek olacaklarına ve aralarındaki o büyük andı –zorbalığa ölümüne direnmeyi– sonuna kadar sürdüreceklerine yemin ettiler. O yüzden teknede biri bir uçta, diğeri öteki uçta öyle konuşmadan oturacaklardı. Hiçbir şey söylemeyecek, sadece ara sıra bacaklarını kıvırmış oturan, surat asıp huzursuzlanan, oflayan puflayan, kendi kendine söylenen ve sabırsızlıkla rüzgârın çıkmasını bekleyen babalarına bakacaklardı. Rüzgârın çıkmamasını diliyorlardı. İstediğini yapamamasını diliyorlardı. Bütün gezinin iptal olmasını ve ellerinde paketlerle tekrar sahile bırakılmayı diliyorlardı.

Ama şimdi Macalister'ın oğlu küreklerle biraz açılmış, yelkenler yavaşça hareketlenmiş, tekne hızlanmış, suya batmış ve öne atılmıştı. Mr. Ramsay anında, sanki üzerinden büyük bir yük kalkmış gibi bacaklarını açıp uzattı, tütün kesesini çıkarttı, biraz homurdanarak Macalister'a uzattı ve çocukların fark ettikleri gibi, çektikleri tüm eziyete karşın keyfi yerine geldi. Artık saatlerce böyle gidecekler, Mr. Ram-

say Macalister'a –muhtemelen geçen yılki büyük fırtınaya dair– bir soru soracak, yaşlı Macalister soruyu cevaplayacak, birlikte pipolarını tüttürecekler, Macalister eline katranlı bir halat alarak düğüm atacak veya çözecek, oğlan da hiç kimseye tek bir şey söylemeden balık tutacaktı. James gözünü yelkenden ayırmamak zorunda kalacaktı. Çünkü eğer bir an dalar ve yelken gevşeyip büzüşür, teknenin hızı kesilirse, Mr. Ramsay sertçe "Dikkat et! Dikkat et!" diye bağırır, yaşlı Macalister da oturduğu yerde yavaşça dönerdi. Ve Mr. Ramsay'nin geçen Noel'deki büyük fırtınaya dair bir soru sorduğunu duydular. "Burnun oradan dönüp geldi," dedi yaşlı Macalister, geçen Noel'deki fırtınayı anlatırken, on tekne koya sığınmaya gelmişti ve "birini şurada, birini şurada, birini de şurada" görmüştü (yavaşça koydaki yerleri işaret etti. Mr. Ramsay de başını çevirerek işaret edilen yerlere baktı). Üç adamın direğe sarıldığını görmüştü. Sonra da tekne gözden kaybolmuştu. "Sonunda çekmeyi başardık," diye devam etti (ama öfke ve sessizlik içinde teknenin iki ucunda birbirlerine zorbalığa ölümüne kadar direnme andıyla bağlı olarak oturan çocuklar sadece ara sıra kulaklarına çalınan bazı sözcükleri duyuyorlardı). Sonunda tekneyi indirmeyi başarmışlar, cankurtaran sandalını indirmişler ve burnu dönüp koya girmesine yardım etmişlerdi –Macalister olayı anlatıyordu; çocuklar yalnızca kulaklarına çalınan birkaç sözcüğü duymalarına karşın, sürekli babalarının farkındaydılar– nasıl öne eğildiğinin, sesini nasıl Macalister'ın sesine göre ayarladığının; nasıl piposunu çekerken Macalister'ın gösterdiği yerlere baktığının, fırtınayı, karanlık geceyi ve balıkçıların mücadelesini düşünmekten nasıl büyük bir keyif aldığının. Erkeklerin gece karanlığında sahilde böyle uğraş vermelerinden, dalgalarla ve rüzgârla kas ve beyin gücünü kullanarak mücadele etmelerinden hoşlanmıştı; erkeklerin öyle çalışması, kadınların evle ilgilenmeleri, erkekler dışarıdaki fırtınada boğulurlarken kadınların evin içinde uyuyan

çocukların yanında oturmaları hoşuna gitmişti. Macalister'ı fırtınada koya sürüklenen o on bir tekneyle ilgili konuştururken heyecanla başını sallayışından ve uyanıklığından, sesindeki tınıdan, sesine gelip yerleşen ve onu köylüye benzeten o hafif İskoç aksanından James de anlıyordu bunu, Cam de (önce ona, sonra birbirlerine baktılar). Teknelerden üçü batmıştı.

Mr. Ramsay gururla Macalister'ın işaret ettiği yere bakıyordu; nedenini bilmeden onunla gurur duyan Cam, orada o olsaydı, cankurtaran sandalını indirirdi, batığa ulaşırdı, diye düşündü. O kadar cesurdu ki, macerayı öyle severdi ki, diye düşündü Cam. Ama birden hatırladı. Ant içmişlerdi; zorbalığa ölümüne direnmeye. Duydukları kin yüzünden üzerlerinde büyük bir baskı vardı. Zorlanmışlardı; buyurulmuşlardı. Bir kez daha onları kasveti ve otoritesi ile ezmiş, buyruğunu yerine getirtmiş, bu güzelim sabahta sırf kendi istediği için, onları bu paketleri taşıyarak Fener'e gitmeye, ölüleri anarak kendisinin zevk aldığı ama onların nefret ettiği bu ritüellere katılmaya zorlamış, o yüzden de onun peşinden ayaklarını sürüye sürüye gelmişler ve şu güzelim gün mahvolmuştu.

Evet, rüzgâr güçleniyordu. Tekne yan yatıyor, sular derinlemesine yarılıyor, yeşil çağlayanlar, köpükler, çavlanlar halinde dökülüyordu. Cam köpüklere, içinde hazineler saklayan denize baktı ve suların hızı onu büyüledi, James'le aralarındaki bağ azıcık gevşedi. Azıcık esnedi. Ne kadar hızlı gidiyor, diye düşünmeye başladı. Nereye gidiyoruz? James gözünü ayırmadan yelkene ve ufka bakarak dümeni tutarken bu hızlı hareket Cam'i büyüledi. Ama James dümendeyken kaçabileceğini, tüm bunlardan kurtulabileceğini düşünmeye başlamıştı. Bir yerde karaya çıkabilirlerdi, o zaman özgür olurdu. İkisi de bir an bakışarak bu hız ve değişim yüzünden bir kaçış ve büyük bir coşku duygusu yaşadılar. Ama rüzgâr Mr. Ramsay'de de aynı heyecanı yaratmıştı ve

Macalister elindeki halatı denize atmak için döndüğünde yüksek sesle, "Yok olduk," dedi, sonra da "yapayalnız." Sonra da o bildik pişmanlık veya utangaçlık nöbetine girip kendisini topladı ve sahile doğru elini salladı.

"Şu küçücük eve bakın," dedi eliyle gösterirken Cam'in bakmasını umarak. Cam isteksizce doğruldu ve baktı. Ama hangisiydi? Tepenin yamacındaki evlerini artık seçemiyordu. Her şey çok uzak, sakin ve yabancı görünüyordu. Sahil çok zarif, uzak ve gerçekdışı görünüyordu. Tekneyle gittikleri bu kadarcık mesafe bile onları kıyıdan uzaklaştırmış, kıyının görünümünü değiştirmiş, ona geri çekilmekte olan ve artık içinde yer almadıkları bir bütünlük vermişti. Evleri hangisiydi? Göremiyordu.

"Ama ben daha hırçın bir denizin altında," diye mırıldandı Mr. Ramsay. O, evi bulmuştu ve evi öyle görünce orada kendisini de görmüştü; terasta yürüdüğünü görmüştü, tek başına. Saksıların arasında bir oraya bir buraya yürüyordu; kendisi gözüne çok yaşlı ve beli bükük görünmüştü. Teknede oturduğu yerde derhal sevdiğini kaybetmiş, dul kalmış o perişan adam rolüne girerek eğildi, büzüldü; böylece karşısında ona şefkat gösteren bir sürü insan olduğunu hayal etti; teknede böyle otururken kendi kendine, kocamış, tükenmiş ve kederli olmasını gerektiren bir dram sahneye koydu (rüyasının gerçekliğini doğrulamak için ellerini kaldırıp ne kadar ince olduklarına baktı) ve o zaman üzerine kadınların şefkati yağdı, kadınların onu nasıl avutacağını, ona nasıl şefkat göstereceklerini hayal etti ve kadın şefkatinin ona verdiği o büyük hazzın bir kısmını düşüne yansıttığı için bir iç çekti ve yavaşça, kederle öyle bir

> Ama ben daha hırçın bir denizin altında
> Kapıldım onunkinden daha derin girdaplara

dedi ki, bu kederli sözler herkes tarafından net olarak duyuldu. Cam oturduğu yerden kalkmaya davranır gibi oldu.

Bu onu çok şaşırtmıştı – öfkelendirmişti. Cam'in hareketi babasını da heyecanlandırmıştı, Mr. Ramsay titredi ve "Bakın! Bakın!" diye öyle bir haykırdı ki, James de başını çevirip omzunun üzerinden adaya baktı. Hepsi birden baktılar. Adaya baktılar.

Ama Cam hiçbir şey göremiyordu. Üzeri orada yaşamış oldukları hayatlarla girift bir şekilde kaplanmış bütün o patikaların ve çimenliğin nasıl yok olup gittiğini, silindiğini, geçmişte kaldığını, gerçekdışı hale geldiğini, şu anda gerçek olan şeyin bu tekne ile yamalı yelkeni, küpeli Macalister ve dalgaların sesi olduğunu düşünüyordu – gerçek olan bütün bunlardı. Bunları düşünürken içinden "Yok olduk hepimiz, yapayalnız," diye mırıldanıyordu, çünkü babasının sözleri sürekli zihninde yankılanıp duruyordu, o sırada onun öyle dalgın dalgın baktığını gören babası ona takılmaya başlamıştı. Yoksa pusulanın yönlerini bilmiyor muydu, diye sordu. Kuzeyi güneyden ayırt edemiyor muydu? Sahiden yaşadıkları yer orası mı sanıyordu? Yeniden parmağını uzatıp evlerinin yerini gösterdi, işte şurasıydı, ağaçların yanındaki yer. Keşke biraz daha dikkatli olsaydı, dedi; yarı alay ederek yarı azarlayarak, "Söyle bakalım – neresi doğu, neresi batı?" diye sordu, çünkü insan tam anlamıyla geri zekâlı olmadığı sürece, nasıl olur da pusulanın yönlerini bilemez, anlayamıyordu. Ama işte Cam bilmiyordu. Onun dalgın ve biraz da korkulu bakışlarla hiçbir evin olmadığı bir yere baktığını gören Mr. Ramsay gördüğü düşü, terastaki saksıların arasında nasıl bir oraya bir buraya yürüdüğünü, ona açılan kolları unuttu. Kadınlar hep böyle işte, diye düşündü; zihinlerinin bulanıklığı inanılmaz; bunu hiç anlayamamıştı, ama öyleydi. O da böyleydi – karısı da. Zihinlerinde hiçbir şeye odaklanamazlardı. Ama ona kızmakta haksızdı, hem kadınlardaki bu zihin bulanıklığı hoşuna gitmiyor muydu? Bu, kadınların olağanüstü çekiciliklerinin bir parçasıydı. Onu gülümseteyim, diye düşündü. Korkmuş görünüyor. Cam çok sessizdi.

Mr. Ramsay parmaklarını kenetledi, sesindeki, yüzündeki ifadeleri ve bunca yıldır insanlar ona acısın ve onu övsün diye kullandığı bütün o seri ve dokunaklı el kol hareketlerini bastırmaya karar verdi. Onu gülümsetecekti. Ona söyleyeceği basit bir şey bulacaktı. Ama ne? Çünkü çalışmalarına gömülü olduğundan, bu gibi durumlarda ne söylenebilirdi unutmuştu. Bir yavru köpek vardı. Bir yavru köpekleri vardı. Bugün köpeğe kim bakıyor, diye sordu. Evet, diye düşündü yelkenin önündeki kız kardeşinin başını gören James acımasızca, şimdi pes edecek. Zorbayla tek başıma mücadele etmek zorunda kalacağım. Aralarındaki anda uygun davranmak sadece ona kalacaktı. Cam asla zorbalığa ölümüne direnemeyecek, diye düşündü acı acı kardeşinin üzgün, asık suratlı, boyun eğen yüzüne bakarken. Hani bazen yeşil yamacın üzerine bir bulutun gölgesi düşer, kasvet çöker ve çevredeki tepelerin arası hüzün ve kederle dolar, sanki tepeler de üzerleri böyle bulutlanan, böyle kararanlara acıyarak veya onların umutsuzluğundan kötücül bir zevk alarak onların başına geleni düşünüyor gibi olur ya, işte Cam de, bu sakin, azimli insanların arasında oturur, babasının köpekle ilgili sorusuna ne cevap vereceğini, onun bu yakarışına –beni affet, sev beni– nasıl direneceğini düşünürken üzerine öyle bir kasvet çökmüş gibi hissediyordu. Kucağında ebedi bilgelik tabletleri açık olarak duran yasa koyucu James (dümen yekesindeki eli Cam için bir simge olmuştu), diren ona diyordu. Onunla mücadele et. Doğru söylüyordu, haklıydı. Çünkü zorbalıkla ölümüne mücadele etmeliyiz, diye düşünüyordu. İnsani değerler içinde Cam'in en fazla değer verdiği şey adaletti. Kardeşi tam bir tanrı gibiydi, babası ise yakaran biri. Hangisine boyun eğecekti, diye düşünüyordu aralarında kalmış olarak, artık hiçbir yanını tanıyamadığı kıyıya bakar ve çimenliğin, terasın ve evin nasıl düzleşip uzaklaştığını ve huzura gömüldüğünü düşünürken.

"Jasper," dedi somurtarak. Köpeğe o bakacaktı.

Peki köpeğe ne ad koyacaktı, diye sorarak konuyu sürdürdü babası. Çocukken kendisinin Frisk adında bir köpeği vardı. Şimdi pes edecek, diye düşündü James, Cam'in yüzüne bir ifadenin, eskiden hatırladığı bir ifadenin yerleştiğini gözlemlerken. Böyle durumlarda ellerindeki örgüye filan bakarlar, diye düşündü. Sonra aniden başlarını kaldırırlar. Hatırladığı kadarıyla mavi bir şey çakardı, sonra da yanında oturan biri güler, boyun eğerdi, James de çok öfkelenirdi. O kişi herhalde annesiydi, diye düşündü, babası başında dururken alçak bir koltukta oturmakta olan annesi. Zamanın beynine durmaksızın yaprak yaprak, sayfa sayfa işlemiş olduğu o sonsuz izlenimlerin arasında dolaşmaya başladı; bütün o kokuların; seslerin, sert, boş, tatlı insan seslerinin; geçen ışıkların, süpürge seslerinin, dalgaların hışırtısının, bir adamın nasıl hızla bir aşağı bir yukarı yürüyüp gelip tam tepelerinde duruverişinin. O sırada Cam'in parmaklarını uzatıp suyla oynadığını ve kıyıya bakarak hiç konuşmadığını fark etti. Yo, pes etmeyecek, diye düşündü; o farklı, diye düşündü. Cam karşılık vermek istemiyorsa, ben de onu rahat bırakayım, diye düşündü Mr. Ramsay, cebindeki kitaba davranırken. Oysa Cam karşılık vermeyi istiyordu; dilindeki bir engeli kaldırmayı ve ah, evet, Frisk, demeyi çok istiyordu. Ona Frisk adını koyayım. Hatta, bu kırlarda tek başına yolunu bulup gelen köpek miydi, demeyi de çok istiyordu. Ama hırçın ve anda sadık olduğundan, ne kadar çabalarsa çabalasın böyle şeyler söyleyemiyordu; yine de James'e çaktırmadan babasına ona duyduğu sevgiyi gösteren gizli bir işaret veriyordu. Çünkü parmaklarını suya daldırıp oynarken (işte Macalister'ın oğlu bir uskumru yakalamıştı, solungaçları kanlı balık yerde çırpınıyordu), isteksizce yelkene ara sıra da bir an ufka bakan James'e bakarak, buna, bu baskıya, bu çelişkili duyguya, bu olağanüstü ayartılmaya maruz kalan sen değilsin, diye düşünüyordu. Babası ceplerini yokluyordu; az sonra kitabını bulacaktı. Kimse onun ka-

dar çekici değildi; elleri çok güzeldi, ayakları da, sesi de, sözcükleri de, telaşı da, sinirlenmesi de, tuhaflığı da, tutkusu da ve herkesin önünde yok olduk hepimiz yapayalnız deyişi ve uzaklığı da. (Artık kitabını açmıştı.) Ama dayanılmaz olan şey, diye düşündü dik oturarak ve Macalister'ın oğlunun yakaladığı bir başka balığın solungaçlarından oltanın kancasını çıkarmasını izlerken, o duyarsız körlük, çocukluğunu zehirlemiş, acı fırtınalar estirmiş olan ve onun verdiği bir emri, bir küstahlığı hatırlayarak bugün bile hâlâ geceleri öfkeden titreyerek uyanmasına neden olan o zorbalıktı: "Şunu yap", "bunu yap" deyişi: "Bana boyun eğ" deyişi.

O yüzden hiçbir şey söylemedi ve inatla, kederle bir huzur örtüsüne sarınmış yatıyor gibi görünen kıyıya bakmayı sürdürdü; sanki oradaki insanlar uyumuşlar, diye düşündü; sanki duman gibi özgürler, hayaletler gibi özgürce dolaşıyorlar. Orada kimse acı çekmiyor gibi, diye düşündü.

5

Evet, bu onların teknesi, dedi çimenliğin ucunda durmakta olan Lily Briscoe içinden. Artık suya batarak hızla koyu geçtiğini gördüğü şu grimsi kahverengi yelkenleri olan tekne. İşte orada oturuyor, diye düşündü, çocuklar da hâlâ çok sessizler. Kendisi de ona ulaşamazdı. Ona göstermediği şefkat üzerinde baskı yapıyordu. Resim yapmasını güçleştiriyordu.

Onu hep zor biri olarak görmüştü. Onu yüzüne karşı hiç övemediğini hatırladı. Bu da aralarındaki ilişkiyi, onun Minta'ya karşı tavrını kibarlaştıran, neredeyse neşeli bir hale getiren o cinsellik öğesinden yoksun, nötr bir şeye indirgemişti. Minta için bir çiçek kopartır, ona kitaplarını ödünç verirdi. Ama acaba onun onları okuduğuna inanıyor olabilir miydi? Minta kitapları bahçeye götürür, kaldığı yeri işaretlemek için aralarına yaprak koyardı.

"Hatırlıyor musunuz Mr. Carmichael?" diye sormak geldi içinden yaşlı adama bakınca. Ama o şapkasını alnının yarısına kadar indirmişti; uyuyordu veya düş görüyordu veya herhalde sözcük avlıyordu.

"Hatırlıyor musunuz?" diye sormak geçti içinden, onun yanından geçer ve sahildeki Mrs. Ramsay'yi düşünürken; batıp çıkan o fıçıyı, uçuşan kâğıtları. Neden bunca yıl sonra, önü ve arkası kilometrelerce boşken sadece bu kalmış, tınlıyor, aydınlanıyor, son ayrıntısına kadar görünüyordu?

"Şu bir tekne mi? Yoksa mantar mı?" diye sorardı, diye tekrarladı içinden Lily, isteksizce tuvaline dönerken. Şu sağ olasıca boşluk sorunu hâlâ duruyor, diye düşündü fırçasını eline alırken. Gözünün içine bakıyordu. Resmin tüm kitlesi onun ağırlığıyla dengede duruyordu. Güzel ve parlak bir şey olarak görünürde hafif ve uçucu olmalı, kelebeğin kanadındaki renkler gibi bir renk öbür renkte erimeliydi; ama alttaki yapı demir cıvatalarla tutturulmuş gibi sağlam olmalıydı. İnsanın soluğuyla uçuşabilmeliydi, ama atlarla çekilse bile yerinden kıpırdatılamamalıydı. Böylece kırmızının üzerine bir gri çekti ve oradaki boşluğu biçimlendirmeye başladı. Aynı zamanda sahilde Mrs. Ramsay'nin yanında oturuyormuş gibi geliyordu.

"Şu bir tekne mi? Yoksa bir fıçı mı?" dedi Mrs. Ramsay. Ve gözlüğünü aramaya başladı. Bulunca da konuşmadan denize bakarak oturdu. Lily resim yapmayı sürdürürken sanki bir kapı açılmış, o kapıdan içeri girmiş ve katedrale benzeyen yüksek, çok karanlık, çok ağırbaşlı bir yerde sessizce etrafına bakınıyormuş gibi hissetti. Uzaklardaki dünyadan bağrışmalar geliyordu. Buharlı gemiler ufukta dumanlar arasında gözden kayboluyordu. Charles taş fırlatıyor ve taşları su üzerinde kaydırıyordu.

Mrs. Ramsay sessizce oturuyordu. Böyle sessizce, konuşmadan oturmaktan memnun, diye düşündü Lily, insan ilişkilerinin tamamen yok olduğu o koyu karanlıkta olmak-

tan. Ne olduğumuzu, ne hissettiğimizi kim bilebilir? Birbirimize en yakın olduğumuz anlarda bile, kim bu bilgidir diyebilir? Dile getirildiğinde her şey bozulmuyor mu, diye soruyor olabilirdi Mrs. Ramsay (yanı başındaki bu sessizlik sanki çok sık olmuş gibiydi). Böyle çok daha iyi ifade etmiş olmuyor muyuz? En azından o an, olağanüstü doğurgan görünüyordu. Lily, kumda küçük bir çukur kazıp içine o anın kusursuzluğunu gömmek için üzerini örttü. İçine daldırılan karanlık geçmişi ışıl ışıl aydınlatan bir gümüş damlası gibi bir andı bu.

Lily tuvalini geniş bir perspektiften görmek için –şöyle– bir adım geri çekildi. Bu resim yapma işi tuhaf bir yolculuktu. İnsan uzaklara doğru gidiyor, gidiyor, sonunda denizin üzerine uzanmış ince bir kalasın üzerinde yapayalnız duruyor gibi oluyordu. Fırçasını mavi boyaya daldırırken oradaki geçmişe de daldı. Şimdi Mrs. Ramsay'nin kalktığını hatırlıyordu. Eve dönme zamanı gelmişti – öğle yemeği zamanı. Hepsi birlikte sahilden eve doğru yürümeye başlamışlardı, Lily, William Bankes'le birlikte arkada yürüyordu, önlerinde de çorabında bir delik olan Minta vardı. O pembe topuğun çevresindeki delik nasıl da büyük bir gösterişle gidiyordu! William Bankes, hatırladığı kadarıyla tek bir kelime söylememişti ama nasıl da esef etmişti! Onun için bu, kadınlığın yok oluşu, pislik ve düzensizlik, hizmetçilerin işi bırakması ve gün ortasında yatakların hâlâ yapılmamış olması – yani, nefret ettiği her şey anlamına geliyordu. Bazen çirkin bir şeyi kapatmak ister gibi ürperip elini gözünün önüne siper ederdi, tıpkı şimdi yaptığı gibi – elini öne doğru uzatmıştı. Minta önden yürümüş ve herhalde Paul'la buluşup bahçeye gitmişti.

Rayley'ler, diye düşündü Lily Briscoe, yeşil boya tüpünü sıkarken. Rayley'ler hakkındaki izlenimlerini hatırladı. Onların hayatları sahneler halinde gözünün önüne geldi; biri şafak vakti merdivende. Paul eve gelmiş ve erkenden yatma-

ya gitmişti; Minta geç gelmişti. Sabahın üçünde merdivende, başında çiçeklerden bir bant, boyalı, aşırı süslü Minta vardı. Pijamalı Paul hırsız girmiş olabilir diye elinde şömine maşasıyla odadan dışarı fırlamıştı. Minta, ölü beyazı sabah ışığında yarı yolda pencerenin yanında durmuş bir sandviç yiyordu ve halıda bir delik vardı. Ama ne konuşuyorlar, diye sordu Lily kendi kendine, sanki bakınca ne dediklerini duyacakmış gibi. Sert bir şeyler. Paul konuşurken, Minta sinir bozucu bir şekilde sandviçini yemeğe devam ediyor; Paul ise, çocukları, iki küçük oğlanı uyandırmamak için alçak sesle öfkeli, kıskanç sözler söylüyor, ona hakaret ediyordu. Paul çökmüş, içine kapanmıştı, Minta ise gösterişli ve aldırmazdı. Çünkü ilk bir iki yıldan sonra işler rayından çıkmıştı; evlilikleri pek iyi gitmemişti.

İşte bu, diye düşündü Lily, fırçasına yeşil boyayı alırken, insanlar hakkında böyle sahneler uydurmak, "tanımak" dediğimiz şey, onları "düşünmek", onlardan "hoşlanmak"! Tek bir kelimesi bile doğru değildi; hepsini kendi uydurmuştu; ama yine de onları sadece böyle tanıyordu. Resmine doğru, geçmişe doğru tünel açmayı sürdürdü.

Bir başka sefer Paul, "kahvelerde satranç oynadığını" söylemişti. Bu laf üzerine de hayalinde bir kurgu geliştirmişti. Bunu söylediğinde hayalinde onun nasıl hizmetçiye telefon ettiğini, hizmetçinin "Mrs. Rayley dışarıda efendim" dediğini, bunun üzerine Paul'un da eve gelmemeye karar verdiğini canlandırdığını hatırladı. Onu, kırmızı kadife koltuklara duman sinmiş, garson kızların herkesi tanıdığı hüzünlü bir yerde bir köşede oturmuş sadece Surbiton'lı olduğunu ve çay ticareti yaptığını bildiği, bundan başka da hakkında hiçbir şey bilmediği ufak tefek bir adamla satranç oynarken görmüştü. Sonra eve döndüğünde Minta hâlâ gelmemişti ve merdivenlerdeki o sahne, hırsız olabilir diye (kuşkusuz bir de Minta'yı korkutmak için) elinde şömine maşasıyla fırladığı, acı sözler söylediği, hayatımı mahvettin dediği sahne gerçekleşmişti.

Zaten Lily, Rickmansworth yakınlarındaki o kulübede ziyaretlerine gittiğinde aralarındaki ilişki feci gergindi. Paul yetiştirdiği Belçika tavşanlarını göstermek için onu bahçeye çıkarmış, Minta da şarkı söyleyerek peşlerinden gelmiş ve Paul Lily'ye bir şey anlatmasın diye çıplak kolunu kocasının omzuna atmıştı.

Minta tavşanlardan sıkılmış, diye düşünmüştü Lily. Ama Minta kendisini hiç ele vermiyordu. Onun kahvelerde satranç oynadığından filan bahsetmiyordu. Fazlasıyla uyanık, fazlasıyla ihtiyatlıydı. Neyse, hikâyeye devam edecek olursa – artık o tehlikeli aşamayı atlatmışlardı. Geçen yaz biraz onlarda kalmıştı ve araba bozulduğunda Minta'nın, Paul'a aletlerini uzatması gerekmişti. Paul yola oturmuş arabayı tamir ediyordu, Minta'nın aletleri ona uzatışı –işe odaklı, doğal, dostça– artık aralarının düzelmiş olduğunu gösteriyordu. Artık birbirlerine "âşık" değillerdi; hayır, Paul bir başka kadınla ilişki kurmuştu, ciddi bir kadınla, saçı örgülü, elinde evrak çantası olan (Minta onu şükranla, neredeyse hayranlıkla tasvir ediyordu), toplantılara giden ve Paul'un toprak ve varlık vergisi konularında (artık iyiden iyiye belirginleşen) görüşlerini paylaşan bir kadınla. Evliliklerini yıkmak bir yana, bu durum ilişkilerini düzeltmişti bile. Paul yola oturmuş Minta da ona aletlerini uzatırken, çok iyi dost oldukları belliydi.

Evet, işte Rayley'lerin hikâyesi bu, diye düşündü Lily. Bu hikâyeyi, Rayley'lere ne olduğunu mutlaka çok merak edecek olan Mrs. Ramsay'ye anlattığını hayal etti. Ona bu evliliğin başarıyla sonuçlanmadığını anlatırken biraz da zafer kazanmış gibi hissederdi herhalde kendisini.

Ama ölüler, dedi içinden resminde durup düşünmesini gerektiren bir engelle karşılaştığı için bir iki adım geri çekilen Lily, ah, şu ölüler, diye mırıldandı, insan acıyordu onlara, onları bir kenara itiyordu, hatta biraz hor görüyordu. Bizim insafımıza kalmışlar. İşte Mrs. Ramsay solup gitti, diye dü-

şündü. Artık onun isteklerinin dışına çıkabilir, onun o sınırlı, eski kafalı görüşlerini geliştirebiliriz. Giderek bizden uzaklaşıyor. Alay ederek sanki onu yılların koridorunun ucunda, (dışarıdaki bahçede kuşlar ötmeye başlarken sabahın erken saatinde dimdik oturmuş) söylenebilecek şeylerin en aykırısı olan "Evlen, evlen!" derken görüyor gibiydi. İnsan ona hiçbir arzun gerçekleşmedi, demek istiyordu. Onlar öyle mutlu; ben böyle mutluyum. Hayat tamamen değişti. Bunu söyleyince bir an onun bütün varlığı, hatta güzelliği bile, bir an tozlu ve modası geçmiş bir şeye dönüştü. Bir an orada durmuş, sırtına sıcak güneş vururken Rayley'lerin hayatını özetleyen Lily, Paul'un nasıl kahvelere gittiğini ve bir metresi olduğunu; nasıl yolda oturduğunu ve Minta'nın ona aletlerini uzattığını; kendisinin nasıl orada resim yaparak durduğunu, hiç evlenmediğini, hem de William Bankes'le bile, asla bilmeyecek olan Mrs. Ramsay'ye karşı bir zafer kazanmış oldu.

Mrs. Ramsay onu da planlamıştı. Belki de yaşasaydı, zorla yaptıracaktı. William Bankes zaten o yaz "erkeklerin en kibarı" olmuştu bile. "Kocamın dediğine göre o yaşta bilim adamı olan ilk kişi o," diyordu. Aynı zamanda da "ziyaretine gittiğimde evinde hiçbir güzellik olmadığını – çiçek düzenleyecek kimsesinin olmadığını görmek beni üzüyor" dediği "zavallı William" idi. Ve birlikte yürüyüşlere gönderilmişlerdi ve Mrs. Ramsay, insanın parmaklarının arasından kayıp gitmesine neden olan o hafif alaycı tonuyla, Lily'ye bilimsel bir kafan var, çiçekleri seviyorsun, çok titizsin demişti. Ondaki bu evlilik merakı niyeydi, diye düşündü Lily, tuvaline bir yaklaşıp bir uzaklaşarak.

(Ansızın, tıpkı gökte kayan bir yıldız gibi ansızın, zihninde kızılımsı bir ışık yanmış gibi oldu, ışık Paul Rayley'yi kaplıyor, ondan kaynaklanıyordu. Uzaklardaki bir sahilde vahşilerin yaktığı bir tören ateşi gibi yükseldi. Lily, ateşin gürleyişini ve çatırtılarını duydu. Çevredeki deniz kilometrelerce kızıla ve altın rengine boyandı. İçine şarabımsı bir koku

karışıyor, onu sarhoş ediyordu, çünkü yeniden kendini tepe üstü kayalardan aşağı atmak ve sahilde inci bir broş ararken boğulmak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu. Bu gürleme ve çatırtılar onu korku ve iğrenmeyle itiyordu, sanki onun muhteşemliğini ve gücünü görürken aynı zamanda nasıl oburlukla, iğrendirici bir biçimde evin tamamını yuttuğunu da görüyordu, nefret etti bundan. Ama görüntü olarak, görkemiyle, o güne kadar yaşadığı her şeyden daha üstündü ve denizin ucundaki ıssız bir adadaki işaret ateşi gibi yıllarca yanmış, şu anda olduğu gibi Paul'un ateşinin aniden yanıvermesi için birinin "âşık olmak" demesi yeterli olmuştu. Ama ateş söndü ve Lily gülümseyerek "Rayley'ler," dedi; Paul nasıl da kahvelere gidip satranç oynardı.)

Kendisi de kıl payı kurtulmuştu, diye düşündü. O masa örtüsüne bakıyordu, aklına ağacı ortaya getirmek ve kimseyle evlenmek zorunda olmadığı gelivermiş, içinde büyük bir coşku hissetmişti. Artık Mrs. Ramsay'ye direnebileceğini hissetmişti – işte Mrs. Ramsay'nin insanlar üzerinde öyle şaşılası bir gücü vardı. Şunu yap, derdi ve yapardın. Pencerede James'le birlikteyken gölgesi bile otorite doluydu. William Bankes'in ana ile oğulun anlamını göz ardı etmiş olmasına nasıl şaşırdığını hatırladı. Oradaki güzelliğe hayranlık duymuyor muydu, diye sormuştu. Ama ona bunun bir saygısızlık olmadığını, şuradaki bir aydınlığın burada bir gölgeyi gerektirdiğini filan açıkladığında, William'ın akıllı çocuk gözleriyle kendisini nasıl dinlediğini de hatırlıyordu. İkisinin de aynı fikirde olduğu gibi Raphael'in mükemmel betimlediği bir konuyu küçümsemek değildi niyeti. Alay etmek değildi. Tam tersine. William, bilimsel kafası sayesinde anlamıştı – ondaki tarafsız aklın kanıtıydı bu, bu da Lily'yi memnun ediyor ve çok rahatlatıyordu. Demek ki bir erkekle de resim hakkında ciddi ciddi konuşulabilirdi. Aslında onun dostluğu, Lily'nin hayatındaki keyiflerden biri olmuştu. William Bankes'i severdi.

Birlikte Hampton Court'a giderlerdi ve William mükemmel bir beyefendi olduğu için, kendisi ırmak kenarında dolaşırken Lily'ye ellerini yıkaması için bol bol zaman tanırdı. İlişkileri hep böyleydi. Birçok şey söylenmeden kalırdı. Sonra sarayın avlularında dolaşır, her yaz orantılara ve çiçeklere beğeniyle bakarlar ve birlikte yürürlerken laboratuvarlarda çok zaman geçirdiği için dışarı çıktığında gözleri kamaşan biri için doğal sayılabilecek o dalgın ve soğuk haliyle William ona perspektif, mimari hakkında bir şeyler anlatır, bir ağaca veya gölün manzarasına bakmak için durur ve bir çocuğa hayranlıkla bakardı – (en büyük üzüntüsü buydu – bir kızı olmamıştı), yavaş yürür, elini kaldırıp gözlerine siper eder ve başını arkaya atarak sadece soluk almak için durakladı. Sonra ona yeni kâhyasının nasıl tatile çıktığını, merdivenlere yeni halı alması gerektiğini anlatırdı. Belki merdivene yeni bir halı almaya Lily de onunla birlikte giderdi. Bir keresinde konu Ramsay'lere gelmiş ve Mrs. Ramsay'yle ilk tanıştığında başında nasıl gri bir şapka olduğunu anlatmıştı; on dokuz veya yirmi yaşındaydı. Büyüleyici bir güzelliği vardı. Hampton Court'taki yolun aşağısına doğru bakıp, sanki onu oradaki havuzların arasında görecekmiş gibi durmuştu.

Lily, gözlerini oturma odasının basamağına çevirdi. William'ın gözünden orada sakin ve sessiz, yere bakan bir kadın şekli gördü. Düşünceli bir şekilde, dalgın dalgın oturuyordu (galiba o gün de gri giymişti, diye düşündü Lily.) Gözleri eğikti. Hiç kaldırmıyordu. Evet, dedi içinden Lily, dikkatle bakarak, onu böyle görmüş olmalıyım, ama griler içinde değil; ne de bu kadar hareketsiz, bu kadar genç ve sessiz. O resim hemen gözünün önünde canlanmıştı. William'ın dediği gibi, büyüleyici bir güzelliği vardı. Ama güzellik her şey değildi. Güzelliğin de şöyle bir bedeli vardı – hemen geliyor, her şeyi örtüyordu. Hayatı durduruyordu – hayatı donduruyordu. İnsan o küçük çalkantıları unutuveriyordu; o yüzü bir an tanınmaz hale getiren ama ona insanın sonradan

hep gördüğü bir özellik ekleyen o kızarmaları, o solmaları, o tuhaf çarpıklıkları, üzerine düşen bir ışığı veya bir gölgeyi. Bunların hepsini o güzellik örtüsünün altında pürüzsüz bir hale getirmek daha basit bir işti. Ama acaba başında o geyik avcısı şapkasıyla çimenlerde koşarken veya bahçıvan Kennedy'yi azarlarken yüzü nasıldı, diye düşündü Lily. Bunu ona kim anlatabilirdi? Ona kim yardım edebilirdi?

Hiç istemeden yüzeye çıkmıştı ve kendini resmin dışına yarı çıkmış ve sanki gerçek olmayan şeylere bakıyormuş da gözleri kamaşmış gibi Mr. Carmichael'a bakarken buldu. Şezlonga uzanmış, ellerini göbeğinin üzerinde kavuşturmuş; okumuyor, uyumuyor, varoluşunun tadını sonuna kadar çıkaran bir yaratık gibi güneşleniyordu. Kitabı çimenlerin üzerine düşmüştü.

Dosdoğru ona gidip "Mr. Carmichael!" demek istedi. O zaman her zamanki gibi o dumanlı, yeşil gözlerini açıp iyilikle bakardı. Ama insan birini sadece ona ne söyleyeceğini biliyorsa uyandırmalıydı. Oysa Lily, tek bir şey değil, her şeyi söylemek istiyordu. Düşüncesini bozan ve parçalayan o küçük sözcükler bir şey söylemiyordu. "Hayata dair, ölüme dair; Mrs. Ramsay'ye dair" – hayır, diye düşündü, kimseye bir şey söylenemezdi. Durumun acilliği hedefi hep şaşırtıyordu. Sözcükler yanlara uçuşuyor, söylenmek istenenin aşağısından geçiyordu. Sonra da insan vazgeçiyordu; düşünce yeniden derinlere batıyordu ve insan çoğu orta yaşlı kişi gibi tedbirli, kaçak konuşuyor, gözlerinin arasında kırışıklıklar, yüzünde sürekli bir korku ifadesi oluşuyordu. Çünkü bedendeki bu duygu, oradaki o boşluk nasıl ifade edilebilirdi ki? (Oturma odasının basamaklarına bakıyordu; olağanüstü boş görünüyorlardı.) Bu bedenin hissettiği bir şeydi, zihnin değil. Boş merdivenlerin görüntüsünün yarattığı bedensel duyular aniden son derece nahoş hale gelmişti. İsteyip de elde edememek tüm bedenine bir katılık, boşluk ve gerginlik yayıyordu. İstemek ve elde edememek

–istemek ve istemek– nasıl da yüreğini burkuyordu, tekrar tekrar burkuyordu. Teknenin yanında oturmakta olan o öze, ondan, o grili kadından çıkarılmış olan öze ah, Mrs. Ramsay, diye seslendi içinden, sanki gittiği, gittikten sonra da geri geldiği için ona çıkışır gibiydi. Onu düşünmek çok güvenli bir şey gibi gelmişti. Hayalet, hava, hiçlik, günün veya gecenin herhangi bir saatinde kolayca ve güvenle oynanabilecek bir şey, öyleydi o, ama ansızın elini uzatmış ve yüreğini böyle burkuvermişti. Ansızın, boş oturma odası merdivenleri, içerideki koltuğun eteği, terasta taklalar atan köpek yavrusu, bahçedeki tüm dalgalanmalar ve uğultular merkezdeki mutlak bir boşluğu çevreleyen kıvrımlara ve girift süslemelere dönüşmüştü.

"Bu ne demek? Tüm bunlar nasıl açıklanır?" diye sormak istedi, yeniden Mr. Carmichael'a dönerek. Çünkü sabahın bu erken saatinde tüm dünya bir düşünce havuzunda, derin bir gerçeklik havzasında erimiş gibiydi ve insana öyle geliyordu ki, örneğin Mr. Carmichael bir şey söylemiş olsaydı, minicik bir gözyaşı bu havuzun yüzeyini parçalayacaktı. Ve sonra? Bir şey çıkacaktı. Bir el dışarı uzanacak, bir kılıç parlayacaktı. Bunların hepsi saçmalıktı tabii.

Sanki Mr. Carmichael söyleyemediği her şeyi yine de duymuş gibi tuhaf bir düşünce geldi aklına. Sakalındaki sarı lekeyle, şiiriyle, bulmacalarıyla, tüm ihtiyaçlarını karşılayan bir dünyada keyifle seyreden, istediği bir şey olursa, onu yakalamak için tek yapması gereken yattığı yerden elini çimenlere daldırmak olan gizemli bir ihtiyardı o, diye düşündü Lily. Resmine baktı. Herhalde cevabı şu olurdu – nasıl "sen" de "ben" de "o" da geçip gidiyoruz; hiçbir şey kalmıyor; her şey değişiyor; sözcükler hariç, resimler hariç. Evet, tavan aralarına asılacak, diye düşündü; rulo yapılıp kanepe altlarına sokuşturulacak; ama öyle bile olsa, öyle bir resim için bile bu geçerliydi. Bu resmin kendisinin değilse de, bu karalamayla yapmaya çalıştığı şeyin bile, "sonsuza kadar

kalacağı" söylenebilir diyecekti, ya da bunu sözsüz olarak ima edecekti, çünkü söylendiğinde bu sözcükler kulağa fazlasıyla övüngen gelmişti; resme baktı, onu göremediğini fark edip şaşırdı. Gözleri sıcak bir sıvıyla dolmuştu (önce gözyaşları aklına gelmedi), bu sıvı dudaklarının sertliğini bozmasa da havayı yoğunlaştırmıştı ve yanaklarından aşağı süzülüyordu. Bunun dışında –ah, evet!– her bakımdan kendine hâkimdi. Yoksa mutsuz olduğunun hiç farkında bile olmadan Mrs. Ramsay'ye mi ağlıyordu? Yeniden yaşlı Mr. Carmichael'a döndü. Öyleyse neydi bu? Bunun anlamı neydi? Nesneler böyle ellerini uzatıp insanı yakalayabilirler miydi; kılıç kesebilir miydi; yumruk sıkabilir miydi? Hiç güvenlik yok muydu? Dünyanın nasıl işlediğini ezberden öğrenemez miydi insan? Hiçbir kılavuz, hiçbir sığınak yok muydu, her şey bir mucize, bir kulenin tepesinden boşluğa atlamak mıydı? Yaşlılar için bile hayat böyle bir şey olabilir miydi – şaşırtıcı, beklenmedik, bilinmez? Bir an ona öyle geldi ki, ikisi birden kalksa, şimdi, şu çimenlikte, hayat niye bu kadar kısa, niye bu kadar açıklanamaz diye sertçe sorsa, bir açıklama talep etse, kendilerinden hiçbir şey saklanmaması gereken tam donanımlı iki insan olarak sorsalar, o zaman güzellik açılıp yayılacak, o boşluk dolacak, o anlamsız süslemeler bir şekle girecekti; yeterince yüksek sesle bağırırlarsa, Mrs. Ramsay geri dönecekti. Yüksek sesle "Mrs. Ramsay!" dedi, "Mrs. Ramsay!" Yanaklarından aşağı gözyaşları süzülüyordu.

6

[Macalister'ın oğlu balıklardan birini aldı, yem olarak oltasının kancasına takmak için yan tarafından kare şeklinde bir parça kesti. Kesilen balık (hâlâ canlıydı) tekrar denize atıldı.]

7

"Mrs. Ramsay!" diyerek ağlıyordu Lily, "Mrs. Ramsay!" Ama hiçbir şey olmadı. Acı arttı. Demek ıstırap insanı böyle bir budalalık çukuruna düşürebiliyor, diye düşündü. Her neyse, ihtiyar onu duymamıştı. Hâlâ iyi huylu, sakin, hatta istenirse yüce denebilecek yatışını bozmamıştı. Çok şükür kimse dur, acı, dur diyen o utanç verici haykırışını duymamıştı! Belli ki aklını tam olarak kaybetmemişti. Kimse onun o ince kalastan yok oluşun sularına atladığını görmemişti. Hâlâ elinde resim fırçasıyla çimenlikte duran sıska kız kurusuydu o.

Artık yavaşça yoksunluğun acısı ve o acı öfke (tam da artık Mrs. Ramsay için kederlenmeyeceğini düşündüğü anda böyle yeniden geri çağrılmanın yarattığı öfke. Kahvaltıda kahve fincanlarının arasında onu özlemiş miydi? Hiç özlememişti) azalmıştı; duyduğu ıstıraptan geriye panzehir olarak merhem etkisi yapan bir ferahlama ve aynı zamanda, ama daha gizemli bir şekilde, yanında birinin, Mrs. Ramsay'nin olduğu duygusu kalmıştı; dünyanın omuzlarına yüklediği yükten kurtulmuş, hafiflemiş olarak yanında durmuş ve sonra (çünkü bu tüm güzelliğiyle Mrs. Ramsay'di) başına beyaz çiçeklerden bir taç takarak gitmişti. Lily yeniden tüplerini sıktı. Şu çalılık sorununu halletmeye girişti. Onu, her zamanki gibi kırlarda aceleyle yürüyüşünü, mora çalan yumuşak kıvrımların, sümbül ve zambaklardan oluşan çiçeklerin arasında gözden kayboluşunu bu kadar net olarak görmesi tuhaf bir duyguydu. Bu, ressamın gözünün oynadığı bir oyundu. Öldüğünü duyduktan sonra günlerce onu böyle başına çiçeklerden bir taç takıp, yanındaki bir gölgeyle, hiç sorgulamadan tarlaları geçip giderken görmüştü. Bu görüntüde, bu ifadede bir avutma gücü vardı. İster burada, ister kırlarda veya Londra'da resim yapıyor olsun, gözünün önüne hep bu görüntü geli-

yordu ve gözleri yarı kapanarak hep bu görüntüyü üzerine oturtacağı bir temel arıyordu. Vagonların, otobüslerin içini araştırıyor, bir omuzdan veya yanaktan bir çizgi alıyor, karşıdaki pencerelere, akşamları lamba ışığında Piccadilly'ye bakıyordu. Bunların hepsi o ölüm tarlalarının birer parçasıydı. Ama hep bir şey –bazen bir yüzdü bu, bazen bir ses, *Standard, News,* diye bağıran bir gazeteci çocuk– zorla içeri giriyor, onu dürtüyor, uyandırıyor, ilgisini talep ederek sonunda zorla elde ediyordu ve o görüntünün sürekli olarak yeniden oluşturulması gerekiyordu. İşte şimdi de, içgüdüsel olarak uzaklığa ve maviliğe ihtiyaç duyduğundan aşağıdaki koya, dalgaların mavi çizgilerinin oluşturduğu tepelere ve kayalıkların oluşturduğu morumsu alanlara bakarken, her zamanki gibi yine olmayacak bir şey onu kendi dünyasından çekip çıkarmıştı. Koyun ortasında kahverengi bir nokta vardı. Bir tekneydi bu. Evet, bir süre sonra öyle olduğunu anlamıştı. Ama kimin teknesi? Mr. Ramsay'nin, diye cevapladı. Mr. Ramsay; eli havada, soğuk, güzel çizmeleriyle, grubun başında, yanından geçip giden, ondan şefkat talep etmiş ama reddedilmiş olan adam. Tekne artık yolu yarılamıştı.

Ara sıra şurada burada hissedilen hafif bir esinti dışında, sabah o kadar sakindi ki, denizle gök birbirinin devamı gibi görünüyordu, sanki yelkenler uzanmış gökyüzüne değmiş veya bulutlar denize düşmüş gibiydi. Uzaklardaki bir geminin havada bıraktığı kıvrık duman göğü süsler gibi eğilmiş ve dolanmış olarak havada asılı kalmıştı, sanki hava ince bir tülbentmiş de her şeyi içine almış, ince dokusunda nazikçe bir o yana bir bu yana sallıyordu. Havanın çok güzel olduğu bazı zamanlarda olduğu gibi, sanki kayalar gemilerin gemiler de kayaların farkındaymış da birbirlerine özel bir mesaj gönderiyorlarmış gibiydi. Çünkü bazen kıyıya çok yakın görünen Fener bu sabahın ince sisinde muazzam uzakta görünüyordu.

"Neredeler şimdi?" diye düşündü Lily denize bakarak. Kolunun altında kahverengi kâğıda sarılı bir paketle yanından sessizce geçen o çok yaşlı adam neredeydi? Tekne koyun tam ortasındaydı.

8

Oradakiler hiçbir şey hissetmiyorlar, diye düşündü Cam, yükselip alçalarak gittikçe uzaklaşan ve huzur dolan kıyıya bakarak. Eli suları yarıyor, uyuşmuş ve sislere bürünmüş zihni suda oluşan yeşil izleri ve girdapları şekillere dönüştürüyor, hayalinde incilerin salkımlar halinde beyaz dallara yapıştığı, yeşil aydınlıkta insanın tüm zihninin değiştiği ve yeşil bir pelerine sarılmış bedeninin yarı saydam bir şekilde parladığı o suların diplerinde dolaşıyordu.

Sonra elinin çevresinde hızla akan sular yavaşladı. Suyun akışı durdu; dünya küçük çatırdama ve gıcırdama sesleriyle doldu. Sanki limana demir atmışlar gibi, teknenin yanlarına suların hafif hafif çarptığı duyuluyordu. Her şey çok yakınlaştı. Çünkü James'in ona tanıdığı bir insanmış gibi görünene dek gözünü ayırmadan baktığı yelken tümüyle gevşeyip sarkmıştı; orada durmuşlar, güneşin alnında, kıyıdan da Fener'den de millerce uzakta bir esinti bekliyorlardı. Fener kıpırdamıyordu, uzaklardaki kıyı da sabitleşmişti. Güneş giderek daha sıcaklaşıyordu ve neredeyse birbirlerinin varlığını unutmuşken, şimdi birbirlerine yaklaşmış gibiydiler. Macalister'ın oltası cup diye denizin altına gitti. Ama Mr. Ramsay bacaklarını altına almış, kitabını okumayı sürdürüyordu.

Parlak kapağı yağmurkuşunun yumurtası gibi benekli bir kitap okuyordu. O korkunç durgunlukta asılı kalmışlarken ara sıra bir sayfa çeviriyordu. James, her sayfanın kendisini hedef alan özel bir tavırla çevrildiğini hissediyordu; kâh dayatmacı, kâh buyurgan, kâh kendisine acınmasını

isteyerek; babası kitabını okur ve sayfaları çevirirken James her an onun başını kaldırıp kendisine bakacağından ve ters bir şeyler söyleyeceğinden korkuyordu. Niye burada oyalanıyorlardı, diye soracaktı veya ona benzer mantıksız bir şey. Eğer öyle bir şey yaparsa, diye düşündü James, o zaman bıçağı alır kalbine saplarım.

Bıçağı alıp babasının kalbine saplamak hep bir simge olarak aklında tuttuğu bir şeydi. Yalnız artık, büyüdükçe ve babasına iktidarsız bir öfkeyle bakarken, öldürmek istediği babası, kitap okuyan bu ihtiyar değildi –belki kendisi farkında bile olmadan – onun üzerine inen o şey, ansızın geliveren, soğuk ve kaskatı pençeleriyle ve gagasıyla tekrar tekrar saldıran (o gagayı çocukken saldırdığı çıplak bacaklarında hissedebiliyordu) sonra da, şimdi olduğu gibi onu üzgün bir şekilde kitabını okuyan o ihtiyara dönüştürerek çekip giden o kara kanatlı vahşi Harpyia idi. İşte onu öldürürdü, onun kalbine bıçak saplardı. Ne yaparsa yapsın – (Fener'e ve uzaktaki kıyıya bakarak istediği her şeyi yapabileceğini hissetti), işadamı da olsa, bankacı da, avukat da, bir şirket yöneticisi de, insanlara istemedikleri şeyleri yaptıran, konuşma haklarını ellerinden alan o şeyle –zorbalık, despotluk diyordu buna– mücadele edecek, onu bulup çıkartacak ve kafasını ezecekti. Fener'e gelin, dediğinde ona kim ama ben istemiyorum diyebilirdi. Şunu yapın. Bana şunu getirin. Kara kanatlar açılıyordu, gaga parçalıyordu. Ama sonra orada öyle oturup kitabını okuyordu; her an gayet aklı başında bir şekilde başını da kaldırabilirdi – hiç belli olmazdı. Macalister'larla konuşabilirdi. Sokakta gördüğü yaşlı bir kadının soğuktan donmuş eline para sıkıştırabilirdi, diye düşündü James, yarışmalar yapan balıkçılara seslenebilir, heyecanla elini kolunu sallayabilirdi. Veya yemeğin başından sonuna kadar bir masanın başında hiç konuşmadan oturabilirdi. Tekne sıcak güneşte durmuş sallanırken evet, diye düşündü James, çok ıssız ve kasvetli, karlarla ve kayalarla kaplı bom-

boş bir yer vardı; babası başkalarını şaşırtan bir şey söylediğinde veya yaptığında, son zamanlarda ona öyle geliyordu ki, orada iki çift ayak izi vardı; kendisinin ve babasınınkiler. Sadece ikisi birbirlerini anlıyorlardı. O zaman bu korku, bu nefret neydi? Geçmişin üzerinde biriktirdiği yaprakları teker teker kaldırarak, ışıklarla gölgelerin kesiştiği, kâh insanın gözüne giren güneşle, kâh karanlık bir gölgeyle bütün şekilleri çarpıtan ve insanı yanıltan o ormanın ortasına girerek bu duygusunu soğutup uzaklaştıracak somut bir imge aradı. Diyelim ki, insan çocukken, aciz bir şekilde pusetinde veya birinin kucağında oturuyorken bir arabanın hiç farkında olmadan, masum bir şekilde birinin ayağını ezdiğini görmüş olsun? Diyelim ki önce ayağı görmüş olsun, çimenlerin üzerinde düz ve tam; sonra da tekerleği ve sonra yeniden aynı ayağı, ama bu sefer mor ve ezilmiş olarak. Ama tekerleğin hiç suçu yoktu. İşte şimdi de, babası koca adımlarıyla aradan geçip sabahın köründe onları uyandırmaya geldiğinde, onun ayağını, Cam'in ayağını, yoluna çıkan herkesin ayağını eziyordu. O da durup izliyordu.

Ama acaba ezilen o ayak kimindi ve tüm bunlar hangi bahçede olmuştu? Çünkü bu gibi sahnelerin geçtiği bir yer olması gerekirdi; ağaçlar vardı orada; çiçekler; belli bir ışık; birkaç insan figürü. Her şey hiç böyle bir kasvetin olmadığı bir bahçede konumlandırıyordu kendisini. Orada böyle çaresizce el kaldırmalar yoktu hiç; insanlar sıradan bir tonla konuşuyorlardı. Tüm gün durmadan gelip gidiyorlardı. Mutfakta dedikodu yapan yaşlı bir kadın vardı; perdeler de rüzgârla bir içeri bir dışarı savruluyorlardı; her şey uçuşuyor, her şey büyüyüp serpiliyordu; geceleri de tüm o tabakların, kâselerin ve oraya buraya savrulan uzun kırmızı ve sarı çiçeklerin üzerine, asma yaprağı gibi incecik sarı bir örtü çekiliyordu. Geceleri her şey daha sessiz, daha karanlık oluyordu. Ama o yaprak gibi örtü öyle inceydi ki, ışıkla açılıyor, seslerle kırışıyordu; örtünün arkasından birinin üzerine eğil-

diğini görebiliyor, yaklaşıp sonra da uzaklaşan bir elbisenin hışırtısını, bir zincirin şıkırtısını duyabiliyordu.

İşte tekerlek bu dünyada o kişinin ayağını ezmişti. Hatırlıyordu, bir şey havada belirip üzerlerinde durmuş, kısır ve keskin bir şey orada bile bir bıçak gibi, bir pala gibi inmiş, o mutlu dünyanın bile yapraklarını ve çiçeklerini doğrayarak, o dünyayı titretmiş ve yere yıkmıştı.

"Yağmur yağacak," dediğini hatırlıyordu babasının. "Fener'e gidemeyeceksin."

O zamanlar Fener, akşamları aniden yumuşakça açılıveren sarı bir gözü olan gümüşsü, puslu gibi görünen bir kuleydi. Şimdi–

James Fener'e baktı. Beyaza boyanmış kayaları, çıplak ve dimdik duran kuleyi görebiliyordu; üzerindeki siyah beyaz çizgileri, içindeki pencereleri görebiliyordu; hatta kuruması için kayalara serilmiş çamaşırları bile görebiliyordu. Demek Fener buydu, öyle mi?

Hayır, öteki de Fener'di. Çünkü hiçbir şey sadece tek bir şey değildi. Öteki de Fener'di. Bazen koyun ötesinden zorlukla seçilebilirdi. Akşamları insan başını kaldırdığında o gözün açılıp kapandığını görür, ışığı oturmakta oldukları o havadar ve güneşli bahçede ta onlara kadar ulaşıyormuş gibi olurdu.

Ama yerinde doğruldu. Ne zaman "onlar" veya "birisi" dese ve birinin eteklerini hışırdatarak geldiğini, şıkırdayarak gittiğini duymaya başlasa, yanında her kim varsa, onun varlığının fazlasıyla bilincinde olurdu. Şimdi bu babasıydı. Çok gerildi. Çünkü eğer esinti çıkmazsa, babası her an kitabını pat diye kapatıp "Ne oluyor? Niye burada oyalanıyoruz, ha?" diye soracaktı, tıpkı daha önce de bir kez terasta palasını üzerlerine indirdiği ve annesinin kaskatı kesildiği, etrafta bir balta, bıçak veya keskin uçlu başka bir şey olsaydı, James'in hemen onu kapıp babasının kalbine saplayacağı o gün yaptığı gibi. Annesi kaskatı kesilmişti, ama sonra, artık

onu dinlemediğini hissettirecek şekilde kolu gevşemiş, ayağa kalkmış ve onu orada, elinde bir makasla aciz, gülünç bir halde yerde otururken bırakıp gitmişti.

En ufak bir esinti bile yoktu. Teknenin dibinde üstlerini örtecek kadar bile derin olmayan bir su birikintisinde üç dört uskumru kuyruklarını çarpıp duruyor, sudan lıkır lıkır sesler geliyordu. Mr. Ramsay her an başını kaldırabilir (James ona bakamıyordu bile), kitabını kapatabilir ve ters bir şey söyleyebilirdi; ama şimdilik okumaya devam ediyordu, o yüzden James, sanki yalınayak gizlice aşağı iniyormuş da tahtanın birini gıcırdatıp bekçi köpeğini uyandırmaktan ürküyormuş gibi sessizce annesi nasıl biriydi, o gün nereye gitmişti, diye düşünmeye devam etti. Odadan odaya onun peşinden gitti, sonunda sanki porselen tabaklardan yayılıyormuş gibi görünen mavi ışıkta biriyle konuştuğu bir odaya geldiler; onun konuşmasını dinledi. Bir hizmetçiyle konuşuyor, aklına geliveren şeyleri söylüyordu. "Bu gece büyük bir tabak gerekecek bize. Şu tabak nerede – mavi tabak?" Gerçeği sadece o söylerdi; James gerçeği tek ona söyleyebilirdi. Belki de onun James için hiç bitmeyen çekiciliğinin sebebi buydu; o, insanın aklına ne geliyorsa söyleyebileceği biriydi. Ama tüm bu süre zarfında düşüncelerini izleyen, değerlendiren, titreten ve yanıltan babasının farkındaydı. Sonunda düşünmeyi bıraktı.

Fener'e bakarak, kıpırdayamadan, zihnine birbiri ardına konan ıstırap tanelerini silkeleyip atamadan, eli dümen yekesinde, güneşin altında öylece oturdu. Sanki oraya bir iple bağlanmıştı, o ipe babası öyle bir düğüm atmıştı ki, ancak bir bıçak alır ve onu saplarsa... Ama o anda yelken yavaşça döndü, hafifçe doldu, tekne silkinmiş ama hâlâ yarı uykulu harekete geçmiş gibi oldu, sonra tamamen uyandı ve dalgaların arasından öne atıldı. Bunun yarattığı ferahlama inanılmazdı. Yeniden hepsi birbirlerinden uzaklaşmış ve rahata ermiş gibi oldular, oltaların ipleri de teknenin yanında arkaya doğru gerginleşti. Ama babası başını hiç kaldırmadı. Sadece

gizemli bir şekilde, sanki gizli bir senfoniyi yönetiyormuş gibi, sağ elini havaya kaldırıp tekrar dizinin üzerine bıraktı.

9

[Lekesiz bir deniz, diye düşündü Lily Briscoe durduğu yerden hâlâ koya bakarken. Deniz koya saten gibi yayılmıştı. Mesafenin olağanüstü bir etkisi var, hepsi yutulmuş, diye hissetti, sonsuza kadar yok olmuşlar, doğanın bir parçası haline gelmişlerdi. Ortalık çok sakindi; çok sessizdi. Geminin kendisi de gözden kaybolmuştu ama kıvrık dumanı havada hâlâ asılı duruyor, bir veda bayrağı gibi yasla aşağı sarkıyordu.]

10

Parmaklarını bir kez daha suya daldıran Cam, demek ada böyleymiş, diye düşündü. Onu hiç böyle denizden görmemişti. Denizde öylece uzanıyordu, ortasında bir girinti ve iki sarp kayalık vardı, oradan deniz içeri giriyor ve adanın iki yanında millerce uzanıyordu. Ada çok küçüktü, şekli dik duran bir yaprağa benziyordu. Sonra küçük bir kayığa bindik, diye düşündü, hayalinde batan bir gemiden nasıl kaçtıklarına dair bir macera öyküsü kurmaya başlayarak. Ama parmaklarının arasından böyle sular geçer ve suların ardında gözden kaybolan yosun kümeleri görülürken kendine ciddi ciddi bir öykü anlatmak istemiyordu; asıl istediği o macera ve kaçış duygusuydu; çünkü tekne ilerlerken, babasının pusulanın yönleri konusundaki öfkesinin, James'in içtikleri ant konusundaki inatçılığının ve kendi sıkıntısının, hepsinin nasıl geçip gittiğini, nasıl akıp uzaklaştığını düşünüyordu. O zaman sırada ne vardı? Nereye gidiyorlardı? Suya iyice daldırdığı buz gibi olmuş elinden, bu değişiklik, bu kaçış ve

macera yüzünden (yaşadığı için, orada olduğu için) duyduğu sevinç bir pınar gibi fışkırıyordu. Bu ani ve kaygısız sevinç pınarından sıçrayan damlalar, zihnindeki karanlık, uykulu şekillerin, henüz gerçekleşmemiş, ama yattıkları karanlıkta dönünce ara ara kıvılcım gibi aydınlanmalarla parlayan dünyaların şekillerinin; Yunanistan'ın, Roma'nın, Konstantinopolis'in üzerine düşüyordu. Küçücük olsa da, içinden ve etrafından altın serpilmiş sular geçen, dik duran bir yaprağa benzeyen şu minik adanın da herhalde evrende bir yeri vardı, öyle değil mi? Çalışma odasındaki yaşlı beyefendiler herhalde bunun cevabını verebilirlerdi, diye düşündü. Bazen onları öyle yakalamak için kasten bahçeden eve giriverirdi. Orada alçak koltuklarında oturmuş olurlardı (babasıyla oturan, çok yaşlı, çok tutuk kişi Mr. Carmichael veya Mr. Bankes olabilirdi). Bahçeden içeri daldığında, onlar önlerinde açık duran *The Times* gazetesinin birbirine karışmış sayfalarını hışırdatarak, birinin İsa hakkında söylediği bir şeyi veya Londra sokaklarından biri kazılınca ortaya çıkan mamut söylentisini veya Napoléon'un nasıl biri olduğunu konuşuyor olurlardı. Sonra bütün bunları temiz ellerine alır (gri giysiler giyerlerdi; kırlar gibi kokarlardı) dökülenleri toplar, gazetenin sayfalarını çevirir, bacak bacak üzerine atar ve birbirlerine ara sıra çok kısa şeyler söylerlerdi. Kendisi de büyülenmiş gibi raftan bir kitap alır ve orada durup babasının, ara sıra öksürerek ve karşısında oturan beyefendiye kısaca bir şeyler söyleyerek sayfanın bir kenarından ötekine gayet özenli, gayet düzgün bir şekilde bir şeyler yazışını izlerdi. Orada öyle kitabı açık dururken, burada insan düşündüğü her şeyin suda bir yaprak gibi açılmasına izin verebilir ve eğer bu düşünceler şu tütün içip *The Times* gazetesinin sayfalarını hışırdatan yaşlı beylerin arasında iyi görünürse, doğru demektir, diye düşünürdü. (Şu anda teknede oturmakta olan) babasının, çalışma odasında yazı yazışını izleyen Cam, onun çok sevilesi, çok bilge biri olduğunu düşünüyordu.

Kibirli de değildi, zorba da. Hatta, Cam'in de orada kitap okuduğunu görse, gayet yumuşak bir sesle ona verebileceği hiçbir şey yok mu diye sorardı.

Yanılıyor olmasın diye kapağı yağmurkuşunun yumurtası gibi benekli kitabını okumakta olan babasına baktı. Yok; doğruydu. James'e ona şimdi bir baksana, demek istedi. (Ama James'in gözü yelkendeydi.) O alaycı bir zalim, diyecekti James. Konuyu kendine ve kitaplarına getiriyor, diyecekti James. Dayanılmaz ölçüde bencil. En kötüsü de, o bir zorba. Ama baksana, dedi ona bakarak. Ona şimdi bak. Babasının bacaklarını kıvırmış o küçük kitabı okuyuşuna baktı; içinde ne yazdığını bilmediği, ama sarı sayfalarını tanıdığı o küçük kitabı. Küçük bir kitaptı; içindeki yazılar sıktı, kapak sayfasında yemek için on beş frank harcadığını yazmış olduğunu biliyordu; şarap da şu kadar tutmuştu; garsona da şu kadar bahşiş vermişti; sayfanın sonunda hepsi düzgünce toplanmıştı. Ama babasının cebindeki kenarları kıvrılmış olan o kitapta ne yazılı olduğunu bilmiyordu. Onun neler düşündüğünü hiçbiri bilmezdi. Ama kendini okuduğu şeye iyice kaptırmıştı, öyle ki şimdi yaptığı gibi bir an başını kaldırdığında, bunu bir şeye bakmak için değil, bir fikri aklına iyice yerleştirmek için yapardı. Bunu yapınca da, zihni yine okuduğu şeye gider ve kitabına gömülürdü. Sanki birilerine kılavuzluk ediyor veya büyük bir koyun sürüsünü güdüyor gibi okuyor, diye düşündü Cam, veya çok sarp ve dar bir patikadan yukarı tırmanıyor gibi; bazen hızlıca dümdüz gidiyor, önündeki çalılıkları kırarak kendine yol açıyordu, bazen de yüzüne bir dal çarpıyor, bir çalı gözünü karartıyordu, ama o bunlardan yılacak biri değildi; oraya buraya çarpa çarpa sayfaları çeviriyor ve yoluna devam ediyordu. Cam, kendisine batan bir gemiden kaçma öyküsünü anlatmayı sürdürdü, çünkü o orada otururken güvendeydi; tıpkı bahçeden sessizce eve dalıp da bir kitap aldığında ve o yaşlı beyefendi birden elindeki gazeteyi indirip onun üzerin-

den Napoléon'un kişiliğine dair kısaca bir şeyler söylediğinde hissettiği kadar güvendeydi.

Denizin üzerinden yeniden adaya baktı. Ama yaprak belirginliğini kaybediyordu. Çok küçülmüştü; çok uzakta kalmıştı. Artık deniz kıyıdan daha önemliydi. Etraflarında dalgalar çarpa çarpa bir inip bir çıkıyor, bir dalgadan aşağı bir kütük yuvarlanıyor, bir başkası tepesinde bir martıyla yükseliyordu. İşte buralarda bir yerde, diye düşündü parmaklarını suya batırmışken, bir gemi battı; ve Cam yarı uykuda gibi dalgın dalgın mırıldandı, nasıl da yok olduk hepimiz, yapayalnız.

11

Demek her şey mesafeye bağlı, diye düşündü Lily Briscoe, üzerinde tek bir leke olmayan, sanki yelkenlerle bulutlar yumuşacık maviliğine gömülüymüş gibi duran denize bakarken, demek, diye düşündü, her şey mesafeye bağlı, yani insanların yakınımızda ya da uzağımızda olmalarına; çünkü koyda giderek açılmakta olan Mr. Ramsay hakkında hissettiği şey de değişmişti. Çekilip uzamış gibiydi, gerilmiş gibiydi; Mr. Ramsay gitgide uzaklaşıyor gibiydi. O ve çocukları o mavilik, o mesafe tarafından yutulmuş gibiydi; ama burada, çimenlikte, yanı başındaki Mr. Carmichael birden homurdandı. Lily güldü. Carmichael yere düşen kitabını kaparak aldı. Bir deniz canavarı gibi oflayıp puflayarak yeniden şezlonguna yerleşti. Bu tümüyle farklı bir şeydi, çünkü o yakınındaydı. Ve işte şimdi yeniden her şey durgunlaşmıştı. Artık kalkmış olmalılar diye düşündü eve bakarak, ama o tarafta hiçbir şey görünmüyordu. Ama sonra, hatırladı ki, sofradan kalkar kalkmaz hemen ortadan kaybolur, kendi meşguliyetlerine dönerlerdi. Her şey bu sessizliğe, bu boşluğa, sabahın erken saatindeki bu gerçekdışılığa uygundu. Bazen her

şey böyle olur, diye düşündü bir an öylece parlayan uzun pencerelere ve havadaki tüy gibi mavi dumana bakarak, her şey gerçekdışı olur. Bir yolculuktan dönüldüğünde veya bir hastalık sonrasında, alışkanlıklar yüzeye çıkmadan önce de aynen böyle olur, insan aynen böyle irkiltici bir gerçekdışılık hisseder, sanki bir şey beliriyormuş gibi olurdu. O zaman hayat capcanlı olurdu. İnsan rahatlayabilirdi. Neyse ki, bahçede oturacak bir köşe aramaya gelen Mrs. Beckwith'i karşılamak için çimlerin üzerinde hemen koşup "Ah, günaydın Mrs. Beckwith! Ne kadar güzel bir gün! Güneşte oturmayı göze alacak mısınız? Jasper iskemleleri kaldırmış. Size hemen bir tane getireyim!" filan gibi bilindik şeyler söylemesi gerekmezdi. Hiç konuşması gerekmezdi. Her şeyin arasından, her şeyin ötesine doğru kayar, yelkenlerini açardı (koy oldukça hareketliydi, tekneler açılmaya başlamıştı). Boş değil, ağzına kadar dolu olurdu. Dudaklarına kadar yükselmiş bir maddenin içinde deviniyor, yüzüyor, batıyor gibi olurdu, evet, çünkü bu sular dibi görünmeyecek kadar derindi. Bu suların içine bir sürü hayat dökülmüştü. Ramsay'lerin, çocukların hayatları, ayrıca bir sürü kaçak ve kimsesiz. Elinde sepetiyle bir çamaşırcı kadın; bir karga, bir fenerçiçeği; çiçeklerin moru ve grimsi yeşili, bütünü bir arada tutan ortak bir duygu.

Belki de on yıl önce, tam şu anda durduğu yerde dururken, ona buraya âşık olduğunu söyleten şey de böyle bir bütünlük duygusuydu. Aşkın bin bir biçimi vardı. Bazı âşıklara nesnelerin ve mekânların içinden bazı şeyleri seçip almak, bir araya getirmek ve onlara kendi hayatlarında olmayan bir bütünlük vererek bir sahneden veya (artık hepsi gitmiş ve birbirinden ayrılmış) insanların bir araya gelişlerinden, düşünceleri hâlâ meşgul eden ve aşkı hâlâ sürdüren o küre gibi bütünlükleri yaratma yeteneği verilmiş olabilirdi.

Bakışları Mr. Ramsay'nin denizde seyreden teknesinin oluşturduğu o kahverengi lekenin üzerinde kaldı. Öğle ye-

meğinden önce Fener'e varmış olurlar diye düşündü. Ama rüzgâr yeniden çıkmıştı ve gökyüzü hafiften değişirken, deniz hafiften değişirken ve teknelerin yerleri değişirken, az önce mucizevi bir biçimde sabit gibi görünen manzara da artık bozulmuştu. Rüzgâr havada kalmış olan duman izini dağıtmıştı; gemilerin konumu da pek hoş görünmüyordu.

Orada gördüğü orantısızlık zihnindeki uyumu da bozmuş gibiydi. İçinde nedeni belirsiz bir sıkıntı hissetti. Resmine döndüğünde bu his arttı. Bütün sabahı boşa harcamıştı. Bir sebeple iki karşıt güç, yani Mr. Ramsay ile resmi arasındaki o hassas dengeyi kuramıyordu; oysa bu gerekliydi. Planında mı bir kusur vardı? Acaba şu duvar çizgisinin kesik olması mı gerekiyordu, yoksa ağaçların oluşturduğu kütle çok mu ağır olmuştu, diye sordu kendine. İronik bir şekilde gülümsedi, çünkü resme başladığında sorununu çözdüğünü düşünmemiş miydi?

O halde sorun neydi? Elinden kaçan bir şeyi yakalamaya çalışması gerekiyordu. Mrs. Ramsay'yi düşündüğünde de kaçmıştı; şimdi resmini düşünürken de kaçıyordu. Aklına bazı ifadeler geliyordu. Bazı görüntüler geliyordu. Güzel resimler. Güzel ifadeler. Ama yakalamaya çalıştığı şey, o sinir bozucu şey, henüz bir ifadeye veya resme dönüşmemiş olan şeydi. Yakala onu ve yeniden başla, yakala onu ve yeniden başla, dedi umutsuzca, kendini yeniden şövalesinin başındaki yerine dikerek. İnsandaki resim yapan veya bir şeyler hisseden aygıt çok zavallı, çok yetersiz bir alet diye düşündü; en önemli anlarda bozuluveriyordu; insan kahramanca onun çalışmasını sağlamak zorunda kalıyordu. Yüzünü buruşturarak baktı. Şurası çalılıktı, o kesindi. Ama insan böyle umutsuzca isteyerek bir şey elde edemiyordu. Duvar çizgisine bakınca veya düşününce –gri bir şapka giymişti – yalnızca gözünde bir parlama oluyordu. Büyüleyici bir güzelliği vardı. Gelsin bakalım, diye düşündü, eğer geleceği varsa. Çünkü insanın bazen ne düşündüğü ne de bir şey

hissettiği anlar vardı. Ama insan ne düşünüyor ne de bir şey hissediyorsa, nerededir, diye düşündü.

İşte burada çimenlerin üstünde, yerde, diye düşündü, oturup fırçasıyla küçük bir ot kümesini karıştırarak. Çünkü çimenler çok bozulmuştu. Burada, dünyanın üzerinde oturur, dedi, çünkü bu sabah sanki her şey ilk kez, belki de son kez, oluyormuş duygusunu üzerinden atamıyordu; tıpkı trenin penceresinden bakan ve yarı uykulu olmasına rağmen, o köyü, bir katırın çektiği o arabayı veya tarlada çalışan o kadını bir daha asla göremeyeceğini bildiği için bakması gerektiğini düşünen bir yolcu gibi. Bu çimenlik dünyaydı; burada, bu yüce istasyonda birlikteydiler diye düşündü, (bütün bu süre zarfında birbirlerine hiçbir şey söylememiş olmalarına rağmen) düşüncelerini paylaşıyormuş gibi görünen yaşlı Mr. Carmichael'a bakarken. Belki bir daha onu da göremeyecekti. Yaşlanıyordu. Ayrıca, ayağının ucundan sallanan terliğe bakıp gülümseyerek, artık ünlü oluyor, diye düşündü. Herkes şiirlerinin "ne kadar güzel" olduğunu söylüyordu. Kırk yıl önce yazmış olduğu şiirleri basıyorlardı. Artık Carmichael adında ünlü bir adam var, diye gülümsedi, insanın kaç şekli var diye düşünerek, gazetelerde nasıl biriydi, oysa burada her zaman olduğu gibiydi. Görünüşü de aynıydı – saçları azıcık daha ağarmıştı, o kadar. Evet, aynı görünüyordu, ama hatırladığına göre, biri demişti ki Andrew Ramsay'nin öldüğünü duyunca (bir şarapnel parçasıyla aniden ölmüştü; aslında büyük bir matematikçi olabilirdi) Mr. Carmichael "hayata karşı tüm ilgisini" kaybetmiş. Bu ne demek acaba, diye düşündü. Elinde koca bir sopayla Trafalgar Meydanı'nda mı yürümüştü? St. John's Wood'daki odasında tek başına oturup önündeki sayfaları okumadan çevirip çevirip durmuş muydu? Andrew'un öldüğünü duyunca Mr. Carmichael'ın ne yaptığını bilmiyordu, ama yine de ondaki değişikliği hissediyordu. Birbirlerine sadece merdivenlerde karşılaştıklarında bir iki laf etmişler, göğe bakıp

hava güzel olacak veya olmayacak gibi şeyler söylemişlerdi. Ama bu da insanları tanımanın bir yolu, diye düşündü: Birini ayrıntısıyla değil, ana çizgileriyle tanımak, kendi bahçende oturup, karşıdaki tepelerin mor renklerle uzaklardaki fundalığa aktığını görmek. Lily de onu böyle tanıyordu. Bir şekilde değişmiş olduğunu anlıyordu. Yazdığı şiirlerin tek dizesini bile okumamıştı. Ama nasıl şeyler olduklarını biliyordu, ağır akan, hoş seslerden oluşan dizeler. Sarsıcı olmayan, yumuşatılmış bir şiirdi onunki. Çöller ve develer hakkındaydı. Palmiye ağaçlarıyla günbatımı hakkındaydı. İçinde kendine dair hiçbir şey yoktu; ölüme dair bir şeyler söylüyordu; aşka dair pek az şey söylüyordu. Üzerinde yakınlaşmayı pek istemeyen bir hal vardı. Başkalarından çok az şey isterdi. Bir nedenle pek hoşlanmadığı Mrs. Ramsay'den kaçınmak için, koltuğunun altında gazetesi, oturma odası penceresinin önünden tuhaf bir tavırla yalpalayarak geçip gitmez miydi? O yüzden de Mrs. Ramsay hep onu durdurmaya çalışırdı. Mr. Carmichael ona eğilerek selam verirdi. İsteksizce durur, yerlere kadar eğilirdi. Onun kendisinden hiçbir şey istememesine bozulan Mrs. Ramsay, bir ceket, bir örtü, bir gazete filan isteyip istemediğini sorardı (Lily onun sesini duyabiliyordu). Hayır, hiçbir şey istemezdi. (Bu noktada eğilirdi.) Mrs. Ramsay'de pek hoşlanmadığı bir şey vardı. Belki de onun dayatmacılığı, özgüveni ve gerçekçiliğiydi bu. Mrs. Ramsay her şeyi dosdoğru söylerdi.

(Bir şey dikkatini oturma odası penceresine çekti – bir menteşe gıcırtısı. Hafif rüzgâr pencereyle oynuyordu.)

Herhalde ondan hiç hoşlanmayan insanlar da vardı, diye düşündü Lily (Evet; oturma odasının önündeki basamağın boş olduğunu fark etmişti, ama bu, üzerinde hiçbir etki yapmadı. Şu anda Mrs. Ramsay'yi istemiyordu.) – Onu kendinden fazla emin, fazla zorlayıcı bulanlar. Hem muhtemelen güzelliğiyle de birilerinin gözüne batıyordu. Ne kadar tekdüze, diyorlardı herhalde, hep aynı! Onlar başka bir

tipi tercih ederlerdi – esmerleri, fıkır fıkır olanları. Sonra kocasına karşı çok zayıftı. Onun öyle olaylar çıkarmasına izin veriyordu. Sonra kapalı kutuydu. Kimse ona tam olarak ne olduğunu bilmezdi. Ve (yeniden Mr. Carmichael'a ve onun Mrs. Ramsay'den hoşlanmamasına dönülecek olursa) Mrs. Ramsay'nin bütün sabah çimenlikte ayakta durup resim yapması, uzanarak kitap okuması filan hayal bile edilemezdi. Bu düşünülebilecek bir şey değildi. Kimseye bir şey söylemeden, ne yaptığına dair tek işaret olan kolundaki sepetiyle kasabaya, yoksulların yanına, birinin havasız bir odasında oturmaya giderdi. Lily onu kaç kere, bir oyunun veya bir tartışmanın ortasında, sessiz sedasız, kolunda sepetiyle, dimdik giderken görmüştü. Döndüğünde de görmüştü. Yarı gülerek (çay fincanları konusunda çok titizdi), yarı etkilenerek (güzelliği insanın soluğunu kesiyordu), size acıyla kapanan gözler bakmış, diye düşünmüştü. Onların yanına gitmişsiniz.

Sonra Mrs. Ramsay birilerinin geç kalışına, tereyağının taze olmayışına veya demliğin azıcık zedelenmiş olmasına takılırdı. Ama o tereyağının taze olmadığını söylerken siz hep Yunan tapınaklarını ve oradakilerin nasıl bir güzellikle birlikte olduklarını düşünürdünüz. O konuda hiç konuşmazdı – sadece giderdi, sektirmeden, dosdoğru. Bu gidiş onda içgüdüsel bir şeydi, kırlangıçların güneye uçuşu, enginarların güneşe dönüşü gibi bu içgüdü de onu yanılmaz bir şekilde insan ırkına döndürüyor, yuvasını onun kalbinde kurduruyordu. Ama bütün içgüdüler gibi bu da, onu paylaşmayan kişileri biraz rahatsız ediyordu, Mr. Carmichael'ı belki, Lily'yi ise kesinlikle. İkisinde de eylemin etkisizliğine, düşüncenin üstünlüğüne dair bir anlayış vardı. Mrs. Ramsay'nin bu gidişleri onları kınar gibiydi, dünyayı bambaşka gösteriyordu, o yüzden onlar da önceden sahip oldukları kanıların kaybolmasına itiraz ediyor, onlara daha sıkı sarılıyorlardı. Charles Tansley de öyle yapardı, insan ondan da bu

yüzden hoşlanmazdı. İnsanın dünyasındaki orantıları bozardı. Fırçasıyla yerdeki ot kümesini dalgın dalgın karıştırırken, acaba ona ne oldu, diye düşündü Lily. Bursunu kazanmıştı. Evlenmişti; Golder's Green'de yaşıyordu.

Savaş sırasında bir gün Lily onun bir salonda yaptığı konuşmayı dinlemeye gitmişti. Bir şeylere itiraz ediyordu; birilerini yargılıyordu. Herkes birbirini kardeş gibi sevmeli diyordu. Oysa Lily, bir resmi diğerinden ayıramayan, içtiği tütünün arkasında duran ("onsu beş peni Miss Briscoe") ve aslında inandığı için değil de anlaşılmayan bir nedenle öyle olmasını dilediği için, ona kadınlar yazamaz, kadınlar resim yapamaz demeyi kendine iş edinmiş birinin kendi türünü nasıl sevebileceğini düşünüp durmuştu. İşte o zayıf vücudu, kırmızı suratı ve bet sesiyle bir kürsüye çıkmış sevgi üzerine vaazlar veriyordu (Lily'nin fırçasıyla karıştırdığı otların arasında kıvıl kıvıl karıncalar dolaşıyordu – kırmızı, enerjik, parlak, biraz Charles Tansley'ye benzeyen karıncalar). Yarı dolu salondan onun o soğuk ortama sevgi pompalayışına alaycı bir bakışla bakmıştı, ama ansızın, gözünün önüne dalgaların arasında batıp çıkan o eski fıçı, veya her ne idiyse o ve Mrs. Ramsay'nin çakılların arasında gözlük kabını arayışı geldi. "Tüh! Lanet şey! Yine kaybettim. Boş verin Mr. Tansley. Her yaz binlercesini kaybediyorum," dediğinde, Tansley, böyle bir abartmayı onaylamaktan korkar ama hoşlandığı birinde hoş görebilirmiş gibi, çenesini gömleğinin yakasına bastırıp sempatik bir şekilde gülümsemişti. Herkesin birbirinden ayrılıp eve teker teker döndüğü o uzun gezilerden birinde Mrs. Ramsay'ye içini açmış olmalıydı. Mrs. Ramsay onun kız kardeşini okuttuğunu söylemişti. Bu onun için çok iyi bir puandı. Fırçasıyla yerdeki otları karıştırırken, onun hakkındaki kendi fikrinin grotesk olduğunun gayet farkındaydı Lily. Sonuçta insanın başkaları hakkındaki fikirlerinin yarısı grotesk olurdu. İnsanın kendi özel amaçlarına hizmet ederdi. Tansley de onun için şamar oğlanı görevini

görüyordu. Ne zaman tepesi atsa, kendini onun sıska kaburgalarını kırbaçlarken bulurdu. Onu ciddiye almak isterse, Mrs. Ramsay'nin dediklerini düşünüp, ona onun gözüyle bakması gerekirdi.

Karıncaların tırmanması için küçük bir tepe oluşturdu. Onların evrenine bu müdahalesiyle çılgınca bir kararsızlık yaşamalarına neden olmuştu. Kimi bir tarafa gidiyordu, kimi öbür tarafa.

İnsanın görebilmesi için elli çift gözü olması gerekir, diye düşündü. O kadını çepeçevre görmek için elli çift göz bile yetmez, diye düşündü. İçlerinden birinin mutlaka onun güzelliğine karşı kör olması lazımdı. İnsan en çok gizli bir duyuya sahip olmak istiyordu, hava gibi hafif, öyle ki gizlice anahtar deliklerinden süzülebilsin ve örgü örerken, konuşurken, tek başına sessizce pencerede otururken onu çevreleyebilsin; geminin dumanını içinde tutan hava gibi onun düşüncelerini, hayallerini, arzularını içine alıp saklayabilsin. Çalılık ona ne ifade ediyordu, bahçe ona ne ifade ediyordu, bir dalganın kıyıya çarpmasının onun için anlamı neydi? (Lily, Mrs. Ramsay'nin baktığını gördüğü şekilde başını kaldırıp baktı; o da bir dalganın sahile vurduğunu duydu.) Sonra, bahçede kriket oynayan çocuklar "Nasıl ama? Nasıl ama?" diye bağırdıklarında, zihninde uyanan ve titreşen şey neydi? Bir an örgü örmeyi bırakırdı. Dikkat kesilmiş gibi olurdu. Sonra yeniden dalardı, ama ansızın, yürümekte olan Mr. Ramsay tam onun önünde durur ve o öyle başında dikilip ona yukarıdan bakarken tüm bedenini ele geçiren garip bir sarsıntı, onu göğsüne bastırıp büyük bir acıyla sallardı. Lily, Mr. Ramsay'yi görebiliyordu.

Mr. Ramsay elini uzatmış, onu koltuktan kaldırıyordu. Sanki bunu daha önce de yapmış gibiydi; sanki yine aynı şekilde eğilmiş ve bir adanın biraz açığına demir atmış, dolayısıyla hanımların karaya çıkmasına beyefendilerin yardım etmesini gerektiren bir tekneden indirmişti. Çok eski moda

bir sahneydi bu, neredeyse çemberli etekler, külot pantolonlar gerektiriyordu. Onun böyle yardım etmesine izin verince, Mrs. Ramsay zamanı geldi, diye düşünmüştü herhalde, dedi Lily. Evet, artık söyleyecekti. Evet, onunla evlenecekti. Ve yavaşça, sessizce karaya adım atmıştı. Muhtemelen yalnızca tek bir kelime söylemişti, elini onun elinden çekmeden. Eli onun elindeyken, seninle evlenirim, demiş de olabilirdi; ama o kadar. Aralarındaki o heyecan defalarca yinelenmişti – yinelendiği çok açıktı, diye düşündü Lily, karıncalarına bir yol açarken. Müdahale etmiyordu; sadece ona yıllar önce katlı olarak verilmiş bir şeyin katlarını açıyordu; gördüğü bir şeyin. Çünkü hayatın gümbürtüsü içinde, etrafta bütün o çocuklar, bütün o konuklar varken, insana sürekli aynı şeyler tekrarlanıyormuş gibi geliyordu – sanki bir şey başka bir şeyin düştüğü aynı yere düşüyor ve havada çınlayan, havayı titreşimlerle dolduran bir yankı oluşturuyordu.

Ama, diye düşündü Lily, aklına onların nasıl kol kola limonluğun önünden geçerek yürüdükleri gelince, aralarındaki ilişkiyi basitleştirmek hata olur. Bu tekdüze bir mutluluk değildi – Mrs. Ramsay'nin ani hareketleri ve ataklıkları, Mr. Ramsay'nin ürpermeleri ve kederleri vardı. Kesinlikle değildi. Sabah erken yatak odasının kapısı çarpılarak kapanırdı. Mr. Ramsay masadan hiddetle kalkardı. Tabağını pencereden fırlatırdı. O zaman tüm evde sanki birden güçlü bir rüzgâr esmiş de kapılar çarpılıyor, kepenkler titreşiyor, insanlar da sürgüleri çekmek ve dökülüp saçılanları toplamak için oradan oraya koşuşturuyorlarmış gibi olurdu. Öyle bir günde merdivenlerde Paul Rayley'ye rastlamıştı. Çocuklar gibi katıla katıla gülmüşlerdi, çünkü kahvaltıda sütünün içinde bir kulağakaçan bulan Mr. Ramsay, onu olduğu gibi pencereden terasa fırlatmıştı. "Bir kulağakaçan," diye mırıldanmıştı Prue dehşetle, "hem de sütünde." Başkaları kırkayak filan buluyordu. Ama o, kendi etrafında öyle bir kutsiyet duvarı örmüştü ve bulunduğu yeri öyle bir ihtişamla kaplı-

yordu ki, onun sütünden çıkan bir kulağakaçan büyük bir canavara dönüşüyordu.

Ama bunlar Mrs. Ramsay'yi yoruyordu, onu biraz yıldırıyordu – havada uçan tabaklar, çarpılan kapılar filan. Bazen aralarında uzun süre bozulmayan sessizlikler olur, Mrs. Ramsay, Lily'yi üzen yarı ağlamaklı, yarı öfkeli bir ruh haline girer, fırtınayı soğukkanlılıkla atlatamayacak veya onlar gibi gülemeyecek gibi görünürdü; ama bu yılgınlığın ardında belki de bir şey saklıyordu. Konuşmadan oturur, derin düşüncelere dalardı. Bir süre sonra Mr. Ramsay çaktırmadan onun olduğu yerlere gelir, mektup yazmak veya biriyle konuşmak için oturduğu –çünkü Mr. Ramsay oradan geçerken hep meşgulmüş, onu görmüyormuş gibi yaparak ondan kaçınırdı– odanın penceresinin önünde dolaşmaya başlardı. Sonra birden ipek gibi yumuşacık, cana yakın, nazik olur ve onun gönlünü almaya çalışırdı. Mrs. Ramsay yine de başını dik tutar, kısa bir süre, genellikle hiç farkında olmadığı güzelliğinin ona verdiği kibre ve değişik havaya bürünür, başını çevirir, yanında mutlaka ya Minta ya Paul ya da William Bankes varken, omzunun üzerinden şöyle bir bakardı. Bir süre sonra, aç bir kurt gibi grubun dışında kalmış olan Mr. Ramsay (Lily çimenlerden kalktı ve onun durduğunu gördüğü yere, basamaklara ve pencereye baktı) bir kez, karda uluyan bir kurt gibi sadece bir kez karısının adını söyler, ama o yine de bakmazdı; sonra bir kez daha söylerdi, ama bu kez sesinin tonundaki bir şey karısını etkilerdi ve Mrs. Ramsay ansızın yanındakileri bırakır, ona giderdi ve birlikte armut ağaçlarının, lahanaların ve ağaççileği tarhlarının arasında yürümeye başlarlardı. Konuyu aralarında hallederlerdi. Ama hangi tavırlarla, hangi sözcüklerle? Aralarındaki ilişkide öyle bir saygınlık vardı ki, Lily, Paul ve Minta, başlarını çevirerek meraklarını ve duydukları rahatsızlığı gizleyerek, akşam yemeği saatine kadar çiçek toplamaya, top oynamaya, sohbete başlarlardı ve bir de bakarlardı ki, işte ikisi de

orada, her zamanki gibi biri masanın bir başında, diğeri öteki başında, oturuyorlar.

"Neden biriniz botanikle ilgilenmiyorsunuz?.. O kadar kolunuz bacağınız varken niye biriniz?.." Böyle şeyler söyleyerek çocuklarla her zamanki gibi konuşur, gülerlerdi. Her şey normale dönerdi, ama bir an aralarında sanki havayı yaran bir bıçak gibi bir ürperti belirir ve armutlarla lahanaların arasında geçirdikleri o uzun saatten sonra, gözlerinde çorba tabaklarının etrafında oturan çocukların bildik görüntüsü yeniden canlanmış gibi, hemen kaybolurdu. Özellikle, diye düşündü Lily, Mrs. Ramsay Prue'ya bakardı. Prue, kardeşlerinin ortasında oturur, sürekli hiçbir şey ters gitmesin diye uğraşıyor gibi görünürdü, o yüzden de pek az konuşurdu. Prue sütten çıkan o kulağakaçan için kim bilir kendisini ne kadar suçlamıştı! Mr. Ramsay tabağı pencereden fırlatıp atınca nasıl da bembeyaz kesilmişti! Onların aralarındaki uzun sessizliklere ne kadar üzülürdü! Neyse, artık annesi onu teselli ediyor, ona her şeyin yoluna girdiğini söylüyor ve bir gün onun da böyle bir mutluluk yaşayacağına söz veriyor gibiydi. Oysa Prue o mutluluğu bir yıl bile yaşayamamıştı.

Sepetindeki çiçeklerin yere dökülmesine aldırmamıştı, diye düşündü, girdiği bu trans halinde dışarıdan donmuş gibi görünürken altta bütün melekeleri büyük bir hızla devinmekte olan Lily, gözlerini kısarak karşısında durduğu ama ellemediği resmine bakarken.

Sepetindeki çiçeklerin yere dökülmesine, çimenlerin üzerinde oraya buraya saçılmasına aldırmıyor, gönülsüzce ve çekinerek, ama hiçbir şey sormadan, hiç şikâyet etmeden –onda mükemmelliğe boyun eğme yetisi yok muydu?– gidiyordu. Beyazlar içinde, çiçeklerle kaplanmış tepelerden ve bayırlardan iniyordu – böyle resmetmek isterdi. Tepeler çıplaktı. Kayalıktı, dikti. Aşağıdan kayalara çarpan dalgaların uğultusu geliyordu. Gidiyorlardı, üçü birlikteydi, Mrs. Ram-

say, sanki köşeyi dönünce biriyle karşılaşmayı umuyor gibi, biraz daha hızlı, önlerinden yürüyordu.

Ansızın, bakmakta olduğu pencere, ardında beliren uçuk renkli bir şeyle ağardı. Sonunda biri oturma odasına gelmişti, biri koltukta oturuyordu. Tanrı aşkına yerinde dursun, dışarı fırlayıp onunla konuşmasın, diye dua etti. Neyse ki, o her kim ise, içeride kaldı; şans eseri basamağa üçgen bir gölge düşürecek şekilde koltuğa yerleşti. Bu, resmin kompozisyonunu biraz değiştirmişti. İlginçti. Yararlı olabilirdi. Lily yeniden deminki havasına girdi. Duygu yoğunluğunu hiç gevşetmeden, pes etmemeye, dikkatini dağıtmamaya kararlı olarak bakması gerekiyordu. Hiçbir şey gelip onu bozmasın diye bu sahneyi –böyle– sımsıkı sabitlemek gerekiyordu. Fırçasını kararlı bir şekilde boyaya batırarak, insan sıradan yaşamın düzleminde olmak, şunun bir koltuk, bunun bir sehpa filan olduğunu bilmek istiyor, diye düşündü, ama aynı zamanda bu bir mucizeydi, bir esriklikti. Belki de sonunda sorun çözülecekti. Ah, ama ne olmuştu? Pencere camının üzerinden beyaz bir dalga geçmişti. Esintiyle odadaki ince bir kumaş uçuşmuş olmalıydı. Yüreği ağzına geldi, soluğunu kesti ve ona işkence etti.

"Mrs. Ramsay! Mrs. Ramsay" diye haykırdı, yeniden o dehşetin döndüğünü hissederek – istemek, istemek ve elde edememek. Mrs. Ramsay hâlâ böyle bir etki yapabiliyor muydu? Ama sonra, yavaşça, sanki kendine engel olmuş gibi, o da o koltuk gibi, o sehpa gibi, sıradan yaşamın bir parçası haline geldi. Mrs. Ramsay –bu da onun mükemmel iyiliğinin parçasıydı– sadece öyle oturup şişlerini hızlıca oynatarak elindeki bakır renkli çorabı örüyor ve gölgesini basamağa düşürüyordu. Öylece oturuyordu.

Sanki paylaşması gereken bir şey olmuş, ama resminin başından ayrılamıyormuş gibi, zihni düşündüğü şeyle, gördüğü şeyle dopdolu olan Lily, elinde fırçası, Mr. Carmichael'ı geçip çimenliğin ucuna kadar gitti. Tekne şu anda neredeydi? Ya Mr. Ramsay? Lily onu istiyordu.

12

Mr. Ramsay okumasını bitirmek üzereydi. Bir eli, sanki biter bitmez çevirmeye hazır gibi, sayfanın üzerinde duruyordu. Orada öylece, her şeye açık bir halde, başında bir şey olmadan, rüzgâr saçlarını dağıtırken oturuyordu. Çok yaşlı görünüyordu. Başı kâh Fener'in, kâh ufka doğru açılan engin suların önüne gelirken, James'e kumda yatan eski bir kaya gibi görünüyordu; sanki bedensel olarak sürekli ikisinin de zihninin gerisinde duran şeye dönüşmüştü – her ikisi için de gerçeğin ta kendisi olan o yalnızlığa.

Sanki sonuna gelmeye hevesliymiş gibi çabucak okuyordu. Gerçekten de artık Fener'e çok yaklaşmışlardı. Fener tam karşılarında siyah beyaz parlayan, yalın ve dimdik bir şey olarak tüm heybetiyle duruyordu ve kayalara çarpan dalgalardan sıçrayan beyaz sular kırılan cam parçaları gibi görünüyordu. Kayaların çizgileri ve katları seçiliyordu. Pencereler çok net görülüyordu; bir tanesinin üzerinde beyaz bir leke vardı, kayanın üzerinde de minicik bir yeşillik. Bir adam dışarı çıkıp dürbünle onlara bakmış ve yeniden içeri girmişti. Demek böyleymiş, diye düşündü James; onca yıl koyun karşısından gördükleri Fener çıplak bir kayanın üzerindeki yalın bir kuleymiş. Bu hoşuna gitti. Kendi kişiliğine dair duyduğu belli belirsiz bir hissi doğruladı. Evlerinin bahçesini düşünerek, yaşlı hanımlar çimenlikte sandalyelerini sürükler dururlar, diye düşündü. Örneğin yaşlı Mrs. Beckwith sürekli onun ne hoş, ne tatlı olduğunu, gurur duymaları, mutlu olmaları gerektiğini söyleyip duruyordu, ama aslında, diye düşündü kayasının üzerinde durmakta olan Fener'e bakarak, işte böyle bir şeymiş. Bacaklarını sıkıca kıvırmış, hırsla okumakta olan babasına baktı. Bu bilgiyi ikisi de paylaşıyordu. Tıpkı babasından duyduğu gibi, yarı duyulur bir sesle "Fırtınanın önünde sürükleniyoruz – batacağımız kesin," diye kendi kendine mırıldanmaya başladı.

Çok uzun bir zamandır kimse konuşmamıştı. Cam denize bakmaktan sıkılmıştı. Yanlarından suda yüzen küçük siyah mantar parçaları geçti; teknenin tabanındaki balıklar ölmüştü. Babası hâlâ okuyor, James ona bakıyor, Cam ona bakıyor ve zorbalığa ölümüne direneceklerine yemin ediyorlardı, oysa o, onların ne düşündüğünden habersiz kitabını okumaya devam ediyordu. İşte böyle kaçıyor, diye düşündü Cam. Evet, o muhteşem alnıyla, o muhteşem burnuyla, benekli kitabını sımsıkı önünde tutarken kaçıyordu. Onu yakalamaya çalışabilirdiniz, ama o zaman bir kuş gibi kanatlarını açar, uzaklarda, ulaşamayacağınız bir yerde tek başına duran bir kütüğün üzerine konmak üzere uçar giderdi. Denizin enginliğine baktı. Ada o kadar küçülmüştü ki, artık hiç yaprağa benzemiyordu. Diğerlerinden daha büyük bir dalga gelse, altında kalabilecek bir kayanın tepesi gibi görünüyordu. Yine de o güçsüzlüğün içinde bütün o patikalar, o teraslar, o yatak odaları – sayısız şeyler vardı. Ama, tam uykuya dalmadan önce, her şey nasıl sadeleşir ve onca ayrıntıdan yalnızca tek bir şey akılda kalırsa, uykulu gözlerle adaya bakan Cam de bütün o patikaların, terasların, yatak odalarının solup kaybolmakta olduğunu ve zihninde ritmik bir şekilde sallanan soluk mavi bir buhurdanlıktan başka bir şey kalmadığını hissediyordu. Bir asma bahçeydi bu; bir vadiydi, kuşlarla, çiçeklerle, antiloplarla doluydu... Uykuya dalmak üzereydi.

"Gelin bakalım," dedi Mr. Ramsay aniden kitabını kapatarak.

Nereye gelelim? Hangi sıra dışı maceraya? İrkilerek uyandı. Bir yere mi ayak basmaya, bir yere mi tırmanmaya? Onları nereye götürüyordu? Çünkü o büyük suskunluktan sonra konuşması herkesi irkiltmişti. Oysa saçma sapan bir şeydi. Acıktığını söylüyordu. Öğle yemeği saatinin geldiğini. Hem bakın, dedi. İşte Fener. "Gelmişiz bile."

"Çok iyi kullanıyor," dedi Macalister, James'i överek. "Tekneyi güzel götürüyor."

Ama babasının kendisini hiç övmediğini düşündü James acı acı.

Mr. Ramsay paketi açtı ve herkese sandviçleri dağıttı. Şimdi bu balıkçılarla peynir ekmek yerken mutluydu. Bir kulübede yaşamak, rıhtımda öteki ihtiyarlarla volta atıp yerlere tükürmek hoşuna giderdi herhalde, diye düşündü James, babasının çakısıyla peynirini ince dilimlere ayırmasını izlerken.

İşte bu, bu, diye hissediyordu Cam, haşlanmış yumurtasını soyarken. Şimdi kendisini aynı o yaşlı adamların *The Times* okudukları çalışma odasında hissettiği gibi hissediyordu. Artık ne istersem düşünebilirim ve ne uçurumdan aşağı düşerim ne de boğulurum, çünkü babam orada, bana göz kulak oluyor, diye düşünüyordu.

Aynı zamanda kayalıkların yanından öyle hızlı gidiyorlardı ki, çok heyecanlanmıştı – sanki aynı anda iki şeyi birden yapıyorlardı; hem burada güneşte yemeklerini yiyorlar hem de korkunç bir fırtınada batan o gemiden kaçıyorlardı. Su yeterli olacak mıydı? Kumanyaları yeterli olacak mıydı, diye soruyordu, kendisine bir hikâye anlatır, ama aynı zamanda gerçeğin ne olduğunu bilirken.

Yakında göçüp gideceklerini söylüyordu Mr. Ramsay Macalister'a; ama çocukları çok garip şeyler göreceklerdi. Macalister geçen martta 75 yaşına girdiğini söyledi; Mr. Ramsay yetmiş bir yaşındaydı. Macalister ömründe hiç doktora gitmediğini söyledi; hiç diş kaybetmediğini. Benim çocuklarım da böyle yaşasın isterdim – Cam babasının böyle düşündüğünden emindi, çünkü onun denize bir sandviç atmasını engellemiş, sanki balıkçıları ve nasıl yaşadıklarını düşünüyormuş gibi, eğer sandviçini yemek istemiyorsa, pakete geri koymasını söylemişti. Onu ziyan etmemeliydi. Bunu sanki dünyada olan biten her şeyi biliyor gibi öyle bilgece

söylemişti ki, Cam sandviçi hemen geri koydu, sonra babası, bir penceredeki hanımefendiye çiçek uzatan bir İspanyol beyefendisi gibi, diye düşündü Cam (tavrı o kadar nazikti), ona kendi paketinden zencefilli fıstıklı bir kurabiye vermişti. Oysa bakımsızdı, sadeydi, peynir ekmek yiyordu; ama yine de onları Cam'in sonunda boğulacaklarından emin olduğu bir maceraya götürüyordu.

"İşte battığı yer burası," dedi Macalister'ın oğlu aniden.

"Bulunduğumuz yerde üç kişi boğuldu," dedi yaşlı adam. Direğe yapıştıklarını kendi gözleriyle görmüştü. James'le Cam gösterilen noktaya bakan Mr. Ramsay'nin her an patlayıp yüksek sesle "Ama ben daha hırçın bir denizin altında" diyeceğinden korktular, eğer bunu söylerse, dayanamayacaklardı; çığlık atacaklardı; onun içinde kaynamakta olan heyecanların bir kez daha patlamasını kaldıramayacaklardı; ama o, onları şaşırtarak, sanki kendi kendine bunda büyütecek ne var, diye düşünüyormuş gibi, yalnızca "Ha," dedi. İnsanlar fırtınada doğal olarak boğulurlar, ama bu çok anlaşılır bir şey, denizin derinlikleri de (sandviç kâğıdında kalan kırıntıları denize attı) sonuçta sadece su. Sonra, piposunu yakıp cebinden saatini çıkardı. Dikkatle saate baktı; belki de bir matematik hesabı yaptı. Sonunda muzaffer bir şekilde:

"Aferin!" dedi. James doğuştan denizciymiş gibi getirmişti onları.

İşte! dedi içinden Cam, sessizce James'le konuşarak. Sonunda istediğini elde ettin. Çünkü James'in hep bunu istediğini biliyordu, şimdi elde ettiğine göre çok mutlu olduğu için ona, babasına veya herhangi birine bakmayacağını da biliyordu. Orada, eli dümen yekesinde, asık bir yüzle, hafiften kaş çatarak dimdik oturuyordu. O kadar mutluydu ki, duyduğu zevkin tek bir zerresini bile kimseyle paylaşmayacaktı. Babası onu övmüştü. Herkes onun buna hiç aldırmadığını düşünmeliydi. Ama elde ettin işte, diye düşündü Cam.

Rüzgârı arkalarına almış, sığ kayalıkların yanından olağanüstü bir coşku ve heyecanla ardı ardına geçtikleri uzun ve yüksek dalgaların üzerinde, batmadan hızla gidiyorlardı. Sol taraflarında sığlaşan ve yeşile dönen suyun altında kahverengi görünen kayalıklar, birinin üzerinde de bir dalganın durmaksızın çarpmasıyla sıçrayan suların bir sütun gibi yükselip sonra tekrar aşağı yağdığı daha yüksek bir kaya vardı. Suların çarpması, yağan damlacıkların pıtırtısı ve sanki hep böyle oradan oraya yuvarlanan, devrilen ve oyun oynayan tümüyle özgür yaratıklarmış gibi yükselen, atlayan ve kayalara çarpan dalgalardan çıkan hışıltılar ve tıslamalar duyuluyordu.

Şimdi Fener'de kendilerini izleyen ve karşılamaya hazırlanan iki kişi görüyorlardı.

Mr. Ramsay ceketini iliklediği, pantolonunun paçalarını kıvırdı. Nancy'nin hazırladığı, kahverengi kâğıda kötü bir şekilde sarılmış olan büyük paketi dizlerinin üzerine koyup oturdu. Böyle karaya çıkmaya tam olarak hazır bir şekilde dönüp adaya baktı. Keskin gözleriyle belki de altın bir tabakta dik duran bir yaprağa benzeyen ama giderek küçülmüş olan o şekli görebiliyordu. Acaba ne görebiliyor, diye düşündü Cam. Kendisi sadece bulanık bir şekil görebiliyordu. Merak etti, acaba şu anda ne düşünüyordu? Bu kadar saplantılı, kararlı, sessiz bir biçimde peşine düştüğü şey neydi? İkisi de onun başı açık, kucağında paketle oturuşunu ve kendini yakıp kül etmiş bir şeyden arda kalan dumana benzeyen o narin mavi şekle bakışını izledi. Ne istiyorsun, diye sormak istedi ikisi de. İkisi de, bizden ne istersen iste, sana veririz demek istedi. Ama o, onlardan hiçbir şey istemiyordu. Oturmuş adaya bakıyordu ve belki yok olduk hepimiz, yapayalnız, diye düşünüyordu, belki de işte oraya vardım diye. Aradığımı buldum; ama hiçbir şey söylemiyordu.

Sonra şapkasını taktı.

"Şu paketleri getirin," dedi, Nancy'nin Fener'e götürmeleri için hazırladığı paketleri başıyla işaret ederek. "Fener'deki adamlara götürülecek paketleri," dedi. Ayağa kalktı ve teknenin başında dimdik, upuzun durdu; tıpkı, diye düşündü James, "Tanrı yok" der gibi, Cam ise onun boşluğa atlamak üzere olan biri gibi göründüğünü düşünüyordu; ve elinde paketi, genç bir adam gibi çevik bir hareketle kayalığa atlayan babalarının peşinden gitmek için ikisi de ayağa kalktı.

13

"Varmış olmalı," dedi Lily Briscoe yüksek sesle, kendini birden çok bitkin hissederek. Çünkü Fener neredeyse görünmez olmuş, mavi pusun içinde erimişti ve onu görebilme çabası ile Mr. Ramsay'nin oraya ayak bastığını düşünme çabası, ki bunların ikisi de ona tek ve aynı çaba gibi geliyordu, Lily'nin hem bedenini hem de zihnini sonuna kadar germişti. Ah, ama artık rahatlamıştı. O sabah yanından ayrıldığında ona vermek istediği şey her ne idiyse, sonunda vermişti ona.

"Fener'e çıktı," dedi yüksek sesle. "Bitti." Derken, hafif puflamalarla yüzeye çıkan yaşlı Mr. Carmichael, eski bir pagan tanrısı gibi, darmadağın bir halde, saçında otlar, elinde üç dişli mızrağı (aslında o sadece bir Fransız romanıydı), yanında durdu. Koca cüssesiyle hafifçe sallanarak çimenliğin ucunda yanında durup elini gözlerine siper ederek "Artık Fener'e çıkmışlardır," dediğinde, Lily haklıymışım, dedi içinden. Konuşmaları gerekmemişti. Aynı şeyleri düşünmüşler ve Lily hiçbir şey sormadan Carmichael ona cevap vermişti. Sanki insanlığın tüm zayıflıklarının ve acılarının üzerine ellerini germiş gibi duruyordu; hoşgörüyle, merhametle, insanların nihai kaderini izliyormuş gibi geldi Lily'ye. İşte şimdi de, elini yavaşça indirirken olayı taçlandırmış, Lily onun bu-

lunduğu o yüce yerden aşağı doğru menekşelerden ve asfodellerden yapılmış bir çelenk attığını ve çelengin yaprakları yavaşça titreşerek ağır ağır yeryüzüne indiğini görmüş gibi olmuştu.

Sanki bir şey onu geri çağırmış gibi, çabucak tuvaline döndü. İşte oradaydı – resmi. Evet, bütün o yeşilleri ve mavileriyle, oraya buraya giden çizgileriyle, bir şey başarma çabasıyla oradaydı. Tavan aralarına asılacak, diye düşündü; yok edilecek. Ama ne fark eder, diye sordu kendine eline yeniden fırçasını alırken. Basamaklara baktı; boştu; tuvaline baktı; bulanıktı. Ani bir canlılıkla, sanki onu bir an çok net görmüş gibi, oraya, tam ortaya bir çizgi çekti. Olmuştu; bitmişti. Evet, diye düşündü büyük bir yorgunlukla fırçasını bırakırken, sonunda görmek istediğimi gördüm.